

T.C

MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**SOSYAL MEDYA PARADİGMASINDAKİ
DÖNÜŞÜMÜN SİYASAL KATILIMA
YANSIMASI**

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan

Abdullah AYDIN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Veysel EREN

Hatay- 2017

T.C

MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**SOSYAL MEDYA PARADİGMASINDAKİ
DÖNÜŞÜMÜN SİYASAL KATILIMA
YANSIMASI**

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan

Abdullah AYDIN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Veysel EREN

Hatay- 2017

ONAY

Abdullah AYDIN tarafından hazırlanan “**SOSYAL MEDYA PARADİGMASINDAKİ DÖNÜŞÜMÜN SİYASAL KATILIMA YANSIMASI**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile **KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALINDA DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	İmza
Prof. Dr. Veysel EREN (Tez Danışmanı - Başkan)	
Prof. Dr. Yakup BULUT	
Prof. Dr. Önder KUTLU	
Prof. Dr. Ercan OKTAY	
Doç. Dr. Nizam ÖNEN	

/ / 2017

Abdullah AYDIN tarafından hazırlanan “**SOSYAL MEDYA PARADİGMASINDAKİ DÖNÜŞÜMÜN SİYASAL KATILIMA YANSIMASI**” adlı Doktora tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Ali ACARAVCI

ÖNSÖZ

İnsanlığın yaşamış olduğu değişim ve gelişim sürecini Batı kaynaklı anlatım ile ilkel, tarım, sanayi ve teknoloji toplumu nitelendirmeleriyle açıklamaktayız. Bu anlatımın doğruluğunu veya yanlışlığını tartışmadan, bu süreç içerisinde yaşadığımız değişime ve içinde bulunduğumuz çağa bakmak gerekmektedir. Baş döndürücü değişimler ile karşı karşıyayız ve internet teknolojilerinin geliştiği, mobilizasyonun arttığı, iletişimin zaman ve mekândan bağımsız gerçekleştiği günümüzde, yaşanan her değişimle birlikte yeni kavramlar hayat bulmuştur.

Günümüzde en çok tartışılan kavramların başında gelen “Sosyal Medya” ve ortaya çıkarmış olduğu değişimler tüm dünya ve bilim insanları tarafından ilgi ile izlenmektedir. Hayatın hemen her alanına yadsınamaz etkileri olan sosyal medya kavramının siyasal alana da etkileri olmuştur. İletişim, bilgi alma, sanal örgütlenme, kamuoyu oluşturma vb. olgularda meydana getirdiği yenilikler dolaylı/ dolaysız olarak “Siyasal Katılım” kavramında evrilmesine sebep olmuştur.

Sosyal medyayı anlamadan günümüzdeki anlamı ile siyaset bilimini anlamak veya anlamlandırmak pek mümkün gözükmemektedir. Bu bağlamda bu çalışma insanların örgütlenmeye başladığı günden itibaren tartışılan siyasal katılım kavramının yaşadığı değişimler bağlamında sosyal medyanın gücünü ve bu alana etkisini somut olaylar üzerinden tartışmayı hedeflemektedir.

Çalışmamı tamamlamada bana yol gösteren hocalarıma, katkı sağlayan meslektaşlarıma ve aileme teşekkür ederim.

Abdullah AYDIN

SOSYAL MEDYA PARADİGMASINDAKİ DÖNÜŞÜMÜN SİYASAL KATILIMA YANSIMASI

Abdullah AYDIN

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2017

Danışman: Prof. Dr. Veysel EREN

ÖZET

Modern devlet anlayışının gelişimiyle demokrasinin diğer rejimler arasından sıyrılarak güçlenmiş ve yaygınlaşmıştır. Demokrasinin yaygınlaşması ile demokrasi kültürü gelişmiş halkın karar alma süreçlerinde aktif olarak yer alması gereğini ortaya çıkarmıştır. Siyaset Bilimi literatüründe “Siyasal Katılım” olarak kavramlaşan bu olgu demokrasinin işlerliğini ve kalitesini ortaya koyan bir ölçüt olmuştur. Başka bir ifade ile “Siyasal Katılım” ve bağlantılı diğer boyutları demokrasinin olmazsa olmazı olmuştur. Bu yüzden birçok siyaset bilimci, toplumbilimci ve hatta sosyal bilimlerin diğer alanlarında çalışma yapan bilim insanları, siyasal katılım olgusu ve boyutları üzerine yoğun çalışmalar yapmaktadırlar.

Bilgi çağına geçişle yani teknolojinin hızlı gelişmesi ve iletişim ve etkileşim yollarının artmasıyla ortaya çıkan küreselleşme ve ona paralel olarak gelişen olgular sosyal değişimleri çok hızlı bir hale getirmiştir. Özellikle sosyal ağ kavramının yeniden tanımlanması ve sosyal medyanın hayatımıza girmesiyle bilgi mobilitesinin tamamen sağlandığı bir ortam oluşmuştur. Bu da insanlara çok hızlı bir şekilde ve mekândan bağımsız bilgi alma ve aktarma, görüş açıklama ve alma gibi tek yönlü olmayan bir durum sağlamıştır.

Çalışmada siyasal katılımın yaşadığı değişim ve dönüşüm ayrıntılı olarak ele alınarak geçmişle günümüz katılım yolları arasındaki farklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca siyasal katılımın ne ifade ettiği ve ne ifade etmediği konusu incelenerek yeniden yorumlanmaya çalışılmıştır. Bunların yanı sıra yönetimin

vatandaşlara bakış açısındaki değişim irdelenip, siyasi katılm anlayışının yaşadığı değişimin yönetimler açısından değerlendirmesi yapılmıştır.

ANAHTAR KELİMELELER

Siyasal Katılım, Sosyal Medya, Teknolojik Gelişmeler, Bilgi Çağı

TRANSFORMATION IN SOCIAL MEDIA PARADIGM AND REFLECTION TO POLITICAL PARTICIPATION

PHD Thesis, Abdullah AYDIN

Public Administration Program, 2017

Supervisor: Prof. Dr. Veysel EREN

ABSTRACT

With the development of modern state understanding democracy has been strengthened and widespread by getting rid of other regimes. With the widespread democracy, the democratic culture has also developed and it has become necessary for the people to actively take part in the decision-making processes. This phenomenon, which is conceptualized as "Political Participation" in Political Science literature, has been a criterion that reveals the function and quality of democracy. In other words, "Political Participation" and other related dimensions have become indispensable for democracy. Because of this, many political scientists, sociologists and even scientists working in other fields of social sciences work extensively on the nature and extent of political participation.

The transition to the age of information, ie the rapid development of technology and the increase in communication and interaction ways, the globalization and the parallel developments have made social changes very rapid. Especially the redefinition of the concept of social network and the introduction of social media have created an environment in which information mobility is fully provided. This has provided a non-directional situation for people to receive and transmit information, explain and receive information in a very fast and independent manner.

In this study, the changes and transformations experienced by political participation were examined in detail and the differences between past and present participation ways were tried to be revealed. It also tried to reinterpret the meaning of what political participation means and what it does not express. In addition to this, the change in the view of the administration towards the citizens is examined and the

change experienced by the understanding of the political participation is evaluated in terms of the administrations.

KEY WORDS

Political Participation, Social Media, Technological Developments, Information Age

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

SİYASAL KATILIM KAVRAMI VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1. SİYASAL KATILIM KAVRAMININ İNCELENMESİ	5
3. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KATILIM	7
3. SİYASAL KATILIMIN KAPSAMI VE BOYUTLARI	13
4. SİYASAL KATILIM ARAÇLARI.....	17
4. 1. Seçimler.....	18
4. 2. Referandum (Plebisit).....	19
4. 3. Halk Denetimi	20
4. 5. Halk Girişimi.....	21
4. 6. Halk Toplantıları	22
4. 7. Bireysel Başvuru (Halkla İlişkiler).....	23
5. SİYASAL KATILIMA KATKI YAPAN KAVRAMLAR	24
5. 1. Siyasal Sistem.....	24

5. 2. Siyasal Kültür	27
5. 3. Siyasal Toplumsallaşma	28
6. SİYASAL KATILIMIN TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	29
6. 1. Siyasal Katılımın Kademeleri.....	29
6. 1. 1. Merkezi Düzeyde Katılım.....	29
6. 1. 2. Yerel Düzeyde Katılım	29
6. 2. Siyasal Katılım Türleri	32
6. 2. 1. Oydaşma	32
6. 2. 2. Danışma	33
6. 2. 3. İşbirliği.....	34
6. 2. 4. Bütünleşme	34
6. 2. 5. Tokenizm	34
6. 2. 6. Klientalizm.....	35
6. 2. 7. Depolitizasyon	36
6. 3. Katılımın Sebepleri.....	37
6. 4. Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler	38
6. 4. 1. Bireysel Siyasal Katılım ve Bireysel Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler	38
6. 4. 2. Grupsal Siyasal Katılım ve Grupsal Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler	41
6. 4. 3. Toplumsal Siyasal Katılım ve Toplumsal Katılımı Etkileyen Faktörler	42
7. SİYASAL REJİM - SİYASAL KATILIM İLİŞKİSİ	43
7. 1. Demokratik Rejimlerde Siyasal Katılım	43
7. 2. Otoriter Rejimlerde Siyasal Katılım.....	49
7. 3. Totaliter Rejimlerde Siyasal Katılım.....	51

8. SİYASAL KATILIM KADEMELERİ	52
8. 1. M. E. OLSEN'e Göre Siyasal Katılım Kademeleri.....	52
8. 2. Robert DAHL'a Göre Siyasal Katılım Kademeleri.....	53
8. 3. Verba ve Nie'ye Göre Siyasal Katılım Kademeleri	53
8. 4. Milbarth'a Göre Siyasal Katılım Kademeleri.....	54
8. 5. Arnstein'in Siyasal Katılım Merdiveni	57
8. 6. Lerner'e göre Siyasal Katılım Kademeleri.....	58

2. BÖLÜM

SİYASAL KATILIMIN PARADİGMA DEĞİŞİMİNE GÖTÜREN FAKTÖRLER VE BİLGİ ÇAĞINDAN SOSYAL MEDYAYA GELEN SÜREÇ

1. BİLGİ ÇAĞINA GEÇİŞ	61
1. 1. İlkel Toplum	62
1. 2. Tarım Toplumu.....	63
1. 3. Sanayi Toplumu	63
1. 4. Bilgi Toplumu	65
2. KÜRESELLEŞME.....	68
3. SOSYAL MEDYA, SİYASAL İLETİŞİM VE SİYASAL KATILIMLA İLİŞKİLERİ	70
3. 1. Sosyal Medya Kavramının İncelenmesi	70
3. 2. Sosyal Medyanın Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Süreç.....	72
3. 3. Siyasal İletişim	76
3. 4. Sosyal Medyanın Siyasal İletişim ve Siyasal Katılım Açısından Tarihsel Gelişimi	77

4. SOSYAL MEDYA FAKTÖRÜ.....	78
4. 1. Haberleşme	78
4. 2. Yazı ve Kâğıdın Kullanımı.....	80
4. 3. Matbaanın İcadı ve Yaygınlaşması	81
4. 4. Basın Yayın Hareketleri	81
4. 5. Telgraf, Telefon ve Ulusallaşan Gazeteler	83
4. 6. Modern Gazeteciliğin Temelleri.....	84
4. 7. Kitle iletişimi.....	85
4. 8. Medya.....	87
4. 8. 1. Geleneksel Medya.....	89
4. 8. 2. Haberleşmede Yazı Hegemonyasının Kırılması.....	90
4. 8. 3. Yeni Medya.....	91
5. MEDYANIN SOSYAL MEDYAYA EVRİMİNE TEKNOLOJİNİN ETKİSİ....	97
5. 1. İnternet Teknolojisinin Gelişmesi	98
5. 2. Web 1.0	101
5. 3. Web 2.0	101
5. 4. Mobil Teknolojilerin Gelişmesi ve Web 3.0	102
6. SOSYAL MEDYA MECRALARI.....	103
6. 1. Genel Paylaşım Tabanlı Sosyal Medya Mecrası	104
6. 1. 1. Facebook.....	104
6. 2. Kişisel Görüşlerin Bilgilerin Yazı ve Görüntü Gibi Araçlarla Paylaşıldığı (Blog) Sosyal Medya Mecrası	106
6. 2. 1. Blogger.....	106
6. 3. Kişisel-Görüşlerin Bilgilerin Kısıtlı Bir Şekilde Yazı ve Görüntü Gibi Araçlarla Paylaşıldığı (Micro Blog) Sosyal Medya Mecrası	107

6. 3. 1. Twitter.....	107
6. 4. Profesyonel ve İş Temelli Sosyal Mecralar.....	108
6. 4. 1. LinkedIn.....	109
6. 5. Fotoğraf ve Kısa Video Paylaşımı Amaçlı Sosyal Mecralar.....	109
6. 5. 1 Instagram.....	110
6. 6. Haber Merkezli Sosyal Mecralar.....	110
6. 6. 1. Digg.....	111
6. 7. Lokasyon Bildirim Merkezli Sosyal Mecralar.....	111
6. 7. 1. Foursquare.....	111
6. 8. Video Paylaşım Merkezli Sosyal Mecralar.....	112
6. 8. 1. Youtube.....	112
6. 9. Müzik ve Sanatsal Merkezli Paylaşım Merkezli Sosyal Mecralar:.....	113
6. 9. 1. Lastfm.....	113
6. 10. Wikiler ve Sosyal Sözlük Oluşturma Maksatlı Sosyal Medya Mecraları ..	114
6. 10. 1. Ekşi Sözlük.....	114
6. 11. Diğer Sosyal Mecralar.....	115

3. BÖLÜM

SOSYAL MEDYANIN OLUŞTURDUĞU YENİ ALANLAR, ETKİLER VE SİYASAL KATILIM AÇISINDAN MEYDANA GETİRDİĞİ DÖNÜŞÜM

1. SOSYAL MEDYANIN OLUŞTURDUĞU YENİ DURUMLAR.....	117
1. 1. Siyasal Haberleşmede Yeni Dönem.....	117
1. 1. 1. Sosyal Medyanın Kanaat Önderlerine Etkisi.....	117

1. 1. 2. Sosyal Medyanın Eşik Bekçilerine Etkisi.....	118
1. 2. Sosyal Medya ve Sanal Aktivizmin Doğuşu	119
2. SOSYAL MEDYANIN SİYASAL KATILIM OLGUSUNA ETKİSİ.....	122
2. 1. Sosyal Medya Kavramının Siyasal Alanda Kullanımı.....	122
2. 1. 1. Çekici Nedenler	122
2. 1. 2. İtici Nedenler	123
2. 2. Sosyal Medyanın Sivil Toplum Kuruluşlarına Etkisi.....	124
2. 2. 1. Klasik Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Kullanımı	124
2. 2. 2. Sosyal Medya ile Ortaya Çıkan Yeni Sivil Toplum Anlayışı.....	125
2. 3. Sosyal Medya Kamusal Alan İlişkisi	127
2. 4. Sosyal Medya Kullanımının Siyasal İletişime Etkisi	129
2. 4. 1. Siyasal İletişim ve Sosyal Medya İlişkisi	129
2. 4. 2. Sosyal Medya, Seçimler ve Propaganda İlişkisi.....	131
2. 5. Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Etkisi	134
3. SOSYAL MEDYANIN SİYASAL KATILIMA ETKİSİNİ GÖSTEREN ÖRNEK OLAYLAR.....	136
3. 1. Wikileaks Sızıntısı Olayı.....	137
3. 2. Edvard Snowden Olayı.....	138
3. 3. Panama Belgeleri Olayı.....	139
3. 4. Arap Baharı Olayları	140
3. 5. İşgal Et Hareketleri (Occupy).....	145
3. 6. Gezi Parkı Olayları	147
SONUÇ.....	150
KAYNAKÇA	153

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Milbarth'ın Siyasal Katılım Kademeleri	56
Tablo 2: Milbarth Siyasal Katılım Pramidi.....	56
Tablo 3: Arnstein'in Siyasal Katılım Merdiveni	58
Tablo 4: Lerner'in Klasik Siyasal Katılma Modeli.....	59
Tablo 5: Lerner'in Mobil Katılım Modeli.....	60

GİRİŞ

Tarihsel süreçte siyasal katılım olgusunu besleyen birçok faktör söz konusu olmuştur. Devlet yapılanmalarında farklılaşma meydana geldikçe, devlet-vatandaş ilişkileri de farklılaşmıştır. Özellikle ulus devletlerinin başlangıç aşamalarında ekonomik anlamda giderek güçlenen toplumsal katmanlar, devlet yönetimlerinde de söz sahibi olmayı arzulamışlardır. Bu beklenti ve arzularını da çeşitli yöntemlerle hayata geçirmeyi denemişlerdir. Başlangıçta bu yöntemleri besleyen faktörler oldukça kısıtlı idi. Nitekim bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişim seyri dikkate alındığında bu katılım kanallarını etkin kılacak araçlar da yok denecek kadar azdı. Ancak zamanla, özellikle sanayi devrimi sonrası giderek toplumsal hayatta daha fazla yer bulan bilgi teknolojileri, siyasal hayatta da belirleyici olacağı izlenimi vermeye başladı. Nitekim Refah Devleti anlayışının sorgulanmaya başladığı ve yeni yönetim biçimlerinin dillendirildiği 1980 sonrası tarihlerde bilgi teknolojileri siyasal hayatta daha fazla yer buldu. Günümüze geldikçe bu alan olabildiğince genişledi ve *sosyal medya* olarak toplumsal hayat kadar siyasal hayatın da seyrini belirlemede en etkin araçlardan biri oldu. Gerçekten de bugün siyasal yaşamda özellikle katılım kanallarının etkinleştirilmesinde sosyal medya adeta yeni bir paradigma değişimine etki etmektedir. İşte bu çalışma, bir yönüyle sosyal medyanın siyasal katılımı nasıl bir dönüşüm sağladığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Bugün sosyal medyanın etkisiyle meydana gelen birçok değişim yönetim ve siyasal süreçleri etkileyecek boyuttadır.

Sosyal medyanın etki boyutunu tarihsel izlerde görmek de mümkündür. Örneğin; tarımsal alanlarda makinleşme, sanayileşme, ticaretin artması ve ticaret yollarının güvenliğinin sağlanması gibi parametreler, beraberinde bilgiyi de değerli hale getirmeye başlamıştır. Özellikle matbaanın keşfi bu konudaki adımların başlangıcı olmuştur. Buna bağlı olarak iletişim ağlarının giderek farklılaşması ve yeni ağların kurulması ve iletişim kanallarının giderek farklılaşması, toplumun hemen her alanda gelişmesiyle paralellik arz etmiştir. 1950 sonra birçok alanda olduğu gibi bilgisayar teknolojilerinde de gözle görülür bir değişim olmaya başladı. Özellikle 1960 sonra Avrupa'da artan refaha bağlı olarak telekomünikasyon

alanındaki baş döndürücü gelişme seyri, bilgi ve iletişim teknolojilerinde adeta hızla demode olan veya hızla yenilenen bir süreci başlatmıştır. Bu süreç günümüzde öyle bir aşamaya gelmiştir ki, sosyal hayat kadar yönetim hayatını ve siyasal hayatı etkilemiş ve yönlendirici olmuştur. Özellikle internet teknolojilerinin bugün hemen her alanda ne kadar etkin olduğu ve çok boyutlu bir nitelik kazandığı söylenebilir. Diğer bir ifade ile *bilgi toplumu* veya *bilgi ötesi* toplum şeklinde kavramlaştırılan bu süreç ile birlikte sosyo-ekonomik, teknolojik, iletişim vb. alanlarda yaşanan değişimler toplum hayatını kökünden değiştirmiş gibi gözükmektedir. Her değişim veya gelişim başka bir değişime neden olmuş ve bu değişimler günümüzde de tüm hızıyla devam etmektedir. Bugün küreselleşen dünya, oluşturulan networklar ile adeta küçük bir köye dönüşmüştür. Hatta bu algı ile birlikte dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olaya, aynı anda dünyanın başka bir yerinden olumlu veya olumsuz tepki sergileyen, destek olan, birlikte hareket etmek isteyen insanların sayısı küçümsenmeyecek düzeylere ulaşmıştır. Öyle ki, bu durumu klasik iletişim araçları olan gazete, radyo, televizyon vb. haberleşme araçları ile açıklamanın imkânı bulunmamaktadır. Bu durumu, ancak sosyal medya özelinde yeni medyanın ortaya çıkması, sanal etkileşim vb. olgular ile açıklamak mümkündür. Nitekim sosyal medya denilen olgu ile insanların çift taraflı etkileşime girdikleri, duygu ve düşüncelerini, paylaştıkları, sanal olarak örgütlendikleri günlük hayatta en çok karşılaştığımız olaylar arasındadır. Bugün hemen her yaşta insanın elinde bir cep telefonuna, mobil internet erişimine, birden fazla sosyal ağa üyeliğe rastlamak oldukça sıradan bir hal almıştır. Sosyal hayatın içine bu kadar giren bu araçlar, siyasal katılımın da en etkin aracına dönüşmüştür. Bu bağlamda insanların yönetimlere ve siyasal yapılanmalara karşı örgütlenebildiği, ağlar vasıtasıyla kamuoyu oluşturabildiği, siyasal tecihler üzerinde, seçmen davranışlarında değişikliklere etki edebildiği, hatta siyasal katılımın vazgeçilmezi olduğu bir sektöre dönüştüğü söylenebilir. Geçekten de bugün birçok siyasal kimlikli kişilerin vatandaşlara ulaşma aracı sosyal medya olduğu gibi, toplumsal katmanların, sivil toplumun, iş adamları, gençler vs. gibi birçok sosyal grupların da hem kendi aralarında örgütlendiği hem de siyasal alana yönetim bağlamında etki ettiği bir imkânı ortaya koymaktadır. Zaten toplum hayatında bu şekilde dönüşümlere sebep olan gelişmelerin siyasal alanda değişikliğe sebep olmayacağını söylemek mümkün

değildir. Aksine bu gelişmeler siyasal alanda özellikle siyasal katılım konusunda ciddi değişimlere sebep olduğu açıkça görülmektedir.

Bu bağlamda bireyin kendisini yönetecek iktidarı belirlemesi olarak bilinen siyasal katılım küreselleşme, yeni medya ve sosyal medya ile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. İlk örnekleri olarak antik yunan kent devletlerinde karşılaştığımız siyasal katılım, hemen her dönemde farklı olarak algılanmıştır. Ulus devletlerinin veya özelde demokrasinin ortaya çıkması ile popülerlik kazanmış olan siyasal katılım kavramı bir dönem sadece siyasi tercihleri ortaya koyma olarak bilinen seçimlere katılma olarak anlaşılmıştır. Temsili demokrasinin zafiyetleri, doğrudan demokrasinin imkânsız olarak algılanması ve yönetim olgusunun yönetimde yer alması tartışmaları yapılırken, siyasal katılıma etki eden en önemli faktörün iletişim olduğu görülmüştür. Özellikle günümüzde en etkin sosyal araçlardan biri olan sosyal medya, her yönüyle dikkate değer bir faktördür. Özellikle sosyal medyanın çok canlı olarak kullanıldığı günümüzde siyasal katılımın, sanal siyasal katılıma evrildiğini söylemek mümkündür. Somut olaylar da göstermektedir ki, bu gün artık hiçbir bilgi saklı kalmamakta devletler veya kişiler için çok mahrem olan bilgiler bir anda tüm dünyanın bildiği konular haline gelmektedir. Sanal dünyada oluşturulan kamuoyu ile birlikte yetkililerin görevlerini bırakmasına kadar varan protestolar yaşanmıştır. Nitekim Panama Belgeleri olayında olduğu gibi kişisel bilgileri ortaya çıkan İzlanda Başbakanı görevini bırakmıştır. Bu da sosyal medyanın yönetimler ve siyasal süreçlerde ne kadar etkin bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Yaşadığımız coğrafyada son dönemlerde ortaya çıkan olaylar (Arap Baharı, Gezi Parkı, Wikileaks, Snowden Olayı), sosyal medyanın dünya yönetimleri ve siyasal süreçleri üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir.

Üç bölümden oluşan bu çalışmanın **Birinci Bölümünde**, kavramsal ve kuramsal çerçeveye yer verilerek tarihsel süreç çerçevesinde siyasal katılım kavramı ele alınacaktır. Bu çerçevede sosyal medyadan etkilenmiş siyasal katılım ve bu kavrama bağlı alt ve yan kavramların üzerinde durulacaktır. Ayrıca sosyal medyanın siyasal katılımın tarihsel sürecine yapmış olduğu katkı farklı açıları ile tartışılacaktır. **İkinci Bölümde**, sosyal medya kavramının yaşamış olduğu paradigma değişimi incelenerek dünyada ve ülkemizde sosyal medya örnekleri üzerinden siyasal katılıma

etki biçimleri ve yapılan çalışmalarda bunun ne boyutta olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır. Çalışmanın **Üçüncü Bölümünde** ise, sosyal medyanın siyasal katılım açısından geldiği noktanın analizi yapılacaktır. Bu bağlamda sosyal medya siyasal katılımında ve insan davranışlarındaki değişimde ne kadar etkili? Sosyal medya kullanımı insanların siyasal katılımına ilişkin örnekleri nelerdir? Sosyal medya kullanımı bir ülkenin siyasal hayatına nasıl etki etmekte ve yön vermekte? Sanal ortamda örgütlenme siyasal katılma sayılabilir mi? Sanal ortamda komuoyu oluşturarak, çeşitli örgütlenmeler oluşturma ve bunların yönetim ve siyaset üzerindeki etkileri nasıl olmaktadır? İnsanlar toplumsal hareketlere nasıl sürüklenebilmekte? Bu hareketlenme siyasal siteler üzerindeki olası etkileri neler olabilir? şeklindeki sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır. **Sonuçta ise** genel bir değerlendirme yapılarak sosyal medyanın siyasal katılım açısından nasıl bir paradigma değişimine etki ettiği tartışılacaktır.

1. BÖLÜM

SİYASAL KATILIM KAVRAMI VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde siyasal katılım ile sosyal medya kavramları üzerinde kavramsal ve kuramsal inceleme yapılacaktır. İlk olarak siyasal katılım kavramı üzerinde durulacak ve tüm yönleriyle incelenecektir. Daha sonra sosyal medya olgusu üzerinde durulacak ve siyasal iletişim bağlamında siyasal katılım ile ilişkileri incelenecektir.

1. SİYASAL KATILIM KAVRAMININ İNCELENMESİ

Siyasal katılıma geçmeden önce yalın olarak katılım kavramının incelenmesi konunun anlaşılmasına yarar sağlayacaktır. Nitekim insanlık tarihi boyunca hemen her dönemde yaşanan ve popüler konular arasında yer alan katılım, en genel tanımı ile iş, iştirak, iletişim ve/veya müşterek hareket etme yoluyla belirli veya belirsiz bir toplumsal duruma müdahil olma sürecidir (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2015).

Katılım, düşünce ya da icraat aşamasında olan bir eyleme, olguya veya fikre katılmak, mevcut olan bir şeyi, durumu ve görüşü paylaşmaktır. Başka bir ifadeyle katılım, “herhangi bir şeyden pay almak, bir şeyin veya durumun içine girmek, bir şeyin ortağı olmak, beraber yapmak, birlikte organize etmek, yönetişmek” manası ile ifade edilmekte ve günlük hayatta kullanılmaktadır (Kaypak, 2011: 136).

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi katılım, birlikte çalışan ve/ veya hareket etmek zorunda olan insanların başvurmaktan kaçamadıkları bir olgudur. Bu açıdan değerlendirdiğimizde katılım, hayatın hemen her alanında yaşanmaktadır ki yardımlaşmadan ekonomik faaliyetlere, idare etmekten siyasal yönetimi belirlemeye ve etkilemeye kadar çok çeşitli alanlarda karşımıza çıkmaktadır.

Bu açıklamalar ışığında siyasal katılımı, sosyal, siyasal, yönetsel vb. faaliyetlere iştirak manasına gelen katılım olarak görmek mümkündür. Ancak siyasal katılım farklı bir alanda meydana gelen katılımından oldukça farklı ve karmaşık anlamlar ifade etmektedir. Farklı seviye ve düzeyde meydana gelmesi ile birlikte değişik anlamlar ifade eden bu olgu, faaliyetin çeşidine ve nevine, katılan kişi veya

grubun durumu ve amacına göre de değişik anlamlar kazanmaktadır (Baykal,1970: 18).

Bu bağlamda siyasal katılımın tek ve üzerinde anlaşılması bir tanımını bulma imkânı olmadığından farklılık arz eden tanımlarının üzerinde durmak konunun anlaşılmasında yarar sağlayacaktır. Demokrasinin olmazsa olmazı veya en azından asgari şartı olarak görülen katılım (Dahl, 2001: 39) dar anlamda, sadece seçimlere katılım olarak kısıtlanabilir (Çukurçayır, 2011: 43). Yani bu tanımlamada siyasal katılım sadece tekil davranışlarla gerçekleşir, bireyin devletle olan ilişkisi interaktif bir süreç izlemez (Higgs vd., 2008: 596). Başka bir ifade ile bu durum en alt düzeyde katılımın ifadesidir.

Geniş anlamda siyasal katılım, hem yerelde hem de genelde oluşturulan siyasal alanlarda yapılan faaliyetler ile vatandaşların farklı şekillerde yönetimi elinde bulunduran veya siyasal manada iktidarda bulunan kesim üzerinde baskı oluşturmaları, doğrudan veya dolaylı bir şekilde siyasal sürece katılarak çeşitli etkiler oluşturmaları şeklinde ifade edilebilir (Güldiken, 1996: 31).

Daha kapsamlı bir perspektif ile ele aldığımızda katılım, bir ülke veya bölgede toplumu oluşturan vatandaşların siyasal sistemle kurduğu ilişkilerin bütününe kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ilişkiler siyasal olayları takip etme ve bilgi alma, haber toplama ve inceleme, siyasal alanda herhangi bir faaliyette bulunma, oy verme, bir siyasi aksiyona destek veya tepki verme, yönetim için seçimlerde aday olma ve siyasal karar mekanizmalarında yer alma gibi farklı şekil ve boyutlarda kendisini göstermektedir (Gökçimen, 2008: 7).

Anlaşıldığı üzere katılım, kişi ya da bir grubun karar alma sürecine en alt seviyede sesini duyurması en üst seviyede ise kararı alması arasında geniş bir alanda gerçekleşen bir manada, kişinin bir karar alma sürecine olan müspet veya menfi katkısını ifade ettiğinden birçok farklı anlamda ele alınması doğaldır. Katılım kavramının daha iyi anlaşılması için 2004 yılında Galler hükümeti tarafından yapılan katılım kavramı açıklama yarışmasında kazanan tanımlamaya göz atmakta fayda vardır: Katılım, bir kişinin doğrularının kendisini ilgilendiren ve etkileyecek olan bir

karar alma sürecine dâhil olması, yani çok sesliliğin ve seçimin olması demektir (Participationworkerswales, 2015).

Başka bir tanımda ise katılım, yönetimin yaptığı tercihleri ve yönetim ile ilgili kararları etkilemek amacıyla karar alma ve uygulama süreçlerine müdahil olma durumunu ifade etmektedir (Higgs vd., 2008: 596). Benzer bir şekilde Verba, Nie ve Converse (1989: 1), katılımı “vatandaşların karar vericilerinin seçimi ve onların yapmış oldukları eylem ve işleri doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkileme amacıyla giriştikleri yasal eylemler” olarak izah etmektedir. Tanıma dikkat edilirse Verba, Nie ve Converse, siyasal katılımı “yasal eylemler” olarak sınırlandırmışlardır (Belli, 2016: 47).

Farklı bir tanımda Arnstein, katılımı “gücü ve yetkisi olmayan vatandaşları (ki bu vatandaşlar hali hazırda siyasal alandan dışlanmışlardır) bireysel olarak siyasal hayatın bir parçasına çeviren bir güç dağıtım süreci” olarak tanımlamaktadır. Yani siyasal katılım bir manada bireye verilen siyasal alandaki rolün biçimini ifade etmektedir (Arnstein, 1969: 216).

Yukarıda verilen tanımlar ve yapılan açıklamalar ışığında siyasal katılım kavramını kısaca, sosyal ve siyasal kurum veya kuruluşların seçiminden başlayarak, almış olduğu kararlardan etkilenen (veya etkilenme ihtimali olan) kişi veya grupların bu kararların alınmasına (alınması sürecine) yasal sınırlar içerisinde iştiraki olarak tanımlamak mümkündür (Yayla, 2003: 93).

3. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KATILIM

Her ne kadar katılımı salt bir demokrasi aygıtı olarak görmek yanlış olsa da katılım, demokrasi ile ortaya çıkmış bir olgudur, diyebiliriz. Bu yüzden katılımın geçmişi de ancak demokrasinin kendi tarihi kadar gitmektedir ve demokrasinin tarihini incelemek katılımın tarihini incelemek anlamına gelmektedir.

Bu bağlamda, katılımın ilk ortaya çıkışı Antik Yunan kent devletlerinde uygulanan demokrasiye rastlamaktadır. Yurttaş olan yetişkin erkeklerin mecliste fikrini söyleme, oylamalara ve yürütme işlerine katılma hakkı bulunmaktadır. Doğrudan demokrasi diyebileceğimiz bu uygulamada görülen katılım sadece yurttaş

sayılan yetişkin erkeklerin katılımı ile sınırlıdır. Kadınların, kölelerin ve yurttaş olmayan yabancıların yönetime katılma ve söz hakları bulunmamaktadır. Antik Roma'da cumhuriyetin imparatorluğa dönüşümü sürecinde günümüzdeki temsili demokrasiyle benzer özellikler taşıyan bir demokrasi ve katılım modeli uygulanmıştır. Siyasete katılım ve diğer haklar sınıfsal farklılıklara göre şekillenirken iktidar da ayrıcalıklı bir elit grubun tekelindedir. Roma, iktidarın sınırlandırılması ve paylaşılmasına, çoklu kontrol mekanizmalarına ve halkın denetim ve katılımına imkân tanıyan yapısı ile demokrasinin kurumsallaşmasına katkı sağlamıştır (Bingöl, 2012: 127).

Beşinci yüzyılda Roma İmparatorluğunun yıkılması ile birlikte Avrupa'da uzun süre hüküm sürecektir feodal sistem hâkimiyeti başlamıştır. Bu sistemin en karakteristik özelliği güçsüz bir kralın varlığına rağmen güçlü ve kendi bölge ve kentlerinde özerk bir egemenliğe sahip feodal beylerin varlığıdır. Ülke genelinde güvenlik ve asayiş gibi konuların feodal beyler aracılığı ile sağlanmaktadır. Onuncu yüzyıldan itibaren feodal beylerin asayişi sağlamalarıyla birlikte ticaret canlanmaya başlamıştır. Tarım toplumundan ticaret toplumuna geçiş ve kentlerin ekonomik odak haline gelmesi bu döneme rastlamaktadır. Kentlerin gelişmesi ve ekonomik hayatta ticaretin ağırlığını arttırmasıyla birlikte asiller ile yoksullar- köylüler arasında ticaretle uğraşan burjuva veya kentsoylu olarak adlandırılan zengin bir orta sınıf doğmuştur. Kentlerde ortaya çıkan bu zenginlikten daha fazla yararlanmak isteyen feodal beyler ile bu beylere vergi veren orta sınıf arasında kimi zaman savaşlar, kimi zaman uzlaşmalar gerçekleşmiştir. Tüm bunların sonucunda kentliler yargısal ve yönetsel özerklikler elde etmeyi başarmışlardır. Birçok Avrupa kentinde az veya çok yaşanan bu değişiklik ile burjuva sınıfı kentlerde hâkim güç haline gelmiştir. Bu dönemde orta sınıfın belli düzeyde yönetime katıldığını, feodaliteye ve monarşiye karşı haklarını savunduğunu söylemek mümkündür. Özellikle İngiltere'de 1215 yılında Magna Carta'nın ilanı, kralın yetkilerinin sınırlandırılması ile anayasacılık hareketinin başlangıç noktası olarak görülmektedir.

Bu dönemde kentlerde özel hukuk kuralları ve mahkemeler kurulmuş, her kent kendi askeri birlikleri ile güvenliklerini sağlamışlardır. Feodal hiyerarşinin aksine yatay bir toplumsal düzen kurulmuş ve kentte yaşayanlar bir yemin ile kente

(komüne) bağlanmışlardır. Toplumsal sözleşmeye benzeyen bu yemin ile komüne bağlanan kentliler hukuksal ve moral bir kişilik kazanıyorlardı. O dönemde yaşanan bu gelişmeleri komüne dayalı demokrasi olarak değerlendirmek mümkün ise de ekonomik ve siyasal gelişmelerden dolayı bu demokrasi biçimi yayılma özelliği gösterememiştir (Bumin, 1990: 50- 53; Mardin, 2006: 10- 11).

Avrupa’da yaşanan Rönesans ve Reform hareketlerine de bakıldığında demokrasinin gelişmesinde önemli kavşak noktalarını teşkil ettikleri görülmektedir. Bu hareketler Avrupa’nın, kilisenin baskısından kurtulup modernleşme çağına geçmesinde büyük rol oynamıştır. Bu dönemde güçlü kentler güçsüz komşularına saldırdığı ve paralı askerler vasıtasıyla rakipleri karşısında üstünlük sağlamaya çalıştıkları görülmüştür. İrili ufaklı çok sayıda kentin varlığı ulaşımı ve ticareti tehlikeye sokar boyutlara ulaşmıştır (Bingöl, 2012: 127; Bumin, 1990: 55).

Bu karışıklık döneminde kentlerde yaşanan toplumsal ve ekonomik sıkıntılardan iyi yararlanan krallar güçlenmeye başlamıştır. İçine düştüğü sıkıntılardan çıkış noktası olarak monarşiyi gören burjuvazi, krallara destek vererek ulus birliğinin sağlanması ve ulus devletlerin kurulmasına ön ayak olmuştur. Bu dönemde görüşleri ve prenslere verdiği öğütlerle Niccolo Machiavelli (1469- 1527) ön plana çıkmaktadır. Direkt olarak demokrasiyi savunmasa bile Machiavelli’nin iktidarın meşruluğu ve sınırları konusunda yaptığı tartışmalar ile güvenlik ve egemenliğin sağlanması için güç kullanmanın meşruluğu konularındaki çalışmaları, demokrasi anlayışının gelişmesine katkı sağlamıştır.

Monarşinin varoluş mücadelesi dolaylı da olsa modern devlet anlayışının temellerinin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu dönemde Jean Bodin’in (1530- 1596) Devletin Altı Kitabı adlı eseri ve monarşinin mutlak egemenliğini savunması, aslında günümüz egemenlik anlayışının şekillenmesine yardımcı olmuştur (Saygılı, 2014).

Günümüz devlet, siyaset ve demokrasi anlayışına katkısı olan bir diğer yazar da Thomas Hobbes’tur (1588-1679). Hobbes insanların doğuştan eşit olduğunu savunur ve “insan insanın kurdudur” diyerek insanların güvenliklerini sağlamak adına “toplum sözleşmesi” ile haklarının bir kısmını egemene (devlete) devretmeleri

gerektiğini, devletin varlık sebebinin devletle birey arasındaki sözleşme olduğunu söylemiştir. Bu durum devlete meşruluk kazandırma çabası olarak da değerlendirilmektedir (Bingöl, 2012: 127; Hakyemez, 2000).

Monarşinin güçlenerek ülke içerisinde hâkimiyetini pekiştirmesiyle burjuvazinin sanayicilere dönüşmesi hemen hemen aynı tarihlere rastlamaktadır. Ticaret toplumundan sanayi toplumuna geçiş ile birlikte toplumsal anlamda da değişimler yaşanmıştır. Zenginliğin artması ile burjuvazinin toplum içerisindeki rolü ve asalet derecesi hızla yükselmiştir. Artık mal üretiminde artış ve monarşilerin keyfi uygulamaları yönetsel anlamda burjuvaziye baskı altına almaya başlayınca burjuva monarşilerin yerine kendi kendilerini yönetecekleri bir sistemin oluşturulmasını veya en azından monarkların yetkilerinin kısıtlanmasını istemişlerdir.

Ekonomik gereklerin zorlamasıyla ortaya çıkan bu değişiklik talepleri toplumda ve dönemin aydınlarında da kabul görmüş ve demokratik gelişmelere paralel mutlak monarşiden meşrutî monarşiye ve cumhuriyet rejimlerine geçiş yaşanmıştır. Bu geçişler İngiltere gibi yerlerde yumuşak bir şekilde yaşanırken Amerika’da bağımsızlık savaşının sonucunda, Fransa’da ise ihtilal sonucunda olmuştur. Bu olaylar sonucunda ilan edilen 1776 da Amerikan “Bağımsızlık Bildirgesi” ve 1787 Amerika Anayasası ile 1789 Fransız “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” demokrasinin gelişmesinde kilometre taşları olmuştur. Genel olarak özgürlük, eşitlik, güçler ayrılığı ve iktidarın sınırlandırılması gerektiği teması ile gerçekleşen bu olaylarda bazı düşünürlerin fikir ve düşünceleri etkili olmuştur. John Locke (1632-1704), Jean- Jacques Rousseau (1712-1778) ve Montesquieu (1689-1755) bu düşünürlerin başında gelmektedir.

Siyasal liberalizmin kurucusu sayılan Locke insanların özgürlük ve eşitliğine vurgu yapmıştır. Devletin temeline bireyi yerleştiren Locke, devletin bireyin özgürlüğünü ve eşitliğini sağlamak ve savaş gibi durumları bertaraf etmek için var olduğunu ileri sürmüştür. Yasama ve yürütme erklerinin farklı ellerde bulunması gerektiğini bu şekilde hem iktidarın sınırlandırılmasını hem de bireylerin devlete karşı güvende olacağını savunarak güçler ayrılığı ilkesini ilk vurgulayanlardan birisi olmuştur. Daha sonra gelen Montequieu tarafından geliştirilen güçler ayrılığı ilkesi

bu günkü çağdaş demokrasi anlayışının en temel ilkelerinden birisi haline gelmiştir. Özgürlük, eşitlik, toplumsal sözleşme ve genel irade gibi kavramlar üzerinde duran Rousseau, Fransız İhtilaline düşünsel bazda en çok katkıda bulunan düşünür olarak bilinmektedir. Bireylerin bazı haklarından devlet lehine değil de toplum lehine feragat etmesini, çünkü toplumun yararına olan şeylerin bireysel yarardan daha öncelikli olduğunu savunmuştur. Başka bir ifadeyle bu, çoğunluk için iyi olanın herkes için iyi olacağı düşüncesidir. Günümüzde milli irade olarak bilinen genel irade ilkesini ortaya atan düşünür çoğunluğun kamu çıkarlarını hedeflediğini ileri sürmüştür (Bingöl, 2012: 128).

Amerika'da 1787 anayasası ile kurulan demokratik yönetim kent ve komün gibi küçük birimlerde uygulanacağı düşünülen demokrasinin büyük devletlerde de uygulanacağını göstermesi açısından önemli bir gelişme olsa da çağdaş demokrasi anlayışının belki de başlama noktasını oluşturmuştur. Bu gelişmeler demokratik yönetimlerle birlikte siyasal katılımın da önem kazanmasına sebep olmuştur. Günümüzde en asgari düzey olarak nitelenen bu katılım çeşidinde kişilerin seçimler ile yöneticileri belirlemesine olanak sağlanmıştır.

On dokuzuncu yüzyılda demokrasinin gelişmesinde iki önemli düşünürün fikirleri burjuvazinin bu düşüncesine tercümanlık yapmıştır. Bunlar Alexis de Tocqueville (1805- 1859) ve John Stuart Mill'dir (1806- 1873). Tocqueville, Amerika'daki demokrasiyi incelediği "Amerika'da Demokrasi" adlı eserinde bireysel özgürlüklerin, güçlü bir orta sınıfın varlığının, âdemi merkezîyetçi yapının ve güçlü bir sivil toplum anlayışının Amerika'daki demokrasinin gelişmesindeki en önemli faktörler olduğu üzerinde durmuştur. Liberalizmin ekonomik yüzünü temsil eden Mill, ise özgürlüklere vurgu yapmasının yanında ulusal ve yerel düzeyde katılıma önem vermiştir. Özellikle yerel yönetimlerin güçlenmesi ile birlikte merkezi devletin iktidarının kısıtlanacağı ve özgürlüklerin artacağı yönündeki görüşleri herkes tarafından kabul görmüştür (Bingöl, 2012: 128-129).

Yirminci yüzyılda yaşanan bazı olaylar da demokrasinin gelişimine dolayısıyla siyasal katılıma katkı sağlamıştır. Birincisi, İkinci Dünya Savaşı ile birlikte insan hakları ve temel hak ve özgürlükler uluslararası düzeyde benimsenmiş

ve korumaya alınmış, bu hakların gözetilmesi demokrasilerin en temel görevleri arasında yer almıştır. Ülkelerin insan hakları ihlallerini denetleyecek ve gerekirse devletlere yaptırım uygulayacak anlaşmalar ve uluslararası kuruluşlar ortaya çıkmıştır.

İkincisi, savaşlar ve ekonomik krizlerle birlikte uluslararası düzeyde ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmeleri takip edecek ve düzenleyecek Birleşmiş Milletler, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Bir yönüyle sermayenin dünya üzerinde dolaşımını ve güvenliğini sağlayan bu kurumlar, sermayenin istekleri doğrultusunda devletlerin ekonomik, siyasal ve hukuksal düzenlerine müdahale etmektedirler.

Üçüncüsü, teknolojik gelişmelerin ışığında ulaşım, iletişim vb. alanlarda ilerlemeler sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişe neden olmuştur. Küreselleşme denen bu olgu, dünyanın herhangi bir yerindeki bir bilginin anında duyulmasına sebep olmuştur. Küreselleşme ile birlikte dünyanın bir köy haline geldiğini söylemek mümkündür.

Yirminci yüzyılda yaşanan gelişmeler ışığında hayatın hemen her alanında yaşanan değişim siyasal katılımı da etkilemiştir. Başka bir anlatımla demokratik yönetimlerin ve asgari düzeyde katılım artık kimi çevrelerce yeterli görülmemekte, temsili demokrasinin bazı sorunların çözümünde yetersiz kaldığı dile getirilmektedir. Çözüm olarak da siyasal katılım gösterilmekte ve seçmenin iktidarı seçmenin yanısıra karar alma süreçlerine de dâhil edildiği bir siyasal katılım sistemi önerilmektedir.

Nitekim bilgi çağının getirdikleri, küreselleşme, uluslararası kuruluşlar vb. varlığı ile Avrupa Birliği, Afrika Birliği, Asya Birliği vb. birkaç devletin bir araya gelerek kurduğu birliklerle birlikte ulus devletin milli egemenlik anlayışı aşınmış, ülke sınırları da belirginliğini kaybetme noktasına gelmiştir. Özellikle yirminci yüzyılın sonlarında başlayan yerelleşme çabaları ve yönetim gibi olgular sermayenin istekleri doğrultusunda uluslararası kuruluşlar tarafından ulus devletlere dikte edilmektedir. Ulus devletin sonunu hazırlayan bu gelişmelerin bir sonraki

aşamasında kıta veya bölge devletlerinin kurulması olacağı yönünde öngörüler bulunmaktadır.

Yirminci yüzyılın sonunda siyasal katılım alanında yaşanan bu değişimlere ek olarak yirmibirinci yüzyılın başlarından itibaren internet teknolojilerinin gelişmesi de bu alanda çok çeşitli etkilere sebep olmuştur. Özellikle sosyal medya alanında yaşanan gelişmelerin siyasal katılımı yeniden anlamlandırılmamıza sebep olacak kadar büyük etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmanın temel araştırma konusu olan bu olgu çalışmanın ileri ki bölümlerinde etraflıca ele alınacaktır.

3. SİYASAL KATILIMIN KAPSAMI VE BOYUTLARI

Siyasal toplumsallaşmayı yaşamış rasyonel bir birey, mümkün olan her durumda, politika geliştirme süreçlerine dâhil olmak ister. Bu istek, ister istemez yönetimle bireyi birbirine yaklaştırır. Özellikle günümüzde birey, geliştirilen politikalar konusundaki tercihlerini sadece her dört ya da beş yılda bir yapılan seçimler aracılığı ile bildirmek gibi kısıtlayıcı bir şekilde istememekte; katılımı sürekli ve işler hale getirmeyi beklemektedir (TEPAV, 2014: 15). Bu bağlamda siyasal katılımın bireylerin seçimlerde tercihlerini ortaya koyma ile başlayan süreçte iktidarın almış olduğu her kararı paylaşmaya, uygulamaları takip etmeye ve sonuçları değerlendirmeye kadar çok geniş bir alanı kapsadığını söylemek mümkündür.

Nitekim Öztekin (2011: 251) katılımı, düzenli aralıklarla yapılan seçimlerde oy vermekle beraber yalnızca bununla sınırlı kalmayarak, aynı zamanda her ne şekilde ortaya çıkarsa çıksın bir siyasal karar karşısında ortaya çıkan ilgi seviyesi ve bu ilginin neticesi şeklinde açıklamaya çalışmıştır (Belli, 2016: 47). Bu yüzden siyasal katılımın iki ana mecrada ortaya çıktığı söylenebilir; birincisi toplumu oluşturan bireylerin, toplum üzerinde bir güce iktidarı kullanacak şekilde yerel ve ulusal düzeydeki yetki aktarımında yani devleti idare edecek yöneticilerin seçiminde, ikincisi ise yöneten kesimin ortaya koyduğu kararlara ve karar alma süreçlerine halkın dâhil edilmesinde veya halkın dâhil olmasındadır (Dursun, 2010: 234).

Yukarıda belirtildiği üzere katılım bir davranış, eylem veya çalışma olarak ele alınmıştır. Bu anlayışı biraz daha ileri götüren bazı yazarlar bireylerin siyaset ve

siyaset yapanların ortaya çıkardığı siyasalar karşısındaki tutumlarını, ilgi ve düşüncelerinin varlığını da katılım kapsamı içerisinde değerlendirmişlerdir (Daver, 1993: 203; Kapani, 2007:144).

Bireyin eylem ve faaliyetlerinin yanında düşünsel tutumlarını da siyasal katılım içerisinde değerlendirme anlayışı Robert Dahl'ın siyasal katılım düzeylerini akla getirmektedir. Nitekim Dahl siyasal katılımı, "İlgi, önemseme, bilgi ve eylem" olmak üzere, birbirini etkileyen, takip eden ve tamamlayan dört farklı düzey çerçevesinde ele almaktadır (Dahl, 1963: 57). Herhangi bir davranışın ortaya çıkması için gerekli olan ilk aşama bireyin o konuya ilgi beslemesidir. İkinci olarak, ilgi beslediği konuyu belli nedenler çerçevesinde önemsemesi, üçüncü olarak o konu hakkında belli bilgiye sahip olması ve en son olarak da eyleme geçecek ortamı bulduğu anda harekete geçmesi gerekmektedir (Kapani, 2007: 144). Bu bağlamda ilgi, siyasal alan ile alakalı olayları- gelişmeleri takip etmeyi; önemseme, siyasal alana ilişkin meselelere kafa yormayı; bilgi, gerçekleşen bir olay veya bir fikir hakkında bilgi sahibi olmayı; eylem ise siyasal alanda gerçekleşen aktivitelere bizzat katılmayı ifade etmektedir (Con, 2011: 153). Nitekim siyasal katılımın ideal olarak gerçekleşmesi için belli bir düzeyde (asgari olarak) merak, ilgi, bilgi ve eylem gerektirmektedir. Zira kişilerin içinde buldukları aile, çevre, iş ortamı, eğitim durumu gibi birçok farklı sosyal gösterge insanların katılımını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir (Çukurçayır, 2012: 216).

Siyasal katılmanın sabit ve belli bir biçimi ve düzeyinin olmaması doğaldır. Bu yüzden birbirinden farklı biçim ve düzeyde gerçekleşmektedir. Siyasal katılım ani ve tek hamlelik bir durum olmadığı için bir süreci (inişli ve çıkışlı bir seyir izleyebilir) ifade etmektedir. Bu sürecin değişken olmasını sağlayan temel etkenler katılımcıların nitelikleri ve katılım biçimleridir. Ayrıca katılım çoğu zaman, katılma sağlayacak bireyin fikri ve zihni ön değerlendirme sürecinin ardından gerçekleşir. Dolayısıyla bireyin düşünsel bir hazırlığının olmadığı katılımlar sakattır (Çukurçayır, 2012: 216).

Siyasal otoritenin almış olduğu kararlara tesir etmek maksadı ile ortaya konan eylem ve davranışların sadece siyasal bireyler tarafından üretilmiş veya tasarlanmış

olma ihtimali olabileceği gibi, bunun yanında başka birileri yani siyasetle alaka düzeyleri farklılaşmış bireyler tarafından da üretilmiş veya tasarlanmış olmaları mümkündür. Şayet eylem ve davranışlar, direkt olarak siyasal bireylerin kendi inisiyatifi ile tasarlanmış ise bağımsız veya özerk katılma olarak ifade edilebilir. Fakat bu eylem ve davranışlar başka birey ve gruplar tarafından tasarlanmışsa bağımlı veya uyarılmış katılma olarak isimlendirilebilir (Belli, 2016: 47).

Siyasal katılım birçok bilim insanı tarafından “etki” ve “güç” kavramları üzerinden izah edilmektedir. Katılmanın niteliği, gerçekleşen sürecin bu iki kavramdan hangisine daha yakın olduğuna bakılarak saptanır. Siyasal katılımın, kararları etkileme süreci olduğu belirtildiğinde katılanların sonucu belirlemeksizin, verilen kararlara katkıda buldukları vurgulanmak istenir. “Güç” ise, kararı bizzat veren veya belirleyen odak için kullanılmaktadır. Bu kavramlar katılmanın niteliğini saptamada da belirleyici role sahiptirler. Sonucu belirlemeksizin yalnızca kararlara etkinin söz konusu olduğu durumlar için “kısmi katılım”, sonucun katılanlarca belirlendiği durumlara ise “tam katılım” tanımlaması yapılabilir (Açıkgöz, 1987: 21).

Siyasal katılımın derecelendirmesi ile ilgili olarak en altta gazete, dergi vs. gibi medya organlarını takip ederek siyasal olayları izleme, mitinglere katılma ve kişisel olarak yapılan özel sohbetlerde siyasi konuları tartışma bulunmaktadır. Bunları takip eden bireyler bir manada siyasal alanın seyircileridir. Buna ek olarak, orta sınıfta, siyasi konular ile alakadar, olaylar karşısında açıkça konum belirleyerek, aksiyon alan bireyler bulunmaktadır. Siyasal katılımın en ileri noktası ise bireyin bizzat bir olayın parçası olması veya içinde olmasıdır. Örnek olarak bir siyasi partide aktif üye olmak hatta yöneticilik yapmak verilebilir (Söğütlü, 2010: 90- 96).

Yukarıda verilmiş olan bir tanımda Verba, Nie ve Converse, siyasal katılımı “yasal eylemler” olarak sınırlandırmışlardır (Belli, 2016: 47). Ancak bazı yazarlar katılımı normal (olağan) ve anormal (olağan olmayan) olarak ayırma yoluna gitmişlerdir. Bu ayırma göre demokratik ve hukuk çerçevesinde yapılan katılım normal bu şekilde olmayan yani anormal katılım yolları olan ayaklanma, silahla yönetimi değiştirme, darbe, terör vs. ise katılım sayılsa dahi sakat durumlar oluşturmaktadır (Söğütlü, 2010: 90- 96).

Halk katılımı hakkında, birey ve yönetim yapıları arasındaki ilişkinin incelenmesinin ötesinde bir görüşe sahip olan (Beetham vd., 2008), dördü katılımlı modu veya boyutu içeren bir tipoloji önermektedir. Bu farklı boyutlar farklı katılım türlerini incelemeye yardımcı olur ve katılımın hem kurumsal hem de bireysel bakış açılarını yansıtır. Bunu yaparken, bu tipoloji kurumsal güç ve bireysel/ kolektif yetkilendirme arasındaki gerilimlerin ve farklı katılım türlerinin nasıl kurumsal güce karşı gelebileceğinin altını çizer. Bahsi geçen bu boyutlar:

- Bireysel veya kolektif eylem veya girişim.
- Yapılandırılmamış veya mevcut kuruluşlar ve kanallarla yapılandırılmış.
- Zamanla sınırlı veya tek seferlik veya zaman içinde devam eden.
- Reaktif veya proaktif.

Bahsi geçen tipolojilerden farklı olarak, burada, halk katılımının derinliği konusu daha az önemlidir. Bazı bakımlardan, bu katılımın genişliği tartışmalarıyla ilintilidir, ancak burada odak noktası katılımın kapsadığı tekil halk, toplumsal ve/ veya bireysel faaliyetlerin yelpazesi değil, bu faaliyetlerin alabileceği çeşitli ilave boyutlardır (Brodie vd. , 2009: 19). Katılımın, yerel, ulusal ve küresel düzeyleri olduğu gibi ve birçok farklı bağlamda ele alınabileceği gibi bireysel ve kolektif eylemler de dâhil olmak üzere de kurgulanabilir. Ayrıca siyasi katılım hem formel hem de enformel nitelikte pek çok farklı formu kapsayabileceği düşünülmektedir (Cornwall, 2002; Gaventa, 2006; Gaventa ve Cornwall, 2006).

Beetham ve diğerlerine göre (2008), birbirinden farklı, aynı zamanda çok çeşitli bireysel veya kolektif eylemler ve kampanyalar arasında genellikle bireylerin ve/ veya toplulukların (çıkarcı toplulukları, yer toplulukları ve/ veya kimlik toplulukları) deneyimledikleri, paylaşılan bir öfke, adaletsizlik veya haksızlık hissi bulunmaktadır. Bunun, reaktif veya proaktif ve bireysel ve/ veya kolektif protesto faaliyetlerine neden olduğu öne sürülmektedir (Brodie vd., 2009: 20). Bu tür “popüler katılım” (veya toplumsal eylem faaliyetleri) mevcut örgütlere veya yapılandırılmamış ağlara ve alternatif örgütlenme kanallarına dayanır. Bu katılım türleri genellikle yönetim yapılarının dışında gelişir ve kurumsal değerlere ve işleme

yöntemlerine güçlü bir şekilde karşı durur, yenilikçi alternatifler sergiler ve yerleşik uygulamaların ve normların değişimini destekler. Bunun örnekleri rüzgâr çiftliklerine karşı kampanyalardan küresel ısınmaya karşı bireysel ve kolektif eylemlere kadar bir yelpazede uzanır. Beetham ve diğerlerinin (2008) tipolojisinin altında yatan anlayış, örnek inceleme alanı olarak belirledikleri İngiltere’de herhangi bir katılım türünün veya faaliyetinin toplumda gücün dağıtımının eşitsizliği kadar eşitsiz olduğudur. Ayrıca, bunun hükümete katılıma ve diğer toplumsal ve bireysel katılım türlerine erişimde eşitsizliğe neden olduğunu belirtmektedirler (Brodie vd., 2009: 22). Ancak çalışma neticesinde yazarlar, katılımı genişletmenin ve derinleştirmenin daha fazla sosyal adalete ve daha etkin kamusal hizmetlere neden olabileceği sonucuna varmışlardır. Buna uygun olarak, bireylere, örgütlere ve topluluklara (çıkar toplulukları, yer toplulukları ve/ veya kimlik toplulukları), “hükümetin katılım taahhütlerinin değerlendirilmesi; ancak hayallere kapılmaması” (Beetham vd., 2008: 60) önerisinde bulunurlar.

Kalaycıoğlu, Türkiye’de siyasal katılımı, şu üç ana düzeyde ele almıştır. İlk olarak, seçim dönemlerinde yapılan faaliyetlerin, örgüt üyeliğinin ve hükümet yetkilileri ile kontak sağlamanın en bariz biçimde etkisi altında bulunan boyuttur. Kalaycıoğlu, bu düzeye siyasal katılımın seçim kampanyasına tesir etme ve örgütsel faaliyet düzeyi adını vermektedir (Dinç, 2002: 8). İkinci düzey ise, siyasal katılımın oy verme düzeyidir. Bu durumda oy verme neticesinde katılım sağlanır. Üçüncü düzey olarak ise, siyasal katılımın tartışma- görüşme düzeyi olarak ifade etmiştir. Bu düzeyde dikkatleri celp eden ana husus ise, bireyin etrafındaki hükümet dışı görevleri olanlarla, yakın çevresinin ya da tüm toplumun gündeminde olan meseleleri tartışması veya görüşmesidir (Kalaycıoğlu, 1986: 516- 518).

4. SİYASAL KATILIM ARAÇLARI

Siyasal katılım araçlarını iki düzeyde incelemek mümkündür. Birincisi genel düzeyde, ikincisi ise yerel düzeydedir. Bunun temelinde yatan ana unsur özellikle son çeyrek yüzyılda yerel ile ilgili kavramların ön plana çıkması ile yerel düzeydeki siyasal argümanların yeniden ele alınması ve yorumlanmasıdır. Ancak son dönemde yaşanan gelişmeler bu ayrımın giderek ortadan kalktığını göstermektedir. Nitekim

aynı siyasal katılım araçlarının her iki düzeyde de kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla siyasal katılım araçlarını yerel ve genel siyasal katılım araçları gibi bir ayrıma tabi tutmak yerine bir bütün olarak ele almaya çalışılacaktır.

4. 1. Seçimler

Devletin ve devlet yönetiminin mevcudiyet sebebi olan halk, kendi adına kendisini yönetecek idarecileri bir şekilde devlet yönetimi için seçmektedir. Modern devlet yöntemlerinin ortaya koyduğu en bariz ve olmazsa olmaz uygulaması olan seçimleri, halkın kendisi adına belli süreliğine idareyi elinde bulunduracak kişileri seçmesi veya kabul etmesi eylemi olarak ifade etmek mümkündür. Ancak bu noktada “form” ile “seçim” kavramlarını ayırt etmek gerekmektedir. Form bir olaya veya bir konuya sadece onay verme durumudur. Alternatifsiz olan ya da baskı ve eksik katılım ile gerçekleşen bu yöntem seçim sayılmamaktadır. Seçim sayılabilmesi için özgür ve tam katılımın ve en azından iki tercih ihtimalinin olması gerekmektedir (Britannica, 2016). Seçimlerin iki temel manası olduğunu söylemek gerekir. Bunlardan ilki halkın, kendi adına yapılan görev ve hizmetler ile ilgili olarak ortaya çıkan karar ve sonuçların tümünü ayrı ayrı oylaması durumudur. Bu durumda halk, yönetimi direkt olarak elinde tutar. Yani halk kendini doğrudan yönetmektedir (Çevikbaş, 2008: 81). İkincisi ise, halkın kendi kendisini yönetmesi veya direkt olarak kararların hepsine katılması yerine, kendi adına karar vermesini uygun gördüğü kişileri seçmesi durumudur. Halkın kendini aracılar olmadan yönetmesi ancak dar kapsamlı, nüfusun az olduğu bölge ve yerlerde uygulanabilir olmasından dolayı günümüzde ikinci modele daha çok başvurulmakta ve güncel demokrasi kuramları bu nokta üzerine şekillenmektedir. Diğer bir ifade ile doğrudan demokrasinin uygulanamaz olması temsil kavramını doğurmuştur (Kurt, 2001: 22).

Temsil kavramı ile doğrudan demokrasinin insanlara sunduğu doğrudan/direkt katılım imkânı ortadan kalkmış ve bireyler ve gruplar yeni katılım metotları arama yoluna gitmiştir. Bununla beraber yöneticiler eksik katılımın doğurduğu ve doğuracağı sorunları görerek bu katılım metotlarını geliştirme gayreti içinde olmuşlardır. Bu noktada ifade edilmelidir ki katılım kavramının modern dönemde gündemi bu kadar çok işgal etmesinin temelinde alternatiflerinin uygulanamaz

görülmesi sebebiyle güçlenen temsili demokrasi yatmaktadır. Bu bağlamda demokrasi kavramı artık seçim olmadan düşünülemez hale gelmiştir. Nitekim demokrasi halkın belli bir zaman dilimi ve belli bir yöntem doğrultusunda yönetimi kendi belirlediği temsilciler aracılığı ile elinde tutması durumu şekline dönüşmüştür. Dolayısıyla birey ve grupların yalnızca seçim dönemlerinde oy atan birer aygıt gibi algılanmasının önüne geçilmesi, sosyal, aktif birey ve grupların ortaya çıkması günümüz demokrasi anlayışının olmazsa olmazıdır. Halkın kendini direkt olarak etkileyen uygulama ve politikalara müdahil olmak istemesi doğaldır. Ancak bu müdahale sürecinin kıstaslarının yönetenler tarafından belirlenmesi ciddi bir sorunu teşkil etmektedir. Çünkü halk kendisi ile ilgili bir durumda yasal sınırlar içinde olmak kaydıyla ne zaman, ne şekilde ve nerede müdahil olacağını belirleme özgürlüğüne sahiptir (Göksu, 2003: 59, Çevikbaş, 2008: 81). Bu durumda seçimler yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla çok sağlıklı olarak yapılan seçimlerin yanında diğer katılım metotları olmadan ideal bir siyasal katılımdan bahsetmek mümkün değildir.

4. 2. Referandum (Plebisit)

Referandum kavramı ile plebisit kavramı birbirlerinin yerine kullanılmalarında sakınca olmayan, aynı manayı ifade eden kelimelerdir. Kelime kökenleri incelendiğinde referandum Latince, atıfta bulunma, geri besleme yapma ve geri getirme manalarını ifade etmektedir. Plebisit ise yine Latince, parti işleri ile uğraşmayan sıradan halk manasına gelmektedir (Oxforddictionaries, 2016). Referandum, bir konu ile ilgili olarak halkın görüşünü almaya yönelik yapılan oylamayı ifade eder. Referandum siyasi otorite veya yasalarca halka tanınmış bir haktır. Halkın siyasi hayata müdahalesini içerdiği için siyasal katılımın en bariz yöntemlerinin başında gelir (Thefreedictionary, 2016).

Referandum kavramı ilkel örneklerinin yanında modern olarak J. J. Rousseau'nun halk egemenliği teorisini üzerinden kurgulanmaktadır. Modern demokrasilerde halkın sadece seçim süreçlerinde hatırlanması, bir manada pasif durumda olması çıkmazını kırmak için çokça başvurulan bu yöntem, ortak akıl ve bütünleşik bir düşünce oluşturma konusunda ciddi katkılar sağlamaktadır. Halk referandum yöntemi ile siyasal iktidara etki etme noktasında, ciddi imkânlar elde

etmekte ve bu yöntem sayesinde katılımcı demokrasinin yerleşmesi sağlanmaktadır (Çevikbaş, 2008: 79).

Referandum, seçilmiş yöneticilerin almış olduğu kararlara yönelik halkın tercihlerini ortaya koyan eylemler olduğu için bir manada denetleme işlevini de yerine getirir. Teknolojik gelişmelerin ortaya koyduğu yeni teknikler sayesinde sıklıkla uygulanması ve denetleme işlevinin daha etkin ve verimli olması sağlanmaktadır. Bu noktadaki temel kanı, geçmişte referandumun, maliyetli ve karar alma sürecini sekteye uğratan bir yöntem olarak karşılanmaktayken günümüzde referandum, yöneten ile yönetilenler arasında köprü olma görevini eksiksiz, maliyetsiz ve başarılı bir şekilde yerine getirmektedir. Referandum sayesinde katılım sağlayan halk, her ne kadar birçok propagandayla karşılaşsa da, referanduma mevzu olan konuyu, darlığı nedeni ile enformatik kirliliğe çok fazla maruz kalmadan ele alır ve doğru bir karar alması daha kolay olur. Bu süreç ise sağlıklı bir katılımın gerçekleşmesini sağlar. Bu durum ise halkın iktidarda söz sahibi olmasının önünü açmaktadır. Nitekim halkın yönetenlere olan güvenini arttırmakta ve katılımı tetikleyici bir unsur olmaktadır. Bu yönetime başvuran halk, seçimlere daha hevesli katılmakta ve kendini ifade etme noktasında daha özgür hareket edebilmektedir (Kurt, 2001: 21- 22).

4. 3. Halk Denetimi

Devletin yönetiminin etkin ve verimli bir şekilde gerçekleşmesi için halkın ihtiyaç, talep ve önerilerine kayıtsız kalmaması gerekmektedir. Bu yüzden halk ile yönetimi buluşturacak metotların uygulanması mecburidir. Temsili demokrasi anlayışında toplumun her kademesinin yönetimin aslî bir unsuru gibi olmasının sağlanması önemlidir. Bu bağlamda seçimle iş başına gelen idarecilerin görev süreleri boyunca denetlenmesi gerekmektedir. Bu denetleme yöntemlerinden birisi de halk denetimidir. Halk denetiminin gerçekleşmesini sağlayacak en önemli husus halkın baskı grupları vasıtası ile örgütlenmiş ve bütünleşik hareket etme kabiliyetini kazanmış olmasıdır (Sağır, 2003: 33). Çünkü dar kapsamlı yani bireysel olarak denetim mekanizması oluşturma çabası ciddi manada etkin ve verimli bir denetimi ortadan kaldırır (Çevikbaş, 2008: 81).

Bu bağlamda halk denetimi halkın sadece genelde değil yerelde de olmak üzere bir devlet uygulamasına karşı örgütlü olarak ortaya koyduğu tepkiyi ifade etmektedir. Bu tepkinin oluşmasını sağlayan en önemli hususun özellikle yeni kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde ortaya çıkan şeffaflık ve hesap sorulabilirlik kavramlarıdır. Şeffaflaşan ve hesap sorulmasına fırsat veren kamu yönetimi halkın denetimini sağlayacak ve katılımı sağlıklı bir hale getirecektir.

4. 4. Halk Vetosu

Seçilmiş yöneticilerin ani ve tepeden inme bir karar almasına engel olmak için geliştirilmiş bir yöntem olan “Halk vetosu” halkın yönetime katılmasını sağlayan önemli bir yöntemdir. Bu yöntemle halka, karar mercileri tarafından hazırlanan ve kabul edilen bir kanun veya politika sunularak, halkın belli bir süre içerisinde buna itiraz gösterebilmesi veya bunu reddedebilmesi sağlanmaya çalışılır. Bu veto sayesinde halk bir manada hukuktaki gibi yürütmeyi durdurma kararı olarak geçici süre için zaman kazanmakta ve yönetimin çıkarttığı kanunun tam olarak reddi için referandum yolu açılmaktadır. Veto kararına müteakip gerçekleşen referandum neticesinde halkın tam katılımı sağlanarak kanun veya politikanın halkın her kesimi tarafından onayının veya reddinin yolu açılır.

Halk vetosunun muallak bir tanımı vardır ancak yasalarla düzenlenirse etkin ve verimli bir yönetim ve katılımın sağlanması gerçekleşebilir. Bunun için ne kadar süre zarfında veto için başvurulacağı, kaç kişi veya grubun başvurusunun gerektiği gibi hususların ülkelerin kendine has özelliklerine göre belirlenmesi gerekmektedir. Bir manada referandum gibi algılansa da halk vetosu daha çok ara bir yöntem olarak göz önüne çıkmaktadır (Özer, 2000: 133).

4. 5. Halk Girişimi

Halk girişimi, halkın kendi inisiyatifi ile herhangi bir konuda yeni veya hâlihazırda bulunan bir yasayla ilgili olarak gösterdiği yapma veya değiştirme iradesidir. Yani yöneticilerin değil, halkın bir yasa hazırlayarak kamuoyunun gündemine sunmasıdır.

Halk girişimi iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlar doğrudan ve dolaylı halk girişimleridir. Doğrudan halk girişimi halktan gelen yeni yasa talebinin direkt olarak halkın oylamasına sunulması yoluyla onay veya ret almak şeklinde gerçekleşir. Bu yöntem günümüzde doğrudan demokrasi anlayışının en önemli göstergelerinden birisidir. Dolaylı halk girişimi ise halkın hazırladığı kanun teklifinin, temsilci yöneticilere sunulması ve onların kabul etmesi için onlara baskı yapmak manasına gelmektedir (Ncsl, 2016).

Halk girişiminin modern manada ilk örneklerinden biri 1898 yılında Amerika'nın Güney Dakota eyaletinde uygulanmaya başlanmıştır (Ncsl, 2016). Bu ve benzeri eğilimler sayesinde modern dünyanın rejimi olan temsili demokrasinin, temsilin kalitesi ve güvenilirliği noktasında yaşadığı kriz bir manada sona ermiştir. Çünkü bu vesileyle halkın siyasal hayata katılımı daha da kolaylaştırılarak halk, sadece onay veren veya onay verenleri seçen bir merciden, üreten ve ürettiğini kamuoyuna sunan bir yapıya dönüşmüştür (Çukurçayır, 2005: 222).

4. 6. Halk Toplantıları

Toplum içerisinde bazı kesimlerin yöneticilere ulaşma ve etkileme imkânları olmasına rağmen bazı kesimlerin böyle bir imkânı bulunmamaktadır. Halk toplantıları ile katılım konusunda dezavantajlı kesimin yönetime katılımı hedeflenmektedir. Yöneticilere bir şekilde ulaşamayan kişilerin bu mesafelerini ortadan kaldırmak için ve toplumun her kademesinde bulunan bireylerin yönetim ile eşit etkileşim sağlanmasına imkan tanımak amacı ile yapılan bu toplantılar sabit bir yöntem olmakla beraber spontane gelişen bir durum içinde söylenebilir. Devlet yönetimini elinde bulunan yöneticiler oluşan durum, çıkan yeni bir yasa ya da çıkacak yeni bir düzenleme ile ilgili halka yeterince bilgi aktarma konusunda mesuldürler. Bu konuda dezavantajlı kesimden olan insanlara direkt olarak ana kaynaktan paylaşım yapılması önem arz etmektedir. Yönetim kademelerinin birimleri bu toplantıları belli zaman aralığında düzenleyebilirler (Çevikbaş, 2008: 81).

Yerel ve merkezi yönetim tarafında gerçekleştirilen toplantılarda halk konseyi, halk kurultayı, kent kurultayı, kent halk meclisi, kent dayanışma meclisi,

sivil meclisler, meslek meclisleri, bölge meclisleri gibi çeşitli yöntemler kullanılmaktadır (Çukurçayır, 2005: 225).

4. 7. Bireysel Başvuru (Halkla İlişkiler)

Teknik olarak birbirinden farklı kavramlar olan bireysel başvuru ve halkla ilişkiler, yöneten- yönetilen bağlamında ele alındığında birbirini tamamlayan ve kapsayan kavramlar olduğu gözükmemektedir. Bu açıdan daha geniş bir kavram olan halkla ilişkiler çerçevesinde konuyu ele almak daha uygun olacaktır.

Halkla ilişkiler kamu yönetimi açısından, devlet ve halk arasında karşılıklı yarar sağlayan ilişkiler kuran bir stratejik iletişim sürecidir (Prsa, 2016). Bu bağlamda devlet mekanizmasında yönetici tarafında görev alanların halkla ilişkiler uygulamalarına ehemmiyet göstermesi yurttaşlık kültürü ve toplum bilinci açısından ciddi bir önem arz etmektedir. Herkesin malumudur ki modern demokratik yönetimler insan, yani birey merkezli bir yönetim tarzını benimsemişlerdir (Coşkun, 1999: 108). Bireylerin kendi istek ve arzuları ile yönetime katılmasını sağlayacak metotlar geliştirmek yöneticilerin temel vazifesidir. Bu vazife, birey merkezli, adil, demokratik ve oturmuş bir yapının meydana gelmesi için mecburidir.

Kamu yönetimi açısından halka ilişkiler iki ekseninde ortaya çıkar. Bunlardan birincisi yönetilen orjinli iken bir diğeri de yöneten orjinlidir. Yönetilen orjinli halkla ilişkiler belli bir yönetime bağlı kalmadan yönetilenin yönetim ile kurmak istediği bağı ifade etmektedir. Bu durumda yöneten erkin kendini yönetilene karşı hazır tutması ve yönetilenin zorlayıcı unsurlarını kabul ederek makul çerçevede karşılık vermesi gerekir. İkinci durum olan yöneten orjinli halkla ilişkilerde, halktan gelmesi muhtemel talep, istek ve önerilerin ilgili yerlere ulaşması için hazırlıklı olmak ve süreçleri azami derecede hızlandırmak için çalışma yapmak vardır. Bunun yanında halka yönelik alternatif ilişki kurma yöntemleri sunularak onların yönetime katılmasının hızlandırılması, sunulan bu yöntemlerle mümkün kılınmalıdır. Özellikle teknolojik gelişmeler neticesinde sunulan yöneten ve yönetilen arasındaki mesafeyi ortadan kaldıracak araçlar, halka ilişkiler yöntemlerini ve nihayet konumuzun temel özü olan siyasal katılımı ciddi manada değiştirmiş, geliştirmiş ve kolaylaştırmıştır.

5. SİYASAL KATILIMA KATKI YAPAN KAVRAMLAR

Siyasal katılımın gerçekleşmesi bazı kavramların varlığına bağlıdır. Bu başlık altında siyasal katılımın gerçekleşmesini sağlayan siyasal sistem kavramı, siyasal kültür ve son olarak da siyasal toplumsallaşma kavramları ele alınacaktır.

5. 1. Siyasal Sistem

Bu kavramı açıklamak için ilk başta sistemin ne manaya geldiğini tespit etmek gerekmektedir. En net ifadesi ile sistem, belli bir maksadı ortaya çıkartmak için toplu bir şekilde çalışan ve birbirleriyle etkileşim halinde olan parçalardan meydana gelen bir bütünü ifade etmektedir. Bu tanımlamaya bağlı olarak bir sistemin iki ana özelliğinin olduğu söylenebilir (Mele vd., 2010: 126).

Bir amaç etrafında oluşması: Her sistemin gerçekleştirmeyi hedeflediği tanımlı ve ortaya konmuş belli bir amacı ya da amaçlar bütünü vardır. Herhangi bir amaç doğrultusunda şekillenemeyen yapılara sistem demek mümkün değildir. Diğer bir ifade ile bir sistemin var olmasının ana sebebi belli bir amaç doğrultusunda çalışmasıdır.

Etkileşim halinde parçalardan oluşması: Sistemi genel manada bütün olarak meydana getiren parçaların temel amacı, özelde kendine düşen görevi yapmak, genelde ise sistemin amacını gerçekleştirmek için diğer parçalarla birlikte uyum içerisinde çalışmaktır. Bu çalışma sırasında parçalar birbirleri ile etkileşim halinde bulunurlar. Bu etkileşim, sistemi bir parçalar yığını olmaktan uzaklaştırır (Sarıaslan, 1985; 52).

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi sistemin bir amacı vardır ve çeşitli parçalardan oluşmaktadır. Bu parçalardan herhangi birisinde gerçekleşecek herhangi bir değişim tüm sistemi etkileyecektir. Muhakkak ki sistem gibi sistemin parçaları ya da diğer bir ifade ile bileşenleri de aynen sistemin kendisi gibi bir alt sistem olabilir ve onlar da çeşitli parçalardan oluşabilirler. Bu tür parçaların oluşturduğu bütüne ise alt sistem adı verilir. Örneğin bir bakanlığı oluşturan genel müdürlükler, bir alt sistem olarak kendi alanlarında çalışma yaparken farklı alt parçalardan oluşur. Nitekim karmaşıklık

düzeyine bağılı olarak bir sistem muhtelif parçalardan oluşan farklı sayıda alt sistemlerden oluşabilir (Sarıaslan, 1985; 53).

Sistemler kendi düzenleri içinde kendisini çevreleyen ve işleyişini sınırlayan diğer sistemlerle, yani kendi “çevresi” ile ilişkide bulunmak zorundadır (Akıncı, 2014: 307). Çevresi ile herhangi bir etkileşime girmeyen sistemlere "kapalı sistemler" denir. Bu tür sistemler genel olarak belli bir amaç dışında bir şey beklenemeyen ve çoğunlukla mekanik sistemlerdir. Örnek vermek gerekirse, kol saati ve tartı gibi sistemler ancak belli bir amaç gütmek ve onu sağlamak için kurulmuşlardır. Çevresi ile etkileşim içerisine giren sistemler "açık sistem" olarak adlandırılırlar. Açık sistemler çevre sistemlerden olumlu veya olumsuz girdiler alırlar ve bunları belli bir şekilde işleyerek kendi sistemlerine uygun hale getirirler. Bu işleme tabi tutulan girdilerden çıktılar üretilir. Bu işlemde geçen veriler bazen tekrar girdi olarak değerlendirilir ve geri dönüşümü sağlanabilir.

Bu sistem tanımının ardından siyasal sistemin ne olduğuna değinecek olursak siyasal sistem, “toplumların ortak hedeflerini belirlemek ve gerçekleştirmek üzere geliştirdikleri bir örgütler bütünü” olarak tanımlanmaktadır (Almond, 1974: 4). Literatürde siyasal sistem kavramını açıklamak için "hükümet", "millet" ya da "devlet" tanımlamalarının kullanıldığı görülmektedir. Bunun temelinde, geçmişten günümüze tüm kavramların yaşadığı evrim gibi özellikle de devlet kavramının ciddi manada değişime uğraması yatmaktadır. Yaşanan bu terminolojik değişim politik alanda yeni bir tanımlamayı zorunlu kılmıştır. Bu bir manada siyasal sistemdeki eski olguların yeni söylenişi olarak adlandırılabilirdiği gibi bunun yanında daha farklı noktalardan ele alındığında ifade ettiğimiz (hükümet, millet ve devlet) kavramların genişletilmiş hali olarak da değerlendirilebilir (Almond, 1974: 4).

Siyasal sistem bir sistemin taşıdığı temel özellikleri içerisinde barındırmaktadır. Yani girdiler, işleme, çıktılar ve geri bildirimler her sistemde olduğu gibi siyasal sistemde de bulunmaktadır.

Siyasal Sistemde Girdiler: Siyasal sistemde girdiler toplumdan, daha spesifik ifade ile toplumun içerisindeki birey ve grupların talep ve desteklerinin tümüdür. Birey ve gruplar, yönetimi her ne şekilde olursa olsun elinde tutanlara belli

konularda yardım ve övgü sunarlar. Bu olumlu veya olumsuz görüş, öneri, talep, övgü ve yergiler siyasal sistemin sağlıklı işleminin en temel unsurlarıdır (Dinçkol, 2016: 48).

Siyasal Sistemde Girdinin İşlem Süreci: Toplumun değişik kademelerinden gelen girdiler işleme sürecinde karar alıcılarla beraber onların yetki verdiği kurum ve kişiler tarafından değerlendirilip hükümet eden mekanizmanın işine yarayacak verilere dönüştürülürler (Dinçkol, 2016: 49).

Siyasal Sistemde Çıktılar: Yöneten erkin işlediği, kendisinin okuyabileceği bir hale getirdiği girdiler, karar ve eylem olarak çıktılara dönüşmektedir. Karar ve eylemler uygulanarak neticeleri yönetim tarafından anlaşılmaya çalışılır (Mele vd., 2010: 129).

Siyasal Sistemde Geri Besleme: Alınan karar ve yapılan eylemlerin neticesinde ortaya çıkan sonuç ve durumlar yeni girdiler olacak biçimde geri bildirim yolu ile yeni bir süreç döngüsüne dönüştürülür.

Siyasal Sistem, toplum, ulusal ya da uluslararası faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar, her türlü grup ve topluluklar ve en alt seviyedeki bireylerin aralarında oluşan siyasal ilişki veya etkileşimlerin tümü olarak nitelendirilebilir. Farklı şekillerde tanımlamasını yaptığımız siyasal sistem dar ve geniş manada farklı sınırlılıkları olan bir kavramdır (Almond, 1974: 4).

Dar Anlamda Siyasal Sistem: Yönetim kurumlarının hepsini ifade eder. Sınırlılıkları hukuksal olarak çizilmiş, devletin kendi yönetimi ile ilgili kurumlarının hepsi olarak nitelendirilebilir.

Geniş Anlamda Siyasal Sistem: Doğrudan ya da dolaylı olarak siyasal alana müdahil olan her şeyin genel bir tanımlamasıdır.

Dikkat çekilmesi gereken bir diğer konu da rejim kavramı ile siyasal sistem kavramının iç içe geçmişliğidir. Bunun temel nedeni bilim insanlarının siyasal rejim ile siyasal sistem kavramlarını aynıymış gibi kullanmalarıdır. Fakat günümüzde siyasal rejim kavramı daha dar ve sınırlı bir tanımlama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dolayısıyla günümüz siyasal sistem çeşitlerini sıralarken rejimlerden de bahsetmek olağandır. Nitekim sıralama şu şekildedir (Kışlalı,1993:100-130):

1. Çoğulcu Sistemler

a) Siyasal Demokrasi

b) Sosyal Demokrasi

2. Tekilci Sistemler

a) Diktatör Rejimler

b) Marksist Rejimler

c) Faşist Rejimler

3. Geri Kalmış Ülke Sistemleri

a) Azgelişmiş Demokrasiler

b) Tek Partili Rejimler

c) Askeri Diktatörlükler

5. 2. Siyasal Kültür

Kültür insanların çevresini meydana getiren canlı ve cansız varlıkların tümü ile olan ilişkilerinin, tarihsel süreçte oluşan maddi, manevi değerlerini ve karşılıklarını ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile kültür, anlam, değer ve kurallar bütünüdür (Duverger, 1995: 85- 90).

İlk defa Almond ve Verba tarafından dile getirilen “siyasal kültür” kavramı ise insanların içinde buldukları toplumun yönetildiği devlet veya otoritenin durumu ile alakalı ilgi, beklenti, algı, bilgi, değer, tutum ve davranışlarının tümünü ifade etmektedir. Nitekim “siyasal kültür” yöneten- yönetilen ilişkisini oluşturan güç, egemenlik, otorite, iktidar, yönetim şekli, yönetme süreci gibi kavramların insanlarda

oluşturduğu maddi ve manevi karşılığı ifade etmektedir (Almond ve Verba, 1972: 3-5).

Siyasal kültürün siyasal süreç açısından iki temel işlevinin mevcudiyetinden bahsetmek mümkündür. İlk olarak; siyasal kültür, bir takım inanç ve davranış kurallarının standartlaşması neticesinde siyasal sürecin işleyişini kolay hale getirir. İkinci olarak da; siyasal kültür, mevcut siyasal sistemin kabul edilmesini ve içselleştirilmesini sağlamaktadır. Yani siyasal kültür sayesinde siyasal sistem yönetim şekline ve derecesine karar verme konusunda haklı dayanaklarının olduğunu toplumun ikna edimesi kolaylaşmaktadır. Bu durum ise siyasal sistemin devamlılığını sağlayan ana unsur durumundadır (Turan, 1977: 33).

5. 3. Siyasal Toplumsallaşma

Toplumsallaşma bir bireyin toplumun hâkim değerlerini öğrenmesi, bunlara göre hayatını şekillendirecek hale gelmesi ve toplumun kültürüne adapte olmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda siyasal toplumsallaşma, bireyin toplumsal- siyasal çevre ile arasında hayatı boyunca devam eden, doğrudan veya dolaylı olarak oluşan karşılıklı etkileşim neticesinde, bireyin siyasal sistemle alakalı oluşturduğu fikir, tutum, davranış ve değerlerinin ortaya çıkması durumu olarak ifade etmektedir (Alkan ve Ergil, 1980: 17). Siyasal toplumsallaşma, bireyin kendi hayat serüveninde siyasal alana karşı kendisinin kabul ettiği siyasal bakış açısı perspektifinden ya da siyasal sistemin kendisine dayattığı açıdan yönetimle alakalı tutumlarının oluşma sürecinin bir ifadesidir. Devlet veya otorite bakımından siyasal toplumsallaştırma süreci gerekli ya da faydalı addedilen bilgi, inanç, kabiliyet, norm ve değerlerin halka öğretilmesini kapsamaktadır.

Diğer yandan siyasal kültür ve siyasal toplumsallaşma kavramları birbirlerini tamamlayan anlamlara sahiptir. Çünkü siyasal kültür, siyasal toplumsallaşma aracılığıyla kuşaktan kuşağa geçmekte ve bu nedenle insan, toplumun meydana getirdiği davranış kalıplarını, fikir ve inanç biçimlerini öğrenebilmektedir. Diğer yandan siyasal kültür siyasal toplumsallaşmanın nasıl olacağını öğreterek süreci hızlandırmaktadır. Nitekim siyasal kültür ve toplumsallaşma siyasal katılımı

belirleyen, şekillendiren ve sınırlarını çizen temel kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Gülmez, 2008: 1).

6. SİYASAL KATILIMIN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Siyasal katılımın kendine özgü birçok özelliği bulunmaktadır. Bu kavramın anlaşılmasının ancak bu özelliklerinin tam olarak bilinmesine bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Bu başlık altında siyaset katılımının temel özellikleri üzerinde durulacaktır.

6. 1. Siyasal Katılımın Kademeleri

Siyaset katılımı gerçekleştiği yönetim düzeyine göre farklılık arz etmektedir. Bu bağlamda siyaset katılımı kademelendirecek olursak iki ana kademede gerçekleştiğini görebiliriz: İlki merkezi düzeyde katılım, ikincisi ise yerel düzeyde katılımıdır.

6. 1. 1. Merkezi Düzeyde Katılım

Merkezi düzeyde siyaset katılımı, merkezi düzeyde alınan ve genel olarak tüm toplumu ve idarenin genel işleyişini etkileyecek kararların, oluşma sürecine halkın aktif olarak müdahil olması durumudur. Merkezi düzeydeki katılımın temel hedefi demokrasinin işlemesine katkıda bulunmanın yanında, halkın kendisini doğrudan ilgilendiren konularla ilgili alınan kararları emir niteliğinden uzaklaştırmak ve bu kararları tüm toplum kademelerinin kararına dönüştürmektir (Yatkın, 2002: 4).

Bireyin merkezi düzeyde katılımının ancak seçim, referandum vb. gibi genel siyaset katılım araçlarıyla olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanında istisnai olarak toplumsal bir hassasiyet veya kamuoyu oluşturma yöntemleriyle bu düzeyde katılma sağlanabileceği de unutulmamalıdır.

6. 1. 2. Yerel Düzeyde Katılım

Katılım kavramı, toplumun her kesiminin siyasete olan uzaklığının eşit mesafede olmasını arzu eden bir toplumsal olgudur. Bu bağlamda taşınmış olduğu

anlam açısından katılım ve onun gerçekleşme düzeyi toplumsal eşitlik ve adalet bakımından ciddi önem arz etmektedir (Görün, 2006: 164-165). Yeni yönetim anlayışının ortaya koyduğu temel değerlerin başında gelen vatandaş odaklılık, hesap verebilirlik ve şeffaflık gibi kavramların sadece merkezi düzeyde değil yerel düzeyde de önem arz ettiği aşikârdır (Eren, 2001: 223-225). Son dönemde yaşanan gelişmeler ile yereldeki siyasal hareketlerin fazlalığı demokrasinin olmazsa olmazına dönüşmüş durumdadır. Yani halkın kendisine en yakın yönetim ile yönetilmesi yerel yönetimlerin, yerel demokrasinin ve insan haklarının temel bir kıstastır. Yerelde demokratik yöntemler ile seçilmiş bireylerin yönetimi elinde bulundurması yerel demokrasi için tek başına yeterli değildir. Bunun yanında yerelde halkın yerel yönetime ve yerel siyasetin diğer kademelerine katılımı yerel demokrasinin seviyesini ve gücünü belli eden en önemli unsurlardan birisidir (Keleş, 2012: 82).

Yerel yönetimlerin merkezi yönetimle olan ilişkilerinin şeklini ve düzeyini bir yana bırakırsak, yerelde demokratik bir düzenden bahsedilmesi için yerel katılımın sağlanacağı ortam, imkân ve cesaretlendirici unsurların olması gerekmektedir. İşte bu unsurların varlığı ve kapasiteleri katılımı, devamında ise yerel demokrasiyi şekillendirmektedir (Görün, 2006: 164- 165).

Bilhassa yerel yönetimlerin tarihsel geçmişi çok eski tarihlere dayanmaktadır. Batı dünyasında yerel yönetimler ve yerelle ilgili konular diğer toplumlara göre daha eski ve ön plana çıkmış vaziyettedir. Bunun temelinde uzun süre devam eden güç mücadeleleri yatmaktadır. Nitekim gelinen noktada batı toplumlarının, demokrasinin en iyi şekilde uygulandığı yerler olarak ifade edilmesindeki en temel etken, yerelin ve yerel demokrasinin güçlü olmasıdır. Yani iyi bir demokrasi yerelsiz olamaz. Yerel halkın kendilerini yakından ilgilendiren konular ve kararlar ile ilgili yine kendilerince, özgür bir şekilde ve demokratik yol ve yöntemler çerçevesinde karar alma süreçlerine katılımı yerel demokrasinin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda yerel demokrasinin geliştirilmesinde en mühim kıstas, yerel halkın yereldeki siyasete katılımı ve yerel nitelikteki kararların alınma sürecine yaptıkları katkı derecesidir (Okur ve Çakıcı, 2011: 4- 6).

Yerel kamuoyu, yerel yönetimin ve yerel demokrasinin en önemli öğelerinden birisidir. Yerel yönetimler kendi kendine oluşmayan yerel kamuoyunu oluşturucu hamleler yapmak zorundadır. Yerel demokrasinin güçlü olduğu ülkeler ile ilgili söylenebilecek en önemli nokta, bu ülkelerin katılım kanallarını açması, bu kanallara doğru toplumun kendisini yönlendirmesi ve özendirilmesi gibi çalışmalar yapılmasıdır. Zira bu ülkeler yerel kamuoyunun, yerel demokrasi için bir şart olduğunun farkındalardır (Çevikbaş, 2008: 72).

Hill'e göre de; yerel yönetimler demokrasinin gelişmesi açısından bir okul vazifesi görmektedir (Yaylı ve Pustu, 2008: 135). Nitekim Birleşmiş Milletlerin Ekonomik ve Sosyal Konseyi, hükümetlere, ulusal ve yerel kalkınma temel stratejisi olarak herkesin eşit şekil ve şartlarda katılabileceği katılımcı bir yönetim anlayışını benimsemelerini tavsiye etmiştir. Ayrıca hükümetlere, ticaret, gençlik, çocuk ve kadın organizasyonları gibi hükümet dışı organizasyonları oluşturmalarının yanında en geniş perspektifte katılımın sağlanması yolunda imkânların çoğaltılması noktasında öneri ve desteklerini sunmuştur (Bulut, 2000: 51). Sadece Birleşmiş Milletler değil, diğer birçok uluslararası kuruluşun yerel yönetimlere verdiği önemi uluslararası metinlerde görmek mümkündür. Bu bağlamda öne çıkan "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı" insan haklarıyla ilgili diğer uluslararası belgelerde yurttaşların siyaset ve kamu yönetimi ile ilgili her konuya katılım hakkının, Avrupa Konseyi üyesi bütün ülkelere benimsenen temel bir demokratik ilke olduğunu ifade etmekte ve yerel yönetimlerin demokratik sistemlerin olmazsa olmazı olduğu nazara verilmektedir (Önder, 2013: 315).

1972 Stockholm Konferansı Bildirisi'nde, 1975 tarihli Helsinki Konferansı Sonuç Belgesi'nde, 1985 ile 86 Haziran'ında yapılan Dünya Çevre Kalkınma Komisyonu raporlarında toplumun her bireyinin etrafındaki sorunlar ile ilgili çalışma yapması ve özellikle çevresel sorunların çözümünde katılım yapması vurgusu yapılmıştır. Bunların yanında 1992 yılında Brezilyanın Rio De Jenerio şehrinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda kamuoyunun yerel yönetimlere ve çevreye karşı duyarlılığının ve katılımının artırılmasının üzerinde durulmuştur. Yine bu konferansta ortaya çıkan "Gündem 21" de toplumun çeşitli kademelerinin yerel yönetimlere katılım sağlamanın önündeki engellerin

kaldırılması ile sivil toplum ve bireylerin kent ve çevre yönetimlerine aktif olarak katılmasının önünün nasıl açılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bahsi geçen ve benzeri birçok örnek göstermektedir ki yerel katılım için gerekli siyasal, toplumsal ve hukuksal ortamın sağlanması kendisini demokratik olarak ifade eden devletler için bir mecburiyettir. Bu ortamların sağlanması neticesinde yerel birey, halk ve sivil toplum hem kendilerine sunulacak hizmetleri içselleştirerek bunlara sahip çıkacak, hem de kent yönetiminin daha nitelikli ve işlevsel hale gelmesi sağlanacaktır (Bulut, 2000: 52).

6. 2. Siyasal Katılım Türleri

Siyasal Katılımı türleri bağlamında ele aldığımızda, birey- grup- toplum üçgeninin bir incelemesinin yapılması gerekmektedir. Bu yapılan incelemelerde katılımı etkileyen faktörler ve sonucunda ortaya çıkan durumun oluşturduğu farklı katılım yolları bulunmaktadır. Çalışmamızın bu kısmında siyasal katılım türlerinden ön plana çıkanları açıklayıp, ardından siyasal katılım türleri ile ilgili çalışma yapan bilim insanlarının sınıflandırmaları üzerinde olayı ele alacağız.

6. 2. 1. Oydaşma

Türkçede “Uzlaş” veya yabancı kökenli olan Konsensüs kelimeleri ile de ifade edilen oydaşma, düşünce birliği içerisinde olma şeklinde açıklanabilir. Literatüre “Toplum Sözleşmesi” kavramı ile beraber kazandırılmıştır. Nitekim Rousseau, oydaşmayı toplumun kalbi olarak tanımlamaktadır. Rousseau bu tanımlamayı yaparken “özgür olarak doğan bir birey nasıl oluyor da farklı yöntemler ile zincire vuruluyor?” sorusunu sorarak başlamıştır. İşte bu noktada meşruiyetin temellerini tartışarak soruya cevap aramıştır. Oydaşma kavramının şekillenmesinin temelinde, Rousseau’nun oydaşma kavramı gibi birçok kavramı kapsayan “toplum sözleşmesi” teorisi yatmaktadır. Bu bağlamda oydaşma, bireylerin ve grupların, siyasal manada toplumsal değerler ile ilgili ortak fikir geliştirmesi olarak ifade edilmektedir. Toplumun her kademesini içine alan, bütünleştirici ve kapsayıcı bir yapıyı ifade eden oydaşma, kamuoyunun ortak değer sistemi olarak anlaşılabilir. Yani toplumu oluşturan tüm katmanların kabul edebileceği bir çerçeve ile çizilmiş,

belli sınırları olan siyasal değerlerin, siyasal alanda paydaşlar tarafından benimsenmesi oydaşma olarak anlaşılmalıdır (Graham, 1970: 81).

Demokratik bir yapıda tüm siyasal kurumların ve hatta siyasetle uğraşan herkesin temel sorumluluklarının başında, özgürlükler ile otorite arasındaki dengeyi sağlamak çabası gelmektedir. Ne özgürlüklerin sınırları otoritenin kısıkacına alınarak daraltılmalı ne de özgürlükler genel kamu düzenini sarsacak hale gelmelidir. Eğer bu durum sağlanır ise demokrasi uygulanabilir hale gelir ve ideal ortamda bireyler ve gruplar arasında kamu yararını gözetecek bir oydaşma ortaya çıkar (Göztepe, 2016: 9).

6. 2. 2. Danışma

Siyasal katılımın bir türü olan danışma, halkın kendisini bizzat etkileyecek bir konu/ karar ile ilgili süreç başlamadan veya başladıktan sonra görüş bildirmesidir. Danışma mekanizması ile hedeflenen, halkın fikrinin alınması ve yapılacak işin ortaya çıkmasını hızlandırıcı ve sonuçlarını belirleyici hamlelerin yapılmasıdır. Bunun yapılmasında ön plana çıkan en önemli kavram şeffaflıktır. Halka danışılan ve onlardan görüş istenen konular ile ilgili halka yeterince bilgi verilip verilmediği, danışmanın güvenilirliğini belirleyen en önemli hususların başında gelmektedir. Yapılacak projelere, çıkartılacak yasalara halkın bir şekilde katılmasını sağlayan bu mekanizma, istişare, bilgi ve görüş alışverişi gibi yollarla katılımın oluşmasını sağlamaktadır (Sosyal, 1968: 37; Brodie vd. , 2009: 21).

Amerika ve İngiltere’de uzun süredir uygulanan “Danışma” yönteminin Osmanlı Devletinde de benzer şekillerde uygulandığı bilinmektedir. Sened-i İttifak ile ortaya çıkan “Meclis-i Ahkam-ı Adliye”, “Dar-ı Şûra-yı Bab-ı Âli” ve “Dar-ı Şûra-yı Askeri” gibi kuruluşlar padişah otoritesi ile beraber bir mana ifade eden ve onu sınırlamasa da danışma işlevi gören kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Soysal, 1969: 25- 26).

6. 2. 3. İşbirliği

Siyasal katılım gerçekleştiren her toplumsal kademe doğal olarak bir diğeri ile iletişim ve ilişki içerisindedir. Bu durum yönetim ile olan münasebetlerde de farklı düzeylerde geçerlidir. Yöneten kesim ile katılan kesimler veya sadece katılan kesimlerin arasında tesis edilen işbirliği ile belli konularla ilgili ortak çalışma sağlanır. Bu durum alınan kararların kabullenilmesine, bireylerin iş ve uygulamaları içselleştirmesine, toplumsal ve grupsal aidiyetin artmasına katkı sağlar. Diğer yandan siyasal alanda gerçekleşen işbirlikleri aracılığıyla toplumun her kesiminin kendine yakın görüşler etrafında konsolide olma fırsatı bulunacaktır. Bu birliktelik tek potada erimek şeklinde gerçekleşebileceği gibi geçici, kısıtlı, sınırlı ve iyi niyetsiz de olabilir (Brodie vd. , 2009: 20).

6. 2. 4. Bütünleşme

Bütünleşme, toplumun dezavantajlı bireyleri de dâhil olmak üzere tümünün siyasal alandaki katılımını ifade etmektedir. Siyasal alanda oluşacak değişimin meşruiyeti toplumun her kesimine yayılıp yayılmadığı ile doğru orantılıdır. Bu nedenle toplumda dezavantajlı durumda olan, ev hanımları, engelli, eşcinsel vb. kesimlerin hepsinin siyasal alanda mevcut olması gerekmektedir. Bütünleşme bunu sağlayacak toplumsal ve devlete ait mekanizmalardır (Unece, 2015) .

6. 2. 5. Tokenizm

Daha iyi bir katılım olsun diye yapılan çalışmalar toplumun her alanına ulaşmayı hedeflemektedir. Fakat siyasal alana girmek için, istesin ya da istemesin insanların veya grupların önüne konan engeller onları siyasal alandan uzaklaştırmaktadır.

Genel olarak bireylerin siyasal alandan uzaklaşma konusunda istekli olmadığı varsayılmaktadır. Ancak bilgi alamayan, yapılanlara etki etmeyen/ edemeyen, siyasal alana yabancılaşan bireyler toplumda ciddi bir yer kaplamaktadır. Nitekim toplumun her kesimini kapsayan bir şekilde davranma çabası, birey ve gruplar için bir manada formaliteden bir “siyasete katıldırma” neticesi doğurmuştur. Temel amaç siyaseti

dizayn edenlerin, toplum zihninde siyasal bir sistem olarak “demokrasinin iyi işlediğinin düşünülmesini sağlamak ”tır. Bir diğer mana ile dinsel, ırksal, cinsel ve sınıfsal olarak toplumda ortaya çıkan ayrımcılıkları kamufle etme çabasıdır (Morrisona ve Dearden, 2013:3).

6. 2. 6. Klientalizm

Bazı yerlerde patronaj ilişkisi olarak da tanımlanan klientalizm, sadece katılım alanında değil, sosyal ve ekonomik alanda da kullanılan bir kavramdır. Genellikle birbirleri ile eşit ekonomik veya siyasal statüde olmayan birey, grup, hatta toplumların birbirlerine etki etmek için yaptıkları menfi hamleleri ifade eder (Britannica, 2016).

Kayırmacılık bağlamında da ele alınan klientalizm Orta Çağ Avrupasında lordlar ve feodal beylerle köylüler arasındaki veya ortaçağ Roma’sında vatandaşlar ve uşaklarının arasındaki ilişkilerde örneğini bulan ve kendisini ifade eden bir tanımlamadır. Modern devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, yani 19. yüzyılın sonundan itibaren, patron- yanaşma ilişkileri iki farklı şekle dönüştürülmüştür. Bir yandan, her rejimin kurumları içindeki farklı gruplar çeşitli yöntemlerle ele geçirilmekte ve siyasal alanda etkileri yönetilmektedir. Öte yandan bireyler birer müşteri ve kurumların verimliliğinin önündeki engeller olarak farz edilmekte ve bu yüzden yönetimin işlerine karışmaması için sus payı verilmektedir. Bu bağlamda klientalizm, siyasetçilerin uzun vadeli politikalar gerçekleştirmek yerine, kendisine oy veren birey veya grupları müşteri gibi görüp ilişki geliştirmesi, (satın) aldığı oy karşılığında, bireylerin yararına bir politika veya hizmette bulunması anlamına gelmektedir (Hopkin, 2006: 2).

Katılım gerçekleştiren bireyler çoğu zaman bu duruma razı olur. Her ne kadar siyasal etik açısından sorun teşkil etse dahi, kendisine demokrasi veya diğer rejimler içerisinde güç sağlayan her bireyin (oy verme, kamuoyu oluşturma ve diğer siyasal davranışlar) kendi menfaati yararına kullanmak için reel bir birey gibi davranması beklenir.

6. 2. 7. Depolitizasyon

Depolitizasyon, kavram olarak bir grup, durum, eylem veya kurumun siyasal özelliğini kaybetmesi veya siyasal düzlemden uzaklaşması- uzaklaştırılması manasına gelmektedir (Tdk, 2016).

Depolitizasyon kavramı diğer bahsettiğimiz kavramlardan bir iki ana nokta ile ayrılmaktadır. Bu ayrımın ana noktası bazı bilim insanlarının depolitizasyonu, özellikle refah bağlamında iyi noktada olan ülkelerde 1950’li yıllarla beraber başlayan siyasetten soğuma durumunun kavramsallaşmış hali olarak yorumlamasındadır. Bu bağlamda Lipset “Political Man” isimli eserinin son bölümüne “İdeolojinin Sonu” adını vermiş ve özellikle batı dünyasının siyasal hayattan uzaklaşmasını nazara vermiştir (Lipset, 1960: 402- 420). Sosyal ve siyasal alandan beklentisi, kazandığı hakların yeterli gelmesi üzerine git gide azalan halkın artık siyaseti sıkıcı bulmasına neden olmuştur. Bunu İsveç’te yaşanan örnek üzerinden ele alan Lipset, İsveç siyasal gündeminin üç ana başlığının olduğunu, bunların; demir işçilerinin saat ücretleri, süt fiyatlarının seviyesi ve emekli aylıkları olduklarını belirtmektedir. Bu durum, batı dünyasının sanayi toplumuna evrimini tamamlaması ve bu evrim sırasında yaşanan sıkıntıları aşması üzerine, en çok handikap oluşturan sosyal güvenlik konusunun da çözüme bağlanması ardından bu sebeplerin bir sonucu olarak gerçekleşmektedir.

Toplumun kendisini tatmin edecek bir hayat standardına ulaşması ile siyasal sistemden beklentilerinin bitebildiği düşünülebilir. Siyasal alandan beklentisi bireysel menfaatler bağlamında kalmayan birey, siyasal alandan soğumaya başlamaktadır (Himmelstrand, 1962: 83- 85). Nitekim Batı üzerinden ele alınan Depolitizasyon, istenilen siyasal taleplere karşılık bulunması ve stabil bir düzenin olduğu ülkelerde katılımın sıkıntıya girmesi ayrıca halkın siyasete mesafeli ve soğuk durmasına neden olması durumlarıyla ifade edilmektedir. Dolayısıyla depolitizasyon, yöneticilerin veya başka bir gurubun katılımı engellemesi ya da bilinçli bir siyasetten uzaklaştırma çabası değil, halkın kendisinin yaşadığı bir durumdur.

6. 3. Katılımın Sebepleri

Bireylerin veya grupların siyasal alana dâhil olmasının altında yatan birçok sebep vardır. Bu sebepleri birçok bilim insanı farklı açılardan ele almıştır. Fakat ele alınması gereken en önemli nokta tüm siyasal katılım sebepleri durumsallık arz etmektedir. Yani siyasal alana katılım sağlayacak olan kesimin katılması içinde bulunduğu durum ile ilgilidir. Seçim dönemlerinde çıkan adayların profili buna en büyük örnek olarak verilebilir. Toplum tarafından çok kabul görmeyen bir partinin iyi bir adayı o seçim döneminde başarı elde edebilir. Seçmenlerden katılımı tercih etmeyecek olanlar sırf aday için oy vermeye gidebilirler.

Siyasal katılımın sebepleri toplumsal açıdan ele alındığında siyasal toplumsallaşma için yapılabileceği gibi insanın içinde bulunduğu sosyal çevrede onu siyasal katılıma doğal yollar ile yönlendirebilir. Yani insan istemli veya istemsiz olarak siyasal alana katılım sağlayabilir (Fiu,2016).

Diğer bir açıdan ele alındığında, siyasal katılım sebeplerini, katılımın en basit göstergesi olan seçimlere katılım üzerinden dört ana başlık temelinde ele almak mümkündür (Özgişi, 2014: 55):

1- Yönetimi elinde bulunduranların uyguladıkları politikalar, herhangi bir toplumsal kademeyi etkiliyorsa o kademedeki grup ve bireylerin oy şekli müspet veya menfi yönde şekil alır. Devlet memurlarının kendilerine karşı yapılan bir iyileştirme sonucunda iktidarda olan partiye oy vermesi bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir.

2- Yönetimi elinde bulunduranların almış oldukları bir kararlar ile ilgili o kararlar alakası olan grup veya bireylerin bilgi düzeyi oy verme davranışını etkileyen unsurların başında gelmektedir. Bu karar ile ilgili haber alma düzeyi ve bilginin analizinin yapılması yetisi grup ve bireylerin sağlıklı bir şekilde oy vermesinin önünü açmaktadır.

3- Toplumun bir kademesi ile ilgili siyasal baskı oluşturulmuş veya o kademenin baskı oluşturması gerekiyor ise bu kademenin oy verme eğilimi diğerlerine göre fazla olur. Örneğin kılık kıyafet ile ilgili bir yasağa maruz kalan

kesim yaşadığı sorunun çözülmesi için siyasal alanda bir arayışa girmektedir. Oy kullanma eğilimi bu tarz kesimlerde fazla olarak gözlenmektedir.

4- Toplumun herhangi bir parçasının yaşamış olduğu baskı katılımı olumlu yönde etkilediği gibi tam tersi durumlar da gelişebilir. Mesela yaşamış olduğu durumun çıkmaz bir hale geldiğini ve çözümsüz olduğunu düşünen kişiler sandık başına gitmek istemezler (Özgişi, 2014: 55- 57)

6. 4. Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler

Bireylerin kendi hayatları ile ilgili konularda alınan kararlarda söz sahibi olabilmeleri için siyasal manada toplumsallaşmayı yaşamış olmaları gerekmektedir. Siyasal kaynak, bir birey veya grubun bir diğerinin siyasal tutum ve davranışlarını kendi siyasal istekleri ekseninde etkileyebilmek maksadı ile başvurabileceği her türlü araçtır. Siyasal kaynakların siyasal katılıma etkilerini, siyasal kaynakların tasnifi ile yapmak gerekmektedir (Duran, 2014).

Siyasal katılımı kişisel, grupsal ve toplumsal manada, toplum ve bireylerin siyasal sistem karşısında davranışlarını etkileyen sosyo- ekonomik, psikolojik, kültürel ve çevresel çeşitli faktörler vardır. Din, demokrasi kültürü, gelir, eğitim düzeyi, meslek, cinsiyet, yerleşme biçimi (köyde ve kentte yaşama), sivil toplum üyeliği vb. gibi değişkenlerin siyasal katılmanın düzeyi konusunda önemli rol oynadıkları bilim insanları tarafından yapılmış çeşitli çalışmalar ile ortaya konmaktadır (Kapani, 1997: 132- 133; Olsen, 1972: 319).

6. 4. 1. Bireysel Siyasal Katılım ve Bireysel Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler

Cinsiyet Faktörü: Modernleşme süreci ile birlikte ortaya çıkan yeni durum, geleneksel yaşam biçiminin terk edilmesine neden olmuştur. Siyasetçilerin ve özellikle üretim erkini elinde tutan zengin kesimlerin ortaya koyduğu/ ürettiği değerler, toplumun her kesimini saracak şekilde gelmiş durumdadır. Çağdaş yaşam biçimi olarak lanse edilen bu yeni tarz, her alanda olduğu gibi siyasal alanı da ciddi manada etkilenmiştir. Kadınların toplumsal olarak görünmeye başlaması, diğer bir

ifade ile görünür olması onlara seçme- seçilme konusunda yeni haklar tanınmasını mecburi kılmıştır. Nitekim özellikle aile içerisindeki klasik görevlerinden sıyrılan kadınların daha çok hak talebi ve Feminizm akımının ortaya çıkması kadınların sisteme katılımı konusunda hızlandırıcı etki göstermiştir. İlerleyen süreçte erkek egemen birçok alanda kadın hâkimiyeti veya en azından eşit şartlarla mücadele imkânları doğmuştur. Siyasal alana baktığımızda ise her ne kadar artık kadınların siyasal alana dâhil ve müdahil olması süreci 100 yılı devirmiş bir döneme tekabül etse de bugün hala kadının siyasal katılımı istenilen düzeye ulaşamamıştır. Bir oy potansiyeli olarak görülen kadınların seçme hakkını sakat gerçekleşen bir süreç neticesinde, iyi veya kötü bir şekilde gerçekleştirmektedir. Fakat bilhassa seçilme konusunda hala ciddi sorunlar mevcuttur. Bu durum siyasal katılımın bir parçası olan yönetime katılım konusunun, kadınların gerçekleştirebilmeleri konusunda karşıt cinse göre halen dezavantajlı olarak devam ettirildiğini göstermektedir (Gökçimen, 2008: 8). Zira son yüz elli yıldır yaşanmaya başlayan zihinsel değişim hala tamamlanamamış, diğer bir ifade ile modernitenin kadınlara biçtiği rol toplumlarca kabullenilememiştir. Bu açıdan günümüzde en gelişmiş olarak kabul edilen batı toplumunun başat örneklerinde bile cinsiyet merkezli rol farklılaşması mevcuttur. Bu farklılaşmanın olduğu yerde de siyasal davranışlarda eşitlik veya ayrımsız bir durumdan söz edilemez. Örneğin dünyadaki tüm demokratik ülkelerin meclislerine bakıldığında kadın erkek oranı arasında uçurum bulunduğu rahatlıkla görülecektir (Dursun, 2010: 246).

Diğer yandan eşcinsel veya üçüncü cinsiyet olarak nitelenebilecek, genel ismi ile kendilerini LGBT (lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel) olarak tanımlayan kişilerin siyasal alanda görünürlüğü son yirmi yıllık süreçte dünya çapında artmıştır. Bu kişiler, özellikle batı toplumlarında kötü karşılanmamaya başlamasının ardından kendilerini gizlemekten vazgeçmişler ve kendileri ile ilgili konuları kamuoyunun gündemine taşıma gayreti içerisine girmişlerdir. Günümüz demokrasilerinin önemli bir sorunu olan LGBT'ler ve onlara tanınacak haklar hala tartışılmaya devam etmektedir. Fakat bu bireyler katılım bakımından ciddi atılımlar göstererek dünya kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmışlardır (Carabine ve Monro, 2004: 314- 317).

Yaş Faktörü: Bireylerin en hareketli dönemleri olan gençlik çağlarının siyasal olarak da en aktif zamanları olduğu inancı yanlıştır. Günümüz toplumlarının genel yapısı üzerinde yapılan birçok araştırma göstermektedir ki bilhassa 16- 20 yaş aralığındaki genç bireyler, genellikle siyasete ilgisizdirler (Öztekin, 2011: 257). Buna rağmen gençlerin siyasette bu kadar görünür olmasındaki temel etkenler onların daha hızlı yaşamaları, özgür düşünceleri ve güçlü fiziksel ve zihinsel yapılarıdır. Siyasal katılım düzeyinin en yüksek olduğu yaş grubu ise orta yaş grubudur. Diğer bir anlatım ile hayat çizgisi siyasal açıdan ele alındığında başlangıçtan sona doğru bir çan eğrisi oluşturmaktadır. Yani doğum ve bebeklik dönemlerinde sıfır olan katılım orta yaşlara kadar yükselme gösterir, orta yaşlarda zirve yaptıktan sonra yine inişe geçer ve yaşlılıktan ölüme kadar geçen sürede git gide zayıflamaktadır.

Meslek Faktörü: İnsanların hayatlarını idame ettirmek için yaptıkları işlerin muhteviyatı siyasal katılımı arttırıcı veya azaltıcı bir etki oluşturur. Her birey alınan siyasi kararlardan etkilenmekte olsa da meslek gruplarına göre bu etki farklılık arz etmektedir. Bu durum ise siyasal katılımın düzeyini etkilemektedir. Bir meslek siyasal alana girmeyi veya katılımı tetiklerken bir diğeri engelleyici etki yapabilmektedir. Diğer yandan bazı mesleklere uygulanan siyasal yasaklar veya kısıtlamalar o meslek sahiplerini siyasal hayatın direkt aktörü olmaktan alıkoyar. Bu bağlamda ticarethane sahipleri ve serbest çalışanların siyasal hayata katılımı kolay ve sorunsuz gerçekleşirken, yargı mensupları, memur ve askerler ile benzeri iş gruplarında çalışanlar ancak gizli ve minimal düzeyde katılım sağlayabilmektedirler (Dursun, 2010: 243).

Eğitim Faktörü: Eğitim bir toplumda yaşanan olayları anlama değerlendirme ve eyleme geçme de kabiliyet, duyarlılık ve bilgi kazandırmaktadır. Diğer yandan devletin yönetim şeklini ve yöntemi öğrenen birey siyasal alana uzak kalmamaktadır. Bu bağlamda bir bireyin çevresinde yaşanan siyasal olaylara hassasiyeti eğitim düzeyi ile doğrudan ilişkilidir. Eğitim en başta sosyal ödevleri noktasında duyarlı olmayı aşıladığı için siyasal katılım eğitilmiş insanlar için yapılması gereken bir durum gibi algılanmaktadır. Yani hukuksal olarak mecbur olunan oy verme veya vergi verme gibi katılım yollarına eğitilmiş bireyler eğitimsiz bireylere nazaran daha çok ihtimam göstermektedirler (Çukurçayır, 2012: 83).

Gelir Faktörü: Ekonomik olarak refah düzeyleri yüksek bireylerin siyasal alanda daha çok yer aldıkları veya etkin oldukları genellemesi kapitalizmin tam manası ile hâkim olduğu yerler için bir realiteye dönüşmüş durumdadır. Nitekim günümüzde kapitalizmin beşiği sayılan Amerika’da her hangi bir siyasi makama talip olmanın yolu ya çok zengin olmak ya da zenginlerin desteğini almaktan geçmektedir. Tabii ki siyasal katılımı siyasette aktif olarak yer alma ile sınırlamak mümkün değildir. Ancak gelir seviyesindeki durum, siyasal katılımın farklı düzeylerinde farklı etkiler doğurabilmektedir. Örneğin günlük yaşasını çıkarmakta zorlanan birey için iki çeşit katılım durumu oluşmaktadır. Birincisi iâşe derdi yüzünden siyasetten uzaklaşma ikincisi ise kendisini bu çıkmazdan çıkartacağını düşündüğü bir siyasal parti veya gruba etkin katılma olarak söylenebilir.

6. 4. 2. Grupsal Siyasal Katılım ve Grupsal Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler

Bireyin siyasal katılımını etkileyen faktörler olduğu gibi grupların topluca hareket bağlamında siyasal katılımını etkileyen faktörlerde mevcuttur. Özellikle grupların örgütlenme biçimi ile ilgilidir. Yönetimi elinde bulunduran kesim taşıdığı niyete göre halkın örgütlenmesini veya örgütlenmemesini destekler- sağlar. Siyasal alana etki etsin veya etmesin vakıflar, meslek odaları, sendikalar, siyasal partiler, dernekler ve halk girişimleri/ inisiyatifleri gibi yapılar sosyal ve siyasal birer okul oldukları için siyasal katılımı destekleyici yapılardır. Saymış olduğumuz kurumların hepsine “Sivil Toplum Kuruluşu” ismini verebiliriz. Bir ülkedeki sivil toplumun sivilliği, hem o ülkedeki demokrasi kalitesini hem de siyasal katılım seviyesini gösterir. Bu açıdan kötü niyetli yaklaşımda yani antidemokratik yönetim anlayışında bireyin yönetimin elinde tuttuğu veya yönlendirdiği bir örgütün içinde olması isteneceği gibi herkesin birbirinden bihaber olduğu bir toplumsal düzen de istenebilir. Her iki durumda da yöneten erk rahatlıkla istediklerini yapmakta ve siyasal katılımı istediği düzeyde tutmaktadır. İyi niyetli yani demokratik yönetim anlayışında ise bireyi örgütlenmeye teşvik edici unsurlar yönetenler tarafından sunulur. Ayrıca her bireyin bireysel katılım hakkını saklı tutarak onlara siyasal katılımın şekli biçimi ve yönetimi konusunda farklı imkânlar sunarak özgürlük verir.

6. 4. 3. Toplumsal Siyasal Katılım ve Toplumsal Katılımı Etkileyen Faktörler

Birey, grup ve bunların bütününden oluşan toplumun da bir bütün olarak siyasal katılımını etkileyen faktörlerde bulunmaktadır. Bu faktörler arasında siyasal kültür, dini inanış, medya araçlarını kullanma vb. faktörleri saymak mümkündür.

Siyasal Kültür Faktörü: İçinde bulunulan toplumun geçmişten itibaren yaşamış olduğu değişimler ve gelişmeler siyasal kültürünü oluşturan en önemli faktördür. Tarihin akışı içerisinde yoğrulan toplum, kendine has değerleri hatta paradigmaları geliştirir. Nitekim yaşanan her olay ve siyasal davranış bu değerler çerçevesinde ele alınmalıdır. Aynı şekilde konumuz olan siyasal katılım da ancak toplumun uzun zaman sürecinde kazandığı siyasal kültür neticesinde şekillenir.

Din Faktörü: Toplumun en temel özelliklerinden biri de din kurumunun işlevi üzerinedir. Toplamlar kendilerine hâkim olan din üzerinden birçok olgusunu şekillendirir. Dolayısıyla toplumun gündemini sürekli olarak işgal eden siyaset de mutlaka din ve onun oluşturduğu etkilerden bağımsız hareket edemez. Bireylerin veya grupların dinleri farklı bile olsa toplumun hâkim dini, siyaseti dizayn etme konusundaki etkisinden dolayı, farklı inançlardaki insanları bile katılım sağlarken bu etkiyi gözetererek hareket etmek durumunda bırakır.

Kentlilik Faktörü: Sanayi devrimi ile hız kazanan kentleşme ve doğurmuş olduğu birçok sorun siyasal alanda da ciddi etkiler yaratmıştır. Kente gelen birey kentin sorunlarına duyarsız kalamamakta ve ister istemez katılım göstermektedir. Bunun yanında kente entegre olmuş birey daha rasyonel kararlar verebilmekte ve katılımının niteliği artmaktadır. Örneğin seçmen davranışı olarak kırsalda toplu hareket etme ve grup önderlerine itaat söz konusu olurken kentteki bireylerde bu durum çok fazla gözlenmez.

Diğer yandan kırsalda yaşayan bireyin çok fazla hissetmediği veya kendi kendine çözüm aradığı- bulduğu sorunlar, kentte ancak müşterek yöntemler ile veya yönetim erkinin iradesi ile çözülebilecek olması, kentteki bireylerin siyasal alana

katılımı hızlandırmaktadır (Belli, 2016: 50). Yani kırsaldan kente gidildikçe katılımın seviyesi ve niteliği değişmektedir (Dursun, 2010: 248).

Medya Araçlarını Kullanma Faktörü: Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşma ve her eve girmesi ile insanların sosyal ve siyasal alanda olan olaylardan kısa sürede haber alma imkânı artmıştır. Yeni imkânların getirmiş olduğu güncel ve doğrulanabilir bilgi bireylerin siyasal hayata katılımını hızlandırıcı ve kolaylaştırıcı bir etki ortaya çıkartmıştır.

Günümüzde artık tek çeşit ve tek yöntemli medya araçları yoktur. Dolayısıyla katılım seviyesine göre her kesime hitap eden medya araçlarını bulmak mümkündür. Zira sadece köşe yazısı okumak isteyen gazete alırken, olayları ve siyasetçilerin açıklamalarını ve yorumları takip etmek isteyenler radyo ve televizyonu tercih etmektedir. Bunların da yetersiz kaldığı durumlarda yeni medyanın sunduğu imkânlar ile bireyler kendi görüş ve önerilerini toplumun diğer kesimlerine duyurma yoluna gitmektedirler.

7. SİYASAL REJİM - SİYASAL KATILIM İLİŞKİSİ

Devlet mekanizmasının oluşması ile nasıl yönetileceği sorunsalı aynı dönemde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla yönetim şekli, yani rejimden bahsetmek devletten bahsetmekle aynı anlama gelmektedir. Bu açıdan toplumun, kendisini yönetene karşı olan durumu siyasal katılımı belirlemektedir. Rejimleri modern bilim insanların yaptığı kaba tanımlama üzerinden üç ana başlık altında inceleyebiliriz; demokratik, otoriter ve totaliter rejimler. Aşağıda ayrıntılı bir şekilde ele alacağımız rejimler ve siyasal katılım ilişkisi, siyasal katılımın sadece demokratik toplumlara has bir durum olduğu kanısının eksikliğini ortaya koymaktadır.

7. 1. Demokratik Rejimlerde Siyasal Katılım

İsteyerek veya istemeyerek az veya yeterli düzeyde de olsa siyasal katılım, toplum ve devletin ortaya çıkmasından beri var olan ve oluşmaya devam eden bir kavramdır. Yani her rejimin içinde olan siyasal katılım ancak demokrasi ile tam olarak anlam kazanmıştır. Bu yüzden demokrasinin yaygınlaşmasını daha doğru bir

ifade ile hâkim rejim olmasını izleyen süreçte insanların en önemli sorusu demokrasinin nasıl ve ne şekilde ve imlerle uygulanacağı olmuştur. Bu temel soruların cevapları nihayetinde eski bilim insanlarının siyasal katılım ile ilgili çalışmalarında aranmış ve antik yunan devletleri derinlemesine incelenmiştir.

Elde edilen bulguların üstüne modern bilim insanlarının yapmış olduğu çalışmalar günümüz demokrasinin şekillenmesini ve bağlantılı olarak da siyasal katılımın kavramsal çerçevesinin oturmasını sağlamıştır. Bu kısımda demokrasi kavramını kısa bir şekilde inceleyeceğiz. Demokrasi kelime kökeni olarak ele alındığında Yunanca “demos” ve “kratos” veya fiil hali olan “kratein” sözcüklerinin kombinasyonundan meydana gelmiş bir bütünleşik sözcüktür. “Demos” Yunanca ’da halk, insan yığını ya da vatandaş topluluğunu; “kratos” veya “kratein” de egemen olmak, iktidarı ele geçirmek veya kullanmak, yönetmek manasına gelmektedir (Dursun, 2010: 165). Amerikan başkanlarından Abraham Lincoln’ün yapmış olduğu demokrasi tanımı ise gerçekten tüm dünya tarafından kabul edilen genel bir tanımlamaya dönüşmüştür. Lincoln demokrasi kavramını “halkın halk için halk tarafından yönetimi” olarak tanımlayarak bize kısa ve net bir tanımlama sunmuştur. Bunun yanında tanımlamanın tam olarak yeterli olduğunu söylemek pek mümkün değildir (Dyke, 1992: 9). Demokrasi kavramını açıklamak için yapılan tanımlamalarda genel olarak halk idaresi, halkın hükümdarlığı gibi kavramlar belirlemekte fakat bu kavramlar üzerinde mutabık olunmuş veya dünya çapında değerlendirilebilecek bir tanımlama ortaya çıkamamaktadır. Her toplum demokrasiyi kendi iktisadi, kültürel, siyasi ve hukuki durumuna göre tanımlamakta, değerlendirip kendi toplumunun yapısına uygun şekilde uygulamaktadır (Belli ve Aydın, 2010; 136). Bu yorumlamalardaki çeşitlilik en azından demokratik rejimlerin nasıl olduğunun sınırlarını çizmek gerekliliğini getirmiştir. Dolayısıyla demokrasinin temel ilkeleri şu şekilde sıralanmıştır (Bayhan, 2002; 1):

1. Milli Egemenlik (Halkının ana etkin karakter olduğu bir yönetim anlayışıdır)
2. Hürriyet- Özgürlük (Temel insan hak ve özgürlüklerinin garanti altına alındığı bir sistemdir)
3. Eşitlik (Bir erdemlilik rejimi, bir yaşam biçimidir)

4. Siyasi Partiler- Çoğulculuk (Sabırlılık ve tahammül düzenidir)
5. İnsan Haklarına Saygı (Toplumsal yaşamla var olur)
6. Katılımcılık

Demokrasi çeşitlerine bakacak olursak, bilim insanları demokrasiyi dört ana başlık altında sınıflandırmaktadır. İlk olarak birçok insanın kendini içinde bulduğu temsili demokrasiyi anlatmak gerekmektedir. Günümüz toplumlarında nüfusun hızlı yükselişi, sosyal ve kültürel geçişliliğin artması, devletlerin görev ve sorumluluklarının ve aynı zamanda vatandaşların devletten beklentilerinin artması, devletin direkt müdahalesi azalsa da bürokratik alanın genişleme eğiliminde olması gibi sebeplerle demokrasinin ideal manasıyla hayat bulması mümkün gözükmemektedir (Touraine, 1994: 358- 360). Bu yüzden 18. yüzyılın başı ile birlikte dikkatler temsili demokrasi üzerine yoğunlaşmıştır. Bu yoğunlaşma da Fransız devriminin etkisi ile ortaya çıkmış ana ilkeler olan özgürlük, eşitlik ve benzeri gibi değerlerin yükselmesinin ciddi bir etkisi olmuştur (Ökmen, 2008: 22). 1700'lü yıllardan başlayarak günümüze gelen süreçte temsili demokrasinin farklı anlaşıldığı dönemler olsa dahi en kaba tanımlama ile "halkın kendisine ait olan egemenlik hakkını yine kendisinin seçtiği kişi ya da gruplar eliyle kullanması" olarak ifade edilebilir. Bu noktada zihnimizde belirecek en bariz soru temsili demokrasinin pratikte yeterli olup olmayacağıdır. Bu minvalde temsili demokrasi ile ilgili tartışmalar günümüzde dahi devam etmektedir. Bilhassa son dönem bilim insanları temsili demokrasinin işlevini kaybettiğini, yozlaştığı ve miadını doldurduğunu düşünmektedirler.

Demokrasi egemenliğin kullanımı açısından ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi, halkın egemenlik hakkını bizzat kullandığı ve yönetime direkt olarak katıldığı doğrudan demokrasidir. Egemenliğin devir edilmezliği teorisine dayanan bu demokrasi modelinde halkın katılımı, çoğunluğun yönetimi ve siyasal eşitlik gibi kavramlar ön planda tutulmaktadır. İlk örnekleri Antik Yunan'da uygulandığı bilinen doğrudan demokrasi, ideal demokrasi olarak görülse de günümüzdeki nüfus sayısı, devletin görevlerindeki çoğalma vb. göz önünde bulundurulduğunda uygulanma imkânı yok gibidir. Ancak İsviçre'nin bazı kantonları ile Amerika Birleşik

Devletleri'nin kuzey doğusundaki New England kasaba toplantıları doğrudan demokrasi örnekleri arasında sayılabilir (Bingöl, 2012: 129- 130; Tunç, 2008: 1117).

İkincisi ise halkın egemenlik ve yönetime katılma hakkını, seçtiği temsilcileri eliyle yürüttüğü Temsili Demokrasidir. Tıpkı doğrudan demokrasilerde olduğu gibi katılım, siyasal eşitlik ve çoğunluğun yönetimi gibi bazı unsurları benzeşse bile politika ve araçları bakımından birbirlerinden ayrılmaktadır. Seçimler bu tür demokrasilerin temel aracıdır. Halk ile vekil arasındaki temel bağ seçim olsa bile bunun yanında dilekçe, geri çağırma, referandum vb. katılım mekanizmaları ile halkın yönetime katılması sağlanabilir. Günümüzde uygulanan temsili demokrasiler genel olarak liberal demokrasi veya anayasal demokrasiler olarak da adlandırılmışlardır (Bingöl, 2012: 130- 131; Tunç, 2008: 1117).

Yukarıda yapılan klasik doğrudan demokrasi- temsili demokrasi ayrımı bu konudaki uç noktaları göstermektedir. Ancak uygulamada her iki demokrasi modelinden alınan çeşitli araç ve mekanizmaların uygulandığı görülmektedir. Bunlar;

Yarı doğrudan demokrasi modeli; doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi arasında bir yere yerleşmiş karma bir modeldir. Bu modelde halk yine temsilciler aracılığı ile karar alma sürecini yönetmekte, fakat seçimler haricinde de halkın yönetimde söz sahibi olmasını ve bir takım konularda son karar verici olmasını sağlayan çeşitli uygulama araçları bulunmaktadır. Bu araçlardan bir kaçısı ise, referandum, plebisit, veto, teklif hakkı ve temsilcilerin azli olarak sıralanabilir (Dursun, 2010: 193).

Katılımcı demokrasi modeli; üzerine en çok kafa yorulan model olan temsili demokrasinin yaşamış olduğu çıkmaz ve kriz neticesinde ortaya çıkan katılımcı demokrasi kavramsal manada çok önemli bir değişimin ifadesi olmuş ve günümüzde git gide ideal bir demokrasi modeli olarak görünmeye başlamıştır. Fakat nüfusun fazlalığı, katılımcı demokrasinin sağlıklı bir şekilde uygulanmasına ciddi engeller oluşturmaktadır. Günümüzde özellikle Batı Avrupa devletlerinde sıklık ile

başvurulan ve uygulanan katılımcı ve çoğulcu demokrasi ile ilgili olarak iki ana kavram ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki çoğulculuk ikincisi ise katılımcılıktır (Öztekin, 2011: 89).

Demokrasi, halkın yönetimi, talepleri ve eleştirileri doğrultusunda şekillenen bir yapıya sahip olduğu için dünya üzerinde tek tip bir demokrasiden bahsetmek mümkündür değildir. Aksine uygulandığı yer kadar da çeşidi vardır demek mümkündür. Bunun yanında uygulanma imkânı bulamasa bile demokrasi ile ilgilenen düşünürlerin geliştirmeye çalıştıkları demokrasi modelleri de olmuştur. Bu bölümde öne çıkan demokrasi çeşit ve modelleri üzerinde durulacaktır.

Bu örneklerden biri olan Çoğunlukçu Demokrasiye, “Mutlak Demokrasi” veya “Westminster modeli” demokrasi de denilmektedir. Çoğunluk hâkimiyeti veya devletin halkın çoğunluğunun ortaya koyduğu iradeye göre yönetilmesi gerektiğine ve çoğunluğun kararının her şeyden önce geldiğini savunmaktadır. Rousseau’nun genel irade teorisinden etkilenmiş olan bu modelde çoğunluğun yönetme hakkı mutlak ve bu hakkın azınlık hakları, kuvvetler ayrılığı, çift meclis sistemi, kanunların yargısal denetimi gibi kavram ve kurumlarla sınırlandırılmayacağı gibi ilkeleri bünyesinde barındıran bu model bağlamda eleştirilere maruz kalmaktadır. Ancak günümüzde İngiltere ve eski sömürgelerinde başarılı bir şekilde uygulanan bu sistemin eleştirilen yanlarının homojen toplumsal yapıya bağlı olarak giderildiği veya teorik olarak var olan bazı mekanizmaların uygulamada çağdaş demokrasi anlayışına uygun hale getirildiği görülmektedir (Bingöl, 2012: 131- 133; Tunç, 2008: 1119- 1123).

Çoğulcu Demokrasi, Uzlaşmacı, Oydaşmacı, Katılımcı ve Konsensüs demokrasi olarak da adlandırılmaktadır. Çoğunlukçu demokrasi modelinin aksine çoğunluğa karşı azınlığın haklarının korunması ve egemenliğin kuvvetler ayrılığı, kanunların yargısal denetimi vb. mekanizmalarla sınırlandırılmasını öngörmektedir. Türdeş olmayan toplumlarda seçmenler din, dil, etnik köken, kültür vb. ile birbirinden ayrı özellikler gösterebilir. Bu tür toplumlarda çoğunluğun egemenliği çoğunluğun diktatöryasını doğurabilir. Çoğulcu demokrasi modelinde bu tür çatışma ve zıtlaşmayı giderici uzlaşma, müzakere, katılım, birlikte çalışma vb. mekanizmalar

benimsenmiştir. Bu sayede belki de hiç iktidara gelme şansı olmayacak kesimin de yönetime katılması ile bir yönüyle, birlikte yönetim anlamına gelmektedir (Bingöl, 2012: 133- 135).

Halk Demokrasisi, Marksist, Sosyalist ve Komünist Demokrasi adlarıyla da anılmaktadır. Temsili Liberal demokrasi kuramlarına bir tepki olarak çıkan bu model Karl Marx'ın (1818- 1883) görüşlerinden etkilenmiştir. İşçi iktidarını temel alan, iktidarın ancak Marksist ideolojinin uygulayıcısı olarak işlev görebileceğini savunan ve bunu gerçekleştirmek için yönetilenlerin zorlanabileceği demokrasi çeşididir. Marksizm, Batı demokrasisine bir takım eleştiriler getirerek onun gerçek bir demokrasi olmadığına, burjuvazinin çıkarlarını savunma dışında başka bir amaç taşımadığına; özgürlüğün sadece ve sadece burjuva sınıftan olanlar için var olduğuna, dolayısıyla batı demokrasisinin biçimsel olarak demokratik gözükse de muhteviyat açısından bundan çok uzak olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu demokrasi modeli sınıfsal eşitsizliklerin giderilmesi için güç kullanılması gerektiği ideolojine dayandığı gibi çoğulcu ve diyalogcu özellikleri yoktur. İktidar geçici ve değişken olmadığından sadece komünist partinin hâkimiyetinden söz edilebilir. İktidarı eleştirecek hiçbir grubun muhalefet yapmasına müsaade edilmez. Günümüzde eski Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa ülkeleri, Çin, Kuzey Kore ve Vietnam'da uygulanan bu modelin uygulandığı ülkeye göre bazı farklılıkları da bulunmaktadır (Bingöl, 2012: 136; Tunç, 2008: 1119- 1120).

Sosyal Demokrasi, anlayışı da yine Marksizm ve Sosyalizmden beslenmiştir ama bu demokrasi çeşidi, bu ideolojinin revize edilmiş ılımlı bir şeklidir. Kapitalist ekonomik sistemin eşitsizlik ve adaletsizlerine dikkat çekmekle birlikte şiddete başvurmadan parlamenter sistem içerisinde demokratik mücadeleyle bunları gidermenin mümkün olacağını öngörmektedir. Liberal demokrasinin aşırı bireyciliğini ve rekabetçi ekonomik sistemini eleştirerek dezavantajlı kesimlerin korunmasına ayrıca önem vermektedir. Devletin temel hak ve özgürlükleri koruması gerektiği şeklindeki liberal tezleri benimsemesinin yanında devleti sınıflar üstü ve tarafsız bir yerde konumlandırır ve devlete sınıflar arası uzlaşma ve işbirliğini koruma işlevi yükler (Bingöl, 2012: 137).

Radikal Demokrasi, temsili liberal demokrasilerde devlet ve toplum ilişkilerinde bir meşruiyet krizi olduğunu varsaymaktadır. Bunun aşılması için demokrasinin derinleştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerektiğini savunur. Çoğulculuğa vurgu yapan bu modelde uzlaşıdan çok farklılıkların tanınması ve bu farklılıkların kamusal alana yansıtılmasını öngörmektedir (Bingöl, 2012: 137- 138).

Müzakereci Demokrasi, liberal demokrasinin temsil krizi ile meşruiyet sorununa dikkat çekmektedir. Toplumunu oluşturan tüm kesimlerin etkileşim halinde görüş ve eleştirileriyle siyasal sürece katılmalarının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Vatandaşların bilgilendirildiği, birbirleriyle olduğu kadar yönetimlerle de sürekli iletişim halinde olduğu, kendileriyle ilgili politikaların oluşturulması ve karar alma süreçlerine doğrudan katıldığı bir modeldir. Temsil yerine bireylerin ve sivil toplumun siyasal süreçlere bizzat katılmasına vurgu yaptığından doğrudan demokrasiyle ilişkilendirilmektedir (Bingöl, 2012: 138; Tunç, 2008: 1124).

7. 2. Otoriter Rejimlerde Siyasal Katılım

Otorite kelimesinin bir türemesi olan “otoriterizm” (Otoriter Rejim) türemiş olduğu kelimenin anlamsal kökeninden uzaklaşmıştır. Çünkü her siyasi rejim, ne şekilde olursa olsun belli bir meşruiyete dayanmak ve bir otoriteye sahip olmak zorundadır. Toplumsal ve yönetsel düzenin sağlanması için bunlar gereklidir. Dolayısıyla otoriterizm, bu anlamıyla sadece otoritenin çok güçlü olduğu yani müspet yönde bir anlam taşımaz. Çünkü otorite kavramı, içerisinde meşruluk unsurunu barındırmaktadır. Meşruluk ise iktidarın vermiş olduğu gücü hangi kaynağa istinaden kullandığını ifade ettiği için halka, adalete veya dine dayanan bir yönün mutlaka olması gerekmektedir.

Otoriterizm, siyasal iktidarın kullanım şekillerinden birisidir. Demokrasi merkezli dünyanın her tanımlamayı demokrasi üzerinden yaptığını düşünürsek otoriterizm, demokrasinin karşısında yer tutmuş bir rejimi ifade etmektedir. Nitekim bugün demokrasinin zıttı rejimler içinde en çok ön plana çıkan rejimler totalitarizm veya otoriterizmdir. Bu durum, demokrasi kavramının içerdiği halk iktidarının büyük oranda yok sayılmasından dolayıdır. Şayet demokrasinin, halkın kendisini yönetme işlevini belli aralıklarla gerçekleştirilen seçimler aracılığı ile yine kendi eliyle

başkalarına yarışmacı bir ortamda sınırlı bir süre vermesi olarak tanımlarsak, otoriterizmin siyasal iktidar merkezli ortaya çıkış nedeninin, demokrasiyle ters orantılı bir yapıya sahip olduğunu göreceğiz. Çünkü otoriterizm bir kişi, aile, grup, azınlık ya da partinin demokratik yollar ile iktidara gelmiş bile olsa yönetimi kendi uhdesinde tutma durumudur (Erdem ve Erdem, 2016: 214- 216).

Genel anlamda ele alındığında siyasal düzen bağlamında, sadece modern dönemlerdeki yönetimlerin bazılarının değil, geleneksel yönetim biçimlerinin de içlerinden çıkan örneklerin otoriter rejim kapsamına girdiği söylenebilir (Sartori, 2014: 200- 224). Buna göre monarşik yönetimler, geleneksel diktatörlükler ve askeri diktatörlükler otoriter rejimler kapsamında ele alınabilir. Bunlardan hariç olarak, modern yönetim anlayışları arasında yer alan otoriter tek partili yönetimler ve hatta bazı çok partili görünen fakat aslında öyle olmayan siyasal sistemler de otoriter rejimler arasında sayılmaktadır (Erdem ve Erdem, 2016: 215).

Otoriter rejimlerde, sınırlarını yönetimi elinde tutanların belirlediği bir çoğulculuktan söz edilebilir. Bu sınırlı hale istinaden siyasal iktidar vatandaşlara karşı hukuken veya fiilen hesap vermeye ihtiyaç duymaz. Bu hesap vermekten uzak yönetim kendisini, siyasal sistemin halka kapalı olması şeklinde gösterir. Bu tarz rejimlerde siyasal mobilizasyon düşük seviyede ve kısıtlı olmaktadır. Otoriter rejimlerde, özellikle siyasi katılım bilinçli olarak düşük tutulur. Çünkü vatandaşların siyasete yabancılaşması ve siyasetten uzaklaşması, yöneten kesimin temel hedefleri ile örtüşmektedir. Çünkü kendi uhdeslerinde tuttukları yönetme hakkına insanların talip ve dâhil olmasını istememektedirler. Bunun yanında sömürge yönetimlerine karşı yürütülen bağımsızlık mücadeleleri sonucunda oluşan otoriter rejimlerin bazı örneklerinde, bilhassa iktidarın kuruluş sürecinde daha etkili olan ve bizzat siyasal iktidarcı desteklenen yüksek düzey siyasal katılımın ise, ilerleyen süreçte git gide azaldığı görülmektedir. Bunun temel nedeni otoriter rejimlerde, “rejim daha totaliter veya daha demokratik bir yöne gitmedikçe, sonunda mobilizasyon ve katılmayı sürdürmek güçleşir.” Yani hesap verebilirliği olmayan otoriter rejimler, halkın siyasal hayata katılımını da, iktidarlarını devam ettirebilmek için kullanırlar (Sartori, 2014: 202- 225). Bunun yanında, siyasal iktidarın döngüsünü sağlamak adına yapılan

en temel yöntem olan seçimler, otoriter rejimlerde ya yapılmaz, ya da yarışmacı ve adil olmaktan uzak bir şekilde göstermelik olarak gerçekleşmektedir.

Yasama, yürütme ve yargı erkleri, otoriter rejimin şekillenme biçimine göre bir kişinin, bir grubun, bir partinin veya askeri cuntanın kontrolü altındadır. Otoriter rejimlerde, insanların siyasal hareketlerini belirleyecek her araçta iktidarın ciddi etkisi bulunmaktadır. Sanat, eğitim ve medya araçları üzerinde iktidarın doğrudan etkinliği mevzu bahistir. Bu şartlar altında temel hak ve özgürlükler yasa çerçevesinde olmasa dahi uygulamada ciddi kısıtlamalara maruz kalmaktadır (Erdem ve Erdem, 2016).

7. 3. Totaliter Rejimlerde Siyasal Katılım

Her ne kadar İtalya’da Mussolini ile özdeşleşmiş ise de Sovyetler Birliği’nde Joseph Stalin ve Almanya’da Hitler de totaliter liderlere örnek olarak gösterilebilir. Totaliter rejimlerde diktatör ya da gücü elinde bulunduran kişi ya da grubun toplum üzerinde sadece otoriter bir etkisi yoktur, bunun yanında karizmatik psikolojik ve sosyolojik etkileri de vardır. Yani toplum devleti yöneten kesime üstün insan muamelesi yaparak (veya yapmak zorunda kalarak) onun bir siyasi bir figürden öte dini milli ve ahlaki figür olarak da görürler. Bu durum da yöneten kesimin sadece siyasi alanda değil tüm alanlarda tahakküm kurmasına neden olmaktadır (Limenya,2016).

“Totalitarizm” yani totaliter rejimler, otoriter rejimlerden bir kaç nokta ile ayrılır. Bu noktalardan birincisi (ister cunta olsun, ister tek parti veya bir grup) hükümet biçimiyle ilgilidir. İkincisi ise topluma olan mesafesi ile ilgilidir: Totaliter yönetimler insanların en basitten en girifte kadar özel hayatlarına müdahale ederek onları rejimin istediğine uygun ahlaki ve sosyal değerler ile donatmaya çalışır. Oluşturduğu yeni ahlaki değerler ile insanların ideolojisini (inancını) biçimlendirmeye çalışır. Devlet kendi istediği kadar ve kendisine faydası olacağı yöntemler ile örgütlenmeye müsaade eder, hatta bunu teşvik eder. Çünkü rejimin devamını sağlayacak olan kontrol yönteminin ancak devletin elindeki sivil toplum kuruluşlarının yapacağı otokontrol ile gerçekleşeceğini düşünmektedir. Bu bağlamda totaliter rejimlerde siyasal katılımın sınırları ancak yönetimin aleyhine olmayacak ve

yönetimin izin verdiği derece gerçekleşebilir (Herkulmillas, 2016). Belirlenen yöntemler ise sadece kararları onaylama veya az onaylama şeklinde gerçekleşir. Son olarak rejime ancak belirlenen kişiler katılabilir (Aydemir, 2001: 8).

8. SİYASAL KATILIM KADEMELERİ

Bireyin toplumsal hayata katılması ve ardından siyasal alana katılması üzerine yapılan araştırmalar, özellikle katılım seviyeleri bağlamında toplumun farklı kademelere ayrıldığını göstermektedir. Siyasal katılım bağlamında toplumu kademelere ayırmak bir manada bireylerin siyasal tutum ve davranışlarını anlama noktasında büyük katkı sağlamaktadır. Bu başlık altında bireylerin siyasal katılıma bakışları ve toplumsal kademeler alanında öne çıkan çalışmalar üzerinde durulacaktır.

8. 1. M. E. OLSEN'e Göre Siyasal Katılım Kademeleri

M. E. Olsen (1970: 681- 683) siyasal katılımlar bağlamında toplumsal kademeleri altı tabaka halinde sınıflamaktadır.

1. Liderler, Kanunlar ile sınırlarının belirlendiği yönetim birimlerinde görev alan seçilmiş ve atanmış kişiler.

2. Siyasal aktivistler: Resmi idarenin oluşturduğu temel yapının dışında kalan siyasal partilerin ve diğer siyasal örgütlenmelerin faaliyetlerine aktif olarak katılanlar; siyasi bir partide görevli olur ya da gönüllü olarak çalışırlar.

3. Siyasal iletişimciler: Siyaset ile ilgili haberleri, değerleri, normları, inançlara sahip olan ve bunları ikinci veya üçüncü kişilere taşıyan kişilerdir. Bunu gerçekleştirmek için siyasal toplantılar veya konuşmalar tertip ederler. Bir kamu kurumuna ya da yayın organına yazılar göndererek mesajlarını aktarırlar.

4. Siyasal vatandaşlar: Bir ülkede yaşayan her vatandaştan beklenen temel mesuliyetler olan seçimlerde oy kullanmak, siyasal parti tercihi yapmak ve siyasal olaylar hakkında bilgi sahibi olmak gibi faaliyetleri yerine getiren, bunun yanında siyasal alanda aktif olarak yer almayan kişilerdir.

5. Siyasal marjinaler: Siyasal sistemle minimum düzeyde teması olan kişilerdir. Kitle iletişim araçları vasıtasıyla siyasal alanda cereyan eden olaylardan az da olsa bilgi sahibidirler. Çok nadir de olsa belli kişiler ile siyasetle ilgili konuşmalar yaparlar.

6. Siyasal dışlanmışlar: Siyasal alanda gerçekleşen hiçbir şeye hiçbir şekilde katılmayan ve merak etmeyen kişilerdir.

8. 2. Robert DAHL'a Göre Siyasal Katılım Kademeleri

Robert DAHL (1963: 57- 59) ise siyasal katılım açısından toplumu dörde ayırmıştır:

1. Siyasal olmayanlar: Her ne sebeple olursa olsun, siyasete uzak durmaya çalışan veya uzak kalmış kişilerden oluşmuş bir kademeyi ifade etmektedir.

2. Siyasal olanlar: Siyasete uzak olmayan, siyaseti takip eden; siyasete ilgi duyan fakat siyasete girmek amacıyla olmamakla birlikte siyasete hevesli olan kademeyi ifade etmektedir.

3. İktidarı isteyenler: Aktif olarak siyasette yer alan, iktidarı ele geçirmek için değişik yöntemler uygulayan, çevreden merkeze kaymaya çalışan kademeyi ifade etmektedir.

4. İktidar olanlar: Siyasetin göbeğinde olan, yani iktidarı elinde tutan bu kademe, merkezi elinde devamlı tutmanın yollarını arayan ve siyaset alanını dizayn etmeye çalışan bir yapıya sahiptir.

8. 3. Verba ve Nie'ye Göre Siyasal Katılım Kademeleri

Verba ve Nie'de siyasal katılım düzeyleri hakkında bir sınıflama yapmışlardır. Bu sınıflama siyasal katılım düzeyini altı ana başlık altında ele almaktadır (Akıncı, 2014: 313).

1. Siyasal sürece hiç katılmayanlar: Bu kişiler siyasal alanla hiç bağlantısı olmayan kimselerdir. Bu yüzden siyasetle hiç ilgilenmezler, hatta bununda ilerisine giderek seçimlerde oy kullanmaya bile gitmezler.

2. Sadece oy kullananlar: Siyasal katılım ile ilgili tek yaptıkları etkinlik oy vermek ile sınırlı olan kimselerdir.

3. Kişisel sınırlı katılımcılar: Oy vermenin yanında sadece kendilerine ait problemlerin çözmek için katılım sağlayan kimselerdir.

4. Topluluk düzeyinde katılımcılar: Bazı toplumsal meselelere ilgi duyan ve o meselelerin çözümüne yönelik örgütsel düzeyde siyasal süreci etkilemeye çalışan kimselerdir.

5. Kampanyacılar: Seçim dönemlerinde düzenlenen kampanyalara aktif olarak katılan kimselerdir.

6. Siyasi partilerde aktif olarak görev alanlar: Herhangi bir siyasal partinin yapmış olduğu faaliyetlere katılan ve partinin çeşitli kademelerinde aktif olarak görev alan kimselerdir.

8. 4. Milbarth'a Göre Siyasal Katılım Kademeleri

Milbarth siyasal katılımı türlerine göre şöyle sınıflandırmıştır (Dinç, 2002: 10; Milbrath, 1965: 11- 15).

Açık ve gizli katılım: Bireyler psikolojik yapıları gereği, siyasal alanın çalkantılı haline karşı olumlu veya olumsuz şekilde tepki verir. Bu yüzden bazı bireyler siyasal alana dair yapmış oldukları davranışları gizlemezken bazıları ise gizler. Belli sebepler veya tecrübelerle göre şekillenen bu hal, insanları farklı alanlarda açıkça siyasi faaliyet yapması ile sadece oy kullanmak (veya sadece kendilerini güvenli hissedebildikleri ortamlarda siyaset konuşmak) arasında şekillendiren bir yelpaze oluşturmaktadır.

Zorunlu ve bağımsız katılım: Demokratik toplumların olmazsa olmazı olduğu düşünülen katılımı gerçekleştirmek için devletler bazı yasalar aracılığı ile

katılımı dayatabilmektedir. Vergi vermek, oy kullanmak başta olmak üzere bir takım katılım yöntemleri devletler tarafından zorunlu tutulmaktadır. Fakat bazı durumlarda ise katılım, kişinin veya grubun kendi öz idaresi ile bağımsız ve bağlantısız bir şekilde gerçekleşir.

Sürekli ve anlık katılım: Siyasal katılım bazen süreklilik arz ederken bazen ise anlık bir durum olarak ortaya çıkar. Yani birey aktif olarak siyasete katılırken kimi durumlarda oy kullanarak anlık bir faaliyet yapar; kimi durumlarda da bir siyasi partiye üye olarak devamlılığı olan bir eylem gösterir.

Açıklayıcı ve araçsal katılım: Açıklayıcı katılım, siyasal toplantılara katılma, siyasal alanda sembole dönüşmüş aygıtların kullanımı ve siyasal konular ile ilgili bir başka görüşten insan ile veya kendi görüşündeki insan ile tartışma şeklinde etkinliklerde bulunma olarak tezahür etmektedir. Diğer yandan araçsal katılımlarda ise bizzat kişi katılımı değil, kişinin bir araç ile katılımı vardır. Bu kimi zaman aynı kimi zaman ise nakdi şekilde gerçekleşen yardımları kapsamaktadır.

Siyasal sisteme veren ve sistemden alan katılım: Siyasal sistemin içine giren bireyler, oy vermek, propaganda yapmak, mitinglere katılmak, siyasal yazılar yazmak ve siyasal tartışmalara katılmak üzere sistemin parçasını haline gelirler. Bu bağlamdaki katılım sayesinde bireyler bazı karşılıklar talep ederler. Bu talepler belli hizmetler, hediyeler, ödüller ve belli makamlar şeklinde olabilir (Dinç, 2002: 10).

Sözlü ve sözsüz katılım: Bir siyasal konu ile ilgili tartışmada bulunmak veya bir başkasını sözlü olarak yönlendirmek, sözlü bir siyasal katılım yöntemidir. Oysa mitinglere katılmak, belli bir konu ile ilgili protestoda bulunmak, yürüyüşlere katılmak, propaganda broşürleri dağıtmak gibi faaliyetler ise sözsüz katılımı anlatmaktadır.

Toplumsal veya toplumsal olmayan katılım: Siyasal alanda gerçekleşen bir etkinlik ile ilgili katılımın şekli, bireysel veya toplumsal olarak gerçekleşir. Bireysel katılım adı üstünde oy kullanmak veya para yardımı yapmak gibi bireysel bir eylemi ifade etmekten toplumsal katılım, toplumun bir kısmı veya hepsini kapsayan bir katılımı ifade etmektedir.

Diğer yandan Milbarth, bireylerin siyasal katılımını aktif ve pasif olmak üzere iki şekilde ele almıştır. Nitekim birey ile siyasal sistem arasındaki ilişkiyi varsayımına dayalı bir tabloya dönüştürmüştür (Dinç, 2002: 11).

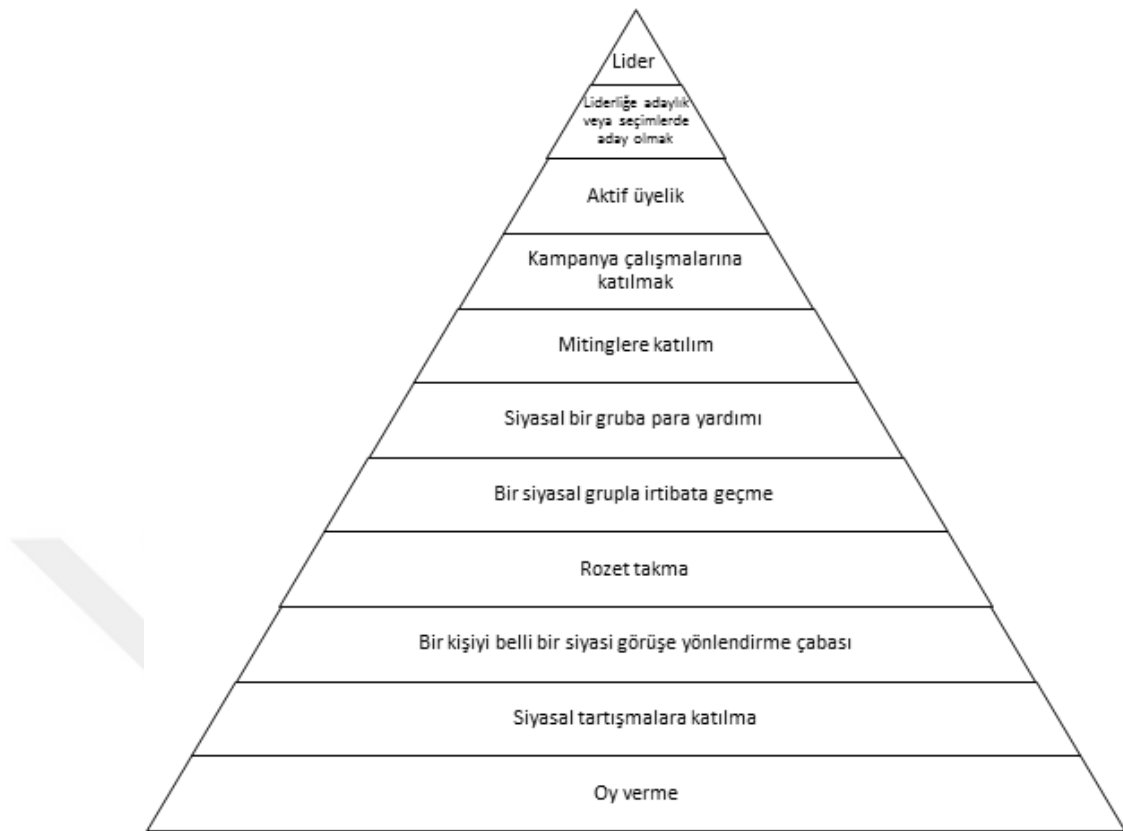
Tablo 1: Milbarth'ın Siyasal Katılım Kademeleri

		Bireylerin Siyasal Sisteme Verdikleri	Bireylerin Siyasal Sistemden Aldıkları
AKTİF KATILMA	Araçsal	<ul style="list-style-type: none"> o Liderlerin Seçimi (oylama) o Parti etkinlikleri o Finansal Destekte Bulunma o Gönüllük Esaslı İşler Yapma o İtaatsizlik 	<ul style="list-style-type: none"> o Makam Elde etme o Haberleşme imkanları o Hizmetler o Ekonomik imkanlar o Menfaat Çatışmasının Çözümü o Adalet
	Açıklayıcı	<ul style="list-style-type: none"> o Sadakat o Gösteriler o Protestolar o Siyasal Tartışma 	<ul style="list-style-type: none"> o Ulusal Semboller o Kimliğin idraki o Hükümet protestoları o Üstünlüğün idraki
PASİF KATILMA		<ul style="list-style-type: none"> o İtaat o Rıza 	<ul style="list-style-type: none"> o Vergi Ödeme o İlgisizlik o Kamu Düzeni o Güvenlik

Yukarıdaki tablonun yanında Milbarth katılımı aşağıdan yukarı bir piramit gibi izah ederek en alta oy vermeyi en üste de siyasal grubun liderliğini koymuştur.

Tablo 2: Milbarth Siyasal Katılım Piramidi

Tablo 2’de gördüğü gibi piramidin üst kısmındaki lider, liderliğe aday olan veya seçimlerde aday olanlar, aktif üyeler ve kampanya dönemlerinde çalışmalara aktif olarak katılanlar için “gladyatörler” denmektedir. Piramidin orta kısmında bulunan mitinglere katılan, para yardımı yapanlar ve bir grupla irtibat içinde olanlar için “geçici katılımcılar” tanımı kullanılmaktadır. Son olarak piramidin alt kısmını işgal eden rozet takanlar, bir kişiye kendi görüşünü aktarmaya çalışanlar, siyasal tartışma yapanlar ve oy veren kesim ise “seyirci katılımcı” olarak tanımlanmaktadır (Milbrath, 1965: 18)

8. 5. Arnstein’in Siyasal Katılım Merdiveni

Arnstein siyasal katılım türlerini üç ana başlık altında sınıflamıştır (Arnstein, 1969: 217). Bu ana başlıklar yurttaş yönetimi, göstermelik katılım ve katılımsız durumdur. Merdivenin en üstüne yurttaş denetimini koyarken en altına ise manipülasyonu yerleştirmiştir (Brodie vd. , 2009: 20). Tabloda gözüktüğü üzere katılımsız durumda insanların kendi iradesi veya başka etkenler ile katılmama durumu oluşsa dahi insanlar, sosyal ve siyasal hayattan tamamen kopamayacağı için

isteyerek veya istemeyerek terapiye ve manüplasyona maruz kalmaktadır (Involve, 2016).

Tablo 3: Arnstein’in Siyasal Katılım Merdiveni

Yurttaş Denetimi	Yurttaş Yönetimi
Devredilmiş Yetkiler	
Ortaklık	
Yatıştırma	Göstermelik Katılım (Tokenizm)
Danışma	
Bilgilendirme	
Terapi	Katılımsız Durum
Manüplasyon	

8. 6. Lerner’e göre Siyasal Katılım Kademeleri

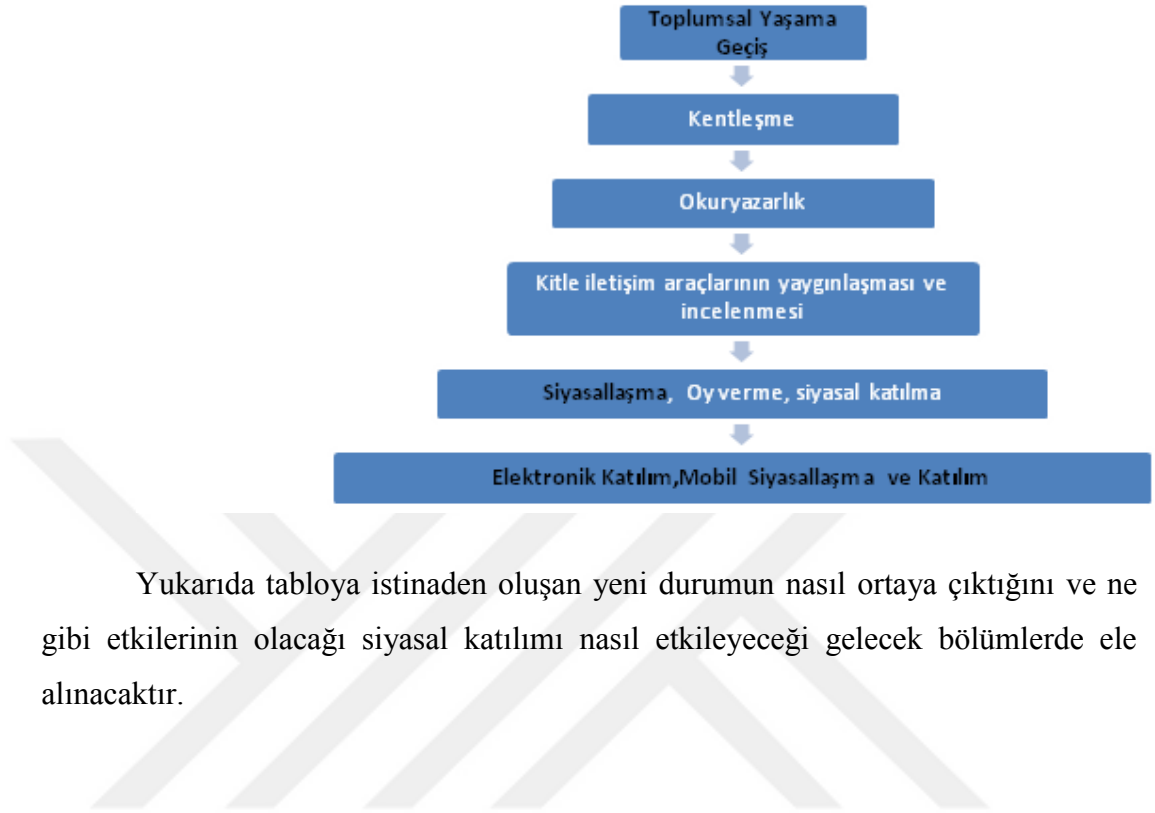
Demokrasi kavramı her dönemde farklı anlaşılmaktadır. Bu genel olarak her kavramın genel özelliğidir. Fakat özellikle demokrasi son yüzyılda insanlar tarafından kutsiyet atfedilecek bir hal aldığı için yaşadığı her değişim merakla takip edilmiştir. Sosyal medyanın siyasal alanda hissedilmeye başlaması tabii ki her kavramı olduğu gibi demokrasi kavramını da yeniden şekillendirecek, yeni şeyler ekleyecek veya etkileyecektir. Sosyal medyanın klasik medyanın tersine karşılıklı etkileşim sağlayan bir iletişime, toplumun farklı kademelerinin örgütlenmesine, fikir ve düşüncelerini paylaşmasına ve bilgiye kolay ve hızlı bir şekilde erişimlerine önemli olanaklar sağlamaktadır. Bu durum iletişim araçlarına olan güveni ve sempatiyi arttırmış, bunun yanında bu yeni iletişim mecralarının katılımcı demokrasiyi genişleteceği düşüncesi bilim insanlarınca sıkça ifade edilir hale gelmiştir (Kılıç, 2015: 156- 159).

Lerner'e göre batıda yaşanan hızlı kentleşme, okuryazar oranındaki artış, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması geniş ekonomik ve toplumsal katılıma yol açmaktadır (Kahraman, 2002: 56- 58). Lerner süreçlerin bu sıra katılım etkilediğini ve bu etkileşimin tüm dünyada da benzer şekilde geliştiği teorisini ortaya atmıştır. Lerner sanayileşmenin tamamlandığı modern toplumlarda bireylerin sosyal gereklilikleri yerine getiren, katılımcı insan olduğunu savunmaktadır. Diğer bir anlatımla katılımcı bireyin siyasal, ekonomik ve kültürel bütün toplumsal etkinliklere katılmaktadır. Ardında ise katılımcı insan kendisini başkasının yerine koyabilme yeteneğinin yani empati sahibi birey olduğunu ifade etmektedir. Daniel Lerner'in oluşturduğu katılımın tarihsel süreci modeli bu savları desteklemek amacıyla taşımaktadır. Nitekim Lerner'in siyasal katılma modeli aşağıdaki tablo gibi sıralanmıştır.

Tablo 4: Lerner'in Klasik Siyasal Katılma Modeli

Yukarıdaki tabloda görünen klasik siyasal katılmanın son dönem değişimlerle yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda aşağıdaki tabloda siyasal katılım sürecine eklenen unsurlar koyu renkte ifade edilmiştir. Katılımı kentleşme ile başlatmanın yanlış olacağı düşüncesi ile “Kentleşme”den önce “Toplumsal Yaşama Geçiş” eklenmiştir. Aynı şekilde “oy verme” ve “siyasal katılım” in yanına Siyasallaşma eklenmiştir. Son dönemde hızlı bir şekilde gelişen teknoloji ile birlikte ortaya çıkan yeni durum katılım sürecinde artık yeni bir kademe olarak ifade edilmesi gerekmektedir. Bu yüzden “Elektronik Katılım”, “Mobil Siyasallaşma” ve “Mobil Katılım” dan müteşekkil yeni bir kademe oluşturma yoluna gidilmiştir.

Tablo 5: Lerner'in Mobil Katılım Modeli

2. BÖLÜM

SİYASAL KATILIMI DÖNÜŞTÜREN BİR FAKTÖR OLARAK SOSYAL MEDYA VE ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ

Siyasal katılım kavramının dinamizmi, kendine has yapısından kaynaklanmadığı diğer siyaset bilimi kavramları incelendiğinde daha iyi anlaşılmaktadır. Toplumun her kademe ve boyutunda yaşanan değişim her kavrama dönemsel olarak farklı anlamlar yüklenmesine neden olmaktadır. Bu yüzden sadece siyasal katılım kavramında değil tüm dünyanın yaşadığı hızlı değişimin temellerini oluşturan bazı ana unsurlar vardır. Bunları sosyal, siyasal ve ekonomik faktörler olarak sıralamak mümkün. Fakat bu sınıflandırmanın dahi tek başına yetmeyeceğini görmekte gerekiyor. Dolayısıyla bu sınıflandırmaya ek olarak devamında küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisinin tartışılması önemlidir. Nitekim son olarak, bir nevi küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkan sosyal medyanın siyasal katılıma etkileri incelenecektir.

1. BİLGİ ÇAĞINA GEÇİŞ

Günümüz dünyasının içinde bulunduğu durumu izah ederken toplumsal dönüşümlerin iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu çerçevede yapılacak bir değerlendirme neticesinde siyasal katılımın günümüz halinin tam olarak anlaşılması için toplumların yaşadığı evrimi anlamakla mümkün olacaktır. Nitekim bu bölümde insanların ve toplumların yaşadığı sosyal dönüşümü tarihsel sıra ile izah edilecektir. Genel olarak bilim insanların toplumsal çağları anlatırken şu sırayı izlemektedirler; ilkel toplum, tarım toplumu, sanayi toplumu ve son olarak bilgi toplumu. Her dönem var olan farklılıklar insanların birbirleri ile ilgili görüşlerini tutum ve davranışlarını belirlemektedir. Bu çerçevede İlkel toplumlarda bilek gücü daha fazla olan ile olmayan, tarım toplumunda toprak sahipleri (feodaller, derebeyleri, aristokrasi) ile toprakları olmayan (köleler, serfler), sanayi toplumunda fabrika ve ticaret sahipleri

(burjuva) ile işçi sınıfı, bilgi toplumunda bilgi ve teknolojiyi elinde bulunduran ve geri kalmışlar arasındaki ilişki toplumların temel değişkenleridir. Bu bölümde kısaca saydığımız toplumların özelliklerini kısaca izah edilip günümüz bilgi toplumunun siyasal katılım ile bağlantısından bahsedilecektir.

1. 1. İlkel Toplum

İlk insanın ortaya çıkması ile birlikte gelişen birlikte yaşama arzusu ilkel olarak isimlendirilen insanların en ön plana çıkan özelliklerin başında gelmektedir. Bu ilkel insanları kabileler halinde yaşamaya itmiştir. Her ne kadar yazını icadından önceki bir dönemde yaşamış oldukları için tafsilatlı bilgiye sahip olmasak da bilim insanlarının yapmış olduğu çalışmalar ve o döneme ait kalıntılar ışığında bunun temelinde, beslenme, barınma ve korunma gibi ana fizyolojik gereksinimlerin giderilmesi ekseni bir çaba söz konusudur. Beslenme için avcılık ve toplayıcılık, barınma için mağara, in veya ağaç kovukları, yaşanan doğa olaylarına ve diğer canlılara karşı önlem almak için basit şekilde yapılmış aletlerin geliştirilmesi, bu dönemde yaşayan insanların temel özellikleri olmuştur (Fındıkçı, 1996: 41).

Bahsedildiği gibi barınma için mağara, in veya ağaç kovukları kullanılsa dahi göçebe şekilde yaşayan insanlar yerleşik ve düzenli bir hayata tam olarak geçememişlerdir. Bu yüzden genel geçer bir toplumsal kural geliştirememişlerdir. Hayat genel olarak temel insan ihtiyaçlarını giderecek faaliyetlerin yapılması üzerine kurgulanmıştır (Yurtseven, 2015: 17).

İlkel toplulukların avcılık ve toplayıcılık haricinde başka bir zamanlarının olmaması ve geçimlerini sağlayacak farklı etkinliklerinin bulunmaması onların “toplumsal bir artı” oluşturmamalarına sebep olmuştur. Bu temel sorun, bireyin tek gücü olan emeğin verimliliğinin düşüklüğüne yol açan teknolojik yetersizlikler, yiyecek ve içecek depolama imkânlarını kısıtlayan göçebe yaşam tarzı ve nüfus sayısındaki hızlı değişimlerle alakalıdır (Yurtseven, 2015: 17).

İlkel toplumların en temel özelliklerinden bir diğeri de “komünal hayat ve eşit paylaşım” anlayışına sahip olmalarıdır. Henüz sınıfsal ayrımların olmaması dolayısıyla sadece güç dengesi üzerinden iş bölümü veya daha farklı bir ifade ile

görev taksimatı söz konusudur (Aygün ve Mutlu, 2006: 5). Bu görev taksimatında aile içi düzen belirlenmiş güçlü olan erkek avcı ve toplayıcı kadın ise pişiren ve yaşam alanını düzenleyen olmuştur.

1. 2. Tarım Toplumu

İnsanların avcılık ve toplayıcılığın sürdürülebilir bir durum olmadığını görmesi ve devamında göçebeliğin zorluğu onları yerleşik hayata dolayısıyla tarımsal üretim araçlarını kullanmaya mecbur etmiştir. Toprağı işlemeyi öğrenmesi, insanlık tarihi açısından bir dönüm noktası olmuştur. Yerleşik hayata geçiş ile birlikte insanların birbirleri ile olan ilişkisinde de bir değişim olmuş ve günümüz toplumsal yaşamın ilk örnekleri sayılabilecek bir yaşam tarzı ortaya çıkmaya başlamıştır (Yurtseven, 2015: 20). Ayrıca iklimsel dengeleri gözetme mecburiyeti daha düzenli bir hayata geçişe neden olmuş, üretim kalemlerinin artması ve insanın tek güç kaynağı gibi görülmesi nüfusta artışların önünü açmıştır (Fidan, 2003: 2).

Tarım toplumunun temelini oluşturan toprak ve onla olan münasebet, iktisadi, ticari, ailevi ve kültürel tüm ilişkilerin ana belirleyicisi durumdadır. El gücüne dayalı ve kısmen ilkelliğin ilerisine geçmiş makinelerin ortaya çıkması tarım toplumunda insanı ana üretim kalemi olarak konumlandırmıştır (Meder, 2001: 73). Aile içerisinde ise erkek çalışan (serf, çiftçi, el sanatları ile uğraşan) kadın ev işlerini gören ve çocuklara bakan bir hale bürünmüştür (Kültekin, 2006: 16- 22).

Tarımsal üretimin yaygınlaşması ile ortaya yeni olgular çıkmış ve ciddi değişimleri beraberinde getirmiştir. Tarım alanlarının belirlenmesi tarla sınırlarının çizilmesi gibi durumlar özel mülkiyet kavramının temellerini atmış ve devamında toprak sahipleri ve diğerleri arasında sınıfsal farklılıklar ortaya çıkmaya başlamıştır (Ekodialog, 2015).

1. 3. Sanayi Toplumu

1700'lerin ortasında buhar makinesinin bulunmasını izleyen süreçte tarım toplumunun temelleri ciddi manada sarsılmış köylerde veya daha geniş bir ifade ile kırsalda yaşayan insanlar tarımda makineleşmenin artması ile işsiz kalmış bir yandan

ise açılan fabrikalardaki iş gücü ihtiyacı yüzünden köylerden koparak kırsaldan kentlere göçmeye başlamışlardır (Ekodialog, 2015). Uzun zaman boyunca gelenekselleşmiş toplumsal değerler sistemi ve bu sisteme bağlı olarak oluşan statik dünya görüşü, sanayi toplumunun ortaya koyduğu temel dinamikler ile sarsıntıya uğramıştır. Bu sarsıntı ciddi değişimleri de beraberinde getirmiştir. Teknolojik-Ekonomik- Siyasal dinamikler, sosyo- ekonomik ve sosyo- kültürel yapıları ortaya çıkartan ve yaşamasını sağlayan kurumları; ahlaki değerleri, aileyi, siyasal düzeni, eğitimi, nüfusu ve toplumsal yapıyı dönüştürmüştür (Yurtseven, 2015: 20- 26).

Yaşanan sanayileşme süreci aynı zamanda demir ve kömürün başat enerji kaynağı ve hammaddeyi oluşturmasına neden olmuştur. Diğer bir anlatımla madenler ciddi önem kazanmış ve madencilik sektörü her gün artan sanayi ihtiyacı yüzünden ciddi gelişmeler kaydetmiştir (Fidan, 2003: 2).

Sanayi Devrimi de denilen bu süreç ile beraber hayat ve iş şartları ciddi bir değişime uğramıştır. Henüz sosyal, ekonomik ve fiziki olarak hazır olmayan kentlere gelen insanlar ciddi sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Ekonomik olarak daha çok kazanma hırısı içerisindeki fabrika sahipleri sadece erkeklerin çalıştığı bir toplumda yeterince ucuz iş gücüne ulaşamayacaklarını anlayarak kadınları ve hatta çocukları evden kopararak iş hayatına girdirmiştir (İleri, 2008: 37- 38). Bu durum aile yapısını sarsmış ve artık erkek kadın denkleminde müdahil olarak çekirdek aileye geçilmesinin en önemli nedeni olmuştur. Bunun temelinde burjuvazinin kadının iş hayatına girdirilmesi, insanların topraktan koparılmasından dolayı kentlerdeki çok katlı apartmanlara küçük dairelere sıkıştırılması yatmaktadır. İş hayatına giren kadın iş gücü piyasasında işçilerin ücretlerinde ucuzlamaya neden olacak, ucuzlayan iş gücü nedeniyle geçinemeyen ailede tek kişinin çalışması sürdürülebilir olmayacaktır.

Kentlere gelen insanlar genel olarak yaşadıkları sınırlı toplumdan sıyrılmış yeni bir olgu olarak kent kültürünü ve daha sonra kentlilik kültürünü oluşturmuş veya diğer bir anlatımla geliştirmişlerdir. İnsanlar karşılaştıkları insanlarla temel bağlantılarının dışında bağlantılar kurarak yabancı sayılabilecek insanlarla birlikte hareket edebileceklerini keşfetmişlerdir. Bu durum dernekleşme, sendikalaşma partileşme ve bir siyasi olaya katılıma veya katılmamayı beraberinde getirmiştir.

İnsanların bu şekilde birlikte hareket etme yetilerini arttırması siyaset tarihini de ciddi manada etkilemiştir (İleri, 2008: 37- 38).

Sanayi devrimi ile oluşan ve birbirinden farklı alanlara yayılan teknolojik gelişmeler insanların imkânsız olarak gördüğü birçok kolaylığı onlara sunmuştur. Teknoloji, bilim ve iletişim sistemleri arasındaki karşılıklı etkileşimli döngüsel münasebet ile bilginin dolaşım hızı inanılmaz bir düzeyde artmış ve bilginin zaman kaybı yaşamadan istenen yere istenilen şekilde ulaşabilmesi, bilgi toplumunun oluşumunu sağlamıştır (Bayraç, 2003: 44- 48).

1. 4. Bilgi Toplumu

Sanayi toplumunda yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler inanılmaz bir hızda gelişmesi yeni bir toplum yapısını doğuracağı aşikârdır. Telefon, telgraf, uçak, daha sonraları nükleer teknoloji ve transistör gibi icatlar ortaya çıkan bu büyük değişimin en önemli sağlayıcıları olmuşlardır (Ünal, 2009: 127- 130).

“Bilgi toplumu” kavramı yeni temel teknolojilerin gelişimini ve yaygınlaşmasını ifade eden bir durumu anlatmaktadır. Bu bağlamda bilgi sektörünün, bilgi üretiminin, bilgi sermayesinin ve nitelikli insan faktörünün öneminin arttığı bir süreç olan bilgi çağında, bilgi toplumunun ortaya çıkması kaçınılmaz bir durumdur. Bilgi ve haber aktarımının zamansal ve mekânsal sürekliliğinin olduğu, iletişim teknolojileri, bilgi otoyolları, elektronik ticaret gibi yeni imkânlar ile toplumu, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal bakımdan sanayi toplumunun da ötesinde bir noktaya taşıyan bir gelişme aşaması olarak ifade edilebilir (Ünal, 2009: 127- 130).

Özellikle insanlık tarihinin en karanlık sayfalarında biri olsa dahi İkinci Dünya Savaşı için icat edilen yeni teknolojiler günümüz dünyasının birçok açıdan şekillenmesini sağlamıştır. Bilgi toplumunun en karakteristik özelliği bilgiye kolay ulaşım sağlayacak yöntemlerin gelişmesi ve bunların geniş alana yayılmasıdır. Bilgisayar ve bilgisayar merkezli çalışan aygıtların hayatın her alanında kullanıldığı kişisel ve kitle iletişimlerinin sınırlar ötesine taşıdığı; temel ekonomik ve sosyal faaliyetlerin bilgi üzerine kurgulandığı; bilginin kontrolü ve sahipliği için uluslar üstü örgütlerin kurumsallaştığı bir toplum şekli olan bilgi toplumu insanların

hayatının her aşamasında hissedilen bir hal almıştır. Bilgi toplumu ile birlikte hız ve haz hayatın merkezine yerleşmiş bilgi ve kültürel öğelerde kullanılan ve hızlı sürede eskien bir hale bürünmüştür (Ekodialog, 2015).

1950’li yıllardan itibaren hissedilen bu yeni toplum biçimini sanayi toplumundan ayıran bazı belirgin özelliklerinden söz etmek mümkündür. Bu cihette birçok bilim insanı bu özellikleri nazara vererek yeniçağa bir isim bulma gayretine girmişlerdir. Nitekim Alvin Toffler’in üçüncü dalga, Amittai Etzioni’nin modernlik sonrası çağ, George Lichtheim’in burjuva sonrası toplum, Herman Kahn’ın ekonomi sonrası toplum, Kenneth Boulding’in uygarlık sonrası toplum, Daniel Bell’in endüstri sonrası toplum, Paul Holmes’in kişisel hizmet toplumu, Ralf Dahrendorf’un hizmet sınıfı toplum, Zbigniew Brzezinski’nin teknokratik çağ, Yoneji Masuda’nın enformasyon toplumu ve Peter F. Drucker’ın bilgi toplumu adını verdiği bu yeni toplum tipinin en önemli kavramları veri, enformasyon ve bilgidir. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş ile ilgili ön plana çıkan beş ana nokta şu şekilde sıralanabilir (Ünal, 2009: 130-133):

1. Bilgi toplumu, bilgi açısından sanayi toplumundan bir entelektüel bir kopuş veya soyutlaşmayı değil, tamamen ekonomik bir gerçeği ifade etmektedir.

2. İletişim ve bilgisayar teknolojilerindeki yeni gelişimler ve buluşlar, bilginin yayılmasını, akışını ve ulaşımı mantığını yerle bir etmiştir. Bu durum değişimin hızını inanılmaz derecede arttırmaktadır.

3. Yeni bilgi teknolojileri sadece kolay ulaşım ve dönüşüm sağlamayacaktır. Bunun yanında eski ve yaşlı sanayi işlerinde de kullanılacak ve yaşanan değişimler yeni bir çehre kazanacaktır. Bu süreç üretim ve tüketim süreçlerindeki temel anlayışları değiştirecektir.

4. Temel eğitim ile sağlanan okuma ve yazma yetenekleri her zamankinden daha kıymetli olacak ancak yeni teknolojilere ulaşım açısından eğitim sistemleri yetersiz kalacaktır.

5. Yeni bilgi çağının ortaya koyduğu teknolojiler tam olarak tamamlanmamıştır. Yani yeni olduğu için kabul gördüğü düşünülen birçok teknoloji

alışkanlık haline geldiğinde farklı bir şekilde değerlendirilmeye başlanacaktır. Dolayısıyla yeni bir teknolojinin kabullenilmesi açısından, insan unsuruna bağlı olarak başarılı veya başarısız olacaktır.

Bilgi toplumu için mühim ve ana kaynak bilgidir. Bilginin üretimi, yayılması, değişimi ve gelişmesi toplumsal hayatın temelini oluşturmaktadır. Ayrıca bilginin üretimi, depolanması ve pazarlanması gibi yeni alanlar bilgi toplumunda yeni iş sektörlerinin doğmasına neden olmuştur. Bilgi ile hemhal olan ve yukarıda saydığımız iş alanlarında çalışanların sayısı gün be gün artmaktadır. Bilginin sadece alınıp verilmesi değil o bilginin işlenmesi seçilmesi ve değerlendirilmesi de çok önemli hale gelmiştir (Bozkurt, 2001: 16).

Sanayi toplumundaki aşırı rekabet, agresiflik, disiplin, bağlılık, sertlik vb. gibi temel iş değerleri; bilgi toplumu ile yerini katılımcılık, yönetim, bireysellik, ortak akıl, özgürlük vb. gibi değerlere bırakmaktadır. Bu bağlamda toplumun temelini oluşturan dini ve toplumsal değerlerin yok olacağı veya dönüşeceği kaygısı boşa çıkmıştır. Hatta imkânların artması ile dini ve toplumsal inançların güçlenmesi durumu ile karşı karşıya kalmak söz konusu olacaktır (Doğan, 1998: 308). Bilgi toplumu ile üretim teknikleri de diğer tüm alanlarda olduğu gibi dönüşüme uğramıştır. Artık üretimin ana gücü bilgi ve teknolojik alt yapı olacaktır. Nitekim üretimin verim ve kabiliyetini, bilgisayar teknolojilerinin ve dolayısıyla bilginin kullanım oranı belirleyecektir. Bu minvalde bilgi ve zamanın efektif kullanımı merkezli bir üretim, dağıtım ve tüketim gibi konularda ön plana çıkmanın temel noktası olacaktır. Bilgi toplumunda gücü teşkil eden sermaye, maddi veya nakdi değerlerle değil, bilgi ve teknoloji gücü ile ölçülmektedir. Bilginin yegâne kaynağı ise beşeri sermayedir. Dolayısıyla yaşanan her durum ile ilgili süreçlerinde bilgi merkezli bir yaklaşım ile olayları ele almak, insan boyutunun da ön plana çıkması manasını da taşımaktadır (Ünal, 2009: 127-130). Bu bağlamda yaşanan toplumsal değişimler, tarım toplumundan başlayarak beşeri güçten kopuşu ifade etmekten bilgi toplumu ile insana geri dönüşü ifade etmektedir. Fakat temel ayrılma noktası birinde beşerin bilek gücünü kullanmayı merkeze alırken bir diğeri beşerin zihin gücünü kullanmayı merkeze almaktadır.

2. KÜRESELLEŞME

Tarih boyunca insanlar ve toplumlar sürekli bir değişime maruz kalmışlardır. Bu değişimler kendi içinde bir istikrar barındırmaktadır. Küreselleşme, toplumsal değişmeyi belirleyen toplumlararası dinamiklerin tarih dönemleri içerisinde ortaya çıkan bu değişim süreçlerine verilebilecek son örnektir. Nitekim küreselleşme süreci tarih boyunca yaşanan en hissedilen ve ciddi manada tabana kadar yayılan bir toplumsal değişimi ifade etmektedir. Bu cihette yaşanan değişimlerden tüm toplumları nasibini almıştır. ‘Küresel’ nitelemesini hak etmesinin altında yatan temel etken budur (Açıkgöz, 2006: 100- 104).

Küreselleşme kavramını incelediğimizde çok eskilere dayanan bir kavram olduğunu görmekteyiz bununla beraber özellikle 1960’lı yıllardan itibaren ciddi manada akademik ve siyasi dünyada gündeme gelmeye başlamıştır. Fakat asıl olarak yaşanması veya daha farklı bir anlatımla ekonomik sosyal ve siyasal alanda hissedilmeye başlanması 1980’li yıllara denk gelmektedir. Küreselleşme neo-liberalizmi merkeze alan politikaların hâkim olmaya başlaması ile dünyadaki yaşanan hızlı değişim ve gelişim durumunu ifade etmektedir. Diğer yandan ise en yalın anlatımı ile küreselleşme, insanların, toplumların, kültürlerin, vakaların, metaların ve meselelerin dünyanın her tarafına yayılması anlamında kullanılmaktadır (Steger, 2006: 24).

Küreselleşme olgusu, insanlığı küresel ölçekte etkisi altına alan ve yaşanan her değişimin/ dönüşümün açıklanması için referans alınan bir kavram haline gelmiştir. Bu niteliğine rağmen, süreç olarak anlaşılması çok zor olan bir toplumsal dönüşüm hadisesidir. Küreselleşme, bu haliyle tüm yerel düzeydeki toplumsal dinamikleri baskı altına alan, uluslararası eğilimleri izah etmekte kullanılan, kendi karşıtlarını ortaya çıkaran ve bu bağlamda süreci açıklayan, onu tanımlayan sihirli bir kod, moda bir kavram haline gelmiştir. Küreselleşme, sadece bireylere tesir etmesi, onları birbirine yaklaştırması, dünyayı küresel bir köye dönüştürmesi açısından ele alınamaz (McLuhan,1989:7). Diğer bir açıdan bakıldığında; doğal kaynakların azalmaya başlaması, çevre kirliliği, küresel ısınma ve canlı türlerinin azalmasını da beraberinde getiren bir süreç olması ile de dikkat çekmektedir. Bu bağlamda

küreselleşme dünyayı küçülten fakat dünyanın sorunlarını ise büyüten bir kavram olarak karışımıza çıkmaktadır (Çetin, 2008: 16- 26).

1980'lere gelindiğinde, dünya genelinde ve ülkemizde gündemi en çok işgal eden kelimelerin başını çeken küreselleşme; ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ve diğer birçok alanda meydana gelen değişim, dönüşüm ve yenilenmenin genel geçer ifadesine dönüşmüştür. Bu bağlamda küreselleşmenin muhteiyatı ve meydana getirdiği sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel neticeler bağlamında genel bir düşünce veya fikir birliği mevcut değildir (Aşkın, 2011: 11- 18). Fakat herkesin ortak kanısı küreselleşme sürecinin insanların yaşamlarında az veya çok etkisinin olduğudur. İnsanlar bu süreci olumlu veya olumsuz karşılımlar dahi bu değişim ve dönüşüm sürecini inkâr etmemektedirler. Henüz içinde yaşadığımız ve parçası olduğumuz küreselleşme sürecinin nerden gelip nereye gittiğini kestirmek pek mümkün değildir. Bunun temelinde zaten küreselleşmenin karakterinde olan hızlı değişim ve hızlı dönüştürme yatmaktadır. Küreselleşme kavramının içeriğinde olan kavram, olay ve olgulara dikkat çekmek üzere, Baylis ve Smith (1999), farklı tanımları bir araya getirmiştir. Bu tanımlar şunlardır (Akt. Hablemitoğlu, 2005: 39–40):

Roland Robertson (1992): “Küreselleşme, sadece uluslararası bağımlılığın somut yanlarını değil; aynı zamanda dünyayı tek bir mekân olarak algılama veya idrak etme bilincinin derinliği ve kapsamı gibi kültürel ve soyut sorunları da bünyesinde barındırmaktadır”. Martin Albrow (1990): “Küreselleşme, dünyadaki toplumların tek bir dünya toplumu ve küresel toplum olmaya doğru yürüttükleri etkinliklerin bütünüdür”. Anthony Giddens (1990): “Küreselleşme, birbirinden farklı yer ve mekânlarda meydana gelen bölgesel düzeydeki olayları, dünya çapında sosyal ilişkiler olarak birbiri ile ilişkilendirmede yaşanan yoğunlaşma süreci olarak ifade edilebilir.” Robert Cox (1994): “Küreselleşmeye has özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür; devletin uluslararasılaşması, hızlandırılan üretim, emeğin uluslararasılaşması, güneyden kuzeye göç hareketleri, birbiriyle rekabet halinde olan çevre gibi faaliyetlerin devletleri küresel dünyanın adeta birer şirketi haline getirmesidir”. Rosabeth Moss Kanter (1995): “Dünya ürünlerin ve düşüncelerin aynı anda her yerde bulunduğu küresel bir market oluyor”.

Martin Khor (1995): “Küreselleşme, üçüncü dünya olarak izah edilen ve birkaç yüzyıl öncesinde sahibi olduğumuz kolonileşme diye isimlendirilmiş olan şeyin bizzat kendisidir” diye izah etmiştir (Çetin, 2008: 16-26).

3. SOSYAL MEDYA, SİYASAL İLETİŞİM VE SİYASAL KATILIMLA İLİŞKİLERİ

Bu başlık altında sosyal medya olgusunun bir kavram olarak incelenmesi, ortaya çıkışı, iletişim ve medya alanında meydana getirdiği değişiklikler ile sosyal medya mecraları üzerinde durulacaktır.

3. 1. Sosyal Medya Kavramının İncelenmesi

Sosyal medya günümüzde ansiklopedik manası ile toplum tabanlı, etkileşim, içerik paylaşımı ve işbirliği amaçlı kanallarının bütünüdür. Çevrimiçi iletişim araçları olan web siteleri ve uygulamaları (forumlar, mikroblog, sosyal ağ, sosyal imleme, sosyal küratörlük ve wikiler gibi) kapsayan kavramdır (Techtarget, 2016). Sosyal medya internet alanındaki hızlı gelişmelere müteakip, web siteleri ve uygulamalar sayesinde sosyal ve çevrim içi hayatın olmazsa olmazına dönüşmüş durumdadır. Çoğu geleneksel medya araçlarının aksine kullanıcılara görüş bildirme daha geniş bir ifade ile etkileşme olanağı sunan sosyal medya günümüzde siyaset iş dünyası ve sivil toplum olarak sıraladığımız sektörlerin olmazsa olmazına dönüşmüş durumdadır (Socialmediadefined, 2016).

Sosyal medya kavramının birinci bölümünü teşkil eden “sosyal” kelimesi, insanların diğer insanlarla iletişim kurma ihtiyacını ve mecburiyetini anlatmaktadır. Bir insanın kendisi gibi yaşayan, kendisi gibi düşünen insanlarla; yanlarında ya da evlerinde gibi rahat hissedebileceği; fikirlerini, hislerini, tecrübelerimizi içtenlikle paylaşabilecekleri insanların bulunduğu bir gruba dâhil olmak istemesi insani bir ihtiyaçtır. Medya ise bu insanlarla iletişime geçme yöntemlerimizin bütününe ifade etmektedir. Bu iletişim tarih boyunca birbirinden farklı yöntemler ile gerçekleştirilmiştir. Davulla, çanla, yazıyla, telgrafla, telefonla, radyoyla, televizyonla, e-postayla, web siteleriyle, fotoğrafla, ses dosyasıyla, videoyla, cep telefonuyla, kısa mesajla yapılan her türlü iletişim medyanın bir parçasıdır. Yani

medya, bu iletişimi sağlamak için kullandığımız teknolojilerin tümü olarak anlaşılabilir (Arslan, 2011: 3- 9).

Diğer bir tanımlamada sosyal medya, blogların, çevrimiçi network sitelerinin tüm dünyayı kapsayacak şekilde, çok hızlı ve anlık ağ iletişimi sayesinde bilgi, görüş ve haberlerin aktarılma ve paylaşılma mecrası olarak izah edilmektedir (Lariscy vd., 2009: 314).

Sosyal medya, medyanın ürettiği şeylerin tümünü herhangi birinin, herhangi bir yerden üretmesi veya kolayca paylaşılması için tasarlanan bir teknoloji ürünü olarak açıklanabilir. Bu bağlamda sosyal medya fikirleri, bilgileri ve haberleri seçen insan toplulukları arasındaki etkinlikler, uygulamalar ve davranışlar olarak izah edilebilir. Ayrıca sosyal medya bu faaliyetler, uygulamalar ve davranışların, metin, fotoğraf, video ve ses formatında hızlı ve kolay bir şekilde ulaşım sağlamanın mümkün olduğu internet merkezli uygulamaları içinde barındırır (Safko ve Brake, 2009: 6).

Sosyal medyayı diğer medyalardan ayıran en önemli temel unsurlardan biri katılım altyapısını içermesidir. Diğer bir ifade ile kullanıcılar yapacakları işlerde ekleyecekleri uygulamalarda bulunacakları mecrayı seçmekte özgürdürler. Bu bağlamda değerlendirildiğinde sosyal medya kolektif zekânın oluşmasında ve bunun etkin bir şekilde kullanılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, mekânsal yakınlık ve uzaklıklar bir yana konularak bir bütün olarak hareket etme veya düşünmenin önü açılmaktadır (Bat, 2012: 51- 59).

Sosyal medya aşağıdaki özelliklere sahip çevrimiçi medyayı ifade etmektedir (Mayfield, 2008: 5):

Katılım: Sosyal medya, bir konu hakkında görüşü veya ilgisi olan kişilerin o konuya katılımını sağlamayı ve bunla da kalmayarak geri bildirim oluşturmayı veya almayı teşvik etmektedir.

Açıklık: Sosyal medyada sunulan kolaylıkların çoğunluğu, geri bildirim ve katılımın önünü açmaktadır. İstisnalar olsa dahi sunulan imkânlar çerçevesinde bir konu ile ilgili yapılan bir ankette veya plebisit uygulamalarında oy kullanmayı, bir

konu hakkında yorum ortaya koymayı ve herhangi bir konu hakkında bilgi paylaşımını teşvik etmektedir.

Konuşma: Sosyal medya, klasik medya araçlarından farklı olarak çift yönlü bir iletişimi sağladığı için radyo- televizyon yayını aracılığı ile seyirciye ulaşma ve yaymanın ötesinde, karşılıklı konuşma eyleminin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesini temin etmektedir.

Topluluk: Sosyal medya, bir konu veya olay etrafında toplanmış olan insanların birbirleri arasında hızlı ve etkili bir ileti akışı gerçekleştirmesine olanak sağlamaktadır. Bu topluluklar bazen gizli bazen ise aleni bir şekilde kendi aralarında, fotoğraf, siyasal bir mevzu veya beğendikleri görüntüler gibi müşterek ilgi alanlarını paylaşmaktadır.

Bağlanmışlık/ Bağlantılı Olma: Sosyal medyanın insanların eksikliğini hissettiği aidiyet ve bağlantılı olma durumunu sağlayıcı bir rolü vardır. Bağlantılarının etkisi ile gelişen ve güçlenen sosyal medya, bu bağları başka alanlar, kaynaklar ve insanlar için kullanmaktadır (Bat, 2012: 51- 59). Yani sadece sosyal ağlar değil, internet tabanlı ağlar sayesinde insanlar bağlantılı olma sürecinin zorluklarını atlattıklarıdır.

Bazı bilim insanları tarafından Web 2.0 ile sosyal medya kavramı aynı olarak değerlendirilmektedir. Fakat web 2.0 sosyal medyanın yaşadığı çevrim içi uygulamalar ve internet teknolojilerini temsil etmektedir (Constantinides ve Fountain, 2008: 232).

3. 2. Sosyal Medyanın Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Süreç

Sosyal medya kavramının tarihsel sürecine değinirken iki ana döneme ayırmak mümkündür. İlk ve ikinci dönemin ayrılmasının temel etkeni olarak, teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan yeni iletişim aygıtlarının yaygınlaşması söylenebilir. Yani insanların, ilk insanın ve toplumun ortaya çıktığı tarihten beri kullandığı iletişim yolları neticesinde ortaya çıkan sosyal medya kavramı teknolojik gelişmeler neticesinde çok farklı bir yüzle yeniden gündemi işgal etmeye başlayan bir kavram haline gelmiştir. Bu kısımda bahsedeceğimiz sosyal medya kavramının

tarihsel süreci, modern toplumun gündemine yeni gelmiş gibi gözükse de insanların bin yıllardır hemhal olduğu çok eski bir kavramdır. Binaenaleyh günümüzde insanların kafasında oluşan internet tabanlı iletişim araçlarının ortaya çıkartmış olduğu sosyal medya algısı bilimsel olarak yetersiz ve bütünlük değildir. Dolayısıyla sosyal medya kavramının insanların gündemini bu kadar neden meşgul ettiğini anlamak için medyanın yaşadığı evrimi iyi kavramak gerekmektedir (Arslan, 2011: 3- 9).

Asıl gündemi meşgul eden ikinci dönemini yaşayan sosyal medyayı tarihsel açıdan incelediğimizde internet teknolojileri kullanılarak oluşturulmuş, bilinen ilk sosyal medya örneğinin, 1997 yılında kurulmuş olan ve üyelik sistemine kayıt yaptıranların profil oluşturmalarına, arkadaş listesi oluşturmalarına ve bu arkadaş listeleri arasında gezinmelerine imkan sağlayan “SixDegrees.com” olduğunu görmekteyiz. O yıla kadar hali hazırda çeşitli flört siteleri ve sanal topluluklar (ICQ, AIM, classmates.com,vb.) bulunsa dahi bu benzer uygulamalardan, SixDegrees“i farklı kılan ana fark, hem bir sanal kimlik oluşturma hem de arkadaş listelerinin diğer kullanıcılar tarafından görülebilmesini ve ziyaret edilebilmesini sağlayan özellikleri ve daha fazlasını bir kombinasyon halinde insanlara sunmasıdır. SixDegrees, ortaya çıktığı andan itibaren kendini tanımlaması ile “insanların birbirleriyle bağlantılı hale gelmesini ve birbirlerine mesaj gönderebilmelerini sağlayan bir araç” olmuştur. Kısa sürede geniş kitlelere yayılmış ve milyonlarca kullanıcısı olan bir ağa dönüşmüştür. Fakat ömrü uzun süreli olamamış, ekonomik ve altyapısal nedenlerden ötürü bu hizmetin sürdürülebilirliği sağlanamamış ve 2000 yılına gelindiğinde kapanmak zorunda kalmıştır (Koçak, 2012: 10- 12).

Bir trend haline gelen sanal topluluklar özellikle 1997- 2002 yılları arasında, profil ve arkadaş listesi oluşturma uygulamaları ve bunun benzeri ya da alternatifi olabilecek birbirinden farklı çeşitli kombinasyonlar geliştirmişlerdir. Bunların içinde “LiveJournal” ise, diğerlerinden bir adım öne çıkmayı başarmıştır. Arkadaş ekleme çıkarmanın yanında, ekleme yaparken izin sorma ve temel gizlilik ayarı gibi uygulamaları geliştirerek insanların kendilerini daha güvenli hissedecekleri bir ortam sunmuştur (Bostancı, 2015: 56). Aynı dönemde Kore merkezli sanal topluluk CyWorld, kurulduktan kısa bir süre sonra bünyesine sosyal medya bölümünü de

ekleyerek yeni bir alanın ülkede ve dünyadaki ilk örneklerinden biri olmayı başarmıştır. İsviçre web topluluğu LunarStorm'da kendini ilk sosyal medya sitelerinden biri olarak tanımlamıştır (Boyd ve Ellison, 2008: 214- 215).

Ryze.com ise 2001 yılında kurulmuş ve insanların iş bağlantıları kurmalarına yardımcı olmayı hedeflemiştir. Branşlaşmış yani genel manada kurulmamış Ryze, geniş çevrelere ulaşma noktasında sıkıntılar yaşamıştır. 2002 yılına gelindiğinde ise Friendster, Ryze'in sosyal tamamlayıcısı olarak kurmuş ve bir numaralı flört sitesi olan Match.com ile rekabet etmeyi hedeflemiştir. Flört sitelerinin temelinde olan yapay zekânın profilindeki bilgiler ışığında kendisine uygun eşi bulmak yerine kullanıcılarını yabancılardan ziyade arkadaşlarının arkadaşlarıyla buluşturmayı hedeflemiştir (Koçak, 2012: 12).

2001 yılındaki ilk branşlaşmış sosyal medya alanının ortaya çıkmasını izleyen süreçte farklı alanlarda benzer siteler kurulmuştur LinkedIn, Visible Path ve Xing daha çok meslek ve iş merkezli sosyalleşme ve bağlantı kurma noktasında öne çıkarken, Dogster belli bir ortak ilgi alanlarına sahip kişileri, Care2 aktivistleri, Couchsurfing ise gezginleri buluşturmayı hedeflemiştir (Boyd ve Ellison, 2008: 215-216).

İnternetin olmazsa olmazına dönüşmüş olan Google firması kendi bünyesindeki kurduğu sosyal medya sitesi Orkut ise, Amerikan'da başarı sağlayamazken, beklenmedik bir şekilde Brezilya ve Hindistan'da ciddi bir popülarite kazanmıştır. Hatta 2008 yılında merkezini Amerikan'dan Brezilya'ya taşımıştır (Koçak, 2012: 37- 40).

2003 yılında kurulan önemli bir sosyal medya sitesi ise MySpace'dir. MySpace kullanıcılarının taleplerine göre esnek bir politika izlemiş ve onların istekleri doğrultusunda yeni ve farklı uygulamalar geliştirerek tekdüzeliğin önüne geçmeyi hedeflemiştir. Kullanıcıların kendi kişiliklerini yansıtabilecekleri birçok imkân sunması açısından MySpace diğer sosyal medya sitelerinden ayrılmaktadır.

2004 yılında ise sosyal medya ve hatta tüm medya tarihini değiştirecek Facebook kurulmuştur. Harvard Üniversitesinde öğrenci olan Mark Zuckerberg ve

birkaç arkadaşı tarafından 2004 yılında kurulan Facebook, kurulduğu sırada bir büyük proje değil sadece Harvard Üniversitesini kapsayacak şekilde hizmet vermiş fakat zamanla beklentilerin çok üstünde bir büyüme trendine girmiştir (Toprak vd., 2009: 28- 37).

2006 yılı itibari ile genişlemesini sürdüren Facebook dar kapsamdan çıkarak herkesin üye olabileceği bir hale bürünmüştür. Sosyal medyanın günümüzdeki bir diğer başat oyuncusu olan Twitter ise 2006 yılında kurulmuştur.140 karakterle insanların durum, hal ve fikirlerini anlatmasına olanak sağlayan Twitter ciddi bir kitleye ulaşmayı başarmıştır.

2009 yılına gelindiğinde Pinterest kurulmuştur. Fakat resmi tanıtımı ancak 2010 yılında yapılmıştır. Twitter benzeri bir yapıya sahip olan Pinterest tabiri caizse Twitter'in resimli halidir. Yine 2009 yılında coğrafi yer belirleme konum gönderme merkezli bir sosyal ağ sitesi olarak Foursquare kurulmuştur (Fikrimesai, 2016).

2010 yılı itibari ile Instagram, Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından kurulmuş ve ilk olarak IOS (iPhone- iPad) için fotoğraf çekimi ve düzenlemesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Daha sonra geliştirilerek, fotoğrafları filtreleme ve sosyal ağ özellikleri eklenmiş ve kısa zamanda oldukça popüler olan bir fotoğraf paylaşım uygulamasına dönüşmüştür (Gezgintech, 2016).

2011 yılında ise Google+ yalnızca davet yoluyla tanıtılmıştır. Yine 2011 yılında belirli bir süre sınırı içerisinde görmek ve görüntülenmek üzere kullanıcıların arkadaş oldukları kişiler ile kısa ve basit içerikli fotoğraf ve video paylaşmasına imkan sağlayan bir site olan Snapchat tanıtılmıştır (Bostancı, 2015: 56).

2012 yılında ise kısa video paylaşma imkânı sağlayan ve sadece mobil cihaz kameraları ile çekim yapmayı sağlayan Vine video paylaşım sitesi kurulmuştur (Dijitalajanslar, 2016)

Spesifik bir konu hakkında görüş bildiren insanların belli başlı konulara abone olarak takip yaptıkları Sulia'da 2012 yılında kurulmuştur.

2015 yılına gelindiğinde ise kişisel canlı yayın imkânı sağlayan Periscope kurulmuştur. Yine aynı yıl video paylaşım merkezli bir sosyal sözlük olarak Scorp kurulmuştur. Scorp Türkiye menşei bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır (Dijitalajanslar, 2016).

3. 3. Siyasal İletişim

Siyasal aktör ve oluşumların temelinde belli bir fikri belli toplumsal kademelere inandırmak ve hâkim kılmak vardır. Bu bağlamda siyasal iletişim en yalın anlatımla, bir fikri bir görüşü veya bir sanıyı bir ideolojik amaç uğruna, toplumun farklı kademelerine (gruplara, kitlelere, ülkelere ya da bloklara) benimsetmek ve gerekli hallerde eyleme dökmek, uygulamaya koymak maksadı ile siyasal aktörlerce farklı iletişim yöntem ve tekniklerinin kullanılması ile yapılan iletişim olarak tanımlanabilir (Aziz, 2007: 3- 4).

Siyasal iletişim kavramı, sözlü ve yazılı kamusal söylem biçimlerini vücut dilini, giyim tarzlarını, makyaj ve saç şekli, logo dizaynı, siyasi eylem ve gösteri vb. gibi siyasal gaye ile yapılan veya bu gayeleri içeren tüm ürün, çıktı ve göstergeleri içine almaktadır (McNair, 1995: 24). Siyasal iletişimin kapsamını genel olarak kategorize edecek olursak:

1. Siyasal iletişim belli siyasi amaçlara varmak için siyasal aktörler tarafından girişilen tüm iletişim yöntemlerinin bütünüdür,

2. Siyasal iletişim, siyasal aktörlere seçmenler ve medya tarafından yöneltilmiş bulunan iletişim (eleştiriler, uyarılar, talepler vs.) araçlarını içinde barındırmaktadır.

3. Siyasal iletişim, siyasi aktörler ve bu aktörlerin hareketleriyle ilgili, medyada çıkan haberleri, köşe yazılarını, siyaset alanı ile ilgili tüm programları, siyaset hakkındaki tüm eylem ve söylem yöntemlerinin yanında medya içeriğinde yer alan tüm siyasal içerikli iletişimi kapsamaktadır (Bozkurt, 2006: 4- 9).

Bir başka izahta ise siyasal iletişim, "Bir siyasal görüş ya da organın, etkinlikte bulunduğu siyasal sistem içinde kamuoyu güvenini ve desteğini sağlamak,

dolayısıyla iktidar olabilmek için zaman ve konjonktürün gereklerine göre reklâm, propaganda ve halkla ilişkiler tekniklerinden yararlanarak sürekli bir biçimde gerçekleştirdiği tek veya çift yönlü iletişim çabası” olarak tanımlamaktadır (Uslu, 1996: 790; Topbaş, 2009: 86- 93).

Siyasal iletişim ile ilgi birbirinden farklı tanımlamaların sayısını arttırmak mümkündür. Ancak bazı bilim insanları siyasal iletişim ile siyasal pazarlamayı birbirinden ayırma ihtiyacı duymuşlardır (Topbaş, 2009: 86- 93). Bunun temelinde dönemsellik yatmaktadır. Siyasal iletişim her dönem var olurken siyasal pazarlama daha alt bir başlık olarak sadece propagandaya ihtiyaç duyulduğunda yapılan bir olgu olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda Wolton siyasal iletişim öğelerini sıralarken "kamuoyu araştırmalarını", "kitle iletişim araçlarını", "siyasal pazarlamayı", "siyasal reklamcılığı" da listeye koymaktadır (Wolton, 1991: 49- 53). Bu geniş izah bir manada diğer disiplinlere göre daha yeni olan "iletişim" ile siyasetle birleştirme veya bir potada eritmeye gayreti olarak da görülebilir (Topbaş, 2009: 86- 93).

Siyasal iletişim ile ilgili söylenmesi gereken diğer bir önemli husus ise siyasal iletişimin gerçekleşme sürecinin sistem yaklaşımı bağlamında değerlendirildiğidir. Siyasal sistem başlığı altında ayrıntılı bir şekilde ele aldığımız sistem yaklaşımının oluşturduğu döngü siyasal iletişimin olmazsa olmazıdır.

3. 4. Sosyal Medyanın Siyasal İletişim ve Siyasal Katılım Açısından Tarihsel Gelişimi

Siyasal iletişimin tarihi, doğal olarak sosyal medyanın siyasal alanda kullanılmasından eskidir. Demokratik rejimlerin ortaya çıkması ile siyasal alanda iletişimin gücü fark edilmiş ve etkili iletişim yollarının ne şekilde olması gerektiği üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Siyasetçiler yaptıkları siyasal çalışmalarında her zaman döneminin en önemli medya aygıtlarını kullanmışlardır. Gazete, dergi, broşürler, pankartlar, el ilanları, gibi yazılı dönemden sonra, sesli ve görüntülü teknolojilerle sözlü bildiri, kısa tanıtım tapeleri, videolar ve benzeri yöntemler günümüzde ise yeni medyanın tüm imkânlarını sunan interaktiviteyi merkeze alan yönetimler moda olmuştur.

Sosyal medya açısından ele aldığımızda ise siyasi alandaki en ciddi etkilerini dört ana olay üzerinden izah edebiliriz. Bunlardan birincisi Barak Obama ve ekibinin yürüttüğü ABD Başkanlık seçim kampanyası, İkincisi “Wikileaks” belgelerinin yayınlanması, üçüncüsü “Arap Baharı” ve dördüncüsü ise Türkiye’yi de “Gezi Parkı” eylemleri ile Wall Street’i etkisi altına “occupy” hareketleridir. Bu olayları ileride ayrıntılı olarak anlatacağız. Fakat ifade edilmesi gereken önemli nokta siyasi alandaki her hareketin bir katılım boyutunun mutlaka olduğudur. Dolayısıyla ilk bakıldığında siyasi katılım ile alakası yokmuş gibi görünen olayların temelinde de aslında katılım yatmaktadır.

4. SOSYAL MEDYA FAKTÖRÜ

Toplumların yaşamış olduğu değişimler neticesinde gelen günümüz toplumsal yapısını ele alırken sosyal medyayı bir kenara bırakamayız. Bu cihette sosyal medyaya kadarki iletişimin nasıl olduğu, medyanın ortaya çıkışı ve hâkimiyetini sosyal medyaya bırakışı süreci değerlendirmek gerekmektedir. Dolayısıyla bu kısımda bütünsel olarak bahsi geçen süreç değerlendirilecektir. Süreci ele alırken öyle gözüke de kronolojik sıra değil kavramsal sıra takip edilmiştir.

4. 1. Haberleşme

Toplumda insanlar ilk günden beri birbirleri ile birçok farklı yöntem ile bağlantı kurmuşlardır. İletişimin temelinde bilgi aktarımı, fikir paylaşımı ve üretimi yatmaktadır. Bunu ise en basit ilkel dillerin ortaya çıktığı dönemden en komple internet teknolojilerine kadar belli sembollerle ve o sembolleri yorumlama ile gerçekleştirmişlerdir. Bu sembolik içerikler her dönem toplumun en önemli unsurunu oluşturmuştur (Lunenburg, 2010: 1). En basit tanımlama ile haberleşme bir kişinin bir diğerine ortak anlaşılabilir bilgi iletme süreci olarak açıklanabilir.

Haberleşme canlı arasında gerçekleşen duygu, düşünce ve benzeri şeylerin birbirlerine duyurulması için kurulmuş düzendir. Bunun en iyi biçimde şeklini insanların gerçekleştirdiğini görmekteyiz (Nkfu, 2015). Ayrıca tüm canlılar birbirlerine haber vermek ve almak isterler, bunun sağlanması için de çeşitli araçlar kullanılır. Haberleşme sadece insanlar has bir eylem olduğunu söylemek büyük bir

hatadır. Günümüzde yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır ki en basit bir yapıya sahip canlılar bile sınırlı dahi olsa kendilerine yetecek kadar haberleşme yaptıkları tespit edilmiştir. İnsanlar için haberleşmenin yemek içmek kadar temel bir ihtiyaç olduğu kesindir. Bilhassa sosyal hayatın bir gerekliliğidir. Sosyal hayatın her noktasında haberleşmenin gerçekleşmesinin gerektirecek mecburiyetler vardır.

İlk insanın ortaya çıkmasından bu yana insanların temel amacı iyi ve kolay bir şekilde haberleşme sağlamaktadır. Bunun için her sefer yeni metotlar uygulamaya çalışmıştır. Haberleşmeye inanılmaz bir ivme kazandıran yazının icadına kadar geçen süreçte insanlar basit bir şekilde mesajlarını ulaklarla, dumanla, davullarla ve hatta ıslıklarla aktarmaktadırlar. Bunun gibi basit ve direkt olarak haberleşme hareketi, yazının bulunmasının müteakip dolaylı haberleşme şekline dönüşmüş, insanlar arasındaki sosyal münasebetlerin muhtevisyatı farklılaşmış, bahsi geçen münasebetler daha kompleks bir hal almış, yazı haberin çıktığı kaynağa dönebilmesini sağlayan sağlıklı bir araç olmuştur. Günümüz alfabetik yazı sistemi benzeri yazıya geçiş sürecinde birçok ara yöntem bulunmaktadır bunları şu şekilde sıralayabiliriz (MEB yayımları, 2011: 14):

Nesne Yazısı: Dönemin toplumsal yaşamında sıklıkla kullanılan ve hayatın parçası olan çeşitli nesnelerin kendi içerisinde bir düzeni olacak şekilde belirli bir sıraya göre dizilmesinden meydana gelen yazı çeşididir.

Sayma Çubukları: Genel olarak tarıma dayalı hayatının bir neticesi olarak hayvancılıkta kullanılan ve malın adedini belirtmeye yarayan çubukların kullanılmasıyla oluşan sistem.

Quipi Düğüm Yazısı: Belirli sıra ve aralıklarla düğümlenmiş iplerin meydana getirdiği her rengin ve düğümün birbirinden ayrı anlamlar taşıyan bir yazı çeşididir.

Piktogram: Haber vermek maksadı ile düz kaya ve taşların üzerine yazılan veya çizilen resimlerdir.

Hesap Taşları: Ticaretin ilk ortaya çıktığı dönemlerde kullanılan ve malların cinslerini simgeleyen işaretlerin, killi toprağa sarılarak, kilden yapılmış tabletlerin üzerin malların sayısı adedince çizgi konulmasından oluşan hesap sistemidir.

Bunların ve benzeri metotların kullanımı neticesinde insanoğlu M.Ö. 3000’li yıllara geldiğinde yazıyı icat ederek, yazı ile haberleşmeye geçmiştir.

Yazının bulunmasına müteakip haberleşme hareketi de birbirinden farklı bazı aşamalar geçirmiştir. Diğerlerine nazaran gelişmiş toplumlarda uygarlığın evrimine eş zamanlı bir gelişme ortaya koyarak ilk olarak basını, daha sonra ise teknik, ekonomik, sosyal, hukuki ve kültürel imkânlardan faydalanarak, günümüz dünyasında güç dengelerinin git gide üst sıralarına tırmanan çağdaş basına dönüşmüştür (Kulturelbellek, 2015).

4. 2. Yazı ve Kâğıdın Kullanımı

Yazının icadı ve onu yazacak ve saklayacak aracın yani kâğıdın icadı şüphesiz tarihin en önemli olaylarından biridir. Günümüzde her gün gördüğümüz veya kullandığımız yazı ve kâğıt günümüz dünyasını bu şekilde olmasının yegâne temelidir. Nitekim kavramsal olarak tanımlama gerekirse, Yazı, fikirlerimizi, hislerimizi, isteklerimizi bir başka kişiye aktarmak ya da daha sonra kullanmak maksadı ile kaydetmek için, görünür veya dokunulur işaretler sisteminin bütünüdür. Bunun yanında yazının kullanılmaya başlanması ile düşünce ve somut bir boyut kazanmış, bir kişiden diğerine ulaştırma olanağına kavuşmuştur. Bilim insanları insanlık tarihini bu yüzden yazının icadı ile başlatırlar. Bunun temelinde yazının kullanılmaya başlaması ile bilgi ve haber, biriktirilebilen ve aktarılan bir hale bürünmüştür (MEB yayınları, 2011: 14).

Bunun yanında kâğıt, üstüne yazı, resim, işaret ve şekiller oluşturmak maksadı ile selüloz adlandırılan doğal olarak oluşan bitki liflerinden yapılan son derece çok yönlü bir maddedir. Başlangıçta kumaş bez ve ot benzeri ürünlerden türetilmiş, kâğıt artık ağırlıklı olarak ahşap ile yapılır hale gelmiştir. Kâğıdın kullanıldığı alanlarını çeşitlendirmek mümkündür. Ancak en önemli kullanım alanı haberleşme ve basındır (Paperonline, 2015).

4. 3. Matbaanın İcadı ve Yaygınlaşması

Matbaanın icadı ani bir olay değildir. Yani hiç düşünülmemiş veya benzerleri yokken ilk defa ortaya atılmış bir fikir değildir. Zira matbaanın icadından çok önceleri bir takım ülkelerde mekanik olarak çalışan baskı ve çoğaltma yöntemlerine rastlamak mümkündür. Dolayısıyla basımın evrimini ele alırken tarih boyu uygulanmış mekanik sistemlere göre farklı dönemlere ayırmak gerekmektedir. Bu dönemleri ise; Damga dönemi, Blok dönemi, müteharrik harf dönemi olarak sıralayabiliriz. Daha sonraki dönemde 15. Yüzyıla gelindiğinde Gutenberg'in matbaayı bulması ile modern basım döneminin başladığı ifade edilebilir (Matbaa, 2015).

Günümüzde modern matbaanın kurucusu olarak 1440'da modern basım ünitesini kuran Alman Johann Gutenberg gösterilmektedir. Gutenberg birbirinden bağımsız harf kalıplarını yan yana yerleştirerek sayfa ortaya çıkartmak, ortaya çıkan sayfayı basma işlemini gerçekleştirmenin ardına dağıtılacak harfleri yeni sayfanın düzeninde tekrar kullanmayı hedeflemiştir. Gutenberg yapmış olduğu bu icadı pratiğe dökmek konusunda bir takım sıkıntılar yaşamış ve yanına yeni ortaklar bulmaya çalışmıştır. Nitekim Strasburg şehrinde üç ortaklı bir şirket kurmuştur. Şirketin ve buluşun ünü kısa sürede yayılmıştır. Bunu izleyen süreçte matbaa inanılmaz bir hızla Avrupa ve çevresinde ciddi manada hissedilmiştir. Bu yaygınlaşma birçok alanda ciddi değişiklikleri beraberinde getirmiştir (Childress, 2008: 7- 13).

4. 4. Basım Yayın Hareketleri

Matbaa Avrupa için icat edildiği tarihten itibaren kısa bir sürede ciddi bir şekilde yaygınlaşmıştır. Bu yaygınlaşmanın ilk ve en önemli neticesi olarak çok sayıda farklı İnciller basılmıştır. Bu yaygınlaşmanın neticesinde dönemin sıradan insanları tarafından ulaşılmaz olan kitap ve risale tarzı baskılar ulaşılmıştır. Bilhassa insanların Hıristiyanlıkla ilgili kitaplara olan büyük ilgi ve isteği sonucu klasik kilisenin yani Katolikliğin ciddi bir sarsılma yaşamsına neden olmuştur. Dini mevzularda meydana gelen anlaşmazlıklar, din savaşlarının çıkmasına sebebiyet vermiştir. Tarihe, "reform" diye geçen, dinde yenilik hareketleri matbaanın

yaygınlaşması ile hızlanıp geniş kitleler tarafından kabul görecekle hale gelmiştir. Ayrıca matbaa teknolojisinin gelişmesi ile bilgi içeren kitaplar bulunmaya ve kabul edilebilir fiyatlara satılmaya başlamıştır. Bu devrimsel dönüşümle beraber bilgi soylularla papazlara ve zenginlere has bir olgu olmaktan çıkmıştır. Yani bilginin kullanılmasındaki tekel kırılmıştır (Ertuğ, 1970: 14- 20).

Ayrıca matbaanın gelişmesi sayesinde eski Yunan eserleri tercüme edilip, basılıp incelenmeye başlanmıştır. Bunun neticesinde ise reform hareketlerinin yanında Rönesans süreci de matbaanın icadından etkilenmiştir. Nitekim Avrupa kendisini dayandırdığı eski Yunan kadar olmasa da aydınlanmanın kapısını aralamıştır (MEB yayınları, 2011: 17).

Avrupa tarihini ciddi manada değiştiren bu hareketlerinin yaşandığı süreçlere paralel olarak basın yayın sektörü de ilk örneklerini vermeye başlamıştır. Bu bağlamda gazete ve gazetecilik bu işin nüvesini oluşturmuştur.

Tarihsel sürecini incelediğimizde basın yayın dünyasının lokomotifleri olarak gazete ve gazeteciliği saymak mümkündür. Gazetelerle ilgili çeşitli bilgiler olsa da 1605'te Antwerp'de basılan ticari bültenden doğduğu düşünülen bir haftalık gazete olan "Nieuwe Tijdingen" isimli yayın bu alanın modern manada ilki sayılmaktadır. Günümüz manası ile Avrupa'da yayın hayatına başlayan iki gazetenin de Almanya menşeli olduğunu görmekteyiz. Bu iki gazete, 1609 yılından başlamak itibari ile haftalık olarak yayımlanmaya başlamıştır. Biri Strasbourg'da, "Relations: Aller Furnemmen" ismiyle Johann Carolus tarafından; diğeri "Aviso Relations over Zeitung" ismiyle Lucas Schulte tarafından basın yayın dünyasına girmiştir. 1622'de ise İngiltere'nin başşehri Londra'da ilk İngiliz gazetesi "The Weekly News From Italy and Germany" ve 1631'de Fransa başşehri Paris'te ise ilk Fransız gazetesi "La Gazette" ismi ile haftalık olarak yayın hayatına başlamıştır. Günlük olarak yayın yapan İlk İngilizce gazete ise 1702'de yayımlanan "The Daily Courant"dır (İnuğur, 1993: 58).

4. 5. Telgraf, Telefon ve Ulusallaşan Gazeteler

İlk gazete örneklerini incelediğimizde gazeteler sadece haber ve reklamlardan oluşmaktadır. Fakat 18. yüzyıla gelindiğinde bun temel haberi içeriklerinin siyasal konularda yoğunlaşmaya başladığı gözükmemektedir (Törenli, 2005: 16). 19. yüzyılın başlarında ise basın dünyasında, hem görsel öğelerin kullanımı hem de haberlerin hızlı bir şekilde o dönem için çok uzak sayılabilecek mesafelere kısa zamanda taşınabilmesi bakımından büyük etkileri olan gelişmeler yaşanmıştır (Çakır, 2009: 10- 14).

19. yüzyılda yaşanan ve basın dünyası için önem arz eden olayların başlıcaları şu şekildedir: 1818'de Fransa'nın başkenti Paris'te Pierre Lorilleux tarafından muadillerine göre çok hızlı kuruyan ve yapışmayan basım ünitelerinde kullanılabilen mürekkebinin bulunması ile hızlı baskı yapmanın önü açılmıştır. 1827'de Nicephore Niepce'nin icat ettiği fotoğraf, daha sonraki dönemde 1838 yılında J. Daguerre tarafından yeniden revize edilerek gazetelere basılmaya müsait bir hale gelmiştir (İnuğur, 1993: 118).

Bu yüzyıldaki tarihin akışını değiştirecek iki önemli gelişme ise anlık bilgi aktarımına olanak sağlayan telefon ve telgrafın icat edilmesidir (Çakır, 2009: 10-14). 1844 yılında ilk defa telgraf Washington'la Baltimore'u birbirine bağlamış akabinde ise 1876 yılında telefonu icat edilmiştir (Mediahistory, 2015) .

Telgrafın kullanımının artması ve birçok şehirden şehre hatların döşenmesi ile eski yöntemlerle ulaştırılan haberler artık anlık bir şekilde uzak mesafelere iletilebilmeye başlanmıştır (Çakır, 2009: 10- 14). Bu bağlamda telgraf daha sonra telefon, uçak gibi çığır açan icatların, hem yer hem zaman olarak sınırları ortadan kaldırmaya başlaması ile gazeteler kısıtlı kaldıkları dar yerel alanlarında çıkarak bölgesel ve ulusal düzeye çıkabilmişlerdir. Yani gazeteler yerel nitelikten çıkıp ulusal basın haline dönüşebilmiştir. Tabii ki bu değişim gazetelerin içerikten görüntüsüne kadar ciddi başkalaşimleri da beraberinde getirmiştir.

4. 6. Modern Gazeteciliğin Temelleri

Günümüzde herkese ulaşan gazetenin alınabilir olması ve geniş kitlelere yayılmasının altında yatan tek neden hızlı aktarım yollarının olması değildir. Halk içindeki okuma oranındaki artış okuma yazma eylemini sadece zengin ve elitlerin özelinde olan bir eylem olmaktan çıkarmaya başlamıştır. Nihayetinde yine 19. yüzyılda bugünün “renkli”, kitlesel gazetelerinin atası olarak ifade edilebilecek, “penny press” denen, “kuruşluk gazeteler” ya da “metelik gazeteleri”, geniş kitlelere hitap eden ucuz gazetelerin ortaya çıkmasıdır (Çakır, 2009: 10- 14).

O döneme kadar sadece siyasal partilerin görüşlerini insanlara ulaştırmak ve sermayenin haber ihtiyacını karşılamak gibi sıradan işlevlere sahip pahalı şeyler olan gazetelerin gitgide bu kabuklarını kırdıklarını görülmektedir (Çakır, 2009: 10- 14). Bu cihette ucuza basılmış bir gazetenin, sıradan insanların ilgisini çekecek bir hale bürünmesi bu gazetelerin kitlesel hale gelebileceğini, bu ölçüde ve şekilde reklam alabileceğini ortaya koymuştur. Fakat metelik gazeteleri halk arasında yaygınlaştıkça ve toplumun farklı kademelerine ulaştıkça ilgi çektiğini düşündükleri magazin ve sansasyonel haberlere olan ilgili azalmış ve günümüzdeki gazete örneklerinin benzerleri çıkmaya başlamıştır. Bu yeni nesil gazeteciliğe “kitlesel gazetecilik” denilmiştir (Geray, 2003: 44).

Geniş kitlelere yayılma ve olabildiğince hızlı haber üretme gayreti içerisindeki kitle gazeteleri “zaman zorlaması” karşısında farklı çıkış yolları bulma yoluna gitmişlerdir. “1815’te ilk defa farklı önemli merkezlerde kalıcı muhabirlik denemesi yapılarak şimdiki jargonla gazete veya haber bürolarının temelleri atılmıştır (Barbier ve Lavenir, 2001: 166).

Diğer yandan Batıda iyice yaygınlaşan gazetelerin tirajlarındaki ve sayfa sayılarındaki artış ile “taze” ve bol haber bulma gayreti artmıştır. Bu noktada özel muhabir çalıştırmanın maliyetini her gazetenin karşılayamayacak olması yeni bir sektörün doğmasını sağlamıştır. Nitekim gazetelere haber sağlamak maksatlı, Havas (1832’de Fransa’da), Reuters (1851’de İngiltere’de) ve Associated Press (1846’da Amerika’da) gibi haber ajanslarının kurulmaya başladığını görmekteyiz (Geray, 2003: 44).

İlk olarak gazeteciliğin bir meslek olarak ortaya çıktığı 15. yüzyılın son çeyreğinden itibaren günümüze kadar bilginin özellikle üretimi, depolanması ve sirkülasyonu yeni bir boyuta taşınmıştır (Thompson, 1995: 11). 19.Yüzyıldan itibaren artık ciddi bir mesleğe dönüşen Gazetecilik bu tarihten itibaren mesleki derinlik kazanmıştır. Bunun yanında haber yapanlar ve gazeteyi basanlardan ayrılarak gazetecilik tanımı artık tam olarak haberciliğe dönüşmüştür. Günümüzde milyarlarca dolarlık bir piyasanın en önemli parçası olan gazeteciler-haberciler bir üretici gibi ham haberi alarak işleyerek onu son kullanıcıya sunan bir ara eleman gibi çalışmaktadırlar (Britannica, 2015). Gazetelerin yaşadığı evrim ile beraber kuruluşluk gazetelere kadar maaş ile çalışan muhabirlerin olmadığını ifade etmiştik. Günümüzdeki manasında profesyonel gazetecilik mesleği, fikir gazeteleriyle değil ticari kâr amacı güden gazeteler ile ortaya çıkmıştır (Çakır, 2009: 10- 14).

4. 7. Kitle iletişimi

Kavram olarak kitle iletişimi ancak kitle iletişim araçlar ile anlaşılmaktadır. Zira günümüzde kitle iletişimi kavramı bu iletişimin yapıldığı araçlar üzerinden vücut bulmaktadır. Kısaca kitle iletişimin sözlük manasından bahsedecek olursak, dağınık şekildeki insan topluluklarının, aynı zamanda, örgütlenmiş bir kaynaktan ulaştırılan haberlere veya uyarılara maruz kalması, bazı kaynaklardan elde edilen bilgi ve haberlerin farklı araçlarla geniş halk topluluklarına yaygın olarak duyurulması manasına gelmektedir. Diğer bir ifade ile çeşitli araçlar vasıtasıyla ideolojik, politik, ekonomik, örgütsel veya pratik amaçlı bilgi, haber, entelektüel-ahlaki değerler ve eğlence unsurunu sistematik bir şekilde yaymıştır. Toplumu teyit, değerlendirme, görüş ve davranışları üzerindeki etkisini belirleyen bir durumu sunmasını ifade etmektedir.

20. yüzyılın ilk yarısında teknik cihazların icadının başladığı süreçle birlikte, kitle iletişimin yükselişi için maddi ön koşulu olan sözel bilgilerin, resimlerin ve müziğin geniş alanlara yayılması ve hızlı iletimi sağlanmıştır. Kitle iletişim geçmişte ve bilhassa günümüzde son derece uzmanlaşmış profesyonel çalışanlar tarafından işletilmektedir.

Kitle iletişim araçları genel bir açıklamayla "kitlesele bir boyutta ileti dağıtabilen araçlar" şeklinde tanımlanabilmektedir. Haber ve bilgi verme maksadı başta olmak üzere eğitmek ve eğlendirmek vb. gibi maksatlar taşıyan kitle iletişim araçları belirli bir okuyucusu olan ve belirli aralıklarla veya sürekli olarak yayın yapan araçlardır. Gazete, dergi, radyo, televizyon vb. gibi geniş kitlelere ulaşma imkânı olan ayrıca, iletişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesine katkı sağlayan araçlara genel isimle kitle iletişim araçları denilmektedir. Kitle iletişim araçlarının ana hedefi bir düşünce, fikir veya haberi çok az bir zaman zarfında geniş kitlelere yayabilmektir. Kitle iletişim araçları sadece bir aracı değil aynı zamanda sosyal bir yapıyı da ifade etmektedir. Kitle iletişim araçları kültürel, ekonomik, sosyal, eğitim merkezli, siyasal, eğlence merkezli gündemi haberleştirerek insanlara ulaştırır. Bu bağlamda toplum içerisinde ciddi bir vazifesi vardır. Bu oluşan vazife aynı zamanda toplumsal bir güce de dönüşmüştür. Nitekim bazı bilim insanları bilinen anlamı ile devlet yönetiminin ana unsurları olan yasama, yürütme, yargı üçlemesine dördüncü kuvvet olarak kitle iletişim araçlarını koymaktadır. Zira kitle iletişim araçları, en az yasama, yürütme, yargı kadar halkı ilgilendiren ve kamuoyu oluşturabilen bir güçtür (Dorduncukuvvetmedya, 2016).

Kitle iletişimi kavramı Türkçede kitle haberleşmesi şeklinde anlaşılmaktadır. Kitle kavramı ise toplumun tümünü ya da bir kısmını içine alan ayrıca etkileyen sosyal olgudur. Dolayısıyla kitle iletişim araçları ne iletişim terminolojilerinden ne de halktan kopuk ayrılabilir. Kitle iletişim araçlarını 15. yüzyıl Batı Avrupa'sına dayandırsak dahi insanlığın ilk ortaya çıktığı andan itibaren olduğundan, o tarihten bu yana var olan, bunlarla beraber sürekli ilerlemeler yaşayan bir kavram olduğu görülmektedir.

Bir takım bilim insanları farklı noktaları ile ele aldıkları kitle iletişim araçlarının beş ana aşamadan geçtiğini savunmuşlardır. Bu aşamalar şu şekilde sıralanabilir (Egitimkutuphanesi, 2015) :

İşaretler aracılığıyla iletişim,

Dillerin ortaya çıkması ve gelişimiyle iletişim,

Yazının icadını izleyen süreçteki iletişim,

Baskı teknolojilerinin bulunması ile baskı materyalleri ile iletişim,

Kitle iletişim araçlarının gelişimi ile kitle iletişimi.

Kitle iletişimi geçmişten günümüze kadar sürekli olarak mevcut olan bir iletişim yöntemidir. Kitle iletişimin ilk örneklerine eski Roma ve Mısır'da rastlanmaktadır. Günümüz manasından uzak da olsa o dönemde çıkartılan gazeteler yine de ilk ilkel örnekler olarak sayılmaktadır. Okuryazarlığın düşük olması nedeni ile gazetelerinin hedef kitleleri sınırlı kalmıştır. O dönemden modern toplumun ortaya çıktığı döneme kadar uzun yıllar hegemonyasını sürdüren gazeteler iletişim teknolojisindeki gelişmeler neticesinde yerini radyoya bırakmak zorunda kalmıştır. Bilhassa II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde televizyon kitle iletişim aracı olarak ön plana çıkmıştır.

Kitle iletişim araçları günümüzde dünyanın her yerinde olan olayları en az zaman zarfında kitlelere ulaştıran çağdaş ve etkin bir organizasyonu ifade etmektedir. Teknolojinin hızlı gelişimi ile beraber kitle iletişim araçları bireyleri grupları, toplumları, kültürleri etkilemekte daha hızlı ve etkin bir duruma gelmiştir. Nitekim kitle iletişim araçları toplum yaşantısının bir olmazsa olmazına dönüşmüş durumdadır. Zira kitle iletişim araçları hayatın her kesiminde kendini hissettirmektedir. Günümüz dünyasında yaygın olarak kullanılan başlıca kitle iletişim araçlarını sıralayacak olursak: posta, telgraf, telefon, fotoğraf, gazete, faks, sinema, radyo, televizyon, uydular, internet ve yeni medya şeklinde bir sıralama yapmak mümkün olacaktır (Egitimkutuphanesi, 2015).

4. 8. Medya

Filolojik olarak baktığımızda ortam manasına gelen “medium” kelimesinin çoğulu olan “medya” kelimesi Latince kökenlidir. Medya kavramı; gazete, dergi, radyo, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarının hepsini içine alan genel bir tanım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu manada medya, kitle iletişimi için gerekli araçlarla bu hizmeti topluma sunan yapını tümünü ifade etmektedir. Ayrıca bu iletişimin gerçekleştiği ortamın bizatihi kendisi olarak da izah edilebilir. Kelime

kökeninden hareketle farklı iletişim ortamlarının tümünü ifade etmektedir (Dictionary, 2016).

Medya toplumsal dinamiklerin içinde her zaman var olsa da gelişim süreci açısından ele aldığımızda insanlara toplu bir şekilde bilgi aktarımı yapma hedefli ortaya çıkan ortamları ifade etmektedir. Bu manada medya kavramı kitle iletişim araçları ile kavramsal olarak yeniden şekillenmiştir. İnsanların haber alma ihtiyacını karşılamak maksadını gütmeye fikri ile ortaya çıkmış olduğundan medyanın da genel olarak bu yönde şekillendiğinden söz etmek mümkündür. Günümüz medyası, her türden sözlü, yazılı, basılı, görsel metin ve imgeleri içeren çok yaygın iletişim araçlarının tümünü içine alan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilhassa belirli sahalarda yoğunlaşmış yayın yapan (edebiyat, sanat, spor, bilim-teknik gibi) dergilerin yaygınlaşması ile sadece haber vermenin yanında görsel veya sanatsal bilginin aktarılması durumu da gerçekleşmiştir. Oluşan durum da medya teriminin kavramsal olarak alanın genişlemesine neden olmuştur. Medya hala haber verme ve haber alma merkezli gelişme göstermektedir. Fakat günümüzde artık medya denilince akıllara sadece haber gelmemekte bunun yanında bilgi alışverişi ve eğlence de gelmektedir (Medyahukuku, 2015).

Bu kavramın içerisine yukarıda saydığımız görsel-işitsel ve sadece işitsel kitle iletişim araçlarının tümünü dahil ettiğimiz gibi yeni teknolojilerin ortaya çıkması ve kent kültüründeki değişimler neticesinde internet, billboard ve benzeri yeni ortamları da eklemek mümkündür.

Medyanın bu araçsal vazifesi ile beraber günümüz dünyasında bir sektör olarak da kendine has bir varlık teşkil ettiğini görmekteyiz. Günümüz dünya şartlarında medya özellikle reklam ve tanıtım gibi yöntemlerle kendine gelir sağlayan, kitleleri yönlendirme ve harekete geçirme bağlamında benzersiz bir imkâna sahip, milyarlarca dolarlık bir sektöre dönüşmüş durumdadır. Medya, ülkesel boyutları aşmış yani dünya çapındaki ortaklıkları kontrol eden yüz milyarlarca dolarlık dev şirketlerden, yerel gazete ve dergilere kadar birçok ticari kuruluşu içinde barındırmaktadır. Ayrıca her türlü kitle iletişim aracı işletim faaliyeti bu sektör içerisinde yer almakta ve bu sektör her geçen gün gelişme göstermektedir. Bunun

tabii bir sonucu olarak bu sektör kendi ekonomisini yaratmakta ve bir medya piyasasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla günümüzde medya yalnızca zihinsel bir faaliyetin çok ötesinde önemli bir ekonomik alana hükmeden etkin bir sektörel faaliyeti de kapsamaktadır. Daha yalın bir anlatımla medya genel manada iletişim araçlarının tümünü ifade etmekte fakat bunun yanında başlı başına ekonomik fonksiyon icra eden bir sektörün de ismi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Medyanın birçok etkisinin yanında toplumsal yapının bütünselliğini koruma ve bilgi akışını hızlandırma bağlamında da önemli bir fonksiyon icra ettiği aşikârdır. Fakat bilgi akışındaki bu hız ciddi sorunları da beraberinde getirmiştir. Günümüzde salt medya alanında bireylere ait bilgilerin ifşası ve hatta bunun bazen gerçeğe aykırı olması kişinin hayatını derinden etkilemektedir. Bu da çok ciddi toplumsal sorunlara ve sonuçlara neden olmaktadır. Özellikle toplumların temel değerleri ve yasaları bağlamında yaşanan sorunlar medyanın temel varlık sebebi olarak ifade edin iletişim özgürlüğü ile bu özgürlüğün sınırsız bir şekilde kullanılması sırasında diğer kişi ve kurumların temel hak ve özgürlüklerinin ihlali arasındaki ince çizgiden kaynaklanmaktadır (Medyahukuku, 2015).

Günümüzde teknolojinin sunmuş olduğu imkânlar neticesinde medya kavramı ikiye bölünmüştür. Eski medya ve yeni medya şeklindeki tasnif bireylerin medyaya karşı tutum ve davranışlarına göre şekil almaktadır. Günümüzde kitle iletişim araçlarını kullanma becerisine sahip herkes artık medyanın bir parçası olabilmektedir. Yani bu işten para kazanmayan diğer bir ifade ile profesyonel olmayan sıradan vatandaşlar teknolojinin sunmuş olduğu imkânlar ile çok basit bir şekilde kitle iletişimine dâhil olabilmektedir. Bunun en doğal sonucu olarak da medya sektörünün alanı her geçen gün genişlemektedir.

4. 8. 1. Geleneksel Medya

Geleneksel medyayı geleneksel yapan unsur “yeni” olan bir medyanın ortaya çıkmış olmasıdır. Bu bağlamda geleneksel medya yeni yöntemlere direnen medya olarak sınıflandırmak yanlış olmasa da geleneksel medya araçlarının yaşamış olduğu dönüşüm inkâr edilemez. Geleneksel medya denildiğinde sıralayacağımız; gazete,

radyo, telefon, telgraf, televizyon gibi kitle iletişim araçlarıdır. Bu araçların her biri birbirinden bağımsız düşünülemez (Nuran, 2015: 8- 9)

Gazete, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçları; günümüzde sadece geleneksel değil bunun yanında “ana akım” veya “eski” medya olarak da tanımlanmaktadır (Nuran, 2015: 8- 9). Muhteviyatında bulunan metin-ses-görüntü üçlemesinden birini veya birkaçını barındıran geleneksel medya sahip olduğu yapı gereği; aktarmak istediği mesajlarını, homojen olarak değerlendirdiği edilgen bir durumdaki kitleye, tek yönlü bir şekilde aktarmaktadır (Törenli, 2005: 16). Diğer bir anlatım ile geleneksel medyanın en karakteristik özelliği olan tek yönlü iletişimden dolayı insanlara sunduğu içeriği hangi kitleye, nasıl ulaştığını ve bu çalışmaların sonuçlarını ölçümleyemeyip, sonuçlarını analiz edemeyen bir yapıda olmasıdır (Dijitalkulturgra, 2015).

Geleneksel medya kullanıcı veya bireyi sadece bir tüketici olarak kabul etmektedir. Medyanın sunduğu içeriğini (Haber, Eğlence, Görüntü gibi) üretenler, bireye ve topluma bir nevi tüketmek için ürün sunmaktadır. Bu çerçevede geleneksel medyanın özelliklerini genel olarak şu şekilde sıralamak mümkündür.

- Geleneksel Medyanın yayın organları çok büyük kitleleri kapsamaktadır.
- Tek taraflı medyadır. (Sadece Yayın)
- Maliyeti yüksektir.
- Sonuç her zaman için daha net olur (Dijitalkulturgra, 2015).

4. 8. 2. Haberleşmede Yazı Hegemonyasının Kırılması

İlk insanların ortaya çıkmasından itibaren bir ihtiyaç olarak haberleşmenin dokunma, hissetme, sesler çıkartma ve nihayet konuşma ile yapılmasının ardından, insanlar farklı yerlere farklı şekiller çizerek haberleşme yoluna gitmiştir. Ancak yazının icadında itibaren başlayan süreç ile haberleşmenin dominant gücünü binlerce yıl boyunca yazı ve türevleri işgal etmiştir. Fakat teknolojik gelişmeler neticesinde uzak mesafelerle iletişim kurma yollarındaki gelişme insanlara yeni olanaklar

sunmuş ve binlerce yıldır devam eden yazı hegomanyasında gerilemeler meydana gelmiştir. Bilhassa kitle iletişim araçlarının gelişmesi ile tek yönlü bir haber aktarımı meydana gelmiştir. Haberleşme yerine haber aktarımı denilmesindeki en önemli neden haberleşmenin istenilen sağlıklı şekilde yapılamamasıdır. Nitekim süreçler olarak bir diagram şeklinde vereceğimiz sürecin ilerleyen noktasında yani gelinen noktada özellikle mobil teknolojilerin gelişmesi ile sözlü ve imgesel haberleşme binlerce yıldır kaybettiği gücü yeniden eline almıştır. Günümüze insanlar okumak yerine seyretmek bakmak, yazmak yerine söylemek, çizmek ve imgesel aktarım yapmak istemektedirler. Yani hızın ve hazın hâkimiyeti insanları minimum zaman, mekân ve boyutta maksimum faydaya alıştırmış veya mecbur etmiştir.

4. 8. 3. Yeni Medya

Yeni medya ortamının oluşmasının temelinde, iletişim nitelik ve niceliğini etkileyen iki önemli olgu yatmaktadır: Bunlardan birincisi bilgi-işlem teknolojileri ikincisi ise internettir. Bu iki olgu, yeni iletişim ortamını oluşturan araçların nitelik ve yeteneklerinin belirlenmesinde, internet ise bu yeteneğin yayılmasında çok önemli bir yere sahip olmaktadır (Cansabuncu, 2013: 9). Yeni teknolojiler insanlara yeni iletişim seçenekleri sunmuştur. Bu sayede insanlar fikirlerini ve ortaya koydukları eserlerini paylaşacakları imkanlar yaratan, paylaşım ve tartışmanın esas olduğu bir medya ortamına kavuşmuştur. Bu modern iletişim tekniklerinin gelişmesinde ve yaygınlaşmasında en büyük katkı internet sistemidir (Koçak, 2012: 12). Medya kavramının yeni medyaya evrilmesi, iletişim ve bilişim sektöründeki teknolojik gelişmelerle doğrudan alakalıdır. Çağımızda, yeni medya olarak isimlendirilen iletişim alanları, birbirinden farklı ortamları bir arada sunma özelliğine sahiptir. Bu yeti multimedya veya çoklu ortam olarak ifade edilmektedir. Metin, hareketsiz ya da durağan görüntü, hareketli ya da akışkan görüntü, ses gibi ortamların birliktelikleri bu özelliği belki de sadece bir yanını anlatmaktadır (Vural ve Bat, 2010: 3348-3350). Çünkü inanılmaz bir hızda gelişen teknoloji artık ilerleyen süreçlerde dokunması zor görünen duylara da hitap etmeye başlayacaktır.

Halk nezdinde bir bütün olarak internet ya da bilgisayar olarak anlaşılan birbirinden farklı medya teknolojileri, şekli ve muhteviyatı bağlamında

değerlendirildiğinde günümüz iş dünyası, eğitim, kültür, siyaset ve serbest zaman gibi hayatın en önemli noktalarının olmazsa olmazına dönüşmüş durumdadır (Lievrouw, 2004: 10). Sunulan veya içselleştirilen bu yeni alanın geleneksel medya anlayışından ayrılmasını sağlayan en temel niteliği, çoktan çokluya iletişim sağlama olanakları sağlamasıdır. Bu durum kavramsal olarak “etkileşim” olarak isimlendirilmektedir. Son dönemde bilgisayar teknolojilerini merkeze alan sistemlerin genişleyen ağ bandıyla beraber, kullandığı aygıtlardaki özellikle nano teknolojiler sayesinde, etkileşim daha optimal bir şekilde gerçekleşmeye başlamıştır. Bu yeni ortamın kendine has özelliklerinin yanında, geleneksel kitle iletişim araçlarını da bünyesine alan bir yapısının olması, bu ortamın yeni medya olarak nitelendirilmesini sağlamıştır (Koçak, 2012: 12- 14). İnsanlık tarihinde ilk defa insan iletişiminin klasik yollarının dışında ve bunların hepsini kapsayan bir yeni iletişim anlayışı ortaya çıkmıştır (Castells, 2005: 440). Bu anlayışı izah eden “yeni medya” bir kavram olarak ortaya çıkması ile geleneksel medyadan (gazete, radyo, televizyon, sinema) ayrı olarak, dijital kodlama merkezli bir yapıya sahiptir. Yeni medya ile iletişim sürecinin aktörleri arasında eş zamanlı, çok yoğun, çok hızlı, karşılıklı ve birden fazla katmanlı etkileşim meydana gelmektedir (Binark, 2007: 5). Yeni medya kavramına genel manada, radyo ve televizyon gibi eski medyanın araçlarının aksine, bilgi, haber ve verileri sadece almak yerine aldığı bilgi ve verileri işleyebilen bir yapıyı da işin içine dâhil eden, karşılıklı etkileşimli ve çift taraflı iletişime imkân sağlayan dijital medyayı içine almaktadır. Günümüzde kimsenin göz ardı edemediği bilgisayar ve internet teknolojilerini doğal olarak geleneksel medya araçları da aktif şekilde kullanmaktadır. Ancak normalde bu yeni teknoloji temelli bir yapıları olmayan geleneksel medyanın yaşadığı bu dönüşüm iletişim alanında ciddi değişimleri beraberinde getirmektedir. Günümüzde artık birçok durumda geleneksel medyanın yeni medyanın bir parçası veya bir bileşeni haline gelmiş veya bir biçimde yeni medyaya evrilmiştir (Logan, 2010:4). Diğer yandan yeni medyaya ithaf edilebilecek yapısal özelliklerinden biri de kitle iletişimi, veri iletişimi ve telekomünikasyonun bir tek aygıtı sığabilmesidir. Bu fonksiyonel birleşme veya entegrasyon sayesinde, bilgi ve iletişim hizmetleri internet üzerinden bütünleştirilebilmekte, birbirinde ayrı kitle iletişim araçları tek bir platformda bir arada bulunabilmektedir. Yeni medya yapısı gereği geleneksel medyaya kıyasla çok

daha çok etkileşime açık olması iletişimdeki güç dengesi bağlamında (eski nesil okur, izler ve takipçi) gücün basit kullanıcıya doğru meyil etmesini sağlamaktadır. Başka bir deyişle yeni medyanın bu etkileşim merkezli olması ve kullanıcıyı güçlü kılması, geleneksel medyaya nazaran kullanıcının iletişim sürecindeki rolünü arttırmıştır. Ayrıca rol artışı beraberinde kullanıcının katılım isteğini arttırmıştır (Binark, 2007: 21). Karşılıklı etkileşime imkân sağlayan bir araç olarak internet teknolojileri, kullanıcılara bölümleyen duvarları ortadan kaldırma olanağı sunarak, pasif bir takip, izleme ve haber almadan ziyade aktif bir katılıma neden olmaktadır (Cavanagh, 2007: 68).

Yeni medyanın ortaya çıkarttığı bir diğer durum ise bir ağ toplumunun oluşmasına sebep olmasıdır. Ağ toplumu, bilginin işlenme, değerlendirilme ve değiş-tokuş organizasyonunu ifade etmektedir. Ayrıca bu toplum, kişisel, grupsal ve toplumsal bütün düzeylerde organizasyonu imkân sağlayan sosyal ve medya ağlarının altyapısı ile birlikte ortaya çıkan bir oluşumdur. Bu ağ içindeki sanal topluluklar, üyelerinin uzmanlık alanlarını birleştirerek daha iyi bir ifade ile bütünleştirerek bir ortak akıl oluşturmaktadır. Bu şekilde oluşan bilgi toplulukları, medya üreticileriyle olan müzakerelerde onlara çok daha fazla bir toplam güç sağlamaktadır. Bu yeni toplumsal oluşumlar, ortak entelektüel girişimler ve duygusal arayışlarla tazelenmektedir (Koçak, 2012: 13- 15). Bireylerin ilgi alanları ve ihtiyaçları farklılaştıkça bir gruptan diğerine geçiş sağlayabilmekte veya aynı zamanda birden fazla topluluğun üyesi veya parçası olabilmektedirler. Bu topluluklarda, karşılıklı etkileşim neticesinde, bir üretim ve bilgi değiş tokuşu süreci sağlanmaktadır (Jenkins, 2006: 27). Yeni medya; değişken, kişiselleştirilmiş, bağlanabilirlik sağlayan, bağımsız ve kontrolü zorlaştıran bir ortam olup, genel olarak bir ağ tarafından dağıtılmaktadır.

Yeni medya, ortaya çıkarmış olduğu yeni katılım kültürüyle, geçmişteki bireylere biçilen pasif medya izleyiciliği rolünün tam aksi yönde, bireylere aktif olabilecekleri yeni yollar sunmaktadır. Medyanın sunduğu içeriğinin, farklı medya sistemleri arasındaki yaşamış olduğu sirkülasyon, büyük oranda kullanıcıların aktif katılımlarına dayanmaktadır.

Yeni medyanın temel unsuru olan bireylerin bilgiyi seçme, şekillendirme ve manipüle etme konusundaki özgür hali, toplumsal değerlerin ve kültürün yeniden şekillendirilmesi konusunda etkili olmaktadır (Lievrouw, 2004: 11). Zira toplumsal değerler ve kültür, iletişimle aktarıldığı gibi iletişimle başlamıştır. Bu bağlamda kültürlerce üretilmiş olan tüm inanç sistemleri ve gelenekler, yeni teknolojik sistemle temelden dönüşmeye başlamasından söz edilebilir. Küresel olarak geniş erişim imkânlarına sahip, tüm iletişim araçlarını bir araya getiren, karşılıklı etkileşim potansiyeli olan, yeni bir elektronik iletişim sisteminin ortaya çıkışı kültürümüzü ebediyen değiştirebilecek olduğu söylenebilir (Castells,2005: 441).

Bu bağlamda yeni medyanın sunduğu olanaklar ile şekillenen yeni iletişim ortamında, ülke sınırları ortadan kalkmakta, iletiler saniyelerle ölçülebilen zaman diliminde alıcıya ulaştırılmakta ve muazzam bir bellek kapasitesine sahip araçlar ile iletişim sürdürülmektedir (Cansabuncu, 2013: 9). Manovich, The Language of New Media isimli eserinde yeni medyanın karakter özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır.

- Sayısal Temsil (Numerical Representation)
- Modülerlik (Modularity)
- Otomasyon (Automation)
- Değişkenlik (Variability)
- Kod Çevrimi (Transcoding)

Sayısal temsil (Numerical Representation): Sayısal temsil, yeni iletişim ortamlarındaki medya kaynağının sayısal kodlardan oluştuğunu göstermektedir. Bilgi işlem teknolojilerinde matematiksel veriler sayılabilmektedir. Veriler üzerinde değişiklikler yapılabilmekte, örneğin bir fotoğrafta yer alan herhangi bir obje çeşitli programlar aracılığıyla, o fotoğraftan tamamen silinebilmektedir (Dilmen, 2007: 19).

Modülerlik (Modularity): Modülerlik; görseller, şekiller, sesler gibi medya elemanlarının somut örneklemelerin toplanması yoluyla elde edilmektedir. Bu prensip, bir yeni medya verisinin benzer modüler yapıya sahip olduğunu ifade eder. World Wide Web tamamıyla modülerdir. Birçok medya elementinin (piksel, poligon,

karakter gibi) oluşturduğu çok fazla sayıda web sayfasından oluşmaktadır. Bu elementler üzerinde bir değişiklik yapılmak istendiğinde her element üzerinde ayrı ayrı değişiklik yapmak yeterli olmaktadır.

Otomasyon (Automation): Medyanın sayısal temsili ve modülerlik özelliği otomasyon prensibini de beraberinde getirmekte, çoğu işlemin otomatik olarak yapılmasına olanak sağlanmaktadır. Kullanıcının varlığına ihtiyaç duyulmadan da bu değişiklikler yapılabilmektedir.

Değişkenlik (Variability): Değişkenlik, yeni medya nesnesinin sabit yapıda olmamasını, farklı versiyonlarının da üretilebilmesini işaret etmektedir. Aynı verinin birden fazla şekillerde ortaya çıkması, yine sayısal temsil ve modülerliğin bir uzantısı olmaktadır (Manovich, 2001: 44).

Kod Dönüşümü (Transcoding): Herhangi bir medya elemanının formatının değiştirilebileceğini ifade etmektedir. “Tiff” formatında oluşturulan bir resmi, “Jpeg” formatına dönüştürmek mümkündür. Yeni iletişim teknolojilerinin ortak özellikleri enformasyonun bir araya getirilmesinde, toplanmasında, muhafaza edilmesinde, işlenmesinde ve aktarımında sayısal teknik kullanan sistemlerden yararlanılmasındadır (Timisi, 2003: 81). Yeni medyaya ait sayısal kodlardan, değişebilen formatlara, otomatik işlemden, farklı versiyonda üretim kapasitesine kadar pek çok farklı özellik, bahsi geçen sayısal araçların varlığından dolayı, tanımlanabilir ve ölçülebilir bir karaktere bürünmektedir. Bu, yeni medyaya ait en önemli özelliklerden biri olmaktadır. Yeni iletişim ortamının sunduğu son teknoloji iletişim araçlarında, mesajın alıcıya ulaşmasına kadar geçen sürenin dışında, alıcının niteliği ve mesaja verdiği tepki de tespit edilebilmekte, yeni medya barındırdığı temel özellikleri ile iletişim sürecine bambaşka bir boyutta da katkı sağlamış olmaktadır. Everett M. Rogers, bu perspektif ışığında yeni medyanın sahip olduğu özellikleri aşağıdaki başlıklarda incelemektedir (Geray, 2003: 18): Karşılıklı etkileşim, kitlesizleştirme, eşzamansız olabilme

Karşılıklı Etkileşim: Yeni medyaya ait iletişim ortamları, mesajı ileten ve alan arasında doğal bir bağ kurulması esasında işlemektedir. Kullanılan iletişim araçlarının teknik ortamı, alıcının, mesaj üzerinde de kontrolünü ve yönlendirici

olabilmesini sağlamaktadır. Alıcıların geri besleme kanalları, ortam içinde doğal olarak konumlanmakta, internet iletişimde görülen forumlar, sosyal medya kanalları ve e-posta yeni medyanın ‘etkileşim’ özelliğine olanak tanımaktadır. İnternet teknolojilerinin gelişimiyle alıcının etkileşime hızı da artmakta, iletişim süreci de zenginleşmektedir. Kaynak ve alıcı arasındaki alışveriş, hızı ve niteliği bakımından ‘eski’ olarak tanımlanan geleneksel kitle iletişim araçlarındaki tek yönlü yapıdan oldukça farklı olmaktadır (Geray, 2003: 18).

Kitlesizleştirme: Kitle iletişim sisteminin kontrolünün mesajı üreten alıcıya doğru eğilmesi olarak tanımlanabilen kitlesizleştirme neticesinde, sistemin kontrolü yavaş bir şekilde alıcıya doğru kaymakta olduğu söylenebilir. Alıcı, büyük bir grup içinde olsa dahi bu mümkün olmaktadır (Cansabuncu, 2013: 8- 11). Yeni medyanın bireyselle hitap eden bir medya olması nedeniyle, her bir alıcı ile kişisel olarak e-posta, sosyal medya ya da forumlar üzerinden bire bir iletişim kurulabilmektedir. Örnek olarak televizyon bütün insanlara aynı yayını sunarken, internette yayın yapan “Youtube” isimli internet sitesinde kullanıcı binlerce görüntü içerisinden istediğini seçebilmekte ve izleyebilmektedir. Bu sayede birey istediği videoyu istediği zaman istediği yerden izleyebilmektedir. Bu durum da yeni iletişim teknolojilerinin ne denli kitlesizleştirici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Geray, 2003: 18).

Eşzamansız Olabilme: Yeni iletişim ortamı, kaynak ve kullanıcıya iletişimi istedikleri zaman başlatma, alma, dondurma veya bitirebilme olanağı tanımaktadır. Teknolojiyle birlikte mesajı gönderme ve almaya dair teknolojik imkanlar ve yetenekler de artmıştır. Elektronik posta servisleri ile sistem, etkileşim için özel bir düzenleme getirmektedir. Alıcı, verici konumuna gelmekte, mesaj üzerindeki denetimi de doğal olarak artmaktadır. Elektronik posta iletişiminden bir örnekle, alıcı, mesajı isterse almakta, isterse bekletebilmektedir. Ne zaman cevap vereceği de tamamen kullanıcıya bağlı yeni iletişim ortamındaki iletişim, her bir alıcı ile olmaktadır. Bu durum, eşzamansızlık özelliğinin en önemli karakteristiklerinden biri olarak da iletişimin gönderilmesi ile ‘aynı anda’ başlamayan iletişim sürecidir (Geray, 2003: 18). İletişim teknolojilerinden önce mesaj alışverişini sağlayabilmek için ya aynı yerde aynı zamanda bulunmak gerekliydi. Telefon gibi aletlerin icadı ile

aynı zaman dilimi içerisinde karşılıklı konuşmak için belli sınırlamalar içerisinde bulunmak gerekiyordu. Fakat yeni teknolojilerin sunmuş olduğu imkânlar ile artık e-posta yoluyla veya internetin getirdiği diğer olanaklar ile mesaj alışverişi yapabilmek için ille de aynı zamanda ve aynı yerde bulunmak gerekmemektedir. İnternet sayesinde istenilen anda, istenilen zamanda karşıdaki bireyle mekân ve zaman olarak aynı ortamda ve aynı paralelde bulunmak gerekmeden mesaj alışverişi yapılabilmektedir. Yaşanan bu teknolojik gelişmeler tarih açısından çok yeni bile sayılabilirken artık oluşturduğu değişim ve gelişim hızı bağlamında önemi yadsınamaz şekildedir ve sıklıkla karşımıza çıkmaktadırlar. Bilhassa yeni iletişim teknolojileri ve bunların sonucunda gelişen yeni medya, artık bireylerin sosyal ağlarda kendilerine oluşturdukları yeni kimlikler ve sanala doğru yapılan derin ve zaman zaman endişe uyandırıcı bir yolculuğu da gözlerimiz önüne sermektedirler (Cansabuncu, 2013: 9). İnternet, web siteleri, bilgisayar oyunları, çoklu ortam uygulamaları, etkileşimli yayıncılık bu yeni medyanın en yaygın bileşenleri arasında kabul edilmektedir. Sayısallaşmalar dahi televizyon, radyo, dergi ve gazeteler, kitaplar ve diğer kâğıda basılan yayıncılık ürünleri bu yeni medyanın dışında kalmaktadır.

5. MEDYANIN SOSYAL MEDYAYA EVRİMİNE TEKNOLOJİNİN ETKİSİ

Şüphesiz medyanın kavram olarak ortaya çıkmasının altında yatan temel neden teknolojik gelişmelerdir. İlk yazının ortaya çıkmasından itibaren süre gelen haberleşme yöntemlerinin nihayet matbaanın icadı ve yaygınlaşması ile yeni bir boyut kazanmasına neden olmuştur. Bu noktada yaşanan birçok kırılmadan söz etmek mümkündür. Fakat bizim değineceğimiz en önemli kırılma noktası 1970'li yıllardan itibaren, gerçekleşen özellik bilgisayar teknolojileri alanında yaşanan gelişmeler yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Bu dönemle birlikte, aralarında keskin çizgiler olan iletişim sistemleri arasındaki farklılıklar azalmaya başlamış ve birbirlerine yaklaşılmaya başlamışlardır. Bir dönem birbirlerinden farklı olarak ifade edilen kitle iletişim araçları, telekomünikasyon ve bilgisayar sistemleri (veri iletişimi) iç içe geçerek karşılıklı etkileşim içerisine girmişlerdir (Uğur, 2003: 95). Bu iç içe geçme beraberinde bir bütünleşmeyi getirmiştir. Günümüzde bu üç alanın bütünleşmesi daha da belirgin hale gelmiş ve bu bütünleşmenin meydana

getirdiği Yeni Medya, Bilişim Teknolojileri veya Bilgi ve İletişim Teknolojileri adı verilen sistemler iletişim sektörüne hâkim gücüne dönüşmüşlerdir. Yazılı basın, radyo yayıncılığı, sinema endüstrisi ve televizyon yayıncılığı ise bu dönemde geleneksel medya olarak isimlendirilmiştir (Gorman ve McLean, 2005: 185). 1991 yılında “world wide web”in kullanılmaya başlaması ile birlikte medyada köklü bir değişim gerçekleşmiştir. CD- ROM, HTML, akan ortam, sayısal video düzenleme, ağ uygulamaları, DVD video gibi ortamların hayatımıza girmesi ile yeni medya ve sosyal medya kavramı tüm dünyanın içselleştirdiği bir hale bir bürünmüştür. Teknolojik gelişmelerin etkisi ile etkileşimli, hızlı, sınır tanımayan, coğrafi uzaklıkları bir engel olmaktan çıkaran, iletişimi güçlendiren, hızlandıran ve yöndeşen bir mecralar ortaya çıkmıştır. Yani yazılı, görsel, işitsel kitle iletişim ortamlarının bilgisayar teknolojisi ve mobil teknolojiler ile altyapıların bir araya gelmiştir (Gönenli ve Hürmeriç, 2012: 204- 213) Sayısallaşan, bilgisayarlar aracılığı ile üretilen ve yayımlanan, ağlar üzerinde gezinen bir medya iletişim tarihini toptan değiştirecektir (Cansabuncu, 2013: 8- 14).

5. 1. İnternet Teknolojisinin Gelişmesi

İnternet, bilişim ve iletişim alanlarında daha önce benzeri hiç görülmedik bir şekilde değişime neden olmuştur. Bilgisayarın icadı ile klasik iletişim teknolojileri yeni boyutlar kazanmış ve telgraf, telefon, radyo ve televizyon gibi araçlar tek başına hepsini kapsayan, barındıran ve yerine geçen bir durum almıştır. İnternet, dünya çapında bir yayın özelliği sunan, bilgilerin paylaşımı için bir mekanizma olan ve coğrafi sınırlamalardan bağımsız olarak bilgisayarları birbirine bağlayan bir ortamdır.

İnternet teknolojilerinin köklerine 1962 yılında J.C.R. Licklider isimli bilim insanının Amerika'daki Massachusetts Institute of Technology'de (MIT) tartışmaya açtığı "Galaktik Ağ" kavramında ilk olarak ciddi bir şekilde rastlamak mümkündür. Licklider, bu kavramla global bağlamda birbirine bağlanmış bir sistem aracılığı ile isteyen herkesin istediği yerden veri ve programlara erişebilmesi hayalini ortaya koymaya çalışmıştır. Licklider yapmış olduğu çalışmalar neticesinde Ekim 1962'de Amerikan Askeri araştırma projesi olan “İleri Savunma Araştırma Projesi'nin”

(DARPA- Defense Advanced Research Project Agency) bilgisayar araştırma departmanının baş yöneticisi oldu. 1965 yılında ise MIT'de araştırmacı olarak çalışan Lawrence Roberts ile Thomas Merrill, bilgisayarların ilk kez birbirleri ile iletişim kurmasını gerçekleştirdi (Sadi, 2000: 1).

1966 yılında Lawrence Roberts da DARPA'da çalışmaya başladı ve "ARPANET" diye adlandırdığı bir proje önerisinde bulunmuş ve kabul gören bu projeye başlamıştır. ARPANET projesi çalışmaları neticesinde 1969 yılında ilk defa çok merkezli bir bağlantı sistemi inşa edilmiştir. Bu bağlantı aracılığı ile 4 üniversitedeki merkezler birbirine bağlanmıştır. Bu ise internetin ilk örneği olarak sayılabilecek sistemi oluşturmuştur (Gromov, 2012: 1). ARPANET Her ne kadar askeri amaçlı kurulmuş gibi görünse de ilerleyen süreçte askeri alanda kullanılmak üzere farklı bir mecra oluşturulmuştur ve proje sivilleştirilmiştir.

Kısa sürede Amerika çapına yayılan bu sistem birçok merkezdeki bilgisayarları birbirine bağladı. 1971 yılına gelindiğinde ise Ağ Kontrol protokolü (NCP- Network Control Protokol) olarak isimlendirilen bir protokol devreye girdi ve ARPANET'ten bir ileri kademeye geçilmiştir. 1972 yılında düzenlenen Uluslararası Bilgisayar İletişim Konferansı (ICCC- International Computer Communications Conference) isimli konferansta, ARPANET'in NCP ile başarılı bir demonstrasyonu yapıldı. Yine aynı sene elektronik posta (e-mail) ilk kez ARPANET vesilesi ile kullanıma açılmıştır. 1983 yılında ise İletişim Kontrol Protokolü (Transmission Control Protokol/ internet protokol- TCP/ IP) ismi ile ARPANET içinde kullanılmaya başlanmıştır. TCP/ IP günümüzde hâlihazırda kullandığımız internet ağının en önemli yapıtaşlarından birini oluşturmuştur.

1986 yılına gelindiğinde ise Amerikan Bilimsel Araştırma Kurumu olan Ulusal Bilim Kuruluşu (NSF), ARPANET için ülke genelinde beş ana süper bilgisayar merkezi kurulması hedeflenen geniş kapsamlı bir teklif sunmuş ve kabul görmüştür. Bu teklif neticesinde ARPANET, Amerikan hükümetinin ortaya koyduğu ciddi sübvansiyonu ile NSFNET olarak yeniden düzenlenmiştir.

NSFNET Merit olarak isimlendirilen Michigan Eyaletindeki üniversitelerin organizasyonu ile NSF'in yaptığı bir anlaşma doğrultusunda işletilmeye başlanmıştır.

NSFNET'in işletilmesine bir müddet sonra Merit'in yanında ABD'nin ilk büyük bilgisayar firması olan IBM ve haberleşme firması MCI dâhil olmuştur. NSFNET'in işletilmesine yönelik 1990 yılında oluşturulan bu birlik 'İleri Ağ Hizmetleri' (ANS-Advance Network Services) olarak adlandırılmıştır. ANS'nin kuruluşu süreci ABD'de 90'lı yıllara kadar direkt olarak devlet desteği ile gelişme sağlayan internetin omurgasının özelleştirilmesi sürecinin de başlangıcı olmuştur (Gromov, 2012:2).

1990 yılında NSFnet ile özel şirketlerin ortak işletmesi ile başlayan özelleştirme süreci, 1995 yılı mayıs ayına gelindiğinde NSF'nin internet ana işletmeciliğinden tam olarak çekilmesi ile nihayete ermiştir. Yani 1995 yılı ile ABD'deki internet omurga işletimi tamamen özel işleticilerinin eline geçmiştir (Sadi, 2000: 2).

Hızlı bir şekilde yaygınlaşan İnternet ağı sonrasında çok sayıda olan ağlara bağlanmakta yaşanan sıkıntılar yaşanmaktaydı, ayrıca bunların numaralarını hatırlamak kolay değildi. Bu meseleyi nihayetlendirmek için alan isimleri (Domain Name System) kullanıma açıldı. (Bidb.itu, 2016). Bütün bunların yanında 1989 yılında Avrupa'da CERN'de Tim Barners- Lee isimli araştırmacı tarafından "world wide web" (www) geliştirilmiştir. Www sayesinde bilgisayarlarda depolanmış bilgilerin birbirine bağlanması mümkün olmuştur. Bu durum ise interneti küresel bir mecraya dönüştürmüştür. Böylece internet ticari kullanıma da uygun bir hal almıştır. Günümüzde internet dünyanın her yerinden insanların kolayca bağlandığı, veri alışverişi yapabildiği, ticaret yapabildiği, iletişim sağlayabildiği bir ortam olarak yeni medya içerisinde önemli bir yer tutmaktadır (Başlar, 2013: 2). Şuan dünya üzerinde 150 milyarın üzerinde alan adına sahip site olduğu düşünülmektedir.

Günümüzde İnternetin durumunu anlamak için 1995'te FNC (Federal Networking Council) İnternet'i tanıtan bildirisine bakmak gerekmektedir. FNC'ye göre İnternet'in tanımı şu şekildedir: İnternet,

1- Birbirilerine IP protokolüne dayalı global bir adres uzayı ile lojik olarak bağlı bilgisayarlardan oluşan bilgi sisteminin bütünüdür.

2- TCP/ IP veya benzeri IP uyumlu protokoller kullanarak haberleşmeyi sağlar.

3- Yüksek düzeyli servislere ulaşılmasını sağlar.

İnternet, ilk ortaya çıktığında zaman paylaşımli iken daha sonra kişisel bilgisayar, istemci-sunucu, uçtan uca haberleşme ve ağ bilgisayarı gibi yönere kaymıştır. Bu gün İnternet'in değişim sürecinin sona geldiğini söylemek doğru değildir. İnternet'in geleceği ile ilgili en önemli soru teknolojinin nasıl bir şekilde değişeceği değildir. Çünkü değişim mutlaka yaşanacaktır asıl önemli nokta bu yaşanacak değişim sürecinin nasıl idare edileceğidir (Bidb.itu, 2016).

5. 2. Web 1.0

Web 1.0 da kullanıcılar sadece okuyucu durumundadır. Ayrıca sadece bilgiyi alabilen konumdan öteye gidememektedirler. Çünkü bu kadarına izin verilen bir kullanıcı topluluğu bulunmaktaydı, tüm kontroller web sitesinin elindeydi. Web var olan bilgileri elde etmek, çoğunlukla onlara çeşitli web sunucuları tarafından sağlanan içeriği okumak, program ve dosya indirmek için kullanılmaktaydılar. İnsan etkileşimi yoktu. Bireysel web sayfaları ise tasarım ve teknik bilgi yetersizlikten dolayı genellikle çok kötüydü. Okumak ve bilgi almak gibi gereksinimlerinin yanında deneyimleri paylaşmak, bilgi alış verişinde bulunmak, bir şeylere katkı sağlamak, kendini bir grubun üyesi olarak görmek, soysal statü kazanmak gibi doğal gereksinimleri de vardı fakat web 1.0 bunu sağlayamıyordu. Kısaca web 1.0 internette yayınlanmış olan bilgilerin pasif bir şekilde alınması demektir.

5. 3. Web 2.0

Web 2.0 kullanıcı tarafından oluşturulan içerik, kullanışlılık ve birlikte çalışabilirlik vurgulayan World Wide Web sitelerini açıklar. Bu tanımlama ilk olarak Darcy DiNucci tarafından icat edilmiş fakat 2004 yılında O'Reilly Media tarafından kullanılmaya başlayan bir kavramdır. Ve ikinci nesil internet hizmetlerini toplumsal iletişim sitelerini, vikileri, iletişim araçlarını, folksonomileri yani internet kullanıcılarının ortaklaşa ve paylaşarak ortaya çıkarttığı sistemlerin bütünü

kapsayan bir tanımdır. Kelimenin tam anlamı tartışmaya açıktır, Tim Berners-Lee gibi teknoloji uzmanları da kelimenin manasını sorgulamıştır (Oreilly, 2016).

Tim O'Reilly'e göre Web 2.0'in kısmen tanımı şöyledir: "Web 2.0 bilgisayar endüstrisinde internetin bir düzlem olarak ilerlemesi ve genişlemesi ile bir işletme devrimi yaşanmıştır. Bu devrim neticesinde internet düzlemin kuralları değişikliğe uğramıştır. İşte web 2.0'in temel noktası da için anlama ve anlamlandırma çalışmaktır. Bu bağlamda web 2.0'in yaygınlaşması için yapılması gerek en önemli husus, ağ etkilerini daha çok insanın kullanabilmesi için yeni programlar kurmaktır" (Oreilly, 2016).

5. 4. Mobil Teknolojilerin Gelişmesi ve Web 3.0

Mobil teknolojilerin gelişmesi inanılmaz bir hızla gerçekleşen ve insanlık tarihinin yaşadığı en önemli kırılma noktalarından birine dönüşen bir süreçtir. Bu bağlamda Web 3.0; internet kontrolünün insanın da elinden çıktığı web dünyasını ifade etmektedir. Zira Web 3.0 cihazlar arası etkileşimle internetin kendi kendini yaratacağı bir web dünyasını öngörmektedir. İnternet üzerindeki tüm bilgilerin ve bunların birbirleriyle ilişkilerini sadece insanlar değil, bunun yanında yapay zekâlar ve makineler de anlaşılabilir. Yapay zekâlar ve makineler insan beyni gibi bilgileri hafızasına alacak ve birçok sahada insanlara en uygun imkân ve alternatifleri sunacaktır. Diğer bir ifade ile birçok konuda kontrol sanal veya yapay olarak çalışan makinelere bırakılacak, üretilen girdileri işleyip anlamlı çıkarımlar yaparak, aynı zamanda bağımsız uygulama ve database'leri birbiriyle konuşuran uygulamalar bütününe algılayabilecektir. Semantik veya ontolojik web (anlamsal web) olarak da ifade edilen web 3.0 uygulamalarının ulaşacağı ideal nokta kişinin ihtiyaçları özelinde öğrenen ona göre şekillenmiş yapay zekalı sanal ve gerçek robotlar olması anlamına gelebilecek düzeyde olacaktır. Çünkü bu robotlar okuyacak, okuduğunu anlayacak, sonra da yorumlayarak ve tüm bunlar saliseler içinde gerçekleştirerek insanların kullanıma sunacaktır. Yani bu akıllı robotlar, kullanıcıların ya da sahiplerinin bireysel veya üye olunan grup bazında webdeki davranışlarına göre, kendi kendine öğrenecek ve mantıksal çıkarımlar yaparak onlara hazır hale getirecektir.

6. SOSYAL MEDYA MECRALARI

Sosyal medya kavramı bireylerin çevrimiçi olarak yaptıkları etkileşim, bilgi paylaşımı ve diyalogların tümünü kapsayan yeni nesil iletişim şekli olarak ifade edilebilir. Nitekim Son dönemde özellikle iş dünyasının ve siyasal alanın etkin kullanımı sayesinde geleneksel medya ikinci plana düşmüş ve sosyal medyaya karşı kan kaybetmeye başlamıştır. Bu durum birçok bilim insanı tarafından geleneksel medyanın sonunun gelmek üzere olduğuna işaret olarak anlatılmaktadır (Sosyalmedya, 2016).

Sosyal medya toplumların gündelik hayatlarına ciddi manada etkisi olmuş ve toplumların önemli bir parçasına dönüşmüş durumdadır. Artık insanlar gündelik yaşamın bir parçasına dönüşen sosyal medya alanlarını her an her yerde kullanabilecek bir hale gelmiştir. Artık Youtube, Facebook ve Twitter'ın olmadığı bir hayatı düşleyemeyen insanlar bulunmaktadır.

Dikkat çekilmesi gereken diğer bir önemli nokta sosyal medya kavramının artık sosyal medya alanları olarak anlaşılmasıdır. Yani sosyal medya denilince insanların aklına Facebook ve Twitter gelmektedir. Bunun temel nedeni popüler manada sosyal medyanın hayat bulduğu yerin dijital teknolojilerle sunulan sosyal mecralar olmasından geçmektedir.

Bu bağlamda sosyal medya mecralarının incelenmesi önem arz etmektedir. Akla ilk gelen sosyal medya alanlarının yanında, Sosyal medya çok farklı alanda ve farklı hedef kitleleri olan birçok yeni alan ile dijital dünyamızı iyice kuşatmış bir durumdadır. Sosyal Medyanın farklı alanlara temas eden ve çeşidi artan bu durumu belli tasniflerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda sürekli gelişmiş olsada günden güne yeni mecralar ile büyüyen günümüz sosyal medyasını şu şekilde tasnif edebiliriz: genel paylaşım tabanlı, kişisel-görüşlerin bilgilerin kısıtlı bir şekilde yazı ve görüntü gibi araçlar ile paylaşıldığı (micro blog), kişisel görüşlerin bilgilerin yazı ve görüntü gibi araçlar ile paylaşıldığı (blog), profesyonel ve iş temelli, fotoğraf ve kısa video paylaşımı amaçlı, haber merkezli, lokasyon bildirim merkezli, video paylaşım merkezli, sosyal sözlük oluşturma maksatlı, müzik ve sanatsal merkezli ve diğer sosyal mecralar olarak sıralanabilir.

Ayrıca özellikle bilgisayar üzerinden anlık mesajlaşma imkanı veren ve ataları olan “Messenger”ler gibi uygulamaların güncellenmiş halleri olan ve mobil teknolojilere entegre olmuş Whatsapp, Viber gibi uygulamalar dar kapsamlı gruplar kurma ve aralarında mesajlaşma imkanı vermesi ile artık birer sosyal medya mecrasına dönüşmüş fakat anlatacağımız klasik sosyal medya mecralarından kapsam, erişebilirlik ve blog yönetimi alanında farklılık göstermektedir. Nitekim aşağıda artık klasikleşmiş sosyal medya mecralarından bahsedeceğiz. Bahsederken genel hatlarını çizdikten sonra en çok kullanılanlarını ve özelliklerini ele alacağız.

6. 1. Genel Paylaşım Tabanlı Sosyal Medya Mecrası

Başta Facebook olmak üzere Bebo, V Kontakte, Google+, Orkut, MySpace, Friendster, Odnoklassniki, Friendfeed, Chime.in, So.cl, Quup, Zeen gibi örneklerin öncülük ettiği genel paylaşım tabanlı sosyal mecralar çoğunlukla bireylerin kendi arkadaşları ile gerçek kimlikleri ile genişte olsa sınırlı bir şekilde iletişim kurdukları mecralar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mecralarda kişiler arkadaşlarını genel olarak kendileri belirler ve istedikleri kişilerle bir etkileşime girmeyi hedef edinirler. Bu bağlamda aşağıda örnek olarak inceleyeceğimiz genel paylaşım tabanlı sosyal medya mecralarının tartışmasız başat gücü olan Facebook sadece bu alanı değil tüm sosyal medyayı domine eden bir güce sahip olmuştur.

6. 1. 1. Facebook

Facebook'ta diğer sosyal ağlar ve kar amacı güden şirketler gibi ciddi evrimler geçirerek günümüze gelmiştir. Geline bu nokta nihayet değildir. Yani günün ihtiyaçlarına ve taleplerine göre yeni değişimleri kaçınılmazdır. Fakat genel olarak günümüz Facebook'una baktığımızda; Facebook, gerçek kişilerin gerçeğe yakın sosyal bağlantılarının dijital ortamda neşvünema bulmasını sağlamıştır (Özpınar, 2016: 51-53). Bunun yanında sosyal medyanın temel özelliklerinden olan erişebilirlik ve karşılıklı etkileşimi sağlayan veya kolaylaştıran bir araç olarak geniş kitlelere hitap etmiştir. Bu bağlamda Facebook internet kullanımını sağlayabilen herkese açık bir sosyal ağ çeşidi olup; kolayca üye olunabilen ve istenilen kişilerle güvenli bir şekilde paylaşımlarda bulunulan bir yapıya sahiptir (Akar, 2011: 130).

Diğer yandan sosyal ağ siteleri arasında en fazla kullanılanlarından biri olan Facebook, insanların yeni nesil sosyal bağlantılar kurmasına veya hâlihazırda bulunan bağlantılarını güçlendirmesine vesile olmuştur. Ayrıca Facebook ve benzeri siteler insanlara zaman harcama, kendini tanımlama, anlatma ve bilgi edinme imkanı sunmaktadır (Akyol vd., 2012: 5-6).

Facebook 2004 yılı Şubat ayında Harvard Üniversitesinde bilgisayar bilimleri öğrencisi olan 19 yaşındaki Mark Zuckerberg tarafından kendi kampüsündeki öğrencilerin kendi aralarında kullanmasına yönelik kurduğu bir internet sitesidir (Batur, 2014: 56). İlk olarak “Thefacebook” olarak kurulan sitenin İsmi Harvard Üniversitesinde okul yönetimi tarafından öğrencilerin birbirlerini tanınması maksadı ile verilen formdan alınmıştır (Erdem, 2015: 86). Facebook ilk kurulduğu sıralarda kullanıcılarının fotoğraflarını içeren ve kişisel bilgilerini avatarlar kullanmadan yani direkt olarak kendileri olarak yer aldığı bir profil oluşturabilecekleri, özgüvenliğini kişinin belirleyeceği şekilde özel veya genel mesajlarını paylaşarak farklı muhteviyattaki gruplara dahil olabilecekleri bir sosyal ağ olarak tasarlanmıştır (Nuran, 2015: 52-53).

Kurulduğu ilk 24 saatlik süreçte 1200 Harvard öğrencisinin kayıt yaptığı Facebook hızlı bir şekilde büyüyerek daha ilk ayında lisans ve ön lisans düzeyindeki Harvard öğrencilerinin yarısından fazlasına hitap eder duruma gelmiştir. Ardından Boston civarındaki diğer üniversitelere, “ivy leagueu” (sarmaşık ligi manasına gelen ve Amerika’nın kuzeydoğusundaki elit sekiz vakıf üniversitesinin oluşturduğu birlik) üniversitelerine ve tüm Amerikan üniversitelerine yayılmıştır. Bir yıl bile olmamışken Facebook’un kullanıcı sayısı 1 milyon sınırını aşmıştır. 2005 yılı ağustos ayında 200 bin dolar verilerek sitenin ismi bugünkü halini almıştır (Theguardian, 2016). Aynı yılın sonlarına doğru ise 25 bin üniversitede hizmet veren bir hale gelmiştir (Binark vd., 2009: 38-39). Facebook için bir diğer önemli kırılma noktası ise 11 Eylül 2006 tarihinde yaşanmıştır. O tarihten itibaren Facebook tüm e-posta kullanıcılarına açılmış, Facebook’a herhangi bir internet kullanıcısı olarak katılan kullanıcılar diledikleri ağlara dâhil olmalarının önü açılmıştır (Medyaakademi, 2016).

Facebook üyeliği ilk andan itibaren tamamen ücretsiz bir şekilde sunulmuş bir sosyal ağ sitesidir. Gelirlerinin ise daha çok internet reklamları banner ve sponsor linkler üzerinden sağlamaktadır.

2012 yılında 1 milyar kullanıcı barajını aşan Facebook, günümüzde dünyanın Google'dan sonra en çok ziyaret edilen internet sitesi olmuştur.2016 yılı ilk çeyreği için aktif Facebook kullanıcı sayısı 1.71 milyara ulaşmıştır. Bu kullanıcılar son bir aylık süreç içerisinde siteyi ziyaret eden kişileri kapsamaktadır. Ayrıca özellikle mobil telefon teknolojisinin yaygınlaşması Facebook'u her an kullanmanın önünü açtığı için günümüz için kullanıcıların 1.57 milyarlık kısmı mobil telefon uygulamaları ile Facebook'u kullanmaktadırlar (Statista,2016).

6. 2. Kişisel Görüşlerin Bilgilerin Yazı ve Görüntü Gibi Araçlarla Paylaşıldığı (Blog) Sosyal Medya Mecrası

Bloglar sosyal medyanın belki en popüler kullanım alanları olmasa dahi insanların en sadık oldukları takipçilerinin sıradan bir takip göstermedikleri mecralardır. Bloglar genel itibari ile sınırları genel ahlak kuralları ile çizilmiş ve insanların kendilerine has görüş yazı ses ve görüntüyü paylaştıkları sosyal mecraları ifade etmektedir. Başlıcaları olarak, Blogger, Wordpress, Blog.com, Typepad, Livejournal, Jux, Tumblr (Twitter ve Blogger arası bir mecradır), Weebly ve My Opera gibi ücretsiz blog alanı sağlayan sitelerden oluşan bu sosyal medya mecralarından ön plana çıkan ise Blogger'dir.

6. 2. 1. Blogger

1999 yılında kurulan Blogger asıl sıçramasını 2003 yılında Google firması tarafından satın alınması ile yaşamıştır. Bu olayın ardından ücretsiz blog sayfası kurma ve sunma imkânı veren ilk ve en popüler site olmuştur. Çok esnek bir yapıya sahip olan Blogger sadece basit tasarımlar değil komplike bilgisayar kodlarına kadar birçok noktada değişiklik yapma imkanı sunmaktadır. Blog sayfası oluşturan kişiler veya kurumlara Blogger tarafında hazır temalar sayesinde kolay sayfa oluşturma

imkânları da sunulmaktadır (Bostancı, 2015: 61). Bu temalara eklemeler çıkarmalar ile yeni özellikler eklenebilmekte yani geniş bir yelpazedeki ürünlerle kendilerini ifade edebilmektedir. Nitekim Blogger’i bir “İçerik Yönetim Sistemi” olarak ifade edebiliriz. Blogger sayesinde özellikle kurulduğu yıllarda meşakkatli ve zor olan site kurma ve onun üzerinden kendini ifade etme durumunun önüne geçilmiştir. Zira Blogger sunduğu çok çeşitli etkileşim ve paylaşım imkânları ile herkese ciddi kolaylıklar sağlamıştır (Bilisimcafe, 2016).

6. 3. Kişisel-Görüşlerin Bilgilerin Kısıtlı Bir Şekilde Yazı ve Görüntü Gibi Araçlarla Paylaşıldığı (Micro Blog) Sosyal Medya Mecrası

Blogların sınırsız yakın bir şekilde insanlara paylaşım ve etkileşim imkânı sunması derin ve geniş bir çerçevede insanların ufkunu açmıştır. Fakat internet teknolojilerinin sunduğu en temel noktalardan olan hız konusunda Bloglar sınıfta kalmıştır. Çünkü açılması yüklenmesi ve ziyaret edilmesi zordur. Bu durum “Mikro Blog”ları doğurmuştur.

Mikro Bloglar, bloglarla kıyasladığımızda; en temel farkı anlık kısa ve net içeriklerle paylaşımında bulunmaktadır. Şüphesiz en tipik mikro blog sitesi olan Twitter’ın her Tweet için 140 karakter ile sınırlı olması bunun en bariz göstergesidir. Genel duygu ve düşünceden ziyade insanların o an ve o yerde ne yaptıklarını veya ne düşündüklerini paylaşmalarını sağlayan mikro bloglar, birçok kurum ve firma tarafından ise anlık durumlar ve olaylar hakkında bilgi vermek için kullanılmaktadır (Protan,2016).

Kişinin nerede olduğu, ne iş yaptığı, ne ile meşgul olduğu, ne düşündüğü gibi kısa ve net bilgi paylaşım amaçlı mecralar olan mikro blogların başlıcaları Twitter, Heello, Plurk, Soup.io, Tout, Identi.ca ve Meemi’ dir.

6. 3. 1. Twitter

Twitter, bir grup arkadaşın ortak çabaları ile Amerika’nın San Francisco bölgesinde kurulmuştur. Twitter ’in ilk kurulumunda SMS yoluyla küçük gruplara o anda ne yaptıklarını anlatabilecekleri bir sistem olmak maksadı ile yola çıkmıştır.

Anlık olarak paylaşım yapma imkânı sunan sistem 21 Mart 2006 tarihinde yayına başlamıştır. Bu bağlamda hızlı bir yayılma izleyen Twitter ‘in simgesi de isminden çok farklı değildir. Logo olarak seçilen kuş, kuşların kısa cıvıltıları ile birbirleri ile haberleşmesini ifade etmektedir (Medyaakademi, 2016). İlk kurulduğu zaman bilgisayar tabanlı olan Twitter bilhassa mobil teknolojilerin yaygınlaşması ile sınır tanımaz bir şekilde gelişmiş ve bazı noktalarda birincil bilgi ve haber kaynağına dönüşmüştür.

Twitter’ in temel uygulaması profil oluşturan kişilerin veya kurumların kendileriyle bir konu ile ilgili haber veya düşüncüyü 140 karakter ile anlatan mesaj yazmasıdır. Bu mesajların her birine “Tweet” adı verilmektedir. Tweetler ile sadece yazı ile düşünce ve görüş ve bilgi aktarımı değil aynı zamanda, kısa videolar fotoğraflar ve internet sitelerinin linkleri de sunulabilmektedir. Facebook’un sunduğu durum güncellemesinden çok farklı bir durum değildir ancak Twitter’ i farklı kılan temel nokta paylaşımların dünya çapına yayılması ve belli konular etrafındaki paylaşımların insanlarla etkileşimli olarak ele alınabilmesidir (Cemturk, 2016). Diğer yandan belli bir konu hakkında ünlü kişilerin veya konunun uzmanı kişilerin görüşleri bir anda gündemi belirlemektedir. Ayrıca Twitter şehir, ülke, bölge ve dünya çapında en çok konuşulan konuların listesini sunmakta ve insanların o konulara katılmalarını kolaylaştırmaktadır. Oluşturulan hashtag (Etiket)ler ile insanların bir konu hakkında görüşleri öğrenilmeye ilgisinin o noktaya çekilmesine ve gündemde yer etmesine imkân sağlanmaktadır.

30 Haziran 2016 tarihi itibari ile aylık aktif kullanıcı sayısı 313 milyon, aylık tekil ziyaret 1 milyar, mobil kullanım oranı yüzde 82 civarında olmuştur. Bunun yanında Twitter firmasının 4 bin civarı çalışanı ve 35’ten fazla ülkede ofisi bulunmaktadır (Twitter, 2016).

6. 4. Profesyonel ve İş Temelli Sosyal Mecralar

Sosyal medyanın bir ekonomik güç olarak fark edilmesinden sonra birçok alanda olduğu gibi profesyonel ve iş temelli sosyal ağlarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu alanda en çok tercih edilen siteler LinkedIn, Viadeo, Xing ve Behance’dir. Birbirine yakın meslek sahipleri veya benzer işlerde çalışan kişilerin

kendi aralarında haberleşmesini, mesleki bilgi alışverişini, sorun tespiti ve kendi çözümlerini paylaşma imkânının sunulduğu bu mecraların en meşhuru LinkedIn' dir.

6. 4. 1. LinkedIn

LinkedIn, kullanıcıların meslek merkezli bağlantı kurmalarını ve bir araya gelmelerini sağlayan iş merkezli bir sosyal ağıdır. Site, kullanıcılarının mesleki geçmişlerini ve bağlantılarını merkeze alan profil oluşturmalarını sağlamaktadır. Bunun yanında kendi mesleki ağları içerisinde meslektaşları ile iletişim kurmayı, onlarla karşılıklı fikir alışveriş sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca sadece kendi meslekleri ile ilgili bağlantı kurmak değil, kendi meslekleri dışındaki meslekler ile de bağlantılar kurmalarına imkân sağlamaktadır (Papacharissi, 2009: 204).

2002 yılı sonlarına doğru bir araya gelen eski iş arkadaşları 6 ay süren ortak bir çalışma sonrası 2003 yılında LinkedIn' i geliştirerek piyasanın kullanımına sundu. İlk dönemlerde çok az kullanıcının kayıt yaptığı site ünlü bir finans şirketinin yatırım yapması ile atağa kalkmıştır. İlerleyen süreçte, iş ve çalışan bulma konusundaki sosyalleşme ve etkileşim imkânları sayesinde 330 milyondan fazla kullanıcı sahibi olmasına neden olmuştur (Kuduğ, 2011: 28).

6. 5. Fotoğraf ve Kısa Video Paylaşımı Amaçlı Sosyal Mecralar

Sosyal medyanın her ne kadar amiral gemileri olan Facebook ve Twitter'da da fotoğraf paylaşımı mümkün olsa dahi sadece fotoğraf ve kısa video paylaşım merkezli siteler ciddi rağbet görmüştür. Bunun temel nedeni iletişim yöntemi olarak konuşmayı veya yazışmayı tercih etmeyen kişilerin bu mecralara yönelmesidir. Instagram, Flickr, Google Picasa, Fotolog, Photobucket, Panoramio, Pinterest, Fotopedia, Ipernity, Ancient Faces, Pixabay, Snapchat gibi ağların başını çektiği bu mecraların özellikle fotoğraf ve kısa vidoları işleyerek ve görüntülerin kalitesini arttırarak paylaşma imkânının olması bu mecraların tercih sebeplerinin başında gelmektedir. Ayrıca görsel öğelerin yazının hegemonyasının kırması bu mecraların aktif kullanıcılarının ciddi sayılara ulaşmasında etkili olmuştur. Her ne kadar ortaya çıkması diğerleri kadar erken olmasa da Instagram en popüler fotoğraf ve kısa video paylaşım merkezli sosyal mecradır.

6. 5. 1 Instagram

Ekim 2010'da Kevin Systrom ve Mike Krieger isimli iki bilgisayar uzmanı tarafından kurulan Instagram ilk kuruluşunda sadece IOS (iPhone-iPad) tabanlı bir fotoğraf paylaşım programı olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonra sunmuş olduğu kaliteli filtreler ve sosyal ağ özellikleri sayesinde çok kısa bir süre içerisinde çok popüler olan bir fotoğraf paylaşım uygulamasına dönüşmüştür. Instagram, daha kurulumu iki yıl olmuşken Nisan 2012'de Facebook tarafından 1 milyar Dolara satın alınmıştır. Çok kısa bir sürede bu kadar büyüyen ve meşhur olan Instagram kullanıcılarına diğer sosyal ağlar ile etkileşimli bir paylaşım imkânı sunmakta, yani isteğe bağlı olarak kişi Instagram 'da paylaştığı fotoğrafı ve videoyu Facebook, Flickr, Twitter, Foursquare ve Tumblr üzerinden de paylaşabilmektedir (Gezgintech,2016). Instagram'ın bu uygulaması ile diğer sosyal medya mecralarından farklı olarak kullanıcılarına sadece bir sosyal medya mecrası kullanmak zorunda olmadıklarını ama fotoğraf için Instagram'ı tercih etmeleri imkânını ve mesajını vermektedir. Diğer yandan Instagram sadece mobil cihazlarla kullanılabilir. Bunun temel nedeni mobil cihazlar ile yapılamayan fotoğraf editleme işinin bilgisayarda çeşitli programlarla yapılabileceği ve Instagram'ın kendisini konumlandığı simgesel yerdir.

6. 6. Haber Merkezli Sosyal Mecralar

Digg, Delicious, Reddit, Stumbleupon ve Newsvine gibi sosyal ağların başın çektiği haber merkezli sosyal mecralar daha çok siyasal sosyal olaylar ile ilgili haber, yorum ve değerlendirmeleri içinde barındıran ağlardır. Bu noktada sadece sayılan siteleri değil normal haber sitelerinin haberlerinin altındaki yorum kısmı da aynı işlevi gören basit örneklerdir. Bu mecralar sayesinde bir bilgi, haber veya yorum ile ilgili olarak kullanıcıların görüş sunmaları beğenmeleri veya eleştirmeleri sağlanmaktadır. Türkiye'de daha çok haber sitelerinin sunduğu haberlere yorum şeklinde olan bu mecralar özellikle Amerika'da çok meşhur olmuştur. Bu sosyal ağlardan en fazla ön plana çıkan ise Digg'dir.

6. 6. 1. Digg

2004 yılında kurulan Digg basit bir yapıya sahip olup, üye olan bir kişinin kendisinin oluşturduğu veya bir başka yerden aldığı herhangi bir yazı, haber, fotoğraf veya videoyu paylaşması ve bu paylaşım üzerinden diğer kullanıcılar ile etkileşime geçmesini sağlamaktadır (Turkcecin, 2016). Digg'in basit görünümü ve dil seçeneklerinin azlığı dünya çapına yayılmasını engellemiştir. Özellikle 2012 yılında tekrar kurulmuş diyecek kadar büyük bir değişim geçiren Digg günümüzde artık diğer sosyal ağlar ile etkileşimli hale gelmiş ve yeniden popüler olma yolunda ciddi atılımlar yapmıştır (Digg, 2016).

6. 7. Lokasyon Bildirim Merkezli Sosyal Mecralar

Yer tespiti, harita kullanımı, navigasyon ve GPS (Global Positioning System) gibi teknik konular özellikle mobil telefonların yaygınlaşması ile askeri kullanım tekelinden çıkmış ve artık her bir telefon direkt olarak uydu bağlantısı ile direkt olarak dünya çapında yer tespiti ve yer sorgulaması yapacak düzeye gelmiştir. Bu alanın çok ciddi bir etkisi olacağını fark eden özel şirketler bu alana yatırım yapmaya başlamışlardır. Özellikle Google firmasının amiral gemisi olarak yapmış olduğu yatırımlar ile cadde, sokak ve bina bulmak oralara gitmek için yol tarifleri almak inanılmaz derecede kolaylaşmıştır. Nitekim birçok firma haritalarda kendi iş yerlerini işaretlettiklerini bilmeyen insanların o adrese yönelmesini kolaylaştıracak taktikler uygulamaya gitmişlerdir. Birer sosyal medya mecrası olarak Yelp, Scvngr, Gypsii, Tripit, Tripadvisor, Swarm ve Foursquare gibi siteler insanların o an nereye ziyaret ettiğini ve o yerin ne gibi özellikleri olduğunu ve orada nelere yapılabileceğini insanlar arasında paylaşmayı sağlayan paylaşım ve harita tabanlı sitelerdir.

6. 7. 1. Foursquare

Dennis Crowley ve Naveen Selvadurai tarafından 2009 yılında kurulmuş olan Foursquare diğer sosyal medya mecralarından farklılık arz ettiği için kısa sürece yaygınlaşmış ve ciddi bir popüleriteye ulaşmıştır (Tamindir, 2016).

Mantık olarak kişinin bulunduğu yeri işaretleyerek o yerin öne çıkan özelliklerini yazması ve o yere gitmek isteyenlerin ilgili yorumları ve paylaşımları takip etmesi üzerine kurgulanmış bir sosyal medya mecrasıdır. Sadece yer bildirimini yapılabildiği için sıkıntılar arz eden site daha sonra kendisini Swarm' a taşımaya karar vermiş ve geniş bir yelpaze ve yeni bir konsept kazanmıştır (Tamindir,2016). Bu konsept ile beraber sadece mekanlar ile ilgili yorumlar değil oluşturduğunuz profildeki arkadaşlarınızın neler yaptığını, nerelerden paylaşım yaptığını ve ne kadar mesafede olduğunu görebildiğiniz gibi özellikler gelmiştir. Swarm ve Foursquare iki ayrı sosyal medya mecrası olarak yakın ama farklı özellikleri içinde barındıran kardeş mecralar olarak hayatlarına devam etmektedir.

6. 8. Video Paylaşım Merkezli Sosyal Mecralar

Youtube, Vimeo, Dailymotion ve Metacafe gibi sitelerin öncülük ettiği video paylaşım merkezli sosyal medya mecraları kişilerin çekmiş olduğu videoları paylaştığı ve kurduğu kanallar ile yeni kitlelere ulaştığı siteleri ifade etmektedir. Bu mecralarda belli uzunluk ve görüntü kalitesi ve genel kamu değerlerine uygunluk gibi kıstaslar ile paylaşımına izin verilmektedir. Paylaşılan videolar çeşitli editasyon imkânları ile düzenlenebilmekte ve sunumu daha kolay hale getirilebilmektedir. Dünyada en çok tıklanan siteler listesinin her zaman en üst sıralarını işgal eden bu siteler ulaşım, saklama ve paylaşım kolaylığı sunduğu için özellikle haber yapımcılar ve siyaset alanında faaliyet gösteren kişiler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır.

6. 8. 1. Youtube

Youtube dünyanın en popüler video barındırma ve paylaşım sitesidir. Kullanıcılar her ay 4 milyar saate denk gelecek bir süre video izlemekte bunun yanında her dakika 72 saate denk gelecek video yüklemektedir. Bir dönem Paypal'da çalışmış bir grup arkadaş olan Hurley, Steve Chen ve Jawed Karim tarafından kurulan Youtube amatör video çekenler için diğer bir deyişle sıradan halkın çektiği videoları paylaşması için ortaya çıkmış bir sosyal mecra sitesidir (Businessinsider, 2016). 2005 yılında kurulan Youtube çok kısa sürede büyük kitlelere ulaşmış ve paylaşım sayıları daha bir yılı doldurduğunda 100 milyon barajını aşmıştır. Bu durumu fark eden Google firması henüz site 20 aylıkken Youtube' yi 1.6 milyar

dolara satın almış ve bünyesine katmıştır. Sonrasından arkasına Google teknolojilerini de alan Youtube ciddi atılımlarına devam etmiş ve kendisinin taklidi olarak kurulan sitelere rağmen piyasa liderliğini kimselere bırakmamıştır. Geliştirdiği yeni imkânlar ile Youtube ilk kurulduğunda sadece belli kısalıkta videoları uzun sürelerde yükleme imkânı sunarken günümüzde, üzerinden canlı yayın yapılabilen çok uzun ve çeşitli kalitelere videoları hızlı bir şekilde izleme, yükleme ve barındırma imkânı sunmaktadır (Mashable, 2016).

Kurulduğu yılından beri sosyal medyanın ve internet dünyasının ne büyük fenomenlerinden biri olan Youtube günümüz sosyal ve siyasal hayatının bir parçası olma yolunda gün be gün ilerlemektedir. İnsanların her gün dinlediği veya takip ettiği bazı meşhur şarkıcılar, komedyenler veya fenomenlerin doğmasında önemli rol oynayan Youtube sosyal hareketlerin şekillenmesinde de etkili olmuştur. Özellikle Arap Baharı ve İşgal et eylemleri sürecinde ciddi etkisi olan Youtube halkın klasik medyada seyredemedikleri videoların izlenmesini sağlayarak eylemlerin daha görünür ve toplumun her kesimine yaygın hale gelmesini sağlamıştır.

6. 9. Müzik ve Sanatsal Merkezli Paylaşım Merkezli Sosyal Mecralar:

Fizy, Myspace, Grooveshark ve Lastfm gibi sitelerin başını çektiği müzik ve sanatsal paylaşım merkezli sosyal mecralar, kişilerin kendilerine ait veya hoşlarına giden bir müziği ya da eseri başka kullanıcılar ile paylaşmaları üzerine kurgulanmış sosyal ağlardır. Bunların içinde Lastfm ön plana çıkmaktadır.

6. 9. 1. Lastfm

2002 yılında Londra'da kurulmuş bir internet radyosunun 2005 yılında bir kardeş proje olan Audioscrobbler ile birleşmesinden oluşmuş bir müzik önerme sitesidir. Bu mecra ile kişilerin bilgisayar veya mobil cihazlarda bulunan müziklerin listesinin arkadaşları ile paylaştıkları, dinleme listesi üzerinde tartıştıkları ve geçmişte ve şuan neleri dinlediklerini karşılıklı takip ettikleri bir sosyal medya sitesidir (İnternetbilgisayar, 2016).

Lastfm sayesinde dinlenen müziklerin insanların içinde bulunduğu o anlık psikolojik durumu ifade ettiği için insanların takip ettikleri kişilerin ruh hali ile ilgili bilgi edinmesine olanak sağlanmaktadır (Last.fm, 2016). Avrupa özellikle de İngiltere menşei bir sosyal medya mecrası olması nedeniyle son dönemde Avrupa’da yaşanan eylemlerde (İspanya öfkeli hareketi ve accupy london hareketi vb. gibi) insanların dinlediği ve birbirlerine gönderdiği müziklerin barış, özgürlük ve doğa yönlü gözükmiştir (Codingfarm, 2016).

6. 10. Wikiler ve Sosyal Sözlük Oluşturma Maksatlı Sosyal Medya Mecraları

Online ortamda sözlük oluşturmaya yönelik ortaya çıkmış sosyal medya mecralarıdır. Normal ansiklopediden farkları birincisi online olmaları ikincisi ise içeriklerin belli şekilde yenilenebilir, değiştirilebilir, düzenlenebilir veya çoğaltılabilir olmasıdır. Wikiler ile diğer sosyal sözlükleri ayıran temel nokta ise wikiler her ne kadar bir konu veya terim hakkında değişiklik yapmaya onay verse de insanlara bir tanım veya başlık sunmaktadır. Fakat diğer sosyal sözlükler aynı başlığın veya terim altına birden çok paylaşım ya da bilgi girişi (entry) yapılabilmektedir. Son dönemde ise bu yazı merkezli sözlük oluşturma sitelerinin yanına Türkiye menşei scorb sitesi eklenmiş ve kullanıcıların video vasıtası ile bilgi girişi yapma ve sözlük oluşturma imkânı sunmuştur. Yine Türkiye’de en çok kullanılan sözlükler Wikipedia, Ekşi sözlük, Uludağ sözlük, İTÜ Sözlük ve Scorb’ tur. Bunlardan ekşi sözlük en çok ön plana çıkmıştır.

6. 10. 1. Ekşi Sözlük

1999 yılında Sedat Kapanoğlu tarafından Türkiye’nin ve hatta dünyanın ilk sosyal sözlüklerinden biri olarak kurulan ekşi sözlük ilk olarak yabancı orjinli “sourtimes.org” isimli sitesinin bir parçası olarak kurulmuştur. İlk kurulduğunda belli kriterler ile seçilen yazarların birbirinden farklı türlü kavram ve konularla ilgili kayıtları ve yazar yorumlarını içeren sözlük olarak nitelendirilen bu sosyal medya mecrası ilk kullanılmaya başladığı andan itibaren ciddi bir seven kitlesine ulaşmıştır. Ekşi Sözlük gücünü ve temel değerlerini özgürlükten aldığı ilkesi ile kendisini

“Kutsal Bilgi Kaynağı” olarak ifade etmektedir. Siteye girilen ilk başlık ise “pena” dır (Bilgihanem, 2016).

Nesillere ve kıdemlere ayrılmış yazarların girdiği içerikler diğer bir ifade ile “entry”ler sözlük yönetiminin belirlediği kurallar çerçevesinde incelenerek siteye yüklenmektedir. Bu sözlüğü diğer tematik ve ansiklopedi benzeri sözlüklerden ayıran temel unsur girilen entry’in doğru olması, kanıtlanabilir olması veya tarafsız olması gibi temel şartların olmamasıdır (Bilgihanem, 2016). Bu yüzden isimleri ve kimliklerini müstear isimlerle yani nicknameler ile saklayan yazarlar istedikleri sosyal ve siyasal konu hakkında birçok değer yargısından uzak bir diğer deyişle kafalarına estiği şekilde yorum yapabilmektedir. Sosyal medyanın bu özgürlüğü yönünü nazara vererek oluşan sözlük birçok siyasi olayda yazarlarının takınmış olduğu tutum yüzünden ciddi eleştirilerin hedefi olmuş ama site yönetimi geri adım atmamayı tercih etmiştir. Sosyal medyanın özgürlük sınırlarının çizilmemiş olması ve denetlenmeme yapılan paylaşımların sınırları aştığını göstermektedir. Bu durum ne bariz göstergesi ise ekşi sözlükteki entry’lerdir.

6. 11. Diğer Sosyal Mecralar

Her ne kadar birçok sosyal medya özelliğini taşımasa da forumlar da sosyal medya mecrası sayılabilir. İnsanların belli konularda sordukları sorulara cevap bulabildikleri online mecralar olan forumlar yavaş ve karşılıklı etkileşimin başarısız olması dolayısıyla geniş olarak izah edilmeye gerek görmüyoruz. Nitekim saymış olduğumuz bu sosyal medya mecralarının dışında veya tasnifimizin dışında kalmış olan diğer sosyal medya mecralarından kısaca bahsedecek olursak bu diğer mecralar daha spesifik konulara değinmekte olan ve daha çok ilgililerin ve alanın profesyonelleriyle etkileşim kurma imkanı tanır. Hem kullanıcılar hem de şirketler için daha rafine, ne istediğini bilen bir hedef kitleye ulaşma şansı veren bu ağlar daha az tıklanma oranına sahip olsa dahi daha seçilmiş kullanıcıları olan bir yapıya sahiptirler.

Konularına göre belli başlı sosyal mecralara bakacak olursak: Yeme-içme alanında faaliyet gösteren sosyal medya alanının başında Foodspotting, Zagat gelmektedir. Tasarım sanatsal alanda ise Deviantart, Dribbble, Forrst, Designmoo,

Designfloat, Dzone arkadaş bulma ve dostluk oluşturma konusunda Badoo, Hi5, Connect gibi örneklere rastlamak mümkündür (Aristolog,2016).

Dil Öğrenme amacını merkeze alan ve sosyalleşme imkanı sağlayan sosyal medya alanlarının en güçlüsü ise Livemocha iken Teknoloji alanında Gdgt, kitap alanında Goodreads, fotoğrafçılık alanında 500px, yazılımcılık alanında Github ve Codecademy, Havacılık alanında Flightaware, oyun alanında N4G, dosya paylaşımı alanında Slideshare, ,Scribd ve Docstoc akademik alanda ise Akademia.edu ve Reserchgate gibi alanlar öne çıkmaktadır. Diğer yandan zaman tünelleri (Kronoloji) olarak baktığımızda ise Dipity, Timetoast, Capzles, Xtimeline hem kullanıcı sayısı bakımından hem de dünyada bilinirlik açısından diğerlerinin bir adım önüne geçtiği gözükmektedir.

3. BÖLÜM

SOSYAL MEDYANIN OLUŞTURDUĞU YENİ ALANLAR, ETKİLER VE SİYASAL KATILIM AÇISINDAN MEYDANA GETİRDİĞİ DÖNÜŞÜM

Bu bölümde sosyal medyanın ortaya çıkarttığı yeni haberleşme durumlarını ve bu durumların siyasal katılıma etkileri üzerinde durulacaktır. Ayrıca sosyal medyanın siyasal katılıma etkileri somut olayların incelenmesi yöntemi ile ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. SOSYAL MEDYANIN OLUŞTURDUĞU YENİ DURUMLAR

Bu başlık altında sosyal medya olgusu ile birlikte siyasal katılım alanında meydana getirdiği değişiklikler üzerinde durulacaktır.

1. 1. Siyasal Haberleşmede Yeni Dönem

Sosyal medya ortaya çıktığı ilk andan itibaren tüm haberleşme ve medya alanında ciddi bir değişimi beraberinde getirmiştir. İnsanların ilk iletişim sağladığı günden itibaren mevcut olan bazı dönemlerde popüler olan bazı dönemlerde unutulmuş kavramlar sosyal medyanın ortaya çıkması ile yeni boyutlar kazanmışlardır.

Bunun yanında iletişimi gerçekleştirmeyi sağlayan veya hızlandıran birçok alet yeni bir konum kazanmıştır.

1. 1. 1. Sosyal Medyanın Kanaat Önderlerine Etkisi

Kanaat lideri olarak da isimlendirilen bir kavram olan kanaat önderi, bireylerin ve toplumun diğer kademelerinin bir olayı veya durumu anlama, kavrama ve farkına varma noktasından referans aldığı kişileri ifade etmektedir (Dictionary, Cambridge ve Businessdictionary, 2016). Daha çok olayların ve durumların karmaşıklığından sıkılan ve bunları kişiler kendilerine yakın hissettikleri önderler

vasıtası ile olayları anlama yoluna gitmektedirler. Bu bağlamda kanaat önderleri toplumun çeşitli kademelerini yönlendiren, şekillendiren ve bir manada yöneten kişilerdir. Bu kişiler daha çok dini lider, Parti lideri, gazeteci-yazar, bilim insanı veya popüler şahsiyetlerden oluşmaktadır (Turkcebilgi, 2016). Bu cihette sosyal medyanın ortaya çıkması yeni bir kanaat önderi anlayışını beraberinde getirmiştir. Kanaat önderlerinin yeni durumu iki ana noktası ile ele almak gerekmektedir. Sosyal medyanın yaygınlaşması ile klasik kanaat önderlerine sosyal medya imkânlarını kullanarak hızlı bir ulaşım sağlanması olmuştur. Bu dijital göçmenler sadece eski düzenden yenisine transfer olmuş kişileri kapsamaktadır. İkincisi ise tamamen yeni bir noktayı anlatmakta ve dijital yerlilerin üretimi olan bir tanımı ortaya koymaktadır.

Bilim insanlarının daha çok Twitter fenomenleri üzerinde yoğunlaşan “yeni kanaat önderi” modelini, sadece sosyal medya mecrası kullanıcıları etrafında sınırlamak yanlış olacaktır. Zira sosyal medya kullanıcısı bireyler birçok alandan yararlanarak kendi fikir ve zihniyetine yakın hissettiği kişilerin görüşlerini benimsemektedirler. Bahsettiğimiz benimseme de farklı sosyal medya mecralarındaki kişileri yeni kanaat önderi olarak ortaya çıkartmaktadır. Dolayısıyla sosyal medyanın oluşturduğu yeni kriterler kanaat önderliğini yeniden şekillendirmiştir. Bu kriterlerin bir kaçını şu şekilde sıralayabiliriz: takipçi sayısı, tıklanma sayısı, daha sıcak görüntülere ulaşma imkânı, haberi veya bilgiyi enteresan hale getirilmesi.

1. 1. 2. Sosyal Medyanın Eşik Bekçilerine Etkisi

İlkel ve ya daha doğru bir ifade ile yalın olarak “eşik bekçiliği” bir haberin alınıp ihtiyacı olan bir kesime aktarılmasına denir. Klasik medya ile ele alındığında ise medya organizasyonu, yayının zaman aralığında oluşan veya gelen haber, yorum veya görsel malzemenin, o medya kuruluşunun kendi yayın kimliğine ve yöntemine uygun olarak seçilmesi işlemini ifade etmektedir (Rigel, 2000: 22). Eşik bekçiliği için klasik medya araçlarında uygulanan sıra şu şekilde ilerlemektedir; haberin ilk kaynağı, muhabir, konu ile ilgili servis şefi, haber müdürü, yazı işleri sekreteryası,

yazı işleri müdürü ve son olarak karar verici mercii olan genel yayın yönetmeni (Mora, 2008: 12).

Bir manada sansürlemek ve haberi damıtmak gibi vazifesi olan eşik bekçiliğinin objektifliğe gölge düşürdüğü eleştirel medya anlayışının temel dayanağını oluşturmaktadır. Eşik bekçiliğinde birbirine benzer farklı aşamalardan kat eden bilgi, haber veya yorum eşik bekçilerinin kişisel yapıları ve çıkarları ile birlikte, çalıştıkları medya organının yayın kimliği, yayın politikası, ekonomik ve siyasal çıkar ilişkilerine göre şekillenmektedir. Bunun yanında medyanın sahip olduğu teknolojik alt yapıya göre düzenlenmiş bir halde son kullanıcıya ya da diğer bir deyişle hedef kitleye sunulmaktadır (Mora, 2008: 14). Bu durum ise bilgiyi haberi veya yorumu birincil veri kaynağından alınmış olmaktan çıkartarak nihai haber alıcıya sunulan haberi ikincil üçüncül bir hale dönüştürür.

Bu karmaşık sıralama ve süzgeçlerin fazlalığı insanların haberlere olan güvenin sarsmış ve ilk çıkacak alternatifte güvenme isteğini ortaya çıkartmıştır. Bu yüzden sosyal medya yeni olarak bu boşluğu doldurmuş ve süzgeçlerin sayısını azalmış ve yeni eşik bekçileri doğurmuştur.

Yeni oluşan eşik bekçiliğini ikiye ayırmak mümkündür. Birincisi bilgisayar programı olan ve genel manada sosyal medyadaki şiddet içerikli ve gayri ahlaki paylaşımları önlemek üzere yazılmış “Bot” diye tabir edilen yarı otomatik sayılabilen eşik bekçileridir. Bir diğer ise direkt haber kaynağıdır. Daha öncesinde belli aşamalardan geçen haber artık direkt olarak kaynaktan gelerek hedef kitleye ulaşmaktadır. İnsanlar en ham ve yalın hali ile haberi almakta ve kendi sansürlerini ve şekilsel düzenlemelerini yapabilmektedirler. Bu durum insanlar için bir özgürlük vesilesidir.

1. 2. Sosyal Medya ve Sanal Aktivizmin Doğuşu

“Dijital Aktivizm” diye de isimlendirilen Sanal Aktivizm sanal ortamlar kullanılarak belli bir konu üzerine oluşturulan tepki koymayı ve kamuoyu oluşturmayı ifade etmektedir. Kökenleri 2000’li yılların başına kadar dayansa da dijital aktivizm özellikle 2010 dönemi sonrası meydana gelen toplumsal olaylarla

daha çok görünür hale gelmiştir. Sosyal medyayı kullanan bireylerin yaşanan olaylara reaksiyon geliştirmesi ve bunu genel olarak internet üzerinden yapması interaktif internet mecrasını aktivizmin sahasına dönüştürmüştür. Diğer yandan bu sanal mecralar, gerçek alanda yani meydanlardaki eylemler için bir haberleşme, örgütlenme aracı olarak kullanılmaktadır (Kars vd.,2014:8-9). Bu bağlamda sanal aktivizmle gerçek aktivizminin birbirleri ile olan bağlantısını şu üç ana başlık altında toplanabilir: İnternetin katılımcı bir platform olduğunu savunan grup, interneti sadece belirli bir ayrıcalıklı bir kesimin kullandığı ve neo-liberal sömürü politikalarının yeni bir aracı olduğu savunan grup ve internetin iktidar ya da güç sahipleri tarafından yönlendirilmesine rağmen sunduğu olanaklar neticesinde çok etkili bir araç olduğunu savunan grup (Uçkan, 2010).

Gerçek hayatta yaşanan olaylar konular ve tartışmalar, sanal âlemin etkisi altına girmesi kaçınılmazdır. Nitekim yaşanan etki eski simgeleri, kültürel öğeleri dönüştürerek eskiye nazaran daha modern hale büründürmüştür. Diğer bir anlatımla eski muhalif yöntem ve uygulamaların yerini sanal yöntemler almıştır. Bu sayede aksiyonlar daha hızlı ve kitlesel hale gelebilmiştir. Örneğin klasik yöntemlerden olan imza kampanyası için yapılan meşakkatli süreçler yerine artık internet üzerinden hızlı, sağlıklı bir şekilde bir kaç kısa prosedür ile imza kampanyası düzenlenebilmektedir (Blog.radikal, 2016).

Dijital Aktivizm ile ele alınabilecek bir diğer başlık ise Hacktivizm'dir. Hack (kıрма) ve aktivizm (eylemcilik) kelimelerinin birleşimi olan hacktivizm temel dayanağı internet sitelerine onların istemediği bir şekilde müdahale ederek protestolarda bulunmaktır. Bu saldırıyı yapan kişilere veya guruplara Hacker denir. Hacker kavramı "*bilgisayar korsanı*", "*bilgisayar ve haberleşme teknolojileri konusundaki bilgisini, gizli verilere ulaşmak, ağlar üzerinde yasal olmayan zarar verici işler yapmak için kullanan kimse*" olarak tanımlanmaktadır (Tdk, 2016) . Bu bağlamda Hackerler klasik bir korsan profilinden ayrı olarak kendi şahsi menfaatleri için değil, toplumun ve masum insanların faydasına faaliyet yaptıklarını söylemekte ve bunu Hacktivizm olarak isimlendirmektedirler. Nitekim kendilerince tehlikeli veya suçlu gördükleri internet sitelerine veya kullanıcılara sanal saldırı düzenleyerek

onların internet sistemini çökertmek veya sakladıkları bilgileri ifşa etmek gibi faaliyetler yürütürler.

Hacktivism kendisi ile beraber özgür düşüncüyü, eşitliği, adaleti ve ifade özgürlüğünü merkeze alan Hacker kültürü ve Hacker etiği kavramlarını beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede birçok bilim insanı hackerliği ve hacktivizmi bu açıdan art niyeti olmayan sadece siyasal ve sosyal mesajlarını ulaştırmak ve insanların bilinç dikkat düzeyine temas etmek için faaliyet yürüten sanal gruplar olarak ele almaktadır. Dolayısıyla yapılan her siber faaliyet aslında internetin günümüz siyasal hayatı üzerindeki etkisini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca hacktivizm, siyasal hayata katılma noktasında farklı bir bakış açısı sunmaktadır (Yegen, 2014: 123-126).

Somut olarak ele aldığımızda kendilerine hacktivist olarak tanımlayan dünyada Anonymous, Cyber, Warriors, LulzSEC vb. oluşumlar ile Türkiye’de ise RedHack ve Ayyıldız Team gibi oluşumlar öne çıkmaktadır (Yegen,2014:126). Bahsi geçen grupların birçok faaliyeti göze çarpmaktadır. Örneğin (Chip, 2016);

Anonymous 2011 İrlanda genel seçimlerinde yalanlarla insanların kandırıldığını düşündüğü bir partinin web sitesini ele geçirdi,

2009’da Avustralya başbakanlık sitesini 1 saatliğine çökertti,

2010’da yine başbakanlık sitesini 1 saatliğine çökertti,

2011 yılında Tunus devrimi sırasında Tunuslu hackerlerle beraber hareket eden Anonymous, 10 civarı devlet sitesini çökertti,

8 Aralık 2010 tarihinde ABD devleti, WikiLeaks’in diplomatik belgeleri herkese açık bir biçimde yayımlamaktan vazgeçmesi konusunda baskı yapmış ve WikiLeaks’i destekleyen şirketleri tehdit etmiştir. Bunun üzerine bir takım şirketler, WikiLeaks’in hesaplarını dondurmuş ve sitenin sunucularını kapatmıştır. Bunun üzerine Anonymous, Visa, MasterCard ve PayPal’a savaş açmış ve Visa ve MasterCard’ın siteleri Anonymous tarafından çökertilmiştir.

Mart 2014'te Bank of Amerika'nın yapmış olduğu mortgage uygulamalarındaki adaletsizliği ortaya çıkarmak isteyen Anonymous, şirket çalışanlarının kendi aralarında kullandıkları e-posta adreslerindeki yazışmaları sızdırmıştır.

2. SOSYAL MEDYANIN SİYASAL KATILIM OLGUSUNA ETKİSİ

Sosyal medya ortaya çıktığı andan itibaren birçok noktadan siyasal katılımı etkilemiştir. Yapmış olduğu etkilemeler neticesinde bir takım yeni kavramların oluşmasına da vesile olmuştur. Bu kavramların en başında ise mikro-katılım gelmektedir. Mikro- katılım sosyal medyanın sunmuş olduğu yeni imkânlar neticesinde insanların siyaset daha kısa süreliğine ve sadece bir konu özelinde katılması durumunu ifade etmektedir. Yani marjinal veya katılımda isteksiz olan kişi ve gruplar sadece belli bir konu, belli bir zaman veya belli bir yöntem ile siyasete katılıp geri çekilmektedir (Evans-Cowley ve Griffin, 2011: 3). Bahsettiğimiz ve benzeri yeni kavramların ortaya çıkması sosyal medyanın siyasal katılıma yapmış olduğu etkinin en bariz göstergelerinin başında gelmektedir. Diğer yandan sosyal medya kullanımı birçok alanda neredeyse mecburiyete dönüşmüş durumdadır. Bu yüzden eski nesil kurum, kuruluş, organizasyon veya herhangi bir çaptaki sosyal yapı bu değişime ayak uydurma gayreti içerisinde. Bu bölümde bahsi geçen mecburiyete götüren süreçler ele alınacaktır.

2. 1. Sosyal Medya Kavramının Siyasal Alanda Kullanımı

Sosyal medya her alanda olduğu gibi siyasal alanda da ilk çıktığı andan itibaren hızlı bir şekilde kullanılmıştır. Bu kullanımı meydana getiren nedenleri iki ana başlık altında toplayacak olursak bunlar çekici ve itici nedenler şeklinde olacaktır.

2. 1. 1. Çekici Nedenler

Günümüz dünyasında, uygulanan rejimler içerisinde başat role sahip olan demokrasinin, toplumsal bakımından ön plana çıkan yönlerinin başında hükümet dışı grup veya kuruluşların devletten bağımsız şekilde hareket edebilmesi gelmektedir.

Sivil toplumu oluşturan bu gruplar bağımsız hareketleri sayesinde bireylerin sosyal ihtiyaçlarının karşılanması ve siyasal okul vazifesi görmeleri bağlamında önemli bir rol oynamaktadır (Sharp, 2013: 30). Sosyal medyanın varlığı, bu grupların oluşumunu hızlandırmış ve kolaylaştırmıştır. Bu yüzden siyasal alana dâhil olmak isteyen birey veya grup, sosyal medyayı kullanma ihtiyacı görmüştür. Bu ihtiyacı ortaya çıkartan ilk neden olarak siyasal hareketliliğin kolaylaştırması söylenebilir. Daha açık bir ifade ile sosyal medya ile çok kısa bir zaman diliminde çok fazla kişiye ulaşma imkânı siyaset ile hemhal olan herkesi sosyal medya kullanmaya çekmektedir. Bunun yanında sosyal medyanın diğer propaganda yöntemlerine göre masrafsız zaman açısından kısa ve mekân olarak geniş bir kitleye hitap etmesi durumu söz konusudur. Bugün artık siyasetle uğraşan tüm kitlelerin sosyal medya kullanmaları bir manada mecburiyete dönüşmüş durumdadır.

2. 1. 2. İtici Nedenler

Siyasal alanın eski halinin yetersiz kalması ve eski yöntemlerin sıkıcı bir hal almasıdır. Bu da siyasal alanda bulunan kişileri klasik yöntemlerden sosyal medyaya doğru itmektir.

Siyasal alan toplumsal değişikliklerle her geçen gün genişleyen veya şekillenen bir kavramdır. Teknolojik gelişmelerle kitle iletişim araçlarının interaktif bir hal alması ile bireyler klasik haber alma yöntemlerini bir kenara bırakmışlardır. Zira sosyal medyanın gücü daha pasif olan yöntemleri demode bırakmıştır.

Siyasal alanda siyasetçilerin görünür olmak için uyguladıkları ev gezmeleri, araba giydirmeleri, mitingler, mahalle toplantıları gibi yöntemler ilk olarak televizyon konuşmaları, gazete mülakatları ve reklamlara dönüşmüştür. Fakat interaktif bir özellik taşımadığı için bu yöntem ikinci plana düşerek tekrar birebir görüşme ve halka dokunarak çalışma yapma yoluna gidilmiştir. Zira halk karşısında bir muhatap bulmak istemektedir. Nitekim sosyal medyanın ortaya çıkması ile klasik medyanın karşılıklılık eksikliği giderilmiş ve siyasal bireye yeni bir imkân açılmıştır. Bu sayede monolog olan klasik medya yöntemleri ve masraflı ve zaman alan birebir görüşme ve klasik propaganda yöntemleri terk edilmiştir.

2. 2. Sosyal Medyanın Sivil Toplum Kuruluşlarına Etkisi

Sosyal medya Thomson tarafından sivil toplumun doğal bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda sosyal medyayı “üçüncü ses” olarak ifade etmektedir. Zira sürekli olarak insanlar tarafından duyulan, devletin ve özel şirket gibi çalışmakta olan klasik medyanın seslerinin yanına üçüncü bir ses olarak yeni medya yerleşmiş durumdadır (Thompson, 1995: 122).

Sosyal medyanın sivil toplum ile olan ilişkisi iki farklı boyut ile ele alınabilir; bunlardan birincisi klasik sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya kullanımı, ikincisi ise sosyal medya ile ortaya çıkan yeni sivil toplumdur. İlk olarak sivil toplum kuruluşlarının internet dünyasına ve sosyal medyaya entegrasyonunu ele alacağız.

2. 2. 1. Klasik Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Kullanımı

Sivil toplum kuruluşları esnek yapıları dolayısıyla değişimlere çabuk reaksiyon vermekte ve yeniliklere adapte olma konusunda diğer sektörler olan devlet ve özel sektöre nazaran daha hızlı mesafe kat etmektedir. Özellikle İnternet teknolojisinin diğer yeniliklere ve teknolojik gelişmelere nazaran daha ucuz olması ve halk tarafından daha çabuk kabul görmesi Sivil toplum kuruluşlarının bu teknolojiyi hızlı bir şekilde almasına vesile olmuştur.

1990’lı yılların sonu itibari ile STK’lar internet teknolojilerin gücünü keşfetmiştir. Temel olarak gönüllülük esasına dayanan bir iş yapma ve bağışlara dayanan para üretme gibi temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında ve geniş kitlelere yayılma ihtiyacını internet çok ciddi manada kolaylaştırmıştır (Engiz, 2013: 64).

İlerleyen yıllar itibari ile yeni bir boyut kazanan web teknolojileri neticesinde sosyal medyanın doğuşu STK’ları yeni bir boyuta taşımıştır. Bu yeni durum var olan üyelerin organizasyonunda, potansiyel üyelere ulaşımında, destekçi ya da gönüllüleri ile haberleşmede ciddi kolaylıklar sağlamıştır. Onlarla bağlantıları kuvvetlendirmek, paylaşım etkileşim ve koordinasyon içinde olmak ve gerektiği durumlarda STK’nın menfaatleri doğrultusunda kitleleri harekete geçirmek noktasında birçok imkan sunmaktadır (Engiz, 2013: 65).

Günümüzde sosyal medya artık neredeyse tüm STK'larca aktif olarak kullanılmaktadır. Birçok STK artık klasik medya araçlarını tamamen terk etmiş ve daha hızlı daha etkili daha geniş kitlelere yayılan sosyal medyayı tercih etmektedir. Bu sayede hem katılmak isteyen bireyler hem katıldırılmak isteyen Sivil Toplum Kuruluşları ciddi kolaylıklar sağlamıştır. Yine sosyal medya sayesinde Sivil Toplum ve birey buluşmasını bir piyasaya benzetecek olursak arz ve talep birbirine çok kolay bir şekilde ulaşmakta ve rahatlıkla ilişki kurabilmektedir.

2. 2. 2. Sosyal Medya ile Ortaya Çıkan Yeni Sivil Toplum Anlayışı

Sosyal Medyanın yaygınlaşması klasik sivil toplum anlayışında bir dönüşüme neden olmuştur. Oluşan yeni durum klasik protestolar ve hareketler, yerini yeni ve tarihin hiç görmediği bir şekle evirmiştir. Yani toplumsal hareketler ve gruplanmalar yeni bir yorum ve boyut kazanmıştır. Bu yeni sosyal hareketlerin aktivistlerinin temel yapısal özellikleri; yüksek eğitilmiş, ekonomik olarak daha üst sınıfta ve geçinme derdi olmayan kişiler, üniversite öğrencileri yani orta sınıf ile üst sınıfa aday kişilerden oluşmalarıdır (Karagöz, 2013: 135).

İnternet teknolojilerinin ve nihayet sosyal medyanın yaygınlaşmasına paralel olarak gerçekleşen, küreselleşmeye eklenmiş birçok olgu ve dünya üzerindeki coğrafi sınırların önemini yitirmesine neden olmuştur. Bunun elle tutulur yanları olduğu gibi olduğu kadar psikolojik yönleri de bulunmaktadır. Bilgiye ulaşımın kolaylaşması insanları dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar dünyada gerçekleşen olaylara karşı anında haber alabilme, takip edebilme ve anlık olarak tepki koyabilme noktasında büyük imkânlar sunmaktadır. Sunulan bu imkânlar ile konulan tepkiler neticesinde bir yeni tepki ortamları ve grupları sınırlar üstü bir şekilde oluşmaktadır. Bu bağlamda günümüzde dijital sahada ortaya çıkan tepkiler ve eylemler de sokak eylemleri kadar ses getirebilmektedir. İletişimin bu kadar ucuzladığı ve tabana yayıldığı bu dönemde ulus üstü veya diğer bir deyiş ile ulus- ötesi organizasyonların ve ağların oluşturulmasını maliyeti sifıra yakındır. Herhangi bir konu çerçevesinde dünya kamuoyunun oluşturduğu veya kendiliğinden oluşan bu tarz oluşumlar küresel manada adaletin ve özgürlüğün teminatı olma noktasında küresel bir vicdan vazifesi gördüğü iddiasını taşımaktadır. Nitekim haksız olmadıkları birçok örnekle sabittir.

Özellikle hükümetlere ve çok uluslu şirketlere karşı yürütülen faaliyetlerin neticesinde politikalarından vazgeçirdikleri durumlara rastlamak mümkündür (Karagöz, 2013: 136- 137).

Sosyal medyanın gelişmesi ile ortaya çıkan bir önemli nokta ise haberin ve görüşün çeşitli menfi baskılardan kurtulması ile birey-birey, birey-toplum (bloglar), toplum-birey ve en önemlisi de toplum-toplum arasından hızlı ve kolay bir şekilde yayılma yollarının açılması durumudur. Sosyal medya sayesinde modern devletin hatta ilk sosyal grupların ortaya çıkmaya başladığı andan itibaren var olan STK'lar ve devlet dışı örgütler, baskı grupları vb. hiçbir zaman olmadıkları kadar aktif ve sesini duyurabilen bir konuma gelmişlerdir. Bu yeni tarz teşekküller devletin egemenlik alanı üzerinde doğrudan bir etkileyici veya tehdit unsuru olmasalar da devletin direkt kontrolünde oldukları da söylenemez. Sosyal medyanın ortaya doğurduğu kitlesellikten uzaklaşma ve bütünselleştirme durumu toplumsal dağılmaya ve benzeri birçok soruna davetiye çıkarttığı söylenebilir. Yani sosyal medya ve yeni haberleşme yöntemlerini kullananlar ile kullanmayanlar arasında ortak bilgi kaynaklarından yararlanmadıkları için birbirlerine yabancılaşacak ve daha az bağlı hale geleceklerdir. En başta sosyal ve siyasal olaylara farklı tepkime hızları geliştiren bu iki grup ciddi sorunlar yaşayacaktır. Çünkü sosyal medyanın güçlenmesi ile insanlar aralarında anlık bağlar kurabilmektedirler.

Sadece birey bağlamında değil STK'lar bağlamında da sosyal medya ve yeni iletişim teknolojileri, yöneten kesim ile yönetilenler arasındaki mesafenin azalmasına neden olmuştur. Bu yeni fırsatlar neticesinde doğrudan demokrasinin de kuvvetlenmesi imkânı doğmuştur (Aktaş, 2004: 211). Bilgi, belge, fotoğraf ve benzeri argümanlar ile olayların farklı bir ve toplum tarafından daha muteber bir kaynaktan yansıtılması yapılan eylemlerin koordinesi ve bilhassa bütünleyici parça olan sivil toplum eylemlerini desteklenmesi ile başarıya ulaşmıştır. Bu gelişmeler yeni bir sivil toplum algısı doğurmuştur. Sosyal medya, geleneksel olarak kamusal alan hareketliliği ve sivil toplumu zayıf olan ülkelerin sivil toplum hareketlerini uzun vadede güçlendirmiştir (Karagöz, 2013: 137- 139). Dolayısıyla kendine yeni alanlar bulan sivil toplum sosyal ağlar, küresel ve yerel eksende yeni bir eksene doğru yönelmiş ve dijitallik ve sanallığın taşıdığına inanılan gerçeklikten uzaklık

karamsarlığını veya art niyetini yırtıp atmıştır. Temsil edilen veya temsil edilmeyen görüşlerin sosyal medyada yer bulması ve onların taraftarlarının sanal ortamda ortaya çıkması, görünür olması, birliktelikler kurması, karşılıklı iletişime geçmeleri ve başka fikirler ile daha demokratik bir ortamda tartışabilmeleri sivil toplum kuruluşlarının mantığını olmasa da yerini değiştirmiştir. Bu noktada ifade edilen klasik STK'ların ortadan kalkacağı değil STK vb. kavramların genişlemeye, çeşitlenmeye ve boyutlanmaya devam edeceğidir.

2. 3. Sosyal Medya Kamusal Alan İlişkisi

Tam olarak ne olduğu üzerinde bir mutabakat olmasa da kamusal alan siyaset biliminin en önemli konularından biridir. Kamusal alan sınırları ne olursa olsun sosyal medya ile kesişmektedir.

Bu bağlamda bazı bilim insanlarının kamusal alanın tanımlama çalışmasına girdiğini görmekteyiz. Nitekim bu tanımlamalardan ön plana çıkanlar, Habermas'a göre kamusal alan, bireylerin kamusal meseleleri veya ortak meselelerini ele almak üzere toplanmaları aynı zamanda bir araya geldikleri bağımsız özgür ve adil yer olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca post- modern toplumların temel yapı taşı olan demokrasinin hayatını sürdürebilmesinin en önemli şartının her bir birey veya grubun eşit ve özgür olmasından ve bu özgürlük neticesinde karşılıklı iletişimin eksiksiz ve mükemmel yakın gerçekleşmesini sağlayacak kamusal alanların oluşmasından geçtiğini ifade etmektedir. Kamusal alanların sağlıklı ve efektif işleyen bir hal alması ile çoğulcu demokrasilerin kendilerine uygulama ve yaşam alanı bulacaklardır. Tüm farklılıkların birbirleri ile iletişime geçeceklerdir. Nihayet toplumsal uzlaşmanın ortaya çıkacaktır (Durusoy, 2012).

Gordon Marshall kamusal alanı, “evin alanın sınırları olarak beliren özel alanın karşısında ve dışında yer alan iş dünyasının alanıdır.” şeklinde izah etmiştir.(Marshall, 1999: 380).

Danna R. Villa'ya göre ise, kamusal alan söylemsel etkileşimin gerçekleşmesini sağlayan kurumsal alanıdır ve kamusal alan düşüncesi demokratik

kuram ve pratiğin meydana geldiği veya hayat bulduğu alan olarak ifade edilebilir (Villa, 1992: 712) .

Özellikle sosyal medyanın ortaya çıkmasından çok zaman önce yapılmış bu tanımlamalara sosyal medyanın ortaya çıkması ile yeni bir ivme kazanmasına yol açmıştır. Daha önce klasik medya araçlarına yüklenen fakat birçok noktası ile eksik kalan kamusal alan tanımlamalarına yeni bir boyut kazandırmamış fakat kamusal alan kavramının ayaklarının yere basmasına ve kavramsal olarak olgunlaşmamasına neden olmuştur. İlk ortaya çıktığı anda uygulamaları ve hedefledikleri ile bir nebze ütöpik kaçan kamusal alan kavramı günümüzde kendi kendine reel olarak karşılık bulmuştur.

Bazı kaynaklarda “Çevrimiçi Kamusal Alan” tanımlamasına rastlamak mümkündür. Tanım yer olarak İnterneti işaret etmekte ve kamusal alanın sınırlarının çevrimiçi alanlara taşıdığını anlatmaktadır. Fakat yukarıda bahsettiğimiz gibi ortaya atıldığı andan itibaren sınırları çizilememiş bir kavram için çevrimiçi veya çevrimdışı diye bir ayrıma gidilmesine gerek yoktur. Aradığı rengi sosyal medya ile bulan kamusal alanı yalın bir şekilde ele almak günümüz şartlarında tanımını eksik bırakacaktır. Artık kamusal alanın olmazsa olmazı olan karşılıklı etkileşim, mekânsal ve zamansal farklılık ve zorlukların olmaması ve çok sesliliğin önün açıcı yöntemlerin varlığı vb. gibi imkânlar teknolojik gelişmeler ve özellikle sosyal medya sayesinde çok kolay bir şekilde sağlanmaktadır. Bu manada özellikle Habermas’ın geçmişte yapmış olduğu tanımlamalarla günümüzde yaşanan bu gelişmeleri görür gibi bir perspektif çizmiş olduğun görmekteyiz.

Sosyal medyanın ön yargıları önemli manada azaltan bir yapısı vardır. Bunun temelinde, bireylere karşı izlenim oluşturacak kimliklerinin yine kendileri tarafından meydana getirilmesi yatmaktadır. Yani bir birey kendini tanıtmak istediği gibi tanıtılabilmekte ve karşı tarafın zihninde oluşması muhtemel diğer yargıları engelleyebilmektedir. Dolayısıyla etkili iletişimin önemli bir ayağı olan ön yargılardan uzak etkileşim sosyal medya sayesinde ortaya çıkmaktadır. Bu cihette kamusal alanda bireyler kendilerini daha iyi, net ve ön yargılardan uzak ifade edebilmektedir.

2. 4. Sosyal Medya Kullanımının Siyasal İletişime Etkisi

Siyasal iletişim kavramını ilk bölümde ele almıştık. Fakat siyasal iletişimi sosyal medya bağlamında da ele almak gerekmektedir. Bu bağlamda ilk olarak siyasal iletişim ve sosyal medya ilişkisi incelenecek ardından siyasal iletişimin mihenk taşları üzerinden sosyal medyanın etkisi ele alınacaktır.

2. 4. 1. Siyasal İletişim ve Sosyal Medya İlişkisi

Siyasal iletişim siyasal ve akademik alanda tartışılmaya başlanmasından beri tam olarak ne olduğu kesinleşmemiş bir kavramdır. İki farklı bilime temas etmesi yani disiplinler arası bir kavram olması bunun en önemli nedenidir. Bir diğer neden ise alanın çok geniş çizgilere sahip olmasıdır. Bu bağlamda geniş açıdan değerlendirildiğinde siyasal iletişim, siyasal alanda gerçekleşen, siyasal aktörlerin kendi aralarında gerçekleştirdikleri, düşünce, bilgi, haber ve duyguyu her çeşit tür ve yolla yaptıkları aktarımların tümünü ifade etmektedir.

Siyasal iletişim kavramının literatürde farklı yönlerden incelendiğini ve farklı açılardan ele alınarak tanımlanmaya çalışıldığını görüyoruz. Örneğin, Siyasal iletişim; siyasal alanda olan bireylerin ve farklı kademedeki sosyal ve siyasal grupların birbirini anlama- anlatma sanatı olarak ifade edilebilir (Kentel, 1991: 40). Siyasal süreçler ile iletişim kavramı arasındaki ilişkiler bütünü ele alan araştırmalardan oluşan, disiplinler arası bir kavram olan siyasal iletişimin kavramsal olarak gelişmesinde bireylerin veya grupların siyaset ile ilgili konular hakkındaki kamusal bilgiyi, insanların fikir ve eylemlerini etkileyecek şekilde stratejik bir biçimde kullanması çabası etkili olmuştur (Mutlu, 2012: 275). Bu bağlamda siyasetin iki yanı olan yöneten ve yönetilen ilişkisinin bir sonucudur. Siyasal iletişim kavramı, liberal demokrasinin bir ürünü ve sonucudur (Genel, 2012: 23). Dolayısıyla siyasal iletişim kavramını ele alırken liberal demokrasinin en önemli ögesi olan siyasal katılım ile olan münasebetine değinmeden geçilemez.

Siyasal iletişimin oluşma sürecinin yöneten erkler açısından ele alındığında, yapılan icraatların ve fikirlerin duyurulması, pazarlanması ve halka kabul ettirilmesi gerekmektedir. Bu yüzden yönetenler bir takım metotlar kullanmak zorunda

kalmışlardır. Aynı şekilde yönetilen açısından siyasal alana katılmak isteyen birey bu katılma yöntemlerinin haber alma ayağında siyasal iletişim metotlarına başvurmaktadır. Nitekim siyasal iletişim ve siyasal katılım birbirini destekleyen ve besleyen kavramlardır. Siyasal iletişim kavramının gelişmesini sağlayan en önemli kavramlardan bir diğeri ise medyadır. Medya ve siyaset kurumları ele alındığında birbirlerini tamamlayan ve kamusal hizmet vazifesi gören bir başka şeyle ikame edilemeyecek yapılardır (Karagöz, 2016).

Medya farklı kanallarıyla olaylar ve durumlar hakkında toplumun birbirine nazaran farklı özellikler taşıyan kesimlerine bilginin ulaşması ve bu minvalde siyasal hayata bireylerin katılmasını kolaylaştıran bir yapıya sahiptir. Zira eğitim, gelir ve imkân eşitsizliği gideren bir unsur olarak medya insanların daha fazla katılmasını sağlaması öngörülmektedir. Medyanın kamuoyu oluşturmadaki etkisi sadece toplumsal meseleler için değil siyasal meseleler içinde geçerlidir (Karagöz, 2016). Bu bağlamda klasik medyanın, siyasal aktörler ile izleyici, hedef kitle, sıradan birey arasında aracı bir yerde konumlandığını görmekteyiz. Fakat bu durum siyasal alana dâhil olmak isteyen her bireyi rahatsız etmektedir. Çünkü birey yeni yöntemler ile araçları devre dışı bırakarak direkt iletişime geçmek istemektedir. Dolayısıyla sosyal medyanın ortaya çıkması bireylerin ve siyasal aktörlerin hemen bu yöne kanalize olmasına vesile olmuştur.

Klasik medya yöntemleri ile yani haber, röportaj, araştırma-inceleme yazısı, köşe yazıları, fotoğraf, karikatür vb. gibi unsurlardan yararlanarak siyasal alandan haber almaya veya haber ulaştırmaya çalışan bireylerin yaşamış oldukları sorunlar diğer sosyal alanlara nazaran durağan olan siyasal alanda hemen kabul görmüştür.

Bunun temelinde demokrasi ve internet teknolojilerin sunduğu sosyal medyanın ortak yanlarının fazlalığı yatmaktadır. Çünkü sosyal medya özgürlükçü, çoğulcu, adil ulaşımı, zamansal ve mekânsal olarak kolay imkânlar sunmaktadır. Bu değerler ileri demokrasilerin olmazsa olmazlarıdır.

Siyaset, birey ve medya üçgeninin arasına konuşlanan siyasal iletişim sosyal medyanın devreye girmesi ile bu üç unsurun yakınlaşmasını ve hatta bütünleşmesini sağlamıştır. Sosyal medyanın kolaylaştırıldığı sosyal paylaşım imkânıyla seçim

kampanyalarında ideolojik düşüncenin hızlı bir şekilde yayılmasına katkı sağlamakta ve sosyal paylaşım sitelerinde insanların birbirini etkilemelerine olanak sağlamaktadır. Sosyal medyayı ayrıcalıklı kılan temel özellik olan karşılıklı etkileşimin etkin kullanılması, seçmenlerle çift yönlü iletişim için de önemli bir fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca siyasal bireylerin gönüllülük esası ile çalışmalarında, organizasyon yapmalarında, adayların aktarmak istedikleri mesajları diğer kitle iletişim araçlarındaki filtre olmadan seçmene ulaştırmada, video klipler aracılığıyla izleyicilerle doğrudan konuşma yapmada, interaktif sosyal medya yöntemleri ile seçmenlerle iletişim kurmada çok önemli imkânlar sağlamaktadır (Aziz, 2007: 51-53).

2. 4. 2. Sosyal Medya, Seçimler ve Propaganda İlişkisi

Sanayi devrimi ile günümüz manasına göre şekil almaya başlayan siyasal ortam özellikle siyasal grup ve partilerin iktidara etki edebilme ve ele geçirme noktasında değişiklikleri bünyesine almıştır. Siyasal partilerin yönetimde söz sahibi olma isteği ve bunun yolunun halk oylamasından geçmesi siyasal iletişimi ortaya çıkartmış ve bu bağlamda propaganda, siyasal reklam, siyasal halkla ilişkiler, lobicilik gibi farklı yaklaşımsal yöntemlerin gelişimini sağlamıştır. Ayrıca siyasal bilgi haber ve mesajları seçmenlere bir diğer deyişle yönetilenlere ulaştırmak gayesi içerisinde olan siyasi partiler, iletişim aracı olarak, partizan gazeteler, gazete ve broşürler, afişlerle kamuoyu oluşturmak ve partiye ait aksesuarlar ve aidiyet göstergesi diğer ürünleri seçmenlere sunarak onlara ulaşmaya çalışmışlardır (Sandıkçıoğlu, 2012: 3- 6).

Özellikle medyanın güçlenmesi ve siyasal alanda etkili olmaya başlaması süreci İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerika'sına denk gelmekte ve oradan dünyaya yaygınlaşmaktadır (Genel, 2012: 24).

Gazete ve radyo yöntemleri ilk ve ilkel kalan yöntemleri ifade etmektedir. Bu bağlamda televizyonun gücü radyo ve gazeteye göre tartışılmaz bir noktadadır. Televizyonun ilk defa propaganda aracı olarak kullanıldığı ilk seçim kampanyası 1948 Amerikan başkanlık seçimlerdir (Özkan, 2004: 76). Diğer yandan ilk siyasal reklam, yine Amerika'da 1952 seçimlerinde Eisenhower seçim çalışması ile

gerçekleşmiştir. İlerleyen her seçimde Amerika ve diğer dünya ülkelerinde medya aktif olarak kullanılmış; seçimlerin gidişatını ve sonucunu belirleyecek hale gelmiştir.

İnternet teknolojilerinin gelişmesi ve sosyal medyanın yaygınlaşması ile seçimler ve propaganda süreçleri ile birlikte ciddi değişikliklere uğramıştır.

İlk olarak ‘Online Siyaset’ veya ‘Siyasal Chat’ diye de isimlendirilen internet tabanlı siyasal iletişim uygulamalarının ilk uygulandığı ülke diğer örnekler gibi yine Amerika’dır. 2000 yılı başkanlık seçimleri çok geniş kapsamlı olmasa da ilk örnek olma noktasında önem arz etmektedir (Clift, 2012). Senatör John McCain, internet aracılığıyla yapmış olduğu kampanya ile sadece dört günde 2 milyon dolar bağış toplamayı başarmıştır. 2004 yılında yapılan seçimlerde ise Howard Dean, destekçilerinin internet üzerinden örgütlenmesi noktasında çalışmalar yapmış ve kısmen de olsa başarı kazanmıştır (Yüksel, 2015).

İlerleyen süreçte her geçen gün hızla gelişen-değişen internet dünyası yeni imkânlar ve yeni ortamlar sunmuştur. Özellikle sosyal medyanın yaygınlaşması siyasetçilerin ilgisini çekmiştir. 2008 yılındaki Başkanlık seçimleri ile sosyal medya ilk defa seçimlerin önemli bir ögesi haline geldi. Demokrat Parti’nin başkanlık için yaptığı ön seçimlerinde başkan aday adayı olan Barack Obama ile Hilary Clinton arasındaki ciddi bir çekişme olmuş fakat özellikle “Gençlik-değişim-umut” ve çok kültürlü Amerika temaları Obama’yı Demokrat Parti başkan adaylığına taşımıştır (Genel, 2012: 25). Bu temalar değişikliğe açıklık gençlerin talep isteklerine karşılık verme, gençlerin hoşuna giden değişim ve teknolojileri değerlendirme bağlamından Barak Obama’yı hem adaylık konusunda hem de Başkanlık konusunda ön plana taşımıştır. Nitekim seçimlerinde Barack Obama Demokrat Parti’nin aday olarak Cumhuriyetçi Parti’nin aday John McCaine ile mücadeleye girmiş ve her iki partinin da kampanya çalışmaları ve seçimler bir medya şovu havasına bürünmüştür (Genel, 2012: 26). Fakat Obama ve ekibi seçimde klasik seçim uygulamalarıyla birlikte internet teknolojileri ve sosyal medyayı çok aktif bir şekilde kullanmışlardır. Obama’nın Twitter ve Facebook üzerinden uyguladığı yöntemlerle ve hazırlatıp Youtube’a sunduğu videolarla John McCaine’nin öne geçmiştir. Obama sadece

meşhur sosyal medya alanlarında değil yaklaşık 15 farklı sosyal medya mecrasından propagandasını yürütmüştür (Yüksel, 2015). McCain'e oranla sosyal medyada daha çok yer alması, interaktif görüşmeler çevrimiçi mitingler ve benzeri alanlarda ilk olarak kullanılan birçok uygulamaların kullanması kendisine seçimleri kazandırmıştır.

Obama'nın en büyük başarısı sosyal medya aracılığı ile seçim kampanyasına halkın her kesimini dâhil ederek seçim sürecinin bir manada sosyalleşmesini sağlamasıdır (Yüksel, 2015). Obama bu büyük başarısının ardından bir sonraki seçimde de aynı yöntemleri uygulamış ve yine başarı elde etmiştir. Fakat bu gücü gören her siyasetçi Obama ve ekibine mal olmuş yöntemleri kullanmaya başlamıştır.

Ünlü siyasetçi, eski Başbakan ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e atfedilen ve halk arasında çoklukla konuşulan iki cümle siyasal araçların kullanımı açısından ön plana çıkmaktadır. Kendi aktif siyaset döneminde mitingleri "liderlerin birbirlerine mesaj gönderme aracı" olarak nitelendirmiştir. Günümüz şartlarında sadece iç politikada değil dış politikada bile mesaj göndermenin yolu Twitter'a dönüşmüş durumdadır. Aynı şekilde Demirel dönemin şartlarında "bayrak asmak, seçim bürosu açmak veya flama çekmek oy kazandırmaz ancak senin var olduğunu gösterir" diyerek görünür olmanın önemine vurgu yapmıştır. Bu bağlamda günümüzde sosyal medya kullanımı artık neredeyse siyasal alanın içerisinde var olmanın bir şartı haline gelmiştir. Siyaset ile uğraşan her birey ilk olarak görünür olmanın çok önemli olduğu bilinci ile sosyal medyada profil oluşturmaktadırlar. Bu profiller vasıtası ile siyasal diğer aktörler ve bireyler ile iletişim kurmakta ve birbirlerinden haberdar olma mecburiyetindedir. Var olduğunu kanıtlayan ve sosyal medyayı aktif olarak kullanan siyasetçilerin manşet davranış uygulama ve yöntemleri bilhassa "yüzen oy"lar üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Nitekim her seçimde kararsızların oranı ciddi sayılara ulaşmaktadır. Hatta bu kararsızların oyları seçimlerinin sonucuna ciddi etki yapmaktadır. Sosyal medyanın etkin kullanımı bu kararsız seçmene ulaşma noktasında ciddi etki yapmaktadır (Vural ve Bat, 2009: 2753).

2. 5. Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Etkisi

Kamuoyu toplumu ilgilendiren bir konu ile ilgili oluşan ve topluma mal olmuş düşünce ve kanaatler demektir. Yani toplumun tecrübe ettiği ve çeşitli kıstaslar ile sınırlı (zaman, yer, grup) genel geçer fikir ve bakış açılarını anlatan bir kavramdır (Eren ve Aydın, 2014: 198).

Kamuoyu kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için kamu kavramını ele almak gerekmektedir. Bir grubu kamudan ayıran temel özellikler şu şekildedir (Atabek, 2002: 224):

-Kamu belli bir durum, olay veya sorun etrafında geçen iletişim yöntemleri sayesinde var olur.

-Kamuoyu oluşturan bireylerin her şart ve zamanda sıkı bir şekilde organize olmalarına gerek yoktur.

-Kamu her kesimden insanı içinde barındırabilir, büyüklüğü ve şekli büyüyüp küçülebilir.

-Belli şartlarda yok olup belli durumlarda tekrar ortaya çıkabilir.

-Kamu, belirli bir olay veya sorun etrafında belirli bir zamanda oluşan gruptur. Bazen az sayıda katılımı oluşabilen kamu, bazen ise toplumun geneli ile alakalı konular etrafında geniş katılımı meydana gelebilir.

Bunun yanında bir gruba ait kanaatin görüşün kamuoyu görüşü olarak değerlendirilebilmesi için sahip olması gereken koşulları şu şekilde sıralayabiliriz (Atabek, 2002: 224- 225):

- Belli bir durum, olay veya sorun olmalı.

- Bireyler birbirleri ile iletişim halinde olmalı.

- Bireylerin değil grubun müşterek fikri olmalı.

- Mevzu bahis mesele için ortaya konan fikir ile bir karar mekanizmasını, bir kuruluşu veya farklı toplumsal fikirleri bir ana veya ara hedef doğrultusunda harekete geçirme maksadı gütmeli.

İnsanlar bizzat tecrübe ederek veya şahit olarak öğrenmedikleri şeyleri çeşitli araçlarla öğrenir ve ona göre harekete geçer. Bu bağlamda yukarıda sayılan temel ilkeler de göstermektedir ki iletişim ve iletişim deyince akla ilk gelen şey olan medya günümüzde kamunun ve kamuoyunun olmazsa olmazıdır. Özellikle medya, demokratikleşme dolayısıyla kamuoyunun önem kazanması sürecinde ciddi katkılar sağlamıştır. Zira birincisi, medya kamuoyunun sesi, bir başka deyişle ortaya çıkan kamuoyunun yansıtıcısı olarak anılması; bir diğer ikincisi medya kamuoyunun düzenleyicisi, hatta yaratıcısı durumunda olması olarak iki ana başlıkta ele alınan kamuoyu ve medya arasındaki münasebeti en açık şekilde ortaya koymaktadır. Fakat medya ve kamuoyu çerçevesinde ifade edilen süreçler çoğu zaman iç içe geçmiştir. Yani iki kavramda birbirini tetikleyen, büyüten veya tam tersi durumları oluşturan etkilere sahiptirler (Atabek ve Dağtaş, 1998: 227- 228).

Klasik medyanın güç kaybetmesi yani özellikle sosyal medyanın yayılması ile sosyal medya araçları kamuoyunun oluşmasında en önemli güç olmaya doğru ilerlemektedir. Bunun temelinde birçok kullanıcının birbirleri ile kolayca iletişim ve bağlantılar kurmaları yatmaktadır. Ayrıca çeşitli ağlar sayesinde toplumun farklı kesimlerinden farklı seslerin çıkmasının kolaylaşması, birleşik hareket etme ve organize olmanın önünün tamamen açılması gibi durumlar internet teknolojilerinin ve sosyal medyanın insanlara sunduğu şeylerin başında gelir. Sosyal medyanın yaygınlaşması ile hali hazırda diğer birçok argüman ile küresel köy haline gelen dünyada, sadece yerel ve devlet bazında değil dünya çapında bir kamuoyu oluşumu oldukça kolaylaşmıştır. Hatta “küresel köy” kavramını ortaya atan McLuhan ilk olarak “küresel köy” yerine “küresel tiyatro” ifadesini kullanmıştır. Belki de bu kullanım günümüz dünyası için daha iyi bir anlatım olabilir (McLuhan,1962: 17). Diğer yandan bilhassa siyaseti canlı tutan bir öge olarak karşımıza çıkan muhalif gruplar ve partiler internet ve sosyal medya sayesinde yeni mücadele ortamı bulmuşlar ve onu kullanmaktadırlar (Türkmen, 2012: 47).

Muhafif olsun olmasın bireyler ve gruplar kamuoyunun gündemine sokmak istedikleri konuları sosyal medya aracılığı ile paylaşarak ve onu çeşitli ağlar vasıtası ile direkt olarak mesajlarla yayarak kamuoyunun o noktayı fark etmesini veya görmesini sağlamak için çalışma yapmaktadır. Diğer yandan kamuoyu oluşum sürecinde veya oluşan kamuoyuna destek vermek isteyen yani katılım sağlamak isteyen birey hem bilgi edinme hem de görüş sunma konusunda yaşamış olduğu sorunları sosyal medya sayesinde aşabilmekte ve fikir önderlerine veya dijital STK'lara kolayca ulaşabilmektedir. Bunun yanında sosyal medya sayesinde kamuoyunun ölçülebilirliği ve hissedilebilirliği artmıştır. Çünkü klasik olarak kamuoyunu süzme, hissetme veya ona temas etme durumu sosyal medyanın zaman ve mekân kıstaslarını kaldırması ile farklı bir boyuta taşınmıştır. Basit bir anlatımla Twitter 'da trendtopic (TT) olan bir şey halkın görüşünü anlama noktasında yeterli hale gelmiştir. Tabii olarak olayı sadece TT olmaya indirgenemez. Bunun yanında bir haberin altındaki yorumların ve tepkilerin yoğunluğu, bir ağda belli bir konu ile ilgili paylaşımın fazlalığı, bir videonun izlenme sayısı, vb. gibi birçok durum bize kamuoyunun gündemini anlamak noktasında kolaylık sağlamaktadır.

3. SOSYAL MEDYANIN SİYASAL KATILIMA ETKİSİNİ GÖSTEREN ÖRNEK OLAYLAR

Yukarıda izah edilmeye çalışılan özellikleri ile sosyal medya dünya çapındaki siyasal katılım süreçlerine etki etmiştir. O kadar ki bu yaşanan olaylar insanlık tarihinde ciddi izler bırakmıştır. Teknolojik gelişmeler ile klasik haberleşme metotlarının demode olmaya başlaması kendini ifade etmekte zorlanan birçok kesimi hem haberleşmenin hem siyasal alanın bir aktörüne dönüştürmüştür. Fakat aşağıda anlatacağımız olaylarda göstermektedir ki klasik medya ile sosyal medya arasındaki ilişki birbirini yıkan ya da yok eden bir şekilde değildir. Aksine aralarındaki ilişki birbirini tamamlayıcı, dönüştürücü ve müteselsil bir şekildedir.

Yaşandığı dönem olarak çok yeni olan ve hatta bu yüzden bazı klasik tarihçilerin “bilim insanlarının değil gazetecilerin işi” olarak ele aldığı bu olayları teknolojik gelişme hızları açısından değerlendirmek gerekmektedir. Zira teknolojinin bu kadar hızlı geliştiği günümüzde günlük değişimler bile eski dönemlerdeki aylık

hatta yıllık değişimlere tekabül etmektedir. Dolayısıyla 2000’li yılların başından itibaren yaşanan olayların birçoğu günümüzde eskimiş veya unutulmuştur.

3. 1. Wikileaks Sızıntısı Olayı

Wikileaks olay olarak yeni iletişim teknolojileri ve sosyal medyanın yaşadığı ilk ve en önemli olaylardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Etkilerinin ortaya çıktığı andan itibaren dünyanın asla eskisi gibi olmayacağı gibi iddialı bir sloganın yayılmasına neden olan Wikileaks daha sonra yaşanacak olaylara ve krizlere de örnek teşkil etmiştir.

Wikileaks 2006 yılında Julian Assange tarafından İsveç merkezli olarak kurulmuş bir uluslararası medya organizasyonu ve bir kütüphanedir. Bu güne kadar 10 milyona yakın belge yayımlayan Wikileaks özellikle çeşitli devlet, hükümet veya organizasyonlar tarafından belli belirsiz nedenler ile sansürlenmiş belgeler üzerine yoğunlaşmış bir internet sitesidir. Bu belgeler genel olarak yolsuzluk, casusluk ve savaşlar ile ilgilidir. Nitekim Julian Assange “Wikileaks dünyanın en eziyet görmüş dokümanlarının toplandığı bir kütüphanedir. Biz onlara bir sığınak veriyoruz, onları analiz ediyoruz ve yükseltiyoruz bu sayede bize yeni dokümanlar geliyor” demiştir (Wikileaks, 2016).

Wikileaks kurulduktan sonraki en sansasyonel belge paylaşımını 26 Temmuz 2010 tarihinde Amerikan ordusunun 2004- 2009 yılları arasında Afganistan Savaşı’nda tutmuş olduğu 92.000 belgeyi üç uluslararası çaptaki gazete ile birlikte yayımlayarak yapmıştır. Ardından 29 Kasım 2010 tarihinde de Amerika’nın dış işleri ile ilgili yayınladığı diplomatik belgeler yine dünya çapında ciddi ses getirmiştir (Toruk ve Sine, 2012: 359).

Bilginin hükümetler tarafından tekelleştirilemeyeceğini ve bir çıkış yolunun olduğunu savunan kesimlere bir ışık olan Wikileaks, medyanın iktidarların meşrulaştırma aracı haline getirilmesine tepki olarak ortaya çıkmıştır (Ertem ve Uçkan, 2011: 33).

Diğer bir açıdan ele alındığında Wikileaks’ın öncülük ettiği sitelerin varlığı radikal demokrasiye can verdiği söylenebilmektedir. Yeni bir demokrasi projesi olarak sunulan Wikileaks bundan daha çok yeni bir medya alanı olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır. Spesifik olarak ele alındığında Wikileaks: ‘alternatif medya’,

‘köksapsı medya’, ‘parazit medya’, ‘hegemonyayı aşan medya’, ‘muhalif medya’ şeklinde farklı tanımlamalar ile ifade edilmektedir. Her ne şekilde açıklanırsa açıklansın Wikileaks sunduğu belgeler ile dünya enformasyon tarihine yeni bir bakış açısı getirmiş ve insanların olaylara yaklaşımına yeni boyutlar kazandırmıştır (Erdem, 2016: 18).

3. 2. Edvard Snowden Olayı

Amerika doğumlu eski bir NSA (Amerika Ulusal Güvenlik Dairesi ve CIA (Amerika Merkezi Haber Alma Teşkilatı) teknik personeli olan Edvard Snowden çok gizli NSA belgelerini medyaya ifşa ederek adından söz ettirmiştir.

5 Haziran 2013 tarihinde Edward Snowden, üst düzey bir NSA çalışanı Booz Allen Hamilton için teknik destek sağlarken elde ettiği çok gizli belgeleri The Guardian ve The Washington Post gibi dünyaca ünlü gazetelere sızdırmıştır. Bir anda gündemi işgal eden ve özellikle ulusal- uluslararası telefon dinlemeleri ve yazışma takibini içeren evrakların sızdırıldığı bilgisi bir anda sosyal medya aracılığıyla dünya gündeminin zirvesine çıkmıştır. Bunun üzerine bahsi geçen gazetelere ciddi baskılar yapılmıştır. Ancak özellikle sosyal medya üzerinden yürüten baskı kampanyaları neticesinde Edward Snowden tarafından sızdırılan belgelerin yüzde birlik bir kısmı 2013 yılının kasım ayında bu gazeteler tarafından yayımlanmıştır (BBC, 2016).

Amerika’da yaşayamayacağına inanan Snowden ülkeyi terk etmek zorunda kalmış, bir takım sıkıntılı sürecin ardından Julian Assange’in önerisi üzerine Rusya’ya giderek sığınma talebinde bulunmuştur. Talebi kabul gören Snowden hala Rusya’da yaşamını sürdürmektedir (Dw, 2016).

Edvard Snowden çeşitli çevreler tarafından büyük bir kahraman, vatanını satan bir ihbarcı, sisteme muhalif bir özgür birey, vatan haini veya vatansever gibi birçok eleştiri ve övgüye maruz kalmıştır. Fakat Rusya’da kendisini güvende hissettiği andan itibaren özellikle sosyal medya ve internet araçlarını kullanmada çok aktif olan Snowden "halkı onlar adına ne yapıldığı ve onlara karşı neler yapıldığı konusunda bilgilendirmekten başka bir niyetim yok" diyerek konuya açıklık getirmiştir (Mynet, 2016).

İfşa edilen belgeler neticesinde devletlerin toplu gözetleme ve dinleme yapıyor olmasının yanında gözetlenen insanların sayısının milyonlarca olması

özellikle internet ve sosyal medya kullanıcılarını tedirgin etmiştir. Sosyal medya ve kendi internet sitesi aracılığı ile tecrübelerini tüm dünya ile paylaşan Snowden bireyin mahremiyetini korumanın yollarını insanlara aktarmaya çalışmaktadır. Yine birçok uluslararası konferansa internet teknolojileri ile bağlanarak konuşmalar yapan Snowden, internetin ve sosyal medyanın enformasyon elde etmek için gizli servislerin ne gibi yollarla insanların bilgisayarlarına ve kişisel bloglarına ulaştıklarını anlatmaktadır. Bu açıdan Snowden olayı ile gizli servisler ile sıradan insanlar arasındaki enformatik dengesizlik son bulmuş ve bu sayede insanlar özellikle paylaşım ve etkileşim konusunda daha dikkatli olmaya başlamışlardır (Dw, 2016).

3. 3. Panama Belgeleri Olayı

Dünyada vergi cenneti olarak bilinen Panama merkezli bir hukuk firması olan Mossack Fonseca'ya ait 11,5 milyondan fazla gizli evrakın 2016 yılı nisan ayından itibaren yayınlanması ile gündeme gelen panama belgeleri, 214 binden fazla off-shore kurumu adına düzenlenmiş ve uluslararası vergi kaçakçılığı için kullanılmış belgeleri ifade etmektedir (Theguardian, 2016).

Belgeler gizli bir el tarafından Alman "Süddeutsche Zeitung" ve Uluslararası Araştırmacı gazeteciler Konsorsiyumu'na (ICIJ) servis edilmiştir. Sızdırılan "Panama Belgeleri"nde 12 devlet başkanı ve 50 civarı ülkeden yaklaşık 150 civarı politikacının adının geçtiği iddia edilmiştir. Bu isimlerden ön plana çıkanların, Pakistan Başbakanı Navaz Şerif, Irak eski Başbakan İyad Allavi, Mısır devrik Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in oğlu Alaa Mübarek, Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko ve İzlanda Başbakanı Sigmundur David Gunnlaugsson olduğu söylenebilir (Milliyet, 2016).

Belgelerde adı geçen siyasetçilerden birçoğunun demokrasinin zirvesi sayılabilecek ülkelerden yani vergi vermenin, demokrasinin ve yurttaşlık bilincinin önemli bir parçası olduğu ülkelere kaydırarak vergi vermekten legal yollar ile kaçmaktadırlar. Teknolojik gelişmelerin sunduğu paranın uluslararası dolaşımını hızlandıran yöntemler vasıtası ile paralarını vergiden kaçıran siyasetçiler yine

teknolojik gelişmelerin ortaya koyduğu yöntemler ile afişe olmuşlardır. Hatta yönetimlerin teknolojiye entegre olmalarıyla sadece sosyal hayatın değil yönetim sürecinde de önemli kazanımlar elde edilebilmekte, yönetimler takdir edilebilmekte veya protestoedilebilmektedir (Bulut, 2002:337 vd). Nitekim sosyal medyada haberlerin yaygınlaşması ciddi tepkileri doğurmuş birçok ülkede protestolar gerçekleşmiştir. Bilhassa İzlanda'da ciddi protestolar olmuş, belgelerde adı geçen Başbakan'ın istifasını isteyen kalabalık internet üzerinden örgütlenerek 04.04.2016 tarihinde nüfusu 330 bin olan ülkenin meclisinin önünde 10 bin kişilik bir protesto düzenlenmiştir. Bu küçük ülke için ciddi bir sayı olan protesto neticesinde baskılara dayanamayan Başbakan istifa etmiştir (Dünya, 2016).

Belgelerin online olarak sunulması ve online aktarımının kolay olması belgelerin etkisini arttıran bir unsur olmuştur. Bu sayede sosyal medyada karşılık bulmuş ve insanların olaya olan ilgisi kısa sürede zirve yapmıştır. Sosyal medya sayesinde oluşan online tepki reel eylem ve protestolara dönüşerek bir ülkenin başbakanını koltuğundan etmiştir.

3. 4. Arap Baharı Olayları

Çoğunlukla Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgesinde yaşayan Arap dünyasında köklü değişimlerin yaşanmasına neden olan ve bilim insanları ve siyasetçiler tarafından genel olarak "Arap Baharı" isimlendirilen olaylar tüm arap coğrafyasında ciddi karşılık bulan özgürleşme isteğinin bir yansımasıdır. Genel olarak "Arap Baharı" dense de "Arap Uyanışı", "Arap Devrimleri", "Arap Ayaklanmaları", "Arap Kalkışması" ve "Arap Kışı" gibi isimlerde, farklı sebeplerle sıklıkla kullanılmaktadır (Telci, 2003: 62). Her ne isimle anılırsa anılsın tüm Arap dünyasını derinden sarsan olayların doğurduğu sonuçlar sadece Arap coğrafyasını değil tüm dünyayı sarsmış durumdadır (Globalsecurity, 2016).

Osmanlı'nın bölgeden çekilmesiyle birlikte bölgeyi İngiliz ve Fransızlar masa başında paylaşmışlardır. Bu paylaşım ikinci dünya savaşı sırasındaki zorluklar ve ekonomik çıkmazlar neticesinde çekilmelerini ve yerlerine yerli ama halk tarafından pek kabul görmeyen rejimlere bırakmalarını neden olmuştur. Oluşturdukları bu rejimlerin ortaya çıkardığı durum ancak 2011 yılına kadar sürebilmiştir. Bu tarihte ilk olarak Tunus'ta ve Mısır'da başlayan olaylar sırayla diğer Arap ülkelerine de

sıçramıştır (Journal-neo, 2016). Bu bağlamda Tunus ve Mısır olaylarını ele alarak yaşanan değişimlere neden olan en önemli faktör olan sosyal medyanın etkisini anlatmaya çalışılacaktır.

Bu olayların yaşanmasında başat faktörün gençler olduğunu vurgulanmalıdır. Bunun temelinde gençlerin başta internet olmak üzere tüm teknolojilere olan yatkınlığı yatmaktadır. Gençlerin interneti çok aktif bir şekilde kullanmaları, sosyal medya alanlarını iyi kullanarak alternatif haberleşme ve metotlarını geliştirmeleri, farklı ulaşım yolları (hava, deniz ulaşımı vb.) ile özellikle Türkiye gibi hem Müslüman hem demokratik ülkelere giderek oraları tecrübe etmeleri vb. gibi faktörler ile gençler bu devrimlerin ana sürükleyici gücü olmuşlardır. Bunun yanında gençlerin yaşadığı bazı sorunları üç ana başlık altında toplarsak;

1-Ekonomik nedenler: Ekonomik sorunlarla boğuşmaları, işsiz olmaları, pahalılık, eğitimi olmalarına rağmen hala aileleri ile birlikte yaşamları,

2-Sosyal nedenler: Aşiretçiliğin yaygın olması, yönetime uzaklık ve yakınlığa göre şekillenen sosyal statü, işsizlik nedeni ile evlenememe,

3-Siyasal nedenler: siyasal özgürlüklerin kısıtlı olması, siyasal alanda kendini ifade edememe vd. gibi sıralanabilir (Mirkin, 2013: 7- 12).

Aşağıda olaylar incelenirken olayların “Arap Baharı” olarak isimlendirilmesi ile lidersiz, kaotik, korkusuz ve uzlaşmadan uzak grupların doğmasına, tek hedefleri devrim olan (Cornell, 2016) ve bu grupların katılımına vesile olan sosyal medyanın oluşturduğu etkiler ve olayların tarihsel süreci ülkeler bazında ele alınacaktır.

Tunus'ta 2009 Ekim ayı içerisinde yapılan seçimlerde %89 oy alarak iş başına beşinci kez geçen diktatör Bin Ali tüm ülke genelinde büyük eğlenceler ve kutlamalar tertip ederek yeni iktidarını bir demokrasi zaferi gibi lanse etmeye çalışmıştır. Ancak halk 1987 yılından beri baskıcı yönetiminden çok yorulmuş ve patlama noktasına gelmiştir. Bir yanda Bin Ali ve etrafındakilerin inanılmaz zenginliği bir yanda ise halkın fakirliği bu durumun sürdürülebilir olmadığını en açık göstergesidir. Nitekim bu diktatörel rejimin daha seçim zaferinin üzerinden bir yılı biraz geçmiş iken yıkılmıştır (Shahi, 2011: 7).

Tunus'ta devrime neden olan unsurlar şu şekilde sıralayabiliriz:

1- Eğitimli insanları bilhassa da üniversiteyi bitirmiş genç nüfusun yarısından fazlasının işsiz olması ve yeni iş imkânlarının yaratılması yerine diktatöre yakın kişilerin aşırı zenginleşmesi.

2- İnsanların ayyuka çıkmış ve inanılmaz seviyeye ulaşmış rüşvet, yolsuzluk ve adaletsizliğe, karşı tepkili olmaları.

3- Bir darbe ile iktidarı ele geçiren Zeynel Abidin Bin Ali 1987'den beri ülkeyi ciddi bir şekilde baskıcı bir yönetim ile yönetmesi ve muhalif olan ya da bu ihtimali taşıyanları siyasi suikastlarla veya hapis tehdidiyle etkisiz hale getirmesi ve medya üzerinde sıkı kontrol uygulaması

4-Wikileaks belgelerindeki Tunus ile ilgili başlıkta Devlet Başkanı Bin Ali ve ailesinin “mafya tarzı” bir şebeke kurarak yolsuzlukları, bu şebeke vasıtası ile yaptığının ABD büyükelçiliği tarafından dış işlerine rapor edilmesini gösteren belgenin ortaya çıkması (Hürriyet, 2016) .

Orta Tunus bölgesinde bulunan küçük bir şehir olan Sidi Bu Zeyd'de yaşayan Muhammed Bouazizi, üniversite mezunu olmasına rağmen iş bulamamaktadır. Bu yüzden sokakta sebze ve meyve satarak geçimini sağlamaktadır. 17 Aralık 2010 tarihinde Polisler satış lisansı olmadığı için elindeki mallara ve tezgâhına el koyar. Daha önceden de aynı şekilde tezgâhına el konulduğundan verilen cezayı ödemek istemediğinde bir kadın polis tarafında hakarete uğrayıp dayak yemiştir ve bunun üzerine polis karakoluna gidip şikâyetinde bulunmayı denemiştir. Fakat hiç bir muhatap bulamayan Bouazizi karakolun önünde üzerine benzin dökerek kendini yakmıştır. Bu eylemin neticesinde Bouazizi hayatını kaybetse de önü alanması zor bir ateşin ilk kıvılcımını ateşlemiştir (Mckay, 2011: 6).

Olayın Facebook ve Twitter üzerinde duyulması üzerine olayın yaşandığı Sidi Bu Zeyd şehrinde protestolar yaşanmaya başlamıştır. 18 Aralık 2010 tarihinde gerçekleşen ilk gösteriye polisin sert müdahalesi olmuş, ancak asıl olarak 20 Aralıktaki protesto sırasında polisin biber gazlı sert müdahalesinin Youtube, Facebook ve Twitter üzerinde yaygınlaşması olayların ülke çapına yayılmasına sebebiyet vermiştir.

Git gide büyüyen olaylara engel olmaya çalışan Bin Ali ilk olarak Bouazizi'ye kötü muamelede bulunan polis memurunu tutuklatmış, ardında 18

Aralık 2011 tarihinde Bouazizi'yi tedavi gördüğü hastanede ziyaret etmiştir (Pipes, 2011).

4 Ocak 2011 tarihinde Bouazizi'nin hayatını kaybetmesi ile Bizerte, Jandouba, Gasserine, Baja, Sfax, Nabeul, Hammamet, ve başkentte de eylemler artmaya başlamış birçok şehirde bu eylemler sırasında yaşanan ölümler olayları daha çok ateşlemiş bilhassa bakanlıkların önündeki eylem sırasında polislerin eylemcilere ateş etmesi olayı çığırından çıkartmıştır (Aljazeera, 2016). Bunun yanında sosyal medyanın dolayısıyla internetin, eylemlerin hem organizasyonunda hem de yapılan katliamların duyurulmasındaki etkisini fark eden iktidar internet ulaşımını kesmiştir. Fakat bu da eylemcileri yıldırmanın mesajlaşma ağları, ulaklar ve benzeri eski metotlarla iletişime devam etmişlerdir (Cornell, 2016).

14 Ocak tarihinde olayların başlamasından sonra ilk defa televizyona çıkan Bin Ali geri adım atarak bir takım özgürlük sözü vermiş ve bir sonraki seçim tarihinde yani 2014 yılında aday olmayacağını açıklamıştır. Hatta muhaliflerin bile ummadığı bazı hamlelerin sözünü veren Bin Ali basın özgürlüğü, internetin ve sosyal medyanın özgürce kullanımı ve siyasal özgürlüklerin sağlanması konusunda hemen harekete geçeceğini söylemiştir. Polislere ise protestoculara kötü muameleden ve özellikle silahlı müdahaleden kaçınmaları yönünde emirde bulunmuştur. “Tunusluları anlıyorum. Onların taleplerini anlıyorum” diyen Bin Ali ekonomik alanda da fiyat düşürme ve iş imkânı sözü vermiştir (Hürriyet, 2016). Fakat aynı gün tepkilerin inanılmaz derecede artması Bin Ali'ye daha da geri bir adım attırılmış ve hükümeti görevden aldığını ve 6 ay içerisinde yapılmak üzere erken seçime gideceğini açıklamıştı. Nitekim kaçınılmaz son olarak Bin Ali görevden ayrıldığını açıklayarak ülke dışına kaçmıştır.

Devrimin gerçekleşmesi ile birlikte buna bir isim arama çabasına girilmiş “Facebook devrimi”, ”Wikileaks Devrimi” , “Twitter Devrimi” gibi isimler verilmiş ancak “Yasemin Devrimi” ismi en fazla kabul göreni olmuştur. İnternet üzerinden örgütlenen gruplar silah sıkarak polislere karşı ülkenin en bilinen ve en sevilen çiçeği olan yasemin atalım diye bir slogan oluşturmuşlar ve bu slogan Tunus ve Dünyada ses getirmiştir, hatta Kore Devlet Başkanı tüm Arap ülkelerindeki olayları bu isimle nitelendirmiştir (Koçak, 2012: 25).

Her ne kadar farklı isimlerle anılsa dahi “Yasemin Devrimi” daha kabul edilebilir bir isimdir. Zaten yapılan incelemelerde sosyal medya mecralarından mikro blogların (Nawaat, Slim Amamou blogger Tunisia Watch, A Tunisian Girl “Bab Tounes” TAKRIZ Babnet Tunis Maghreb Intelligence) diğerlerine nazaran daha fazla ön plan çıktığını görüyoruz (Cornell, 2016). Sosyal medyada yapılan paylaşımların kaynaklarını incelendiğinde içeriklerin genel itibari ile ya bireylerin kendi üretimleri olduğu veya El Cezire medya grubunun yapmış olduğu haberler olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda sosyal medyanın gücünü destekleyen bir unsur olarak klasik medya etkinliğini devam ettirmiştir.

El Cezire medya grubundan bahsetmişken bu grubunun en fazla tesir gösterdiği ikinci devrim hareketi olan Mısır devrimine göz atmakta yarar vardır.

25 Ocak 2011 tarihinde Tunus'ta çok hızlı bir şekilde gerçekleşen devrim 30 yıldır Bin Ali'den daha baskıcı bir rejim yürüten Hüsnü Mübarek'e karşı eylemleri cesaretlendirmiş ve ülkedeki muhalifler eylem çağrısı yaparak halkı sokağa davet etmiştir. “Öfke günü” olarak anılan bugün devrim hareketinin ilk eylemleri başta başkentin Tahrir Meydanı olmak üzere ülkenin diğer yerlerinde de gerçekleşmiştir (Setav, 2016).

Ülkenin “Ulusal Polis Günü” başlayan olayların başını pro- demokrasi yanlısı genç grup olan “6 Nisan Hareketi” çekmiştir (Zayan, 2011). Bu grubun yanında ülkedeki diğer muhalif grupların hep birlikte hareketini kapsayan eylemler için yapılan ilk açıklamada devlet yetkilileri olayların sorumluluğunu Müslüman Kardeşler grubuna yüklemiştir.

28 Ocak tarihinde cuma namazı çıkışı ülke çapında protestolar devam etmiş, bu organizasyonun tehlikesini anlayan Mübarek yönetimi interneti ve mobil mesajlaşma sistemlerini keserek eylemlere engel olmaya çalışmış fakat netice alamamıştır (Ibetimes, 2016).

29 Ocak tarihine gelindiğinde eylemlerin etkisi yönetimi korkutmuş ve Mübarek hükümeti görevden aldığını fakat kendisinin asla çekilmeyeceğini duyurmuştur (Theguardian, 2016).

1 Şubat 2011 tarihinde Bin Ali gibi Mübarek de bir sonraki seçimde aday olmayacağını açıklamış fakat yine de görevi bırakmayacağını ifade etmiştir. “Şunu dürüstçe söylemeliyim ki bu yaşanan olayları gündeme almadan da zaten gelecek

dönem başkanlık için aday olmayacaktım. Ben, içinde yaşadığım, onun için savaşa gittiğim Mısır ve insanlarına yeterince hizmet edecek imkânı buldum ve beni ancak tarih yargılayacak” diyerek içinde bulunduğu zorlu psikolojiyi ve yıkılmamaya çalışan bir diktatörün son çırpınışlarını yansıtmıştır (Telegraph, 2016) .

İnternetin kesilmesinden sonra 2 Şubatta Google haberleşmeyi sağlamak için “speak2tweet” uygulamasını başlatmıştır. “Tweet için konuş” manasına gelen bu uygulama sayesinde verilen numaralarını arayan kişiler istedikleri sözleri söyleyerek aradığınız numaraya göre ilgili “hashtag”e (#egypt #us #tahrir vb.) tweet atabiliyorlardı (Webrazzi, 2016; Sosyalmedya, 2016). Bu olayın üzerine Mübarek yönetimi mecburen internet ablukasını hafifletmiş bu sayede en azından insanlar mobil telefonlardan sağlıklı bir şekilde olmasa da kablosuz ağ şifrelerinin paylaşımı neticesinde internete ulaşabilmişlerdir. Fakat sosyal medyaya ulaşım kesinlikle yasak durumda devam etmiştir (Chebib ve Sohail, 2011: 140- 144).

Nihayetinde çok ateşli bir şekilde devam eden eylemler ve dış dünyadan da yoğun bir şekilde gelen itirazlara dayanamayarak 11 Şubat günü Hüsnü Mübarek istifasını vermiştir.

ABD’nin bölgedeki en sadık müttefiklerinden biri olan Hüsnü Mübarek’i devirmek için yapılan eylemlerin en etkili silahları muhakkak ki, Twitter ve Google gibi ABD merkezli iki sosyal medya ağının olması çok dikkat çekici bir durumdur. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Google sadece Mısırlı protestocuların hem kendi aralarında haberleşmesini sağlayacak hem de tüm dünyaya haber yaymasını sağlayacak “speak2tweet” sistemini geliştirmiştir. Diğer yandan Tunus devriminde olduğu gibi El Cezire medya grubunun etkisi yadsınamaz. Nitekim bu etkinin farkında olan Mübarek yönetimi El Cezire’nin birçok muhabirini tutuklamış ve bu muhabirler işkence tehditlere maruz kalmıştır (Sosyalmedyapazarlama, 2016).

3. 5. İşgal Et Hareketleri (Occupy)

Gelir adaletsizliğine dayanamadıklarını söyleyen ve kendilerini “yüzde 99” olarak nitelendiren grupların başlattığı “İşgal Et (Occupy)” eylemlerini bütünleşik olarak ele almak gerekmektedir. Sadece anlatacağımız Amerika örneğinde değil tüm batıyı etkisi altına alan ve batı dünyasının nerdeyse tüm büyük kentlerinde kitlesel

eylemlere neden olan “İşgal Et Hareketi” sosyal medyanın Batıdaki siyasal katılıma etkisinin en bariz göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda Arap Baharı ile beraber Türkiye’deki Gezi Parkı eylemlerine örnek teşkil etmiştir. Eylemler ilk olarak Amerika’nın New York şehrinin finans merkezi olarak kabul edilen Wall Street bölgesinde başlamış devamında Londra başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesine sıçramıştır. Eylemcilerin amacı Arap Baharının romantik etkisinin tetiklemesi ile 2008 yılında başlayan ve etkileri tüm dünyada hissedilmeye devam eden krizin, kaynağını oluşturduklarına inandıkları finans merkezlerini sembolik olarak işgal etmektir (Acar, 2016: 13-14). Bu olaylar, Amerika tarihi için çok önemli bir dönüm noktası olmuş ve 1968 hareketlerinin ardından geniş kitlelere ulaşmış ilk protesto olmuştur (Eren ve Aydın, 2014: 199).

Adbusters isimdeki Kanada merkezli alternatif kültür dergisinin öncülük ettiği hareket ilk olarak 17 Eylül 2011 (Kaste, 2011) tarihinde hareketin web sayfasında yayınlanan “Bu İlimli Bir Eylem Çağrısı” başlıklı bildiri ile toplumu harekete geçirmeye çalışmışlardır (Occupywallst, 2016). Bildiride gelir adaletsizliğine, krizin cezasının sıradan halka kesildiğini yüzde 1’lik kesimin bu krizden zenginliklerine zenginlik katarak çıktığına vurgular yapılmıştır.

Eylemin ilk günlerinde çok cılız bir eylem gibi gözükten protestolar polisin sert müdahalesi sonucunda bir anda sosyal medyanın gündeminde üst sıralara doğru çıkmaya başladı. Özellikle Youtube videolarının bir anda yüzbinlerce kişi tarafından izlenmesi Amerika’nın büyük basın kuruluşlarının bile olaylara kayıtsız kalamamasına neden olmuştur. Polisin özellikle Zuccotti Park’ta (Daha sonra göstericiler tarafından Tahrir Meydanı’ndan etkilenerek ismi “Özgürlük Parkı” olarak anılmaya başlamıştır) bulunan çadırların kaldırılması yönündeki müdahalesi ülke çapında özellikle Twitter üzerinden yayılmış ve çok büyük tepkilere neden olmuştur. Bu olayın üzerine diğer birçok şehre yayılan protestolar bir anda Amerika’nın bir numaralı gündem maddesi olmuştur (Yıldırım, 2012: 237).

15 Kasım 2011 tarihinde göstericiler bir daha toplanmamak üzere polis tarafından dağıtılana kadar eylemler gündemi işgal etmeye devam etmiştir. Bu süreçte 24 Ekim 2011 tarihinde yapılan bir araştırmada, protestoların resmi Facebook sayfasının yanında en az 400 tane daha Facebook sayfasının açıldığı ve bu sayfaların tüm eyaletlere yaygınlaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu sayfalar sayesinde sanal

ortamda, eylemlerde gönüllü olarak aktif rol alan kişilerin sayısı 170.000'i bulmuş ve sayfaları beğenen kişi sayısı bir buçuk milyonun üzerine çıkmıştır (Dijitalhayat, 2016). Twitter'da ise #OWS, #occupywallstreet, #occupywallst veya #occupy-bağlantılı hashtaglerde 1 milyondan fazla tweet atılmış ve 500bin civarı "Occupy Wall Street" konusundan bahsedilmiştir (Nydailynews, 2016). Bu popüler sosyal medya sitelerinin yanında dünyadaki benzerlerinden farklı olarak bu protestolarda Amerika'da sıklıkla kullanılan "Tumblr" ön plana çıkmaktadır. Hatta bazı bilim insanları protestoları "Tumblr baharı" olarak bile değerlendirmektedir. Klasik blog sitesi Wordpress ile Twitter arası bir yere konuşlanan Tumblr üzerinde oluşturulan sayfalar sayesinde insanlar ekonomik kriz yüzünden yaşadıkları sıkıntıları paylaşarak etkileşim halinde olmuşlar. Özellikle "We Are the 99 Percent,"(Biz Yüzde doksan dokuz) sayfasında paylaşılan hikâyeler inşaları cesaretlendirerek yeni hikâyelerin önünü açmış insanların sokağa çekilmesinde ve katılım sağlamasında etkili olmuştur. Anlatılan gerçek hikâyeler birçok görsel ile desteklenerek insanların ilgisini çekmiş ve onları derinden etkilemiştir (CNN, 2016).

Her ne kadar sonuçları itibari ile çok ciddi değişimlere neden olmasa bile tüm Amerika çapında ve aynı zamanda tüm batının büyük kentleri çapında birçok protestonun önünü açan "Wall Street'i işgal et" hareketi bir manada depolitizasyon sorununu en içten yaşayan batı dünyasında yeni bir politizasyon sürecini ortaya çıkartmıştır. Batının kendisinin yüz yüze geldiği bu olay sayesinde Siyasal katılım bağlamında sosyal medyanın etkisini en derinden hissedilmesine neden olmuştur.

3. 6. Gezi Parkı Olayları

Gezi Parkı olayları, İstanbul'un tarihi Beyoğlu ilçesinde yer alan Taksim meydanında yeşil alanı olan Gezi Parkı'nı ve Topçu Kışlası'nı Taksim Yayalaştırma Projesi çerçevesinde yeniden inşa etmesini protesto etme ve çalışmaları durdurma eylemi olarak başlamıştır (Batur, 2014: 18). 27 Mayıs 2013 tarihinde iş makinelerinin Gezi Parkı bölgesine gelmesi ve duvarların yıkılması ile başlayan olaylar, Türkiye'de sosyal medyanın siyasal alana etkisinin anlaşılması bağlamında bir dönüm noktası olmuştur (Altunbaş, 2013: 10). Aynı gün "Taksim Dayanışma

Platformu” üyesi 50 kişilik grup iş makinelerinin çalışmasını engellemiş ve parkın içine çadır kurmuşlardır. Ertesi gün Twitter ve Facebook üzerinden olayın duyulması üzerine birçok yeni eylemci parka gelmiştir.

Eylemler Taksim civarındaki tek yeşil bölgenin betonlaştırılacağı yönündeki kaygı ile başlamış daha sonra farklı seyirler izleyerek kitlesel, muhalif ve protesto eylemlerine dönüşmüştür (Barbera, 2013).

Eylemlerin özellikle sosyal medya ile görünür olması ile eylemler boyunca neredeyse her gün sosyal medyanın ve de eylemlerin gündemini işgal eden olaylar gerçekleşmiştir. Gaz yiyen kırmızı elbiseli kadın, tazyikli suya maruz kalan siyah giysili kadın, önemli sanatçıların kol kola yürüdükleri fotoğraf, Başbakan’ın “çapulcu” söyleminin eleştirisi, Bruce Wills’in tweeti, çadırların yakılması, piyano çalan direnişçi, duran adam vb. gibi fotoğraf, video veya etkileşimli diğer paylaşımlar protestoların gidişatı sosyal medya aracılığı ile şekillendirilen simgeler olmuşlardır. Özellikle Facebook ve Twitter’a ulaşım yavaşlatılması ve zorlaştırılmaya çalışılması insanların sosyal medyaya ilgisini daha çok arttırmış ve bu yüzden alternatif yöntemler ile ilgili Twitter hashtagleri Trendtopic (TT) olmuştur. İnsanlara sosyal medyaya nasıl ulaşacakları ile ilgili yöntemleri anlatan mesajlar atılmıştır (Halkinhabercisi, 2016). Tüm ülke çapına yayılan eylemlere polisin müdahaleleri sürekli sosyal medyanın tüm mecralarından paylaşılmış ve geniş çevrelere uzanmıştır. İçişleri Bakanlığı’nca yapılan açıklamaya göre Bayburt ve Bingöl hariç Türkiye’nin 79 ilinde eylemler düzenlemiştir. Bu eylemlere toplam 2,5 milyon civarı kişi katılmıştır. Bu sayıdan daha fazla ise sosyal ağlar aracılığı ile eylemlere destek vermiştir. Olaylar neticesinde 10 kişi hayatını kaybetmiş, on binin üzerinde kişi ise yaralanmıştır. Ayrıca yine resmi verilere göre, 4 Haziran itibariyle 79 ilde 600’ün üzerinde eylem gerçekleşmiştir. Bu eylemler sırasında yüzlerce işyeri, 10’den fazla kamu binası, 20 civarı belediye otobüsü, 500 civarı özel ve polis aracı, bir polis merkezi ve 10’den fazla AK Parti hizmet binasının yanı sıra, başta Ankara ve İstanbul’da olmak üzere çok sayıda kamu hizmeti sunan bina, tesis ve yapı zarar görmüştür. (Eren ve Aydın, 2013: 201).

Eylemlerin en yoğun olduğu 29 Mayıs 2013 ve 10 Haziran 2013 tarihleri arasında kadar olan zaman diliminde Türkiye’deki sosyal medya kullanımı hiç olmadığı seviyelere çıkmıştır. Bu olaylara kadar 1,8 milyon olan Twitter kullanıcı

sayısı olayların çıkması ile yaklaşık 10 milyona yükselmiş, yani Twitter kullanıcılarındaki neredeyse 6 kat artmıştır. Yine bu tarihler arasında günlük ortalama 1,2 milyon kullanıcı tarafından 12,6 milyon tweet atılmıştır (Sözlükhaber, 2016).

Twitter üzerinden Gezi Parkı olayları sürecinde en fazla mesaj paylaşımına sahip olan #geziparkı, #direngeziparkı ve occupygezi etiketleridir (Altunbaş, 2013: 10). Nitekim 31 Mayıs tarihinde 8 saatte gezi parkı ile ilgili 2 milyon Tweet atılmış ve rekor kırılmıştır.

Özellikle kolay ve anlık paylaşım yapılabilen ve kullanımı daha kolay olan öncelikli olarak Twitter ve devamında Facebook eylemlerde ciddi rol oynadı. İnteraktif paylaşım yapılan diğer ortamlar sınırlı, yavaş ve yetersiz kaldığı gözükmektedir. Twitter'da oluşturulan doksan kadar popüler hashtag (etiket) üzerinden bilgi aktarımları yapılmaya çalışılmış ve bilgilerin doğruluğu konusunda büyük problemler yaşanmıştır (Sözlükhaber, 2016). Bunun temel nedeni sunulan bilgi görüntü ve belgelerin sağlamlasının yani bir manada doğruluk veya güvenilirlik denetiminin yapılabileceği bir ortamın olmaması ve alternatif bilgi kaynaklarının kullanımı üzerine çöken sosyal medyanın özgürlükçü yüzünün oluşturduğu baskıcı durumdur.

Muhafif grupların bir araya gelerek sosyal medya üzerinde oluşturdukları birliktelik ve özellikle sosyal medya ile yapılan çağrılar karşılık bulması gezi parkı eylemlerinin ömrünü uzatan etkenlerin başında gelmektedir. Özellikle gezi parkı için sosyal medyanın kanaat önderlerine dönüşen kişilerin açıklamaları göstermektedir ki sosyal medya sayesinde yeni bir baskı grubu oluşum süreci gözlemlenmiştir. Yani sosyal medyada örgütlenen veya sosyal medya sayesinde olaylara olan ilgisi artan kişilerin oluşturduğu yeni gruplar klasik baskı gruplarının yerini almıştır.

SONUÇ

Siyasal katılım, toplum ve devlet yönetiminde karar verici olarak çok etkili görünmese de, diğer katılım süreçlerinin hepsini anlamlı hale getiren bir sürecin başlangıcı olması noktasında önemli bir yere sahiptir. O yüzden bu sürece diğer bir ifade ile siyasal katılıma etki eden her faktör üzerinde özenle durulması gereken bir konu olarak görülmektedir. Bugün de siyasal hayatın en temel konuları arasında yer alan siyasal katılım olgusu, farklı tartışma konularını içinde barındırmaktadır. Onun için yapılan çalışmada da görüldüğü gibi siyasal bilimler alanında çok farklı tanımlamalara rastlanılmaktadır ki, bu tanımlamaların hemen her bir yönünü farklı bir faktörün beslediği görülmektedir. Günümüzde de yapılan siyasal katılım tanımlamalarının önemli bir kısmının devlet yönetimindeki değişim, siyasal mekanizmaların farklılaşması, bilgi ve iletişim alanında meydana gelen değişimlerden kaynaklandığı görülmektedir. Diğer bir yaklaşımla “kimin ne kadar yöneteceği?”, “kimin o yönetimin ne kadar parçası olacağı?”, “kimin sürece nasıl dâhil olacağı?” kadar bunların hangi araçlarla yapılacağı da önemli olmaktadır. Nitekim siyasal gelişme seyirleri bu araçların, amaçlar kadar önemli olduğunu göstermiştir. Nitekim ortaya çıkmaktadır ki, farklı siyasal katılım türleri olmakla beraber özellikle bugün sosyal medya ve etkili iletişim araçları siyasal katılımın en önemli bir parametresi olmuştur.

Bugün bu çalışmada olduğu gibi bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yapılan çalışmalar göstermektedir ki, siyasal sistemlerdeki tıkanıklıklar bir yana siyasal katılım olgusuna en çok etki eden nedenlerin başında bilgi teknolojileri özellikle günümüzde her alanda etki eden sosyal medyadır. Özellikle bilgi çağına geçiş ile birlikte bilginin dolaşımı hızlanmış, haberleşme imkânları artmış ve dünyanın herhangi bir yerindeki bir olay ile ilgili bir bilgi anında tüm dünyaya yayılma imkânı bulmuştur. Geline bu noktada geleneksel iletişim teknolojilerinin ve etkin olmayan araçların siyasal katılımında ve devlet yönetimi üzerindeki etkisinde yetersizlikler olmuş ve yeni bir araca ihtiyaç duyulmuştur. İşte özellikle internet teknolojilerinin oluşturduğu bu ortam sosyal medyanın etkin kullanımına ve bu da siyasal katılım süreçlerine etki etmiştir. Aslında dünyada meydana gelen hızlı dönüşüm, küresel etkiler, internet ve sosyal medyayı biraz da zorunlu olarak

toplumsal hayata sokmuştur. Bugün denilebilir ki, sosyal medya hemen her alanda olduğu gibi siyasal hayatta da en etkin araçlardan biridir.

Gerçekten de bugün bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanımı ve küreselleşmeni etkisi ile dünyadaki mesafelerin azaldığını ve dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan bir olayın tüm insanların ortak sorunu haline geldiğini söylemek mümkündür. Artık insanlar çok uzak mesafedeki insanlarla karşılıklı iletişime geçebilmekte ve sorunlarını paylaşma imkânı bulmaktadır. Yüzyüze ve tek taraflı iletişimin yanında karşılıklı etkileşimli bu yeni iletişim şekli yeni medya anlayışının doğmasına sebep olmuştur. Başka bir ifade ile bu değişimi sosyal medyanın, teknolojik değişimlerin etkisi ile yeni bir forma evrilmesi şeklinde değerlendirmek mümkündür. Yeni medya veya sosyal medya anlayışında insanlar için mesafelerin bir önemi kalmadığı gibi iletişimin niteliği de değişmiş, söz ve yazının yanında fotoğraf, video vb. paylaşımları da sağlanmaya başlanmıştır. Bu dönüşüm, bereberinde dünyada ortak bir siyasal dilin de gelişmesinde katkı sağladığı söylenebilir. Özellikle dünyanın bir yerinde oluşan siyasal katılım türünün veya anlayışının sosyal medya aracılığı ile başka bir ülkede uygulama zemini bulması imkânı doğmaktadır. Diğer bir ifade ile internet teknolojisi sosyal medyaya sanal bir ortam kazandırarak insanların bu ortamlarda iletişime geçmesini ve siyasal süreçleri etkilemesini sağlamaktadır. Bu çalışmada da görüldüğü gibi, günümüzde çok sayıda sanal sosyal medya mecrası bulunmaktadır. Bu sayede insanlar ilgi alanlarına göre veya ihtiyaçlarına göre tercih ettikleri alanlarda birbirleriyle iletişime geçmekte, organize olmakta hatta belli sorunlar temelinde örgütlenmektedir. Sosyal medya mecralarında sanal olarak organize olma ve örgütlenme imkânının olması siyasal katılım alanında da ciddi değişimlere sebep olmuş ve siyasal katılım anlayışı yeni bir boyut kazanmıştır. Aynı zamanda toplumsal hassasiyetin artırılması ve kamuoyu oluşturulması imkânları kolaylaşmıştır. Şeffaflığa katkı sağlaması, siyasal katılım sürecinde yeni bir dönüşüm kazandırmıştır.

Bu çalışma, ortaya koymaktadır ki, dünya, ülke, bölge ve yerel düzeyde sosyal medyanın kullanımı, siyasal süreçleri etkilemektedir. Örneğin sosyal medya, yerel ve ulusal seçimlerde, kamuoyu oluşturma, seçmen davranışları üzerinde etki oluşturma, diyalog kanallarını geliştirme gibi ekiler meydana getirdiği gibi, ülkeler

arası etkilişimi ve ilişkileri etkileyecek bir nitelik de kazanmıştır. Nitekim çalışmada ortaya konduğu gibi, “Wikileaks”, “Snowden”, “Panama belgeleri”, “Arap Baharı”, “İşgal Et”, “Gezi Parkı” gibi olaylar, sosyal medyanın kamuoyu oluşturma ve siyasal süreçler üzerinde etki kurma yönünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda siyasetçilerin istifaları, yönetimlerin el değiştirmesi, siyasal kimlikli kişilerin seçim kampanyaları gibi sonuçlar sosyal medyanın siyasal süreçler üzerindeki etkisini göstermektedir.

Bu çalışmada ortaya konan teorik ve örnek uygulama biçimleri göstermektedir ki, sosyal medyanın, siyasal alanda gücü giderek artacak ve yeni siyasal katılım tiplerine neden olacaktır. Değişimi yakından takip etmeyen, yani sosyal medyada aktif rol almayan siyasi aktörler dezavantajlı olacaklardır. Ancak denilebilir ki, sosyal medya siyasal katılım açısından asıl tehlike olan tokenizm, klientalizm ve depolitizasyon gibi olumsuz katılım durumlarını önleme noktasında gereken etkiyi henüz gösterememiştir Bunun yanında katılmayan bireye ciddi imkânlar sunsa dahi ideal bir katılım olan, her katılmak isteyeninin siyasete kolay ulaşabildiği durumu gerçekleştirememiştir veya yetersiz düzeyde gerçekleşmiştir. Bu durum kişilerin siyasal gündemi sürekli takibinden öte, belli konulara ve belli zaman aralığında katılımı anlatan “mikro katılım” olarak ifade edilebilir.

Genel olarak denilebilir ki, araştırmanın teorik yapısı ve örnek uygulamalar göstermektedir ki, her ne kadar ucu açık olsa dahi, sosyal medya siyasal katılımın en önemli parametrelerinden biri olmuştur ve de siyasal katılım açısından yeni bir paradigma değişimine etki etmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ali (2016). “Wall Street’i İşgal Et Hareketi”, https://www.academia.edu/5738062/Wall_Street_i_%C4%B0%C5%9Fgal_Et_Hareketi, (Erişim tarihi:11.08.2016).
- Açıkgöz, Özkan (2006). *Küreselleşme, Şehir Ve Küreselleşmenin Bir Boyutu Olarak HABITAT Toplantıları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Akar, Erkan (2010a). *Sosyal Medya Pazarlaması*, Ankara: Efil Yayınevi.
- Akıncı, Beril, Bat, Vural Mikail (2010). “Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma”, *Journal of Yaşar University*, 5 (20), s. 3348- 3382.
- Akıncı, Selçuk, (2014). “Siyasal Katılım Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 4 Sayı: 8, s. 305- 322.
- Aktaş, Haster, (2004). *Bir Siyasal İletişim Aracı Olarak İnternet*, Konya: Tablet Kitapevi.
- Akyol Canan, Aydın Fatih, Debbağ Gökçe, Öztürk Suat, Karademir Tuğra ve Kemeriz Zeynep (2012). *Sosyal Ağlar*, (Ed.: A. Alper), Ankara: Pelikan Yayıncılık
- Alkan, Türker ve Ergil, Doğu (1980). *Siyaset Psikolojisi*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Almond, Gabriel and Verba, Sidney (1972). *The Civic Culture Political Attitudes and Democracy in Five Nationur*, Princhtion University.
- Almond, Gabriel (1974). *Comparative Politics Today: Aworld Viev*, Boston: Little, Brown and Co.
- Arnstein, Sherry R. (1969). ‘The ladder of citizen participation’, *Journal of the Institute of American Planners*, 34, no.4, , S 216-24.
- Aslan, Pınar (2011). *Halkla İlişkilerde Yeni Eğilimler, Sosyal Medya*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Aşkın, Umur (2011). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Yaşayan Romanların Sosyo-Ekonomik Durumları Ve Beklentileri: İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Atabek, Nejdet, Dağtaş, Erdal (1998). *Kamuoyu ve iletişim*, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayını, Eskişehir.
- Atabek, Nejdet (2002). Kamuoyu, Medya Ve Demokrasi, *Kurgu Dergisi*, S: 19, s. 223-238
- Aydemir, Süleyman Ruhi (2001). Siyasal Toplumsallaşma, *Mevzuat Dergisi*, Yıl 4 Sayı: 46.
- Aygün, Banu ve Mutlu, Ahmet (2006). “Ekolojik Toplumun Organik Toplumla ilişkisi Üzerine”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 61, S 1,
- Aziz, Aysel (2007). *Siyasal İletişim*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Barbera, Metzger (2013). "A breakout role for Twitter in the Taksim Square protests?", *El Cezire*,
- Başlar, Gülşah (2013). *Yeni Medyanın Gelişimi ve Dijitalleşen Kapitalizm*, (Erişim Tarihi: 10.01.2016).
- Batur Mevlüde (2014). *Gezi Parkı Olaylarının Sosyal Medyaya Yansıma Biçiminin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Değerlendirilmesi: Facebook Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Bayhan, Vehbi (2002). “Demokrasi Ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj Ve Nepotizm”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, No: 1, s. 1-13
- Baykal, Deniz (1970). *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi*, A.Ü.S.B.F. Yayını, No: 302, Ankara
- Bayraç, H. Naci, (2003). “Yeni Ekonominin Toplumsal, Ekonomik ve Teknolojik Boyutları”, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4, sayı 1, s. 41-62.

- Beetham, David, Blick, Andrew, Margetts, Helen and Weir, Stuart (2008). *Power and Participation in Modern Britain: A Literature Review For Democratic Audit*, Wembley: Creative Print Group.
- Belli, Aziz ve Aydın, Abdullah (2012). “Yerel Demokrasi Ve Katılım: Kahramanmaraş Ve Hatay İlllerinin Karşılaştırılması” II. *Bölgesel Sorunlar Ve Türkiye Sempozyumu*.
- Belli Aziz (2016). *Türkiye'de Kent Konseylerinin İşlevselliği Önündeki Sorunlar Ve Çözüm Önerileri: Büyükşehir Belediyeleri Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Binark, Mutlu (2007). *Yeni Medya Çalışmaları*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Binark, Mutlu, Toprak, Ali, Yıldırım, Ayşenur, Aygöl, Eser, Börekçi, Senem ve Çomu, Tuğrul (2009). *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: “Görülüyorum Öyleyse Varım!*, 1.Baskı, İstanbul: Kalkedon Yayınları,
- Bingöl, Yılmaz (2012). “Çağdaş Yönetim Biçimi Olarak Demokrasi”, (Ed.: Davut Dursun ve Mustafa Altunoğlu) *Siyaset Bilimi*, T.C Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2671, s. 122- 149.
- Boyd, Danah M. & Nicole B. Ellison (2008). “Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship”, *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13, s. 210-230.
- Bostancı, Naci M. (1995). *Toplum, Kültür ve Siyaset*, Ankara: Vadi Yayınları
- Bostancı, Mustafa (2015). *Sosyal Medya ve Siyaset*, Konya: Palet Yayınları,
- Bozkurt, Hale (2006). *2002 Genel Seçimlerinde Edirne Yerel Gazetelerinin Siyasal İletişimdeki Rolü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bravo, Hamdi (2006). Yöneten-Yönetilen İlişkisi/ Çelişkisi, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 123-144.
- Brodie, Ellie, Cowling, Eddie, Nissen, Nina, Paine, Angela Ellis, Jochum, Véronique and Warburton, Diane (2009). *Understanding Participation: A Literature*

Review, <http://pathwaysthroughparticipation.org.uk/wp-content/uploads/2009/09/Pathways-literature-review-final-version.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.011.2015).

Bulut, Yakup (2000). Büyük Şehirlerde Katılımlı Yönetimin Hayata Geçirilmesinde Rol Oynayan Etmenler, *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, Güz, Cilt:1 Sayı:1, s 47- 63.

Bulut, Yakup (2002). Yerel Yönetimlerin Teknolojiye Entegrasyonu. I. Uluslararası Yerel Yönetimler, Üniversite ve Sanayi İşbirliği Sempozyumu, 337-351.

Cansabuncu, İnci Abay (2013). *Türkiye’de Yeni Medya Yayıncılığı Ve Yeni Medya Ürünlerinden Bir Örnek: Magezin Tablet Dergisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Carabine, Jean & Monro, Surya (2004). “Lesbian and Gay Politics and Participation in New Labour’s Britain”, *Social Poltics*, Volume 11, Number 2, Oxford Universty Press, s. 312- 327.

Castells, M. (2005). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum, Kültür*, (Çev.: E. Kılıç), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cavanagh, A. (2007). *Sociology in The Age of The Internet*, Maidenhead: Open University Press.

Chebib, Nadine Kassem, Sohail, Rabia Minatullah (2011). “The Reasons Social Media Contributed To The 2011 Egyptian Revolution”, *International Journal of Business Research and Management*, Volume (2), Issue (3), s. 139-162.

Childress, Diana (2008). *Twenty- First Century Books*, Minneapolis: Johannes Gutenberg And The Printing Press.

Clark, Eric (2012). Social Movement & Social Media: A qualitative study of Occupy Wall Street, (Ed.: Sofia Johansson), Södertörn University, Huddinge, İsveç.

Clift Steven, (2012). *The E-Democracy E-Book: Democracy is Online 2.0*, <http://www.publicus.net/ebook/edemebook.html>, (Erişim Tarihi:12.03.2016).

- Con, Emre, (2011). “Siyasal Kültür ve Siyasal Katılma”, *Siyaset Bilimi’nde Kuram-Yöntem-Güncel Yaklaşımlar*, Ed.: A.B. Dural, Kriter Yayıncılık, İstanbul, ss. 138-167.
- Constantinides, Efthymios, Fountain, Stefan J. (2008). “Web 2.0: Conceptual Foundations and Marketing Issues”, *Journal Of Direct, Data and Digital Marketing Practice*, s. 231- 244.
- Cornwall, Andrea (2002). “Locating Citizen Participation”, *IDS Bulletin*, 33 (2): s. 49-58.
- Cornwall, Andrea (2008). *Democratising Engagement- What The UK Can Learn from International Experience*, London: Demos.
- Çakır, Aslı (2009). *Yeni İletişim Ortamlarıyla Değişen Gazeteler Ve Gazetecilik Anlayışı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çevikbaş, Rafet (2008). “Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Yerel Özerklik ve İdari Vesayet”, *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı: 32, s. 74- 86.
- Çevikbaş, Rafet (2008). “Yerel Yönetimlerde Siyasal Katılım”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 461, s. 72- 95.
- Çukurçayır, M. Akif (2005). “Siyasal Katılım Olanakları Açısından Yerel Siyaset: Yönetişim Ve Yerel Alanda Yararlanabilecek Diğer Yönetimler, (Ed.: Hüseyin Özgür Ve Muhammet Kösecik), *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar -1*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Çukurçayır, M. Akif (2011). *Yerel Yönetimler Kuram Kurum ve Yeni Yaklaşımlar*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Çukurçayır, M. Akif (2012). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Dahl, Robert A. (1963). *Modern Political Analysis*, New Jersey, Prentice- Hall.
- Dahl, Robert A. (2001). *Demokrasi Üzerine*, (Çev.: Betül Kadioğlu), Ankara: Phoenix Yayınevi.

- Daver, Bülent (1993). *Siyaset Bilimine Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dinç, Mehmet (2002). *Bugünün Türkiye'sinde Kadınların Siyasal Katılımı Ve Katılımı Arttırmaya Yönelik Çözüm Önerileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Dinçkol, Abdullah (2016). Siyasal Sistem Kuramı Çerçevesinde Kamu Yönetimi Alt Sistemi (Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı), *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423905091.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.07.2016).
- Doğan E. Ali (2008). “Kent Konseylerini “Kent Hakkı” Açısından Yeniden Düşünmek”, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 25.
- Duran, Necati ve Özgü, Can (2014). Hacktivizm ve Toplum Mühendisliği Üzerine Bir İnceleme [Konferansı](#), [Türkiye'de İnternet Konferansı](#), İzmir.
- Dursun, Davut. (2010). *Siyaset Bilimi*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Durusoy, Haydar (2012) *Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi ve Sosyal Medya*, <http://www.haydardurusoy.com/kamusal-alan-diyalojik-demokrasi-ve-sosyal-medya/> (Erişim Tarihi: 11.08.2016).
- Duverger, Maurice (1995). *Siyaset Sosyolojisi*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Dyke, V. Vernon (1992). *Introduction to Politics*, Chicago, USA: Nelson-Hall Publishers.
- Engiz, Sezen (2013). *Türkiye'de Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Faaliyet Alanı Olarak Sosyal Medya*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Erdem, Burcu Kaya, Radikal Demokrasi Kuramı Bağlamında Yeni Medyanın Geleceği: ‘Wikileaks Örneği’, *İletişim Fakültesi Dergisi*, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423905495.pdf>, (Erişim Tarihi: 16.08.2016).
- Erdem, Elif (2010). *Elektronik Medya ve Yeni Bir Sosyal Medya Olarak Sosyal Ağlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Erdem, Demirhan Fahri, Erdem, Çiğdem (2016). “ Ortadoğu’da Otoriter Rejimler: Ortadoğu Arap Toplamları’nın Tarihsel, Siyasal Ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerinden Bir Değerlendirme”, [http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu_14makale/ Demirhan_fahri_erdem_cigdem_erdem.pdf](http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu_14makale/Demirhan_fahri_erdem_cigdem_erdem.pdf), (Erişim Tarihi: 01.01.2016).
- Eren, Veysel (2001). *Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı (Büyükşehir ve İl Belediyeleri Üzerinde Bir Araştırma)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Eren, Veysel ve Aydın, Abdullah (2014). “Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü ve Muhtemel Riskler”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı I), s. 197-205.
- Ertem, Cemil ve Uçkan, Özgür (2011). *Wikileaks: Yeni Dünya Düzenine Hoşgeldiniz*, İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Ertuğ, Hasan Refik (1970). *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Ertürk, Özkan K. (2010). *Küreselleşme Sürecinde Halkla İlişkiler*, Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Evans-Cowley Jennifer S. Griffin Greg (2011), Micro-participation: The Role of Microblogging in Planning, SSRN, <https://ssrn.com/abstract=1760522> ,<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1760522> , (Erişim Tarihi: 11.05.2016).
- Fındıkçı, İlhami (1996). *Bilgi Toplumunda Yöneticilerde Kendini Geliştirme*, İstanbul: Kültür Koleji Eğitim Yayınları.
- Fidan, Ahmet (2003). “Tarım, Sanayi Ve Bilgi Toplumunda Üretim Ve Tüketim İlişkilerinin İşletme Ve Yönetimleri Üzerindeki Etkileri”, *Mevzuat Dergisi*, Yıl 6, Sayı 62, Şubat [Http://www.Mevzuatdergisi.com/2003/02a/03.htm](http://www.Mevzuatdergisi.com/2003/02a/03.htm), (Erişim Tarihi: 12.12.2015).
- Gaventa, John (2006). “Finding the Spaces for Change: A Power Analysis”, *IDS Bulletin*, 37 (6), s. 23- 33.

- Gaventa, John & Cornwall, Andrea (2006). "Challenging the Boundaries of the Possible: Participation, Knowledge and Power", *IDS Bulletin*, 37 (6), s. 122-127
- Genel, Mehmet Gökhan (2012). "Siyasal İletişim Kampanyalarında Sosyal Medyanın Kullanımı (12 Haziran 2011 Seçimleri "Twitter" Örneği)", *The Turkish Online Journal Of Design, Art And Communication -x Tojdac*, Volume 2 Issue 4, s.23-31.
- Geray, Haluk (2003). *İletişim ve Teknoloji: Uluslararası Birikim ve Medya Düzeninde Yeni Medya Politikaları*, Ankara: Ütopya Yayınevi
- Gökçimen, Semra, (2008). "Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi", *Yasama Dergisi*, (10), s. 5-59.
- Göksu, Turgut ve Bilgiç, Veysel (2003). "Baskı Grupları Ve Karar Alma Mekanizmalarına Etkileri", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 36, Sayı: 2, s.51-66.
- Görmez, Kemal (1997). *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, Konya: Vadi Yayınları
- Görücü, Veysel (2010). *Yerel Yönetimlerde Katılım ve Demokrasi*, İstanbul: Arya Yayınevi
- Göztepe, Ece (2016). *Çoğunlukçu Demokrasi Anlayışına Karşı Çoğulcu Demokrasi Modelleri Normatif Düzenleme Olanakları ve Bunun Sınırlılığı Üzerine Bazı Düşünceler*,
http://www.kamuhukukculari.org/upload/dosyalar/Cogunlukcu_Demorasi_Anlayisina_Karsi_Cogulcu_Demokrasi_Modelleri_1.pdf, (Erişim Tarihi: 12.07.2016).
- Gromov, Gregory (2012). "Roads and Crossroads of the Internet History", <http://history-of-internet.com/>, (Erişim Tarihi: 10.01.2016).
- Graham, George J. Jr (1970). "Rousseau's Concept of Consensus", *Political Science Quarterly*, Vol. 85, No. 1, pp. 80- 98.
- Güldiken, Nevzat (1996). *Toplum Bilimsel Boyutuyla Siyasal Katılım*, Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık.

- Gülmez, Osman (2008). “Siyasal Toplumsallaşma ve Eğitim”, <http://80.251.40.59/Education.Ankara.Edu.Tr/Aksoy/Reform/Odevler/200708/g/Gulmezo.Doc>, (Erişim Tarihi: 11.04.2016).
- Güngör, Veysi (2012). *Siyasi Katılım*, Ankara: Bengü Yayınları
- Habermas, Jürgen (2003). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*, (Çev.: Tanıl Bora ve Mithat Sancar), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hablemitoğlu, Şengül (2005). *Küreselleşme Düşlerden Gerçeklere*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Ankara.
- Hopkin, Jonathan (2006). *Concept Analysis: Unpacking Clientelism, Governance and Neoliberalism*, Philadelphia, Panel Sunumu
- Higgs, Gary, , Berry, Robert, Kidner David, Langford, Mitch (2008).Using IT approaches to promote public participation in renewable energy planning: Prospects and challenges, *Land Use Policy* Volume 25, Issue 4, October, s. 596–607
- Himmelstrand, Ulf (1962). A Theoretical and Empirical Approach to Depoliticization and Political Involvement, *Acta Sociologica*, Vol. 6, No. 1/2, s. 83-110.
- İleri, Ülkü (2008). *Türkiye’de Toplumsal Değişimin Çalışma İlişkileri Üzerindeki Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- İNTERNET, (2016). <https://about.twitter.com/tr/company>, (Erişim Tarihi: 12.08.2016).
- İNTERNET, (2016). <http://www.adbusters.org/occupywallstreet/>, (Erişim tarihi: 11.08.2016).
- İNTERNET, (2016). <http://www.aristolog.com/sosyal-medyanin-1001-yuzu-alternatif-sosyal-mecralar/>, (Erişim Tarihi: 12.06.2016).
- İNTERNET, (2015). <http://www.britannica.com/topic/journalism>, (Erişim Tarihi: 12.11.2015).

- İNTERNET, (2015). <http://dictionary.reference.com/browse/media>, (Erişim tarihi: 21.05.2015).
- İNTERNET, (2016). <http://www.dijitalajanslar.com/sosyal-medya-tarihcesi/>, (Erişim Tarihi: 03.03.2016).
- İNTERNET, (2015). <http://dijitalkulturgra331.blogspot.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 09.12.2015).
- İNTERNET, (2015). <http://www.egitimkutuphanesi.com/kitle-iletisim-araclari-baslica-kitle-iletisim-araclari-kitle-iletisim-araclarinin-ozellikleri-fonksiyonlari-ve-etkileri/>, (Erişim Tarihi: 01.05.2015).
- İNTERNET, (2015). https://www.ekodialog.com/Makaleler/insan_sermayesi.html, (Erişim Tarihi: 12.12.2015).
- İNTERNET, (2016). <http://www.fikrimesai.com/pinterest-nedir-ne-ise-yarar-ve-nasil-kullanilir/>, (Erişim Tarihi: 03.03.2016).
- İNTERNET, (2016). <https://gezgintech.com/instagram-kullanimi.html>, (Erişim Tarihi: 03.03.2016).
- İNTERNET, (2016). <https://global.britannica.com/topic/election-political-science>, (Erişim Tarihi: 08.06.2016).
- İNTERNET, (2016). <https://internetbilgisayar.wordpress.com/2011/07/24/muziklerinizi-skroplayinlast-fm/#more-357>, (Erişim Tarihi: 13.08.2016).
- İNTERNET, (2016). <http://www.involve.org.uk/wp-content/uploads/2011/03/People-and-Participation.pdf>, (Erişim Tarihi:08.10.2016).
- İNTERNET, (2016). <http://www.kulturelbellek.com/ilkcagda-haberlesme/>, (Erişim Tarihi: 01.08.2016).
- İNTERNET, (2016). <http://www.last.fm/tr/about/trackmymusic>, (Erişim Tarihi: 12.08.2016).
- İNTERNET, (2016). <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/referendum>, (Erişim Tarihi: 08.06.2016).

İNTERNET, (2016). <http://mashable.com/2015/02/14/youtube-history/#ynaQYp0RIsqt>, (Erişim Tarihi: 12.08.2016).

İNTERNET, (2015). <http://matbaa.nedir.org/>, (Erişim Tarihi: 01.05.2015).

İNTERNET, (2016). <http://www.medyaakademi.org/2014/11/06/twitterin-kurulusu-ve-tarihi/>, (Erişim Tarihi: 12.08.2016).

İNTERNET, (2016). <http://www.medyaakademi.org/2014/11/08/facebookun-kurulusu-ve-tarihi/> (Erişim Tarihi: 11.07.2016).

İNTERNET, (2016). <http://www.ncsl.org/research/elections-and-campaigns/initiative-referendum-and-recall-overview.aspx>, (Erişim Tarihi: 08.06.2016).

İNTERNET, (2015). <http://www.nkfu.com/haberlesme-nedir/>, (Erişim Tarihi: 11.11.2015).

İNTERNET, (2016). <http://www.nydailynews.com/new-york/occupy-wall-street-numbers-article-1.978990>, (Erişim Tarihi: 11.08.2016).

İNTERNET, (2016). <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>, (Erişim Tarihi: 11.04.2016).

İNTERNET, (2016). <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/referendum>, (Erişim Tarihi: 08.06.2016).

İNTERNET, (2015). <http://www.paperonline.org/home/what-is-paper>, (Erişim Tarihi: 12.06.2015).

İNTERNET, (2016). www.participationworkerswales.org.uk, (Erişim Tarihi: 05.10.2015).

İNTERNET, (2016). <http://www.protan.com.tr/mikro-blog-nedir/>, (Erişim Tarihi: 12.08.2016).

İNTERNET, (2016). <https://www.prsa.org/aboutprsa/publicrelationsdefined/#.V6LgufmLTIU>, (Erişim Tarihi: 08.06.2016).

İNTERNET, (2016). <http://www.radikal.com.tr/dunya/10-soruda-wall-street-eylemleri-1067139/>, (Erişim Tarihi: 11.08.2016).

- İNTERNET, (2016). <https://raim.codingfarm.de/blog/2016/09/21/10-years-of-music-history-on-last-fm/>, (Erişim Tarihi: 12.08.2016.)
- İNTERNET, (2016). <http://www.socialmediadefined.com/what-is-social-media/>, (Erişim Tarihi: 04.03.2016).
- İNTERNET, (2016). <http://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>, (Erişim Tarihi: 11.07.2016).
- İNTERNET, (2015). <http://www.tdk.gov.tr>. (Erişim tarihi: 05.05.2015).
- İNTERNET, (2016). http://www.tdk.gov.tr/?option=com_karsilik&view=karsilik&kategori1=abecesel&kelime2=H, (Erişim Tarihi: 12.05.2016).
- İNTERNET, (2016). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57a2f410836590.51429926, (Erişim Tarihi: 08.06.2016).
- İNTERNET, (2016). <https://www.theguardian.com/technology/2007/jul/25/media.newmedia>, (Erişim Tarihi: 11.07.2016).
- İNTERNET, (2016). <http://turkcecin.net/webmaster/digg-nedir-digg-nasil-kullanilir.html>, (Erişim Tarihi: 12.08.2016).
- İNTERNET, (2016). http://www.turkcebilgi.com/kanaat_%C3%B6nderi#bilgi, (Erişim Tarihi: 11.05.2016).
- İNTERNET, (2016). <http://whatis.techtarget.com/definition/social-media>, (Erişim Tarihi: 04.03.2016).
- İNTERNET, (2016). www.wikileaks.org, (Erişim Tarihi: 16.08.2016).
- İnuğur, M. Nuri (2005). *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul: Der Yayınları.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where Old And New Media Collide*, New York: New York University Press.
- Kahraman, A. Burak (2002). *Siyasal Katılıma Etki Eden Sosyolojik Faktörler (Isparta Uygulaması)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Kapani, Münici (2007). *Politika Bilimine Giriş*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Karaman, Ahmet Burak (2011). *Siyasal Katılımın Sosyolojik Analizi*, Ankara: Nobel Yayınevi
- Karagöz, Kezban (2013). “Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler Ve Dijital Aktivizm Hareketleri”, *İletişim ve Diplomasi Dergisi*, Sayı 1, s. 131-157.
- Karagöz, Seda (2016). “Siyasal İletişim ve Medya”, [https://www.academia.edu/11190937/ Siyasal_%C4%B0leti%C5%9Fim_ve_Medya](https://www.academia.edu/11190937/Siyasal_%C4%B0leti%C5%9Fim_ve_Medya), (Erişim Tarihi: 11.06.2016).
- Kars, Neşe, Sirer, Esennur, Bolat, Nursel ve Akaydın Ayşegül (2014). Twitter Bağlamında Sanal Aktivizm ve Kanaat Önderliği, Türkiye'de İnternet Konferansı, İzmir
- Kartal, Mehmet (2013). “Türkiye’de Sosyal Medya Raporu”, *İletişim ve Diplomasi Dergisi*, <http://www.iletisimvediplomasi.com/mehmet-kartal-turkiyede-sosyal-medya-raporu/>, (Erişim Tarihi: 07.10.2013).
- Kaypak, Şafak, (2010). “Antakya’nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi” *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), s. 373-392.
- Keleş, Ruşen (2009). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kentel, Ferhat (1991). “Demokrasi, Kamuoyu ve İletişime Dair”, *Birikim Dergisi*.
- Kışlalı, Ahmet Taner (1993). *Siyasal Sistemler- Siyasal Çatışma*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Kocaoğlu, Mustafa (2015). *Yerel Yönetimlerde Katılım ve Kültür*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Koçak, N. Gizem (2012). *Bireylerin Sosyal Medya Kullanım Davranışlarının Ve Motivasyonlarının Kullanımlar Ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında İncelenmesi: Eskişehir’de Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

- Kalaycıoğlu, Ersin (1986). “Siyasal Katılmanın Kurallarına Genel Bir Bakış; Türkiye Örneği”, *Türkiye Siyasal Hayatının Gelişimi* (Ed.: Ersin. Kalaycıoğlu- Ali Yaşar Sarıbay), İstanbul:
- Kaste, Martin (2011). “Exploring Occupy Wall Street's 'Adbuster' Origins”, <http://www.npr.org/2011/10/20/141526467/exploring-occupy-wall-streets-adbuster-origins>, (Erişim Tarihi:11.08.2016).
- Kuduğ, Harun (2011). *Sosyal Ağ Analizi Ölçütlerinin İş Ağlarına Uyarlanması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Kurt, Nihat (2001). “Yarı- Doğrudan Demokrasi Kurumlarının Yerel Yönetimler Düzeyinde Uygulanması”, *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 5, s.20-29.
- Kültekin, Selcen (2006). *Bilgi Toplumu ve Eğitim Programları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Lerner, Daniel (1958). *The Passing of Traditional Society*, New York, Free Press.
- Lievrouw, L. A. (2004). “What’s Changed About New Media? Introduction to The Fifth Anniversary Issue of New Media & Society”, *New Media & Society*, 6 (1), s. 9- 15.
- Lipset, Seymour M. (1960). *Political Man The Social Bases of Politics*, New York: Doubleday & Company, Inc.
- Logan, R. K. (2010). *Understanding New Media: Extending Marshall McLuhan*. New York: Peter Lang Publishing.
- Lunenburg, Fred C. (2010). “Communication: The Process, Barriers and Improving Effectiveness”, *Schooling*, Volume 1, Number1, <http://www.nationalforum.com/Electronic%20Journal%20Volumes/Lunenburg,%20Fred%20C,%20Communication%20Schooling%20V1%20N1%202010.pdf>, (Erişim tarihi: 11.04.2016)..
- Manovich, Lev (2001). *The Language of New Media*, Cambridge: The MIT Press.

- Marshall, Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev.: O. Akınhay ve D. Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mayfield, Antony, (2008). "What is Social Media? iCrossing eBook", http://www.icrossing.co.uk/fileadmin/uploads/eBooks/What_is_Social_Media_i_Crossing_ebook.pdf, (Erişim tarihi: 11.04.2016).
- McLuhan, Marshall, (1962). *The Gutenberg Galaxy: The making of typographic man*. London: Routledge.
- McLuhan, Marshall, (1989). *War and Peace in the Global Village*, U.S.A: Simon & Schuster.
- Meder, Mehmet (2001). "Bilgi Toplumu ve Toplumsal Değişim", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 9, 72-81.
- Mele, Cristina, Pels, Jacqueline& Polese, Francesco, (2010). "A Brief Review of Systems Theories and Their Managerial Applications. *Service Science* 2(1-2):126-135. <http://dx.doi.org/10.1287/serv.2.1.2.126>, (Erişim Tarihi: 12.07.2016).
- Midgley, James (1987). "Popular Participation, Statism and Development", *Journal of Social Development in Africa*, 2, 5 -15 (2), s.5-15.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2011) *Gazetecilik Basının Doğuşu Ve Gelişimi*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Milbrath, Lester (1965). *Political Participation: How and Why Do People Get Involved in Politics?*, Chicago: Rand McNally College Publishing Company.
- Mora, Necla (2008). "Medya, Toplum ve Haber Kaynağı Olarak Sembolik Seçkinler", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, <http://www.insanbilimleri.com/>, (Erişim Tarihi: 11.05.2016).
- Morin, Edgar (2000). *Demokratik Belirsizlikten Siyasal Ahlak Felsefesine*, (Çev: S. Köm), İstanbul: Om Yayınları.
- Morrisona, Cecily& Dearden, Andy (2013). "Beyond Tokenistic Participation: Using Representational Artefacts to Enable Meaningful Public Participation in

Health Service Design”, *Health Policy*, www.elsevier.com/locate/healthpol, (Erişim Tarihi: 31.01.2015).

Mutlu, Erol (2012). *İletişim Sözlüğü*, Ankara: Sofos Kıta Basın Dağıtım Yayıncılık.

Nie, Norman H., Verba, Sidney ve Converse, Philip E. (1989). *Siyasal Katılma, Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı*, (Çev.: İltter Turan ve Tuncer Karamustafaoğlu), Ankara: Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları.

Nuran, Meriç Burçin (2015). *Geleneksel Medya Ve Yeni Medya Etkileşiminin Gezi Parkı Gösterileri Bağlamında İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Okur, Fatma ve Çakıcı, B. Ahmet, (2011), “Küreselleşme Sürecinde Yerelleşme ve Yerel Demokrasi”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 11, <http://www.akademikbakis.org/eskisite/sayi11/makale/fatmaokur.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.05.2015).

Olsen, Marvin E., (1970). “Social and Political Participation of Blacks” *American Sociological Review*, Vol. 35, No. 4, s. 682- 697.

Olsen, Marvin E., (1972) “Social Participation and Voting Turnout: A Multivariate Analysis”, *American Sociological Review* Vol. 37, No. 3, s. 317- 333.

Ökmen Mustafa (2008). “Demokratik Yerinden Yönetim, Sivil Toplum ve Yerel Yönetimler”, *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı: 27, s. 21-25.

Önder, Özgür (2013). “Yerelleşme ve Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi Bağlamında Yerel Katılım”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9 (18), s. 311- 326.

Özgişi, Tunca (2014). “Türkiye’de Toplumsal Değişimin Siyasi Katılıma Etkisi”, *TESAM Akademi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s.52-101.

Özkan, Abdullah (2004). *Siyasal İletişim*, İstanbul: Nesil Yayınları.

Özpınar, Burçin (2016). *Geleneksel Medyanın Gündem Belirlemede Sosyal Medyanın Etkisi: Soma Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.

- Öztekin, Ali (2011). *Siyaset Bilimine Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi
- Papacharissi, Zizi (2009), “The Virtual Geographies of Social Networks: a Comparative Analysis of Facebook, LinkedIn and ASmallWorld”, *New Media & Society*, (11), s. 199- 220.
- Sadi, Umut (2000). “İnternet'in Doğuşu Ve Gelişimi”, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~Sadi/Dersler/Ebb/Ebb467-Guz2000/Umut-P.Html>, (Erişim Tarihi: 10.01.2016).
- Sağır, Meral (2003). “Küreselleşme Süreci ve Siyasal Katılımda Yeni Arayışlar: Yerel Gündem 21 Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 4, s. 28-41.
- Sandıkçioğlu, Bilge (2012). “Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Siyasal İletişim”, (Ed.: Ferruh Uztuğ & Yasemin Özgün), *Siyasal İletişim* içinde (s. 2-28), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Saran, Mehmet Ulvi (1996). “Belediye Hizmetlerinde Halkı Bilgilendirme Ve Halk Denetiminin Sağlanması”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:5, s. 17-28.
- Sarıaslan, Halil (1984). “Sistem Analizinin Temelleri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 39, Sayı 1, s. 51- 63.
- Sartori, Giovanni (2014). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, (Çev.: Tunçer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan), İstanbul: Sentez Yayınevi.
- Sharp, Gene (2013). *Diktatörlükten Demokrasiye*, Albert Einstein Enstitüsü
- Sosyal, Mümtaz (1968). *Halkın Yönetime Etkisi*, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Sosyal, Mümtaz (1969). *Anayasaya Giriş*, Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları.
- Söğütlü, İlyas (2010). “*Siyaset ve Birey: Siyasal Katılma*”, (Ed.: Davut Dursun ve Mustafa Altunoğlu), *Siyaset Bilimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları,
- Steger, Manfred, B. (2006). *Küreselleşme*, (Çev.: Abdullah Ersoy), Ankara: Dost Kitabevi.

- Şahin, Ali, Temizel, Handan ve Temizel, Metehan (2015). “Türkiye’de Demokrasiden E-Demokrasiye Geçiş ve Karşılaşılan Sorunlar”, <http://www.siyasaliletisim.org/pdf/edemokrasiyegecis.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.03.2015).
- Şentürk, Hulusi (2008). *Merkezden Yerele Siyaset*, İstanbul: Plato Danışmanlık Eğitim A.Ş.
- Thompson, John B. (1995). *The Media and Modernity A Social Theory of the Media*, Oxford, UK: Polity Press.
- Timisi, Nilüfer (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Ankara: Dost Yayınları.
- Topbaş, Hasan (2009). *David Easton’un Siyasal Sistem Teorisi Bağlamında Türkiye’de Siyasal İletişim ve Siyasal Katılma (Erzurum Seçmeni Üzerine Bir Araştırma)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Toprak, Ali, Binark, Mutlu, Yıldırım, Ayşenur, Aygül, Eser, Börekçi, Senem ve Çomu, Tuğrul (2009). *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: Görülüyorum Öyleyse Varım*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Toruk, İbrahim ve Sine, Rengim (2012). “Haber Söylem Üretimindeki İdeolojik Etki: Wikileaks Haberleri”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 31, s. 351-378.
- Touraine, Alain (1992). *Modernliğin Eleştirisi* (Çev.: H. Tufan) İstanbul: Yapı-Kredi Yayınları
- Törenli, Nurcan (2005). *Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Turan, İlder (1977). *Siyasal Sistem Ve Siyasal Davranış*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları,
- Türkmen, Seçil (2012). *Sosyal Medyanın Politik Yaşama Etkisi: Arap Bahari Çerçevesinde Mısır Ve Libya Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

- TÜSİAD (1995). *Yerel Yönetimler, Sorunları, Çözümler*, Yayın No: Tüsiad, T/ 95- 9/ 184.
- Uçkan, Özgür (2010). “Dijital Aktivizm Ne Kadar Etkili?”, <http://www.gennaration.com.tr/sayi05/>, (Erişim Tarihi: 11.05.2016).
- United Nations Economic Commission for Europe UNECE (2009). *Policy Brief on Ageing*, http://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/docs/age/2009/Policy_briefs/4-Policybrief_Participation_Eng.pdf, (Erişim Tarihi: 31.12.2015).
- Uslu, Karahan Zeynep (1996). “Siyasal İletişim ve 24 Aralık 1995 Genel Seçimleri”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı: 11, s. 790-802.
- Ünal, Yenal (2009). “Bilgi Toplumunun Tarihçesi”, *Tarih Okulu*, Sayı V, s. 123-144.
- Ünlü Sezen, (2010). *Sosyal Psikoloji*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Van Dijk, Jan. (2006). *The Network Society: Social Aspects Of New Media*, London: Sage Publications.
- Villa, Danna R. (1992). Postmodernizm and the Puplic Sphere, *American Political Science Review*, Sayı 86, Cilt 3,s.712-721.
- Vural, Z., Beril Akıncı ve Bat Mikail, (2009). “Siyasal Seçim Kampanyalarında Yeni İletişim Teknolojileri ve Blog Kullanımı: 2008 Amerika Başkanlık Seçimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Journal of Yaşar University*, <http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/08/12-AKINCI-TAT.pdf> (Erişim Tarihi: 10.8.2016).
- Wolton, Dominique (1991). Siyasal İletişim Bir Model Yaratmak, (Çev.: Hülya Tufan ve Ömer Laçiner), *Birikim Dergisi*, Sayı 30,s.48-58.
- Yatkın, Ahmet (2002). “Türkiye’de Demokratikleşme ve Yerel Yönetimler”, *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 6,s.3-12.
- Yayla, Atilla (2003). *Siyasi Düşünce Sözlüğü*, Ankara: Liberte Yayınları.

- Yaylı, Hasan, Pustu, Yusuf (2008) “Yerel Demokrasinin İlkeleri”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı:16. <http://www.yerelsiyaset.com>, (Erişim Tarihi: 26.03.2014).
- Yegen, Ceren (2014). Dijital Aktivizmin Bir Türü Olarak Hacktivizm ve “RedHack”, *e-Journal of Intermedia*, 1 (1) s. 118- 132.
- Yıldırım, Yavuz (2012). “İşgal Et” Hareketi Üzerine”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67- 1, Online ISSN: 13091034
- Yurtseven, Müslüm (2015). *Bilgi Toplumu Olma Yolunda Kütüphane Ve Sivil Toplum Kuruluşu Etkileşimi: Türk Kütüphaneciler Derneği Örneği (TKD)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yüksel, Okan (2015). “Sosyal Medya ve Seçimler”, <http://okanyuksel.com/2015/04/sosyal-medya-ve-secimler-i-bolum/>, (Erişim Tarihi: 11.07.2016).